

HRABĚ DE GOBINEAU

H R A B Ě D E G O B I N E A U

O nerovnosti lidských plemen

D Í L P R V N Í

1942 NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA

Z PŘEDMLUVY KE DRUHÉMU VYDÁNÍ

Copyright 1942 by Orbis, Prague

Veškerá práva vyhrazena

Tato kniha byla uveřejněna po prvé roku 1853 (sv. I. a II.); poslední dva svazky (III. a IV.) jsou z r. 1855. V nynějším vydání nebyla změněna ani řádka. Ne, že by v mezidobí nebyly bývaly znamenité práce prohloubily mnohou podrobnost. Ale žádná z pravd, jež jsem uvedl, nebyla otřesena a jest mi proto míti pravdu za takovou, jakou jsem ji shledal. Druhdy o lidských plemenech byly pouze nesmělé domněnky. Cítilo se, že dlužno probrati se do hloubky, má-li se odkrýti ještě nezjištěná základna dějin a cítilo se, že v tomto pořadí poznatků tak málo zkracovaných, pod těmito temnými záhadami se asi přijde v jistých hloubkách, na rozlehlý celistvý blok, nad nímž se postupně položí základy, potom vystaví zdi, zkrátka vybuduje se celý společenský rozvoj těch lidských davů, jejichž celek dnes tvoří mosaiku našich národů...

I když se váhalo, kráčelo se přece jen kupředu, objevy se hromadily a jejich hlasy se zdvihaly žádající, aby se mluvilo rozumně. Zeměpis vyprávěl o tom, co se před jeho očima jevílo; sbírky se plnily novými typy lidskými. Antické dějiny byly lépe studovány, tajemství Asie byla zjevnější, tradice americké se staly přístupnějšími jako nikdy před tím a vše to hlásalo důležitost plemen. Bylo nutno rozhodnouti se a začít s řešením otázky tak, jak skutečně je . . .

Napsal jsem tedy knihu, jejíž druhé vydání předkládám. Od té doby, co vyšla, vyskytlo se mnoho diskusí o ní. Méně porárány byly její principy než použití těchto principů a zvláště než závěry. Přivrženci neomezeného pokroku jí byly nepřítivní. Nicméně spisovatelé, kteří nejsou ani katolíci ani positi-

visté, a kteří dnes mají slavnou pověst, přijali potichu celé odstavce do svých spisů.

Jedna z hlavních myšlenek tohoto díla je veliký vliv etnických míšení, jinak řečeno manželství mezi různými plemy. Tento postřeh byl vytknut po prvé, a po prvé po stránce sociální zdůrazněny výsledky i přednesena zásada, že jakou hodnotu má míšení, takovou hodnotu má potomstvo tohoto míšení a že pokroky nebo úpadky společností jsou jen účinky tohoto sbližování plemen. Z toho byla odvozena teorie selektivní, tak slavně vybudovaná Darwinem a ještě více jeho žáky. Mnozí jiní udali za svoje vlastní pravdy, co opsali ode mne, přiměšující do toho, jak to šlo, myšlenky, jež nyní jsou v oblibě.

Nechávám tedy svoji knihu tak, jak jsem ji napsal a nezměním na ní vůbec nic. To je výklad soustavy, jest to výraz pravdy, jež mi je tak jasná a tak nepochybná, jako v době, kdy jsem ji po prvé hlásal. Pokroky dějepisných znalostí nezměnily moje názory v žádném směru a v žádné míře. Moje někdejší přesvědčení jsou mými přesvědčeními dnešními, nevyklonila se ani vpravo, ani vlevo, nýbrž zůstala stejná, jako když vytryskla, když po prvé jsem je poznal. To, co přibýlo na faktech objevených jiní nikterak neškodí. Podrobnosti se rozmnožily a to je mi milé. Nic nezměnily na hotových mých zjištěních. Uspokojuje mne, že svědectví, jež přináší zkušenost, ještě více dokázala skutečnost nerovnosti plemen.

Přiznávám se, že bych mohl býti v pokušení připojiti svoje veto k tolika ostatním, jež se zdvihla proti darwinismu. Nezapomněl jsem však, že moje kniha není knihou polemickou. Jejím účelem jest hlásati pravdu a nikoli vypovídati bludům válku. Tož tedy odolám bojovnému pokušení. Proto také se budu míti na pozoru, abych bojoval proti domnělému prohloubení té učenosti, která pode jménem praehistorických studií jen ve světě dělá mnoho hlasného hluku. . .

Ještě jedenkrát, ponechávám tyto stránky takové, jaké jsem je napsal v době, kdy nauka, kterou obsahují, vystoupila z mého

duha, jako když ptáče zdvíhá hlavu ze svého hnízda a hledá cestu v prostoru, jenž nemá konce. Moje teorie byla co byla, se svými slabinami a se svou silou, se svou přesností a svými omyly, podobna v tom všem předtuchám člověka. Pokračuje ve svém rozmachu. Nepokusím se ani zkracovati ani prodlužovati její křídla, a ještě méně usměrňovati její let. Kdo by mi zaručil, že bych ji dnes řídil lépe a obzvláště, že bych dostihl do vyššího stánku pravdy? To, co jsem přesně domyslel, to myslím i dále a nemám proto důvodu něco na tom měniti.

Tato kniha také jest základem všeho, co jsem mohl činiti a co budu v budoucnu činit. Začal jsem ji takřka již ve svém dětství. To je výraz citů, se kterými jsem se zrodil. Byl jsem žádostiv od prvního dne, co jsem přemýšlel (a začal jsem přemýšletí záhy) najíti objasnění své vlastní přirozenosti. Mocně jsa uchvácen zásadou: „Poznej sebe sama!“ měl jsem za to, že se nemohu poznati bez znalosti prostředí, v němž jsem vyrůstal, a jež mne částečně k sobě přitahovalo vášnivou a něžnou sympatií, zčásti se mi ošklivilo a plnilo mne nenávistí, opovržením a hrůzou. Učinil jsem tedy, co mi bylo možno, abych vníkl co nejlépe do rozboru toho, co se nazývá zbytečně povšechným způsobem „druh lidský“ a z tohoto studia jsem se naučil to, co zde podávám.

ŽIVOTOPIS

Hrabě de Gobineau zemřel v Turíně 13. října 1882, aniž mohl viděti druhé vydání své knihy. Narozen ve Ville-d'Avray 14. července 1816, dosáhl tedy 67. roku. Ale věk neudusil jeho pracovní horlivost a báseň *Amadis* ukazuje úroveň, na které se tato vzácná inteligence udržovala až do konce.

Josef Artur hrabě z Gobineau byl synem důstojníka královské gardy a pocházel z jedné větve velké rodiny normandské de Gournay, která se usadila v Guyenně ve 14. století. Jeho děd býval členem parlamentu v Bordeaux.

V kromobyčejné knize, vydané r. 1879 a nazvané: *Dějiny Ottara Jarla, norského piráta a jeho potomstva*, vyprávěl osudy své rodiny.

Ztrávil svá prvá léta v Paříži a v okolí. Když mu bylo asi 12 roků, byl poslán na vychování do Švýcar a bydlil zvláště v Bienne, Zachoval si dobrou vzpomínku na toto městečko, na jeho jezero a ostrov sv. Petra, tak slavně známý z popisů J. J. Rousseaua. Tam byl očarován prvními četbami, tam se naučil německy, tam počal, jako by pudově, přemýšlet o otázce plemen.

Vrátiv se do Francie, odebral se do Bretaně, kamž se Uchýlil jeho otec, opustiv službu v důsledku revoluce z r. 1830.

Žil tam po nějakou dobu v legitimistickém prostředí venkovském, velmi úctyhodném, ale velmi úzkém, které nesmírně nudilo mladého člověka, již plného horlivosti a zvědavosti ducha.

Jak tedy mohl, šel do Paříže a jako mnoho jiných, hledal budoucnost. Legitimistické názory jeho rodiny mu bránily vstoupiti do úřednické služby. Neměl jmění a bohatý starší

bratr jeho otce byl vrtošivý a občasně jeho blahovolnost vypovídala. — To bylo svízelné údobí, jež se prodloužilo až do r. 1848.

Nicméně těm, kteří mu byli blízko, byla již známa jeho veliká hodnota. Literární práce, uveřejňované v *Journal des Débats*, byly oceňovány a rodina de Serre, rodina obou manželů Ary a Henry Scheffera, a rodina Alexise de Tocqueville, abychom citovali jen jména nejznámější, k němu byly plně úcty a lásky. Také když Tocqueville se stal zahraničním ministrem, neprodleně jmenoval hraběte Gobineau šéfem svého kabinetu.

Historie tohoto ministerstva je známa; bylo by zasloužilo stejně, ano více jméno „ministerstvo nadaných“, jako podobné ministerstvo anglické. Stínilo knížeti Ludvíku-Napoleonovi, který proti němu skrytě útočil a konečně se ho zbavil.

Tocqueville odešel, ničeho nežádaje ani nedávaje; ale zatímni zahraniční ministr generál de la Hitte, bývalý kamarád otce Gobineauova v královské gardě, se zajímal o jeho syna a jmenoval jej tajemníkem vyslanectví v Bernu.

To byla výborná volba. Hmotné postavení Gobineaua bylo zajištěno. Jeho úřad mu poskytoval mnoho volných chvil. Dal se do práce a kniha *Úvahy o nerovnosti lidských plemen* byla sepsána v oné době v Bernu, pak v Hannoveru a ve Frankfurtě, kamž postupně byl přidělen.

Státní převrat z r. 1851 nezměnil nic na jeho postavení. Nepřijal jej s takovou nevlídností jako jeho přátelé. Měl jistý smysl pro sílu a nízký a dravý pomíšený lid velkých měst volával u něj ošklivost.

Ve Frankfurtě poznal rozličné osobnosti: strašlivého pozdějšího velkého kancléře, který se hotovil založiti požár do díla Metternichova, a barona Prokesche, posledního to žáka opatrnického státníka rakouského, jenž potom tak dlouho zastupoval Rakousko důstojně a moudře v Turecku. S prvním neudržoval později styky, ale s Prokeschem jej vázalo přátel-

ství, které nikdy neselhalo a o němž svědčí přerozsáhlá, velmi pozoruhodná korespondence.

R. 1854 byl jmenován prvním tajemníkem v Persii a odejel tam koncem roku. Do Evropy se vrátil teprve na jaře r. 1858. Do Teheranu jel přes Egypt a přes záliv Perský. Vraceje se, viděl Armenii a Cařihrad. To bylo nejšťastnější údobí jeho života.

Orient jej poutal již od mládí, ještě než mu bylo 20 let, už Studoval perský jazyk. Naučil se mu dokonale v Teheraně a mohl udržovati duševně přátelské vztahy s nejslavnějšími doktory a filosofy perskými. Místo aby se oddal prchavým radovánkám, nebo obvyklým nářkům na velmi odlehlé a nevýznamné služební místo, zabral se hluboce do tohoto života, do těchto myšlenek, tak odlišných od našeho způsobu myšlení a jež naši myslitelé, oslepení chlubným duchem nepoctivého Století, opovržlivě a lehkomyšlně i neprávem zamítali.

Vrátil se do Francie, uveřejnil *Tři roky v Asii*. Ta překrásná kniha dýše štěstím. Prokesch mu sdělil v dopise ze 20. listopadu 1859 dojem, jaký naň učinila: „Jsem ve Vašich Třech letech v Asii. Po dlouhou dobu jsem nečetl něco tak svěžího. To je procházka pod sykomorami v Šubře. To je procházka po stepi, poseté květy jako perský koberec a kde vůně a barvy (dvojčata to mladé matky) radostného chodce věnci zdobí.“

R. 1861 vyšla *Cesta do Nové Země*, kniha rovněž plná radostné vervy a k níž dala podnět mise, kterou byl pověřen, aby totiž pojednal o rybaření na plochem pobřeží Nové Země s komisaři anglické vlády.

Na podzim téhož roku, byv jmenován ministrem, se vydal znovu do Persie, kde pobyl 2 roky. Vraceje se, projel celým Ruskem.

V Teheranu měl s sebou přidělence trochu podivínské povahy, ale zdatného a duševně čilého, p. de Rochechouart. Ten vroucně miloval svého šéfa a kniha, kterou později napsal v Číně, kdež byl pověřen záležitostmi, nežli pak — ještě mlád

— umřel na Saint Dominiku, ukazuje vliv, jaký myšlenky Gobineauovy měly na jeho ducha.

V té době Rusko ještě nebylo pánem střední Asie. Mezi touto výbojnou mocností a mezi Anglií, obávanou odedávna asijskými knížaty, bylo právě místo pro veliký vliv Francie, která tu držela rovnováhu. Francouzský prestiž ještě byl tou dobou nedotčen.

Svémi výjimečnými vztahy s hlavami asijské vědy měl Gobineau prostředky, jak učiniti schůdnými nesnadné cesty k chanátům střední Asie pro de Rochechouarta, jenž se k tomuto poslání nabízel.

Zahraniční ministerstvo k tomu však nesvolilo. Přijímali tam s nedůvěrou myšlenky Gobineauovy, nazývající je chimérickými; potom: Gobineau příliš hrdý, příliš delikátní, než aby se sám vnucoval; zanedbával umění, kterým se uvádějí věci na scénu, což někdy bývá nutné.

Také r. 1864, místo aby byl poslán do Cařihradu, kde jeho znalost orientu a orientálců mohla býti užitečná, bylo mu nabídnuto podružné místo v Athénách. Ztrávil tam 4 roky. K Řecku měl sympatie; čarovné obzory Attiky těšily jeho oči.

Pojednání o klínopisech, Dějiny Persie, Náboženství a filosofie střední Asie pocházejí z této doby a z tohoto prostředí, vhodného pro práci. Oddal se také poesii, jež bývala radostí jeho mládí, a tehdy povstala *Aphroessa*.

Jsa ještě nespokojen s touto literární činností, a jakoby nadšen zbytky velikého uměleckého období Řecka, oddal se sochařině a rychle dospěl k pozoruhodným výsledkům co do podání života a výrazu.

R. 1868 byl Gobineau poslán do Ria de Janeira. Našel v Brazílii plemeno velmi smíšené a podnebí nervující. Tropicá příroda, jež je tak hluboko pod přírodou mírného pásma, třebaže tolik frází o ní bylo vyplýváno, na něj nepůsobila. Tyto krajiny bez dějin nazýval krajinami dosud nevydanými. Zato však tu měl osobnost panovníka, tak sympatickou.

Brazilský císař znal již Gobineaua z jeho děl a byl šťasten,

že byl pověřen právě u něj. Literární autoři často zklamou, když se objeví. U Gobineaua tomu tak nebylo; jsa výborným rozprávěčem jiskrného ducha a při tom dobrý posluchač, což bývá zřídka, byl neodolatelný.

Uchvacoval otevřenou inteligencí Dona Pedra. Upřímné přátelství se vyvinulo mezi nimi. Každou neděli se scházivali ke dlouhým zábavám. Po odjezdu Gobineaua začali nepřetržitou korespondenci; byla přerušena jen po dobu společného pobytu v r. 1871, 1876 a 1877 u příležitosti cesty císaře po Evropě.

Tato korespondence činí čest onomu panovníku, který jakýmsi šťastným atavismem jistou měrou v sobě spojil nejvýznamnější duševní a fyzické hodnoty panovníckých domů Bragance a Habsburg.

Pobyt v Riu vyzkoušel povahu hraběte Gobineaua. Nastoupil dovolenou z jara 1870 a trávil ji na zámku Trye, jež roku 1857 koupil po smrti svého strýce. Lnul k této zemi, která kdysi bývala částí panství plemene Ottara Jarla. Byl starostou Trye a členem generální rady Oise pro kanton Chaumont-en-Vexin. První francouzské porážky ho tam zastihly. Byl i nich zoufalý, ale nikterak překvapen. Sloužil věrně císařství, jež v něm i vzbudilo s počátku mnoho sympatií, ale už i)o několik let nepropadal ilusím a viděl jasně propast, do které politika dobrodružství a vrtochů vedla Francii.

Zpěvy *Marseillaisy*, výkřiky: „Na Berlin“, byly odporné jeho povaze. Tomuto chorobnému předráždění, tak častému u plemen latinských nedával jméno „vlastenectví“. Viděl v tom smutné příznaky.

S velikou pevností se pokusil organisovati odpor kolem sebe; potom, když invase přišla, zůstav důstojným a klidným před vítězem, hovoře jeho jazykem, uvažoval s ním a docílil ústupků, jež ulehčily tíhu neštěstí nejen jeho okresu, ale i celému departementu.

U příležitosti příměří město Beauvais mu dalo odhlasovati Veřejné díky. Chtěli jej voliti do sněmovny; později se jednalo

o volbu do senátu. Nepřijal těchto kandidátů. Ani se už neucházel potom o členství generální rady.

Viděl velmi zblízka mnoho nízkosti, mnoho zbabělosti, a všeobecné hlasovací právo, hrubácké a plné nedůvěry vůči slušnějším a vznešenějším povahám navzájem je naplňuje nepřekonatelným odporem,

Vláda Thiersova jmenovala Gobineau ministrem ve Švédsku. Vydal se tam r. 1872 a pobyl tam 5 let. Jako všude, byl nejvzdělanější vrstvou společnosti vážen. Srdečné přijetí se strany několika osobností velmi vzdělaných jej utěšovalo z útrap, které způsobovalo jeho špatné zdraví a mnoho jiných mrzutostí. Povzbuzen těmito sympatiemi za tohoto pobytu byl literárně plodný novými pracemi. V první části básně *Amadis* vyvolává před zraky čtenáře obrazy středověku a zosobněni nejčistšího arijského plemene; v *Renaissanci* předvádí nám velmi živě veliké osobnosti 16. století v Itálii. V prazvláštním románu *Plejady*, v němž uložil tolik svých myšlenek o životě, nám znázorňuje, jak různý názor mají na lásku Angličan, Němec, Francouz a Slovan. Konečně, vzpomíná na dálný orient, pln jsa oné touhy po slunci, která sedá na obyvatele polárních krajín při smutných soumracích a za dlouhých severských nocí, psal *Asijské novely*, místy oduševnělé, místy vášnivé, v nichž se zračí přesné pozorování a které jsou jedním z nejlepších skvostů jeho literární pokladnice.

Cesta do Norska, u příležitosti slavnostní korunovace krále Oskara v Drontheimu byla pro Gobineau příjemným zotavením. Setkal se tam s arijským lidem poměrně čistým a některé popisy v Amadisovi ukazují, jak byl překvapen divokou přírodou severskou, kde oceán svádí se zemí tak divoké boje.

R. 1876, byv k tomu zmocněn svou vládou, doprovázel císaře Don Pedra na zajímavé cestě Ruskem do Cařihradu a Řecka.

Sotva se vrátil do Švédska, byl v únoru r. 1877 náhle dán na odpočinek Decazem. Nejsou známy důvody tohoto opatře-

ní, jež jej postihlo v plnosti jeho tvorby. Nedovedl ani si nářkati ani žadoniti, ani nic nenamítal proti této nespravedlnosti, ale vždycky živě ji pociťoval.

Vůči těm, kteří vládli prostředně a pokoušeli se bez obozřetnosti a bez energie o nezdařitelný státní převrat zachovával povýšenost a posměšný postoj. V takových chvílích býval velmi rozladěn. Bezstarostný, nikdy nepočítaje, dopustil, že se jeho majetek rozplynul. Byl nucen zbavit se svého zámku ve Trye a přechod ze širokého života do stísněné existence mu byl arci velmi trapný. Nicméně jeho záliby bývaly tak prosté, že si říkával, že je stvořen, aby byl dervšem, a měl pravdu; ale nesmírně rád rozdával a bylo mu odporné zabývat se denními peněžními věcmi.

Po krátkém pobytu v Paříži Gobineau se usadil v Římě a tam také kromě některých cest v létě na sever trávil poslední léta svého života.

Našel tam bývalé přátele a nové získal. Byl oddán sochařině s neobyčejnou horlivostí; uveřejnil tu také Ottara Jarla a dokončil druhou, později i třetí část* svého krásného básnického díla „Aniadis“.

Ale jeho zdraví bylo vážně postiženo. V létě r. 1879, jež ztrávil celé v Itálii, velmi trpěl nezdravými vlivy římského podnebí.

Býval vždycky přísným k latinskému plemeni. Těžko snášel styk s jeho frázovitým šarlatánstvím. Viděl, jak se předpovědi jeho knihy uskutečňují. Neholedbal se svým jasnovidectvím, spíše úžasná rychlost úpadku jej naplňovala zármutkem a ošklivostí. S hrůzou viděl v duchu dav, pomíchaný se žlutými a černými, jak běře útokem poslední tvrze instituce arijské; viděl Anglii samu, zkaženou vlivy kelticko-finskými, oslabenou, a hnanou do zkázy při zvučném řevu dutých frází zločinných řečníků; svět slovanský, v budoucnu snad sjedno-

* Ve skutečnosti 3. díl Amadise nebyl nikdy ukončen. Pozn. překl.

cený se světem čínským, a pohotový konečně vyraziti strašlivě proti degenerovanému západu. Tyto myšlenky se budou snad zdáti přepjaté povrchnímu pozorovateli, ale zdály se nepopíratelné tomuto mocnému duchu. Kdo může popřít, že tu nervosní vzrušení a stařecké zhroucení nepřispěly v očekávání blížící se krise spolu s hrůzou strašlivého neznáma.

Zimu 1881—82 těžce přežíval. K jeho ostatním útrapám se přidružil oční neduh, jenž jej zbavoval potěšení z četby, tohoto požitku, jenž je jedním z nejpodstatnějších duševnímu kultu. Z jara se vydal do Bayreuthu k velikému mistru Richardu Wagnerovi, pro něžž měl veliký obdiv. Byl tam co nejmoučněji přijat, ale nemohl tam setrvati. Lékaři jej poslali do lázní Gasteinu, kde mu bylo lépe.

Tam odtud, doprovázen milým přítelem, jenž přijel z Itálie aby s ním odcestoval, jel do Auvergne. Tam se shledal s přáteli, kteří jemu ze všech byli co nejstáleji oddáni jsouce s ním co nejúžeji spíati citem i duchem. Jen jejich příčiněním ve svých posledních letech mohl se těšiti jeho duch z trocha klidu a také s jejich strany bylo s oddaností pečováno o jeho zdraví.

Ale chladno deštivého podzimku jej trápilo. Den co den si žádal marně slunečního paprsku. Dne 11. října odjížděl do Pisy; dne 13. října náhlá a nepředvídaná smrt v několika hodinách zastavila to šlechtné srdce, jež tlouklo vždy jen pro dobro a krásno.

Obr. 2.

SLOVO K PŘEKLADU

Francouzský text díla obsahuje různá místa, jež byla zajímavá jen pro francouzského čtenáře padesátých let minulého století a zevrubné poukazy k odborné literatuře před r. 1850. Jsou tu i některé výpady proti ubohému sociálnímu stavu tehdejší Francie (na př. co se tkne obecného školního vzdělání ve srovnání s poměry v Indii atd.) a i delší úvahy o otázkách, jež dnes už nikoho nezajímají (na př. o budoucnosti Panamského průplavu a poměrů na něm). Autor, věřící katolík, se zabývá na mnohých místech subtilnostmi víry a významem Zjevení. Geologické otázky posuzuje podle tehdy Blatné theorie Cuviera. Na některých stránkách dosti dlouze polemizuje s Guizotem a W. v. Humboldtem, jindy s M. Ritterem stran Herodota, zabývá se i soustavou Fourriera a Proudhona, nebo dobře kritizuje tehdejší návrhy lorda Cliva na dobytí Číny. Při diskusi otázek linguistických se zabývá zevrubněji než je k řešení otázky třeba třemi původními podřečími románskými ve Francii. Podobně popisuje zevrubně osudy Parthenonu. Někde vypráví orientální pohádku pro zpestření, jindy tone ve chvále hudby, jež tehdy v letech padesátých bývala v oblibě. Zabývá se i vychovatelskými soustavami v Evropě. Jsa typickým konservativcem, podceňuje tehdejší technický pokrok srovnávaje jeho účelové stavby a konstrukce se stavbami věnovanými kultu a neprospěšnými lidstvu atd.

Pro stručnost a se zřetelem na potřebu dnešního čtenářstva byly podrobné poukazy na odbornou literaturu* vynechány

* Přehledně tato literatura (před r. 1855) uvedena na konci II. svazku. Individuelně uváděny jen odkazy k P. J. Šafaříkovi.

a podobně všechna místa jež by neměla věcného zájmu a ne-
souvisí s řešenými otázkami. Také vynechány některé ze-
vrubné linguistické výklady, jež čtenáře neznalého starých ná-
řečí orientálních nepřesvědčí.

Zajisté neubude dílu na ceně tímto zkrácením textu, jenž
jinak i bez vynechaných míst zůstává spojitým a plynulým.
Ten čtenář, který by se zevrubně chtěl věcí zabývat odborně,
zajisté sáhne k těm vydáním francouzským, v nichž poznám-
ky i vynechané odstavce jsou uvedeny.

Beze změny a bez poznámek ponechána místa, vztahující
se na tehdejší poměry americké (kdy ještě snad žily některé
zbytky posledních kmenů rudošských) a úvahy vztahující se na
Itálii ještě nesjednocenou, i na tehdejší poměry jiných států.

Z předmluvy ke 2. vydání podáno všechno, co bylo podstat-
né. V ní promlouvá autor ke čtenáři krátce před koncem svého
života.

KNIHA PRVÁ

PŘEDBĚŽNÉ ÚVAHY, DEFINICE, ZJIŠTĚNÍ A VÝČET PŘIROZENÝCH ZÁKONŮ, PODLE NICHŽ SE ŘÍDÍ SOCIÁLNÍ SVĚT

KAPITOLA I.

*Předpoklady zániku civilizací a společností vyplývají ze všeobecné
a povšechné příčiny.*

Úpadek civilizací je ze všech zjevu dějin zjevem nejnápad-
nějším a zároveň nejtemnějším. Děsíc ducha, má toto ne-
štěstí v sobě cosi tajuplného a ohromujícího, takže myslitel
stále a stále je pozoruje, studuje a krouží kolem jeho záhady.
Bez jakékoli pochybnosti skýtají zrody a vývoje národů velmi
pozoruhodné náměty pro badání: postupný vývoj společností,
jejich úspěch, jejich výboje, jejich vítězství zajisté se dotý-
kají obrazivosti a ji poutají; ale všechny tyto skutečnosti, i když
se zdají veliké, vykládají se zdánlivě snadno; jsou přijímány
jako prosté důsledky duševních darů člověka; a když jednou
tyto dary jsou pochopeny, není už nijakého údivu nad jejich
výsledky; vysvětlují již tím, že tu jsou, ony veliké věci, jejichž
jsou zdrojem. Tedy tu není ani nesnázi ani váhavosti po této
stránce. Ale když si uvědomíme, že po údobí síly a slávy
všecky společnosti lidské mají svůj sestup a svůj pád, všechny,
pravím, a ne snad jen ta nebo ona; když zpozorujeme, s jakou
strašlivou a ponurou zamlklostí zeměkoule nám ukazuje na
svém povrchu trosky civilizací, jež předcházely civilizací naší,
a to nejen trosky civilizací známých, nýbrž i četných civilizací,
z nichž známe pouze jména, a několika, které odpočívajíce
jako kamenné kostry v lůně lesů jsou skoro tak staré jako svět
a nemáme od nich ani vzpomínku na jméno; když náš duch,
vrátiv se k našim moderním státům, si ujasní jejich neoby-

čejné mládí, a dozná si, že začaly teprve včera a že již jsou zchátralé: tu poznáme, ne bez jistého filosofického zděšení, kterak slova proroků o pomíjející věci platí dokonale o civilizacích i o národech, o národech jako o státech, o státech jako o jednotlivcích a dlužno konstatovati, že jakýkoliv shluk lidstva, i ten, jenž je chráněn nejdůmyslnějšími a nejsložitějšími svazky a závazky společenskými již přejímá hned v den svého utváření prapříčinu své nevyhnutelné smrti skrytou v prvcích svého života.

Ale jaká je ona příčina, onen prvopočátek smrti? Je on rázu jednotného, jako je výsledek, jež způsobuje? Hynou všechny civilizace ze shodné příčiny? Na prvý pohled skoro bychom odpověděli záporně, protože jsme viděli jak se kácí říše, Asyrie, Egypt, Řecko, Řím ve střetnutí okolností, jež si podobny nebyly. Nicméně probavše se hlouběji nežli jen skrze kůru, shledáváme v této nutnosti zániku, jež doléhá kategoricky na všechny společnosti bez výjimky, že tu jde o všeobecnou neodvolatelnou příčinu, třebaže utajenou, a vycházející od této prapříčiny jistojistě přirozené smrti, neodvislé ode všech případů násilné smrti, shledáváme, že všechny civilizace, trávající jistou skrovnou dobu, vybízejí k pozorování vnitřních zmatků, těžko definovatelných, ale stejně těžko popiratelných, které na všech místech a ve všech dobách nesoú obdobný charakter; konečně, rozpoznávající patrný rozdíl mezi zhroucením států a hroucením civilizací, vidouce přetrvávati jistý druh kultury v jedné zemi pod panstvím cizím, vzdorovati nejzhooubnějšími příhodám, jinde zase vidouce mizeti stejné kultury při dosti obyčejných nehodách, ustalujeme se čím dále tím pevněji na názoru, že prapříčina smrti, viditelná v hloubi všech společností, je nejen spjata s jejich životem, ale i jednotejná a vždy táž pro všechny.

Studie, jichž výsledky zde podávám, jsem věnoval badání o této veliké skutečnosti.

My moderní, my první víme, že jakékoliv sdružení lidí, a jakýkoli soubor intelektuální kultury, jež vytvořilo, musejí

zahynouti. Ve dřívějších dobách se tomu nevěřovalo. Ve starověku v Asii náboženský duch, při podobných podivných dojat jakoby neobyčejným zjevením, připisoval veliké katastrofy hněvu nebeskému, stíhajícímu hříšníky některé národnosti; toto, myslívalo se, je trest k tomu cíli, aby přiměl k pokání beztrestné ještě vinníky. Židé, vykládající špatně smysl slibu božího, měli za to, že jejich říše nezajde nikdy. Řím, právě ve chvíli, kdy začínal tonouti, nepochyboval o věčnosti své říše. Nicméně, protože nynější pokolení viděla více, také více vědí; a stejně tak, jako nepochybujeme o všeobecně platné úmrtnosti lidí, protože všichni lidé, kteří byli před námi zemřeli, rovněž tak věříme pevně, že národy mají svoje dny spočteny, třebaže tyto dny jsou četnější než naše, protože žádný, který panoval před námi, nepokračuje vedle nás ve své kariéře. Je tudíž možno na vysvětlenou naší věci vzítí pramálo z moudrosti antické kromě jediného poznatku základního, totiž poznání prstu božího v osudech tohoto světa, první a bezpečné to základny od níž není dobře se vzdalovati, základny přijímané v celém rozsahu jak je určena katolickou církví. Je nepopíratelné, že žádná civilizace nezániká bez vůle boží a vykládati předpoklad zániku všech společností podle posvátné zásady, která sloužovala dávným svatyním za výklad některých pozoruhodných zhoub (považovaných jimi nesprávně za zjevy ojedinělé), znamená zároveň prohlašovali pravdu prvořadého významu, která má býti směrodatnou pro pozemská badání. Souhlasím ochotně i s tím, když se dokládá, že všechny společnosti hynou, protože jsou hříšné; je to pouze správné srovnání s předpoklady platnými pro jednotlivce, když shledáváme, že hřích je zárodek rozkladu. V této příčině se nic ne vzpírá úvaze, řídící se prostým světlem rozumu, že společnosti sledují osudy oněch bytostí, z nichž se skládají, a že skrze ně se provinivše, hynou jako ony; ale když tyto obě pravdy připustíme a zvážíme, opětuji, pak již moudrost antická nám neskýtá žádné pomoci.

Nepraví nám ničeho zevrubného o cestách, jakými se běže

vůle boží, aby smrt národů přivodila; moudrost antická spíše vysvětluje tyto cesty jako zásadně mystické. Dojata zbožnou hrůzou při pohledu na zříceniny, připouští velmi snadno, že státy, jež se hrouť, nemohou býti takto postiženy, otřeseny, pohlceny, leda nějakým zázrakem. Bez zdráhání věřím, tak jak Písmo svaté to tvrdí, že některé zázračné případy se udály při jistých příležitostech; ale tam, kde svatá svědectví se nevyjadřují způsobem určitým, a to je největší počet případů, tam můžeme oprávněným způsobem považovati názor staré doby za neúplný, nepostačitelně osvětlený, a můžeme poznati opačně, než jak chápe ona, že se přísnost nebes uplatňuje na našich společnostech neustále, a tudíž z ustanovení, jež je starší nežli prvý národ, že se tedy spravedlnost koná normálně způsobem předvídaným podle předpisů trvale vepsaných do zákoníku Všemohíra vedle ostatních zákonů, jež ve své nezmýlitelné pravidelnosti spravují a řídí živoucí přírodu stejně jako svět neústrojný.

I když se po právu vytýká svatě filosofii prvních dob, že nemajíc po ruce zkušenost, se omezila, vysvětlujíc mysterium, na nepochybnou pravdu theologickou, kteráž sama jest jiným mysteriem, a že nešla ve svém badání až na pozorování skutečností, náležejících do oboru rozumu, přes to nikdo ji nemůže obviňovati z toho, že podceňovala velikost problému, hledajíc snad řešení při samé zemi. Správně řečeno, spokojila se tím, že položila ušlechtilé otázku, a i když ji nerozřešila, ba ani neobjasnila, přece nevytvořila mylné tvrzení. Tím se staví nad práce, jež vyšly ze škol racionalistů.

Vznešení duchové Athén a Říma ustavili nauku až dodnes přijímanou, že státy, národy a civilizace hynou jen přepychem, změkčilostí, špatnou správou, zkárou mravů, fanatismem a ne jinak. Veškeré tyto příčiny, ať již ojedinělé nebo úhrnem, byly prohlášeny odpovědnými za konec společností; a nezbytný důsledek tohoto názoru je ten, že tam, kde ony neúčinkují a tam kde nezasahují, žádná rozrušující síla vlastně nemá být. Konečný výsledek je pak tvrzení, že společnosti nehynou jinak

nežli smrtí násilnou, jsouce v tom šťastnější nežli lidé a že, vyjma vyňaté případy a příčiny zkázy, jež jsem právě vyjmenoval, můžeme si představití národnost tak trvalou jako zeměkoule sama. Vytvořující toto tvrzení, starověcí filosofové nedohlédli jeho dosahu; neviděli v tom nic, nežli prostředek k podepření nauky mravní, jak známo jediný to cíl jejich soustavy dějepisné. Ve svých vypravováních příhod byli přehorliví, aby zdůraznili především šťastný vliv ctnosti, žalostné následky zločinu a neřesti. Na všem, co přesahovalo tento mravní rámec jim nevalně záleželo a zůstávalo nejčastěji zanedbáno nebo opomenuto. Tato metoda byla mylná, ubohá, a velmi často kráčela proti úmyslům svých původců, protože podle okamžité potřeby používala jméno ctnosti nebo neřesti způsobem libovolným; ale do jisté míry přísný a chvályhodný cit, jenž jí byl základem, je jí omluvou a i když Plutarchův nebo Tacitův duch čerpal z této teorie jen romány nebo pomluvy, jsou to přece jen romány a pomluvy velkomyšlné.

Rád bych byl tak shovívavým k těm spisovatelům, kteří v 18. století vykládali antické názory; ale je mezi jejich mistry a jimi samými převeliký rozdíl; ti první byli oddáni až přespříliš udržování řádu společenského; ti druhí byli lačni po novotách a odhodlaní bořiti: první se snažili ušlechtilé zužitkovati svoje bludy; druhí z nich vytěžili ohromné důsledky, vědouce kterak v nich naléztí zbraně proti všem zásadám vladařským, ke kterým postupně se přidružovaly výtky tyranství, fanatismu, zkaženosti. Aby zabránila zániku společností, voltairianská metoda zásadně ruší náboženství, zákon, průmysl, obchod pod záminkou, že náboženství je fanatismus, zákon že je despotismus, průmysl a obchod že je přepych a zkaženost. Zcela jistě vláda, dopouštějící se takových přehmatů je špatnou vládou.

Docela není mým cílem načímati nějakou polemiku; chtěl jsem jen poznamenati, jak dalece myšlenka společná Thucydidovi a opatu Raynalovi má za ovoce výsledky opačné; je-li u jednoho prostředkem k zachování, a je-li u druhého pro-

středkem cynicky agresivním, je to po každé chyba. Není pravda, že příčiny, jimž jsou připisovány pády národů, by byly nezbytně hříšné, a i když rád připustím, že se mohou objeviti právě při skonu národa, přece popírám, že by měly s dostatek síly, že by byly obdařeny energií dostatečně jistě a bezpečně bořící, aby samy stačily k vyvolání nenapravitelné katastrofy.

KAPITOLA II.

Fanatismus, přepych, špatné mravy a bezbožnost nepůsobí nezbytně pád společností.

Je zapotřebí napřed vyložití dobře co rozumím společností. Není to širší nebo užší okruh, v němž se uplatňuje pod nějakou formou určitá svrchovanost. Republika Athénská není společností, stejně jako jí není království Magadha, říše Pontická nebo kalifát egyptský za Fatimovců. To jsou částice společností, jež se nepochybně přeměňují nebo se ještě drobí pod tlakem přirozených zákonů jež hledám, ale od jejichž bytí či nebytí nezávisí bytí či nebytí společností. Jejich útvar není než zjev pomíjivý a má než omezený nebo nepřímý účín na společnost, z níž vypučel. — Co společností rozumím, jest spojení, dokonalejší nebo méně dokonalé sjednocení po stránce politické, ale dokonalé po stránce sociální, sjednocení lidí, žijících a řízených podobnými myšlenkami a majících pudy totožné. Tak Egypt, Asyrie, Řecko, Indie, Čína byly anebo jsou ještě jevištěm, kde určité společnosti odhalily a rozvinuly svoje osudy nehledě na poruchy, jež se vyskytly v jejich zřízeních politických. Ježto nebudu mluvit o částicích (frakcích) než když se budou moci moje úvahy vztáhnouti též na celek, budu užívati slova *národ* nebo *lid* ve smyslu širším nebo užším, aniž z toho povstane obojakost. Když jsem uvedl tuto definici, přikročím k přezkoušení otáz-

ky a dokáži, že fanatismus, přepych, nemravnost a bezbožnost nejsou bezpečnými smrtícími prostředky národů.

Všecky tyto skutečnosti se vyskytly, někdy ojediněle, někdy současně a s velikou intenzitou u národů, kterým se tím lépe vedlo, nebo aspoň kterým se nevedlo hůře.

Zdá se, že právě ke cti fanatismu americká říše Azteků trvala a zkvétala. Nedovedu si představití nic fanatičtějšího než společenský stav, který, jako onen, spočíval na náboženské základně, neustále zkrápěné krví lidských jatek. Popíralo se, a to zdá se s jakousi důvodností, že staří národové evropští nikdy se nedopouštěli náboženského vraždění na obětech, považovaných za nevinné (zajatci a trosečníci mezi nevinné nebývali vpočítávání); ale pro Mexičany, jakákoli oběť byla vhodná. S onou dravostí, o které jistý fyziolog má za to, že jest příznačnou pro plemena nového světa, pobíjeli nelítostně na oltářích spoluobčany bez váhání a bez výběru a při tom byli národem mocným, průmyslovým a bohatým, a kdyby důmyslem Fernanda Corteze a srdnatostí jeho druhů nebyla bývala učiněna přítrž příšernému trvání takové říše, byl by tento národ jistě ještě dlouho trval, panoval a rdousil. Tož tedy fanatismus nehubí státy.

Blahobyt (přepych) a změkčilost nejsou vinníky osvědčenějšími; jejich vliv se cítívá ve vyšších třídách a pochybují, že by u Řeků, u Peršanů, u Římanů změkčilost a rozmařilost (třebaže měly jiné formy) byly bývaly bujnější nežli nyní ve Francii, v Německu, v Anglii, v Rusku, zvláště v Rusku a u našich sousedů za Kanálem; a právě tyto dvě poslední země, jak se zdá, jsou obdařeny mimořádnou životností mezi národy moderní Evropy. A ve středověku Benátčané, Janované, Pisané proto, že hromadili ve svých skladištích, vystavovali ve svých palácích, že pluli loďmi po všech mořích s poklady celého světa nebyli tím slabšími. Změkčilost a přepych nejsou tedy nutnými příčinami zeslábnutí a smrti.

Ani sama zkaženost mravů, nejstrašnější z metel, nehraje nezbytně úlohu bořitele. Aby tomu tak bylo, bylo by třeba, aby

blahobyt národa, jeho moc a jeho převaha se vyvíjely přímo úměrně k čistotě jeho zvyků; a to nebývá tak. Už se upustilo dosti všeobecně od podivné smyšlenky, jež tolika ctnostmi zdobívala první Římany. Zajisté se nevidí nic povzbuzujícího, a to důvodně, v těch dřevních patricích „staré skály“, kteří zacházeli se svými ženami jako s otroky, s dětmi jako s dobyt看em, a s věřiteli jako s divokými šelmami; a kdyby v takto ošklivé věci zbyli nějakí obránci, kteří by chtěli věc vymlouvatí tím, že by tvrdili, že se morálka měnila v různých dobách, tu zajisté by nebylo obtížno zamítnouti důvody a prokázati jim nesolidnost. Ve všech dobách zneužití síly vyvolávalo stejné rozhořčení; i když nebyli králové vyhnáni pro znásilnění Lukrecie, i když tribunát nebyl zřízen pro atentát Appiův, přece jen hlubší důvody těchto dvou velkých revolucí, vyšperkované takovými záminkami svědčí s dostatek o současných dispozicích veřejné morálky. Nikoli, ve veliké morálce nehledejme příčinu síly prvních dob u všech národů; od počátku dob historických není sdružení lidského, třeba sebe menšího jak jen myslitelné, u kterého by se všechny zavržení hodné snahy nebyly prozradily; a přes to, hrbíce se pod touto ohavnou přítěží, státy se drží, a často naopak se zdají býti povinovány díkem za svoji skvělost hnusným zřízením. Sparťané získali obdiv jen pro své banditské zákony a z nich také žili. A zdaž Foiničané pykali svojí záhubou za zkaženost, která na nich hlodala a kterou všude rozsívali? Nikoli; právě naopak, právě tato korupce byla hlavním nástrojem jejich moci a slávy; od toho dne, kdy na březích řeckých ostrovů pluli, rozvážejíce ničemy, zlotřilé hosty, svádějíce ženy, aby z nich udělali zboží, a kradouce potraviny, jež běhali pak prodávati. Jejich pověst zcela jistě byla spravedlivě znamenána příhanou; nicméně přes to rostli a zaujímali v dějinách lidstva místo, s něžž ani jejich hrabivost ani jejich věrolomnost nebyla s to je sesaditi.

Dalek jsa naděje, že bych objevil ve mladých společnostech vyšší morálku, nepochybuji, že národové stárnoucí a blížící se

svému pádu, skýtají zrakům posuzovatele stav mnohem uspokojivější. Zvyky se uhlazují, lidé se spíše shodnou, každý se domůže blahobytnějšího živobytí, vzájemná práva měla čas lépe se vymeziti a pochopiti; tak dalece, že teorie o spravedlivém a nespravedlivém pozvolna nabyly vyššího stupně vybroušenosti. Bylo by obtížno prokazovati, že v době, kdy Řekové svrhli říši Dariovu, nebo v době, kdy Gotové vstoupili do Říma, nebylo podstatně více slušných lidí v Athénách, v Babyloně a v císařském velkoměstě nežli ve slavných dnech Harmodia, Cyra Velikého a Publicoly.

Aniž bychom zacházeli do těchto odlehlých dob, můžeme je posouditi podle sebe samých. Jeden z bodů na zeměkouli, kde století je nejpokročilejší a skýtá nejdokonalejší kontrast s naivním věkem, jest zajisté Paříž; a při tom všem veliký počet církevních i učených osobností příznává, že na žádném místě a v žádný čas by se nenašlo tolik skvělých ctností, tolik dobře založené zbožnosti, vlídné spořádanosti, citlivosti svědomí, kolik se jich nachází nyní v tomto velkoměstě. Ideál, jenž tam byl vytvořen o dobru, jest tak vznešený, jak jen může býti v duši nejskvělejších vzorů 17. století, a k tomu ještě se zbavil onoho druhu strohosti, hořkosti a divokosti, řekl bych, oné pedanterie, jíž v oněch dobách nebyl vřdycky prost; to takovým způsobem, že na vyváženou hrozivých výkyvů moderního ducha, právě na těch místech, kde tento duch si vytvořil hlavní sídlo své moci, se zjistily nápadné kontrasty, kteréž v minulých stoletích se oku pozorovatele nenaskytovaly.

Ani nevidím, že by velicí muži chyběli v údobích korupce a úpadku, pravím velicí muži co nejlépe charakterisovaní energií charakteru a silnými ctnostmi. Hledám-li v seznamu římských císařů, většinou povznešených nad poddané jak zásluhami, tak hodností, nacházím jména jako Trajanus, Antonius Pius, Septimius Severus, Jovianus; a pod stupni trůnu, v samotném davu, se obdivuji všem velikým doktorům, velikým mučedníkům, apoštolům původní církve, ctnostné pohany ani nečítaje. Dokládám, že duchové aktivní, pevní, chrabří, plnili

tábory a úřadovny tím způsobem, že dlužno pochybovati, že v dobách Cincinata úměrně by byl měl Řím tolik znamenitých lidí ve všech druzích správy. Zkouška těchto skutečností jest úplně jednoznačně přesvědčivá.

Takto muži ctnosti, lidé energičtí, talentovaní, nikdy nechyběli v dobách úpadku a stárnutí společností, naopak se tam vyskytali hojněji snad, nežli v lůně říší, které se právě rodí, a nadto mravní úroveň těch dob je vyšší. Není tedy všeobecně správně tvrditi, že ve státech, které klesají, zkaženost mravů jest silnější nežli v těch, jež se rodí, rovněž dlužno popírati tvrzení, že tato zkaženost hubí národy, protože mnohé státy ani zdaleka neumírají na svoji zvrhlost, spíše jí žijí; ale možno jíti i dále a ukázati, že snížení mravní není nezbytně smrtelné, protože mezi nemocemi, které napadají společnost, jsou mnohé vyléčitelné, a to dosti rychle.

Skutečně, svérázné mravy národa vykazují četné vlny podle údobí, jimiž historie takového národa prochází. Abychom se neobraceli jinam nežli ke Francouzům, řekněme si, že Gallořímané, plémě porobené, v 5. a 6. století byli jistě hodnotnější nežli jejich hrdinní porobitelé po všech stránkách co do mravnosti, nebývali také, individuálně vzato, nižší než oni co do srdnatosti a ctnosti vojenské. Zdá se, že v dobách, jež přišly potom, když se obě plemena začala míchat, všecko se zhoršilo a že v 8. a 9. století národní území neposkytovalo obraz, jímž bychom se mohli mnoho chlubit. Ale v 11., 12., 13. století se obraz úplně změnil, a když společnost amalgamicky do-sloučila svoje nejrůznorodější prvky, tu stav mravní byl povšechně hodný obdivu; nebyloť v pojmech oněch dob těch okolků, jež od dobra oddalují toho, který k němu chce dospěti. Století 14. a 15. byla politováníhodnými dobami zvrhlosti a sporů; loupežnictví převládalo; to byla doba úpadková na tisíc způsobů a v nejšířším a nejpřísnějším slova smyslu; řekli bychom, že při takovém zpustlictví, vraždění, týrání, při úplném otupění citu slušnosti u šlechticů, kteří okrádali svoje nevolníky, u měšťanstva, jež prodávalo vlast

Angličanům, u kleru zcela bezuzdného, že ve všech řádech společnost se hroutila a pod svými zříceninami pohřbívala tolik hanby a bídy. Ale společnost se nezhroutila, žila dál, vzchopila se duševně, bojovala, vyšla ze strážně. Šestnácté století, přes všecka krvavá šílenství, poněkud zmírněné to důsledky předešlého století, bylo daleko úctyhodnější nežli předešlé; a pro lidstvo Bartolomějská noc není hnusnější nežli řež Armagnaců. Konečně z tohoto údobí na půl polepšeného francouzská společnost přešla do jasných a čistých světél Fénelona, Bossueta a Montausiera. Tak, až po Ludvíka XIV. naše dějiny skýtají rychlá střídání dobra a zla, a životnost národu vlastní zůstává mimo stav jeho mravů. Načrtl jsem letmo ty největší rozdílnosti; ty oplývají podrobnostmi; bylo by třeba mnoha stránek, aby byly vyznačeny; ale abychom nemluvili než o tom, co jsme skoro viděli na svoje oči, zdaž není známo, že každým desetiletím od r. 1787 úroveň morálky nesmírně se měnila? Usuzuji závěrem, že korupce mravů, jsouc konečně skutečností přechodnou a kolísavou, která se tu lepší, tam horší, nemůže býti považována za nezbytnou a rozhodující příčinu zhouby států.

Zde mne přivádí myšlenka k tomu, abych zkoumal jeden důvod, který patří přítomnosti, a jež by nebylo možno v 18. století uplatňovati, ale poněvadž se přičleňuje znamenité k úpadku mravů, mám za to, že není vhodnější příležitosti mluvit o něm nežli zde. Mnozí myslívají, že konec společnosti jest neodvratný, když náboženské myšlenky a zájmy se oslabují a mizejí. Pozoruje se jistý vztah v Athénách a v Římě mezi veřejným hlásáním nauk Zenona a Epicura a mezi opuštěním národních kultů (náboženských), jež se po nich dostavilo, tak se praví, a koncem obou oněch republik. Při tom se opomíná poznamenati, že tyto dva příklady jsou skorem jediné případy podobného synchronismu, které lze Uvésti; opomíná se uvést, že říše Perská byla velmi oddaná nábožensky kultu magů, když padla; že Tyrus, Karthago, Judea, monarchie Azteků a Perú byly postiženy zhoubou

právě, když se jich lid láskyplně klaněl před oltáři a že tedy podle toho jest nemožno tvrditi, že všechny národy, jimž se hrouť před očima jejich národnost, tím si odpykávají odklon od náboženství svých otců. Ale to není vše: v obou ojedinelých příkladech, jež se zdánlivě s důvodem vyhrabávají z dob minulých, ta věc má daleko více zdánlivosti nežli hloubky a já popírám vůbec, že by byl vůbec kdy býval antický kult opuštěn a to jak v Athénách, tak v Římě až do dne, kdy byl nahrazen ve všech duších a svědomích úplně zvítězivším křesťanstvím; jinými slovy, mám za to, že pokud jde o víru náboženskou, nebylo nikdy u žádného národa na světě opravdového přerušení spojitosti; že, když forma nebo intimní přirozenost věřivosti se změnila, tu Teutatès galský uchopil Jupitera římského, a Jupiter se uchopil křesťanství, právě tak, jako správně mroucí se chápe živého, bez jakéhokoli přechodu přes nevěru; a když tudíž se nevyskytl nikdy národ, o němž by se právem mohlo říci, že by byl bez víry, opírá se o špatný základ ten, kdo staví do popředí zásadu, že odpadnutí od víry jest záhubou států.

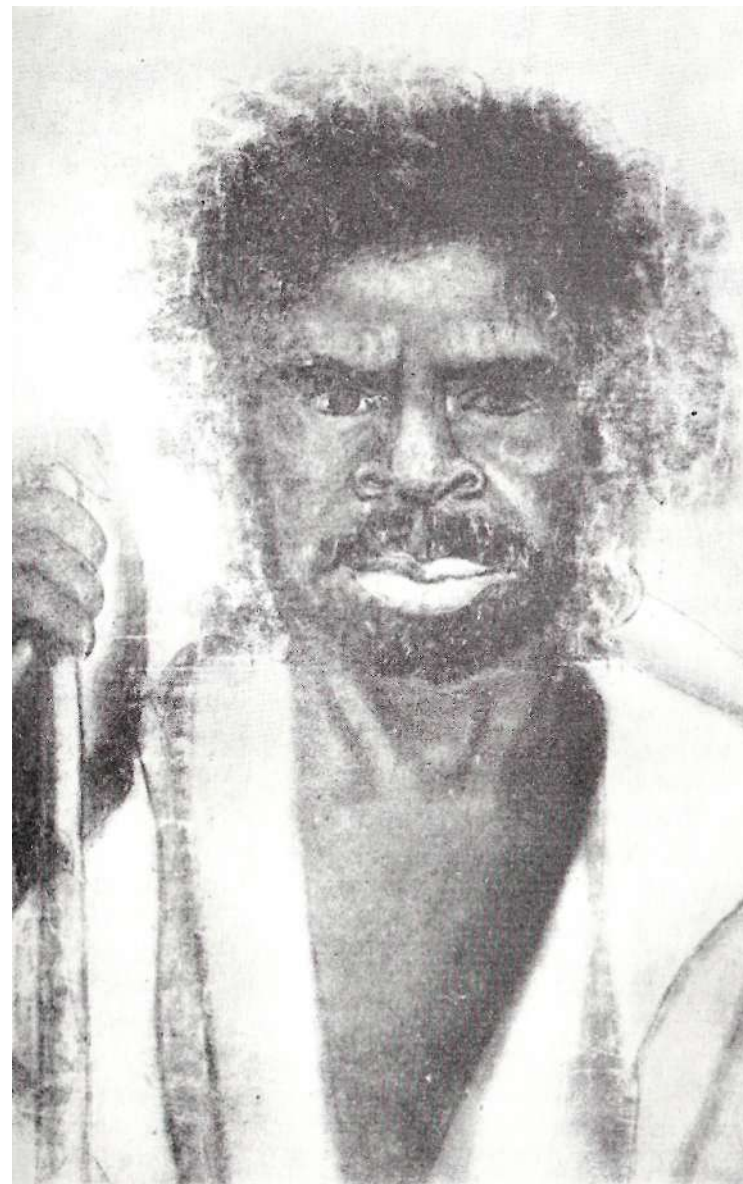
Vidím zřejmě, oč se toto uvažování opírá. Řekne se, že to je věc obecně známá, že nějaký čas před érou Perikleovou v Athénách a u Římanů kolem doby Scipionů byl ve vyšších třídách společnosti rozšířen zvyk napřed rozumovati o náboženských tématech, pak o nich pochybovati a pak zcela rozhodně v ně nevěřiti a honositi se atheismem. Tato zvyklost postupně se šířila a nezůstalo — tak se praví — nikoho, kdo by, zakládaje si jen poněkud na zdravém rozumu, nebyl jevil nedůvěru k augurům vzájemným pokukováním bez úsměvu.

Tento názor do trochy pravdy míchá také mnoho nesprávnosti. Jest arci úplně pravda, že Aspasia na konec svých důvěrných večerů, a Lelius u svých přátel byli známi tím, že se posmívali svatým dogmatům své země; ale přece jen, v těchto dvou nejskvělejších údobích řecké a římské historie nikdo by si nebyl dovolil hlásati příliš veřejně takovéto ideje. Nescházelo mnoho a Perikleovi by byly přišly draho neopatr-

nosti jeho maitressy; jsou v paměti slzy, jež proléval před celým tribunálem, a které samy by nebyly stačily k tomu, aby krásné nevěrnici byly vymohly odpuštění. Jsou i v paměti oficiální promluvy básníků oné doby a ví se i kterak po Aeschylu Aristofanes a Sofokles se ujali jako mstitelé uražených božstev. Proto, že celý národ věřil ve své bohy, považoval Sokrata za hříšného novotáře a chtěl vidět souzení a odsouzení Anaxagora. Ale později. . .? Docílily toho bezbožné a filosofické teorie, aby vnikly do lidových davů? Nikdy, v žádné době, v žádný den to nedokázaly. Pochybovačnost zůstala zvyklostí elegantních lidí a nepřešla přes jejich okruh. Namítne se, že je dost zbytečno mluvit o tom, co si myslíval drobný občan, co si myslili vesničané, co otroci, všichni ti, kteří neměli vlivu na vedení státu a jejichž myšlenky neměly účinu na politiku. Důkazem, že ten vliv a ten účín měli tito lidé je to, že až do posledního vzdechu pohanství bylo nutno zachovati jim jejich chrámy a jejich kaple, bylo třeba platit jejich vrchní kněze u mystérií Eleusinských; bylo třeba, aby nejznamenitější, nejosvícenější, nejpevnější v náboženské negaci nejen se veřejně se ctí odívali v kněžský úbor, nýbrž konali i sami, oni, zvyklí obracet listy knihy Lukrecia, manu diurna, manu nocturna, nejodpornější úkony kultu a nejen se jich zhostili ve dny obřadné, nýbrž i v prázdných chvílích, trapně oddisputovaných při nejstrašnějších hrách politiky, sepisovali pojednání o zkoumání útrob obětí. Míním tím velikého Julia (Césara). Ale kdež! Všichni císařové po něm byli a musili býti nejvyššími pontifiky, ještě i Konstantin; a i když měl důvody silnější nežli všichni jeho předchůdci k odmítnutí úkolu tak odporného při své cti křesťanského knížete, přece jen musil počítati ještě s antickým národním náboženstvím, donucen veřejným míněním, patrně velemocným, třebaže bylo toto náboženství právě před skolem. Tak tedy to nebylo náboženství drobného občana, náboženství vesničanů a otroků, jež mělo tak málo významu; málo významu mělo mínění lidí osvícených. Ať se jakkoli bouřilo mínění ve jméno rozumu a zdra-

vého smyslu proti absurdnostem pohanství, lidové davy nechtěly, nemohly se vzdáti víry, dokud jim nebyla poskytnuta jiná, prokazující tím velikou pravdu, že pozitivní je k něčemu užitečné v dění tohoto světa a ne negativní; a tlak tohoto všeobecného citu byl tak veliký, že ve 3. století byla ve vznešených třídách reakce náboženská, solidní, vážná, která trvala až do konečného předání světa do rukou Církve tak, že vláda filosofismu nabyla vrcholu za obou císařů Antonínů a počala zacházeti krátce po jejich skonu. Ale není tu místa pro rozebírání této otázky, jinak zajímavé pro dějiny myšlenek; stačí mi zjistiti, že obnova víc a více získávala, a z toho vyloupnouti věc nejpatrnější.

Čím více stárnul římský svět, tím více stoupal význam jeho vojsk. Od císaře, jenž pocházel nevyhnutelně z řad milice, až do nejposlednějšího důstojníka jeho pretoriánů, až po nejslabšího okresního guvernéra, všichni činovníci začínali vojenskými obraty pod holí centuriona. Všichni tedy pocházeli z oněch lidových davů, jichž neochvějnou zbožnost jsem již vytknul, a přicházejíce do nádhery vysoké hodnosti, nacházeli tu ke své nelibosti urážlivý, utrhačný starobylý lesk municipálních tříd oněch městských senátorů, kteří s oblibou se na ně dívali jako na vetřelce a od srdce by se jim byli hořce vysmáli, kdyby se nebyli báli. Bylo tu tedy jakési chladné nepřátelství mezi skutečnými pány státu a rodinami kdysi svrchovanými. Náčelníci vojska byli věřící a fanatičtí, důkazem toho budiž Maximin, Galère a sto jiných; senátoři a decurioni si ještě libovali v literatuře skeptické; ale že se žilo konec konců u dvora, mezi vojáky, bylo nutno osvojit si jazyk a názory oficiální, jež by nebyly nebezpečné. Všecko postupně se stalo zbožným za Císařství, a samou oddanou zbožností sami filosofové, vedení Evhemerem, se jali vynalézati soustavy, jež měly uvést do souladu racionalistické teorie se státním kultem, ve kterých metodě císař Julian byl největším koryfeem. Není tu místa pro vychvalování této obnovy pohanské oddané zbožnosti, protože ona způsobila většinu pronásledování křesťanů, která postihla

Obr. 3.

naše mučedníky. Davy, dotčené ve svém kultu sektami nezna-
božskými poshovovaly tak dlouho, jak dlouho vznešené třídy
nad nimi panovaly; nicméně jakmile císařská demokracie sní-
žila ony třídy k rolím nejpodřízenějším, lidé spodiny se chtěli
na nich pomstít a mýlíce se, rdousili křesťany, nazývajíce je
bezbožníky a považujíce je za filosofy. Jaký to rozdíl mezi
dobou a dobou! Pohanem skutečně skeptickým jest král
Agrippa, jenž ze zvědavosti chce slyšeti sv. Pavla. Vyslechne
ho, rozpráví s ním, má jej za blázna, ale nepomýšlí na to, aby
jej trestal za to, že smýšlí jinak nežli on. Skeptikem jest
dějepisec Tacitus, jenž jest pln opovržení pro nové náboženské
vyznavače, ale kárající Nerona za krutosti vůči nim; Agrippa
a Tacitus byli nevěřící. Diocletian byl politik, vedený výkřiky
poddaných; Decius, Aurelian byli fanatičtí jako jejich lid.

A co žalu se ještě pociťovalo, kdy římská vláda trvale při-
jala za svou víru křesťanství, aby vedla svoje národy do lůna
víry! V Řecku vypukly ohromné odpory stejně na katedrách
učitelských, jako v městečkách a po vesnicích a všude měli
biskupové tolika strážně, aby zvítězili nad místními božstvy
tak, že po mnohé strážce vítězství bylo méně dílem obrácení
na víru a pravého přesvědčení, jako spíše dílem trpělivosti,
zchytralosti a času. Důmyslnost apoštolských mužů, donucená
utéci se ke zbožné lsti, nahradila božstva lesů, luk, pramenů,
svatými mučedníky a pannami. A tak pocty pokračovaly po
nějakou dobu k nepravým zbožňovancům a nakonec se usměr-
nily správnou cestou. Než co dim? Je to vskutku jisté? Je
prokázáno, že na některých místech Francie samotné se ne-
najde některá farnost, kde některé pověry, stejně houževnaté
jako pitvorné, neznepokojují ještě starostlivé faráře? V ka-
tolické Bretani v posledním století zápasil jakýsi biskup proti
farníkům, zatvrzele oddaným uctívání kamenné modly. Marně
byla hozena do vody ta obhroublá modla, její uctívači si ji
vytáhli a bylo třeba zákroku celé rotý vojáků, aby byla rozbita.
Hle, jaká byla a jaká je životní setrvalost pohanství. Závěrem

tvrdím, že ten, kdo má za to, že Řím nebo Athény byly jen jediný den bez náboženství, nezaložil svůj názor dobře.

Protože se nikdy nepříhodilo, ani v dobách starých ani v nových, že by národ opustil svůj kult náboženský prve nežli měl řádně nový, jest nemožno tvrditi, že zhouba národů jest důsledkem jejich nenáboženskosti.

Když jsem byl odmítl zásadně destruktivní mohoucnost fanatismu, přepychu, zkaženosti mravů a když jsem odmítl i politickou realitu beznáboženskosti, zbývá mi pojednati o vlivu špatné státní správy; tento námět stojí zajisté za to, abychom mu věnovali zvláštní kapitolu.

KAPITOLA III.

Jsou-li státy spravovány dobře či špatně, nemá to vlivu na dlouhé či krátké trvání života národů.

Chápu, do jakých obtíží se pouštím. Sotva se o tom zmíním, už se to bude zdáti mnohým čtenářům jakýmsi paradoxem. Je přesvědčení — a je dobře, — že dobré zákony, dobrá správa, mají přímý a mohutný vliv na zdraví národa. Ale to přesvědčení je tak silné, že se připisuje těmto zákonům, této správě sama vlastnost trvání souboru sociálního, a tu je ta nesprávnost. Bylo by to nepochybně pravda, kdyby národy mohly žít jenom ve stavu blahobytném; ale my víme dobře, že živořívají dlouho, docela tak jako jednotlivci, nosíce v sobě rozkladnou nákazu, jejíž zhoubnost propuká často s velikou silou na vnějšek. Kdyby národy měly vždycky zajíti na svoje nemoci, nezbyly by z nich žádné, které by překonaly doby svého vytváření; protože tehdy u nich shledáváme nejhorší správu, nejhorší zákony, a nejhůře zachovávané; ale ony ty národy jsou právě odlišné v tomto směru od organismu lidského tak, že kdežto tento se obává, zvláště v době dětství, řady pohrom, o nichž předem ví, že by jim podlehl kdyby ho napadly, společnost nerozpoznává takováto zla a vyskytují se

v dějinách velmi hojně průkazy toho, že napřed uniká neustále nejstrašnějším, nejvleklejším, nejpustošivějším náporům politických útrap, jejichž konce jsou špatné zákony a utlačitelská nebo zanedbaná státní správa.

Pokusme se napřed stanovit, co je to špatné vladaření.

Odrůdy tohoto zla se zdají dosti četné; bylo by dokonce nemožné všechny je vypočítati; množí se do nekonečna podle vytvoření národů, míst, dob. Nicméně, seskupíme-li je do 4 hlavních kategorií, unikne nám málo odrůd. Vláda jest tehdy špatná, je-li pod vlivem cizím. Athény znaly takovou vládu pod 30 tyrany; zbavily se jí a národní duch místo aby tam zahynul, on se jen zocelil za tohoto útluhu.

Vláda jest špatná, má-li za základ pouhý a prostý výboj. Francie ve 14. století, takřka celá, úpěla pode jhem Anglie. Vyšla z toho jen silnější a skvělejší. Čína byla pokryta a zabrána hordami mongolskými; konečně je svrhla a vypudila, zkrušivši je zvláštní enervující prací. Od toho času upadla znovu pod jiné jho; ale třebaže Mandžuoové čítají svoji vládu již více jak stoletou, jdou v ústretu stejnému osudu jako Mongolové, prošeďše podobnou oslabující průpravou.

Vláda jest obzvláště špatnou, když princip, z něhož vyšla, propadaje neřesti, přestává býti zdravý a silný jako býval dříve. To byl osud monarchie španělské. Založena byvši na duchu vojenském a na svobodě obcí, začala upadat ke sklonku vlády Filipa II. tím, že zapomínala svoje počátky. Je těžko představit si zemi, kde by dobré zásady byly více upadly v zapomenutí, kde by moc byla slabší a více v nevážnosti, nebo kde by sama náboženská organizace poskytovala více výtek kritice. Zemědělství a průmysl, postižené jako všechno ostatní, byly pohřbeny v marasmu národním. A je Španělsko mrtvé? Nikoli. Tato země, nad níž mnozí zoufali, dala Evropě slavný příklad zatvrzelého odporu proti štěstí francouzských zbraní, a je to snad onen ze všech států evropských, jehož národnost se projevuje právě nejpronikavěji.

Vláda jest také špatná, když podle podstaty a přirozenosti zřízení dopouští řevnivost buď mezi zeměpanskou mocí a národním davem, nebo mezi různými třídami. Tak bývali ve středověku králové angličtí a francouzští v potyčkách se svými velkými vasaly, rolnictvo v zápase se svými vrchnostmi; tak v Německu první účinky svobodomyšlnosti přivodily války občanské, války husitské, války s novokřtenci a s tolika ostatními sektáři; a v době poněkud vzdálenější Itálie trpěla tolik rozdělením svrchovanosti, o niž se tahal císař s papežem, šlechta s městy, takže dav, nevěda koho poslouchati, neposlušal konečně nikoho. Nu, a je společnost italská mrtva? Nikoli. Její civilisace nebyla nikdy skvělejší, její průmysl nikdy produktivnější, její vliv na venek nikdy nepopíratelnější.

A úplně mám za to, že někdy uprostřed těch bouří moudrá a pravidelná moc — podobná slunečnímu paprsku — se prodrala, prospívajíc a dobro činíc národům; ale to bylo krátké štěstí, a podobně jako opačná situace neusmrcovala, tak také výjimka nedávala život. Aby se dospělo k takovému výsledku, bylo nutno rozhodně, aby údobí rozkvětu byla častá a dlouho trvajíc. A bylo-li soudných vlád tehdy pořádku, nebývalo tomu nikdy jinak. I u nejlepších kolikero tu zatracování, kolik tu stínů na nejkrásnějších obrazech! Považují-li všichni autoři stejně dobu Viléma Oraňského za éru prosperity pro Anglii? Obdivují-li se všichni — bez výhrad — Ludvíku XIV. Velikému? Naopak. Nechybí ostouzečů a výtky mají, kde by zasadily spár; nicméně přes to je to takřka to, co naši sousedé a my jsme organisovali nejlépe, je to skoro to nejplodnější v celé minulosti. Dobrá vladaření se vyskytují tak skrovňounkou měrou v průběhu dob, a i když se dostavují, možno jim leccos vytýkati; věda politická, věda nejvyšší, nejtrnitější ze všech jest tak neúměrná slabosti lidské, že na dobré svědomí nikdo nemůže tvrditi, že pro špatné vedení národy hynou. Díky Bohu, mají čím by se včas přizpůsobily tomuto zlu, které i když je sebe horší, je tisíckrát lepší nežli anarchie; a to je věc prokázaná a kterou i nejmělčí studie historická stačí do-

kázati, že vláda, ať je jakkoli špatná, i ta, v jejíchž rukou národ skomírá, je často lepší nežli některé správy, které ji předcházely.

KAPITOLA IV.

Co jest rozuměti slovem degenerace; o míšení zásad etnických a jak se společnosti vytvářejí a jak se rozpadají.

Ač-li smysl předešlých stránek byl pochopen, nebude míti čtenář za to, že bych nepřičítal žádnou důležitost nemocem sociálního tělesa a že by v mých očích byla špatná vláda, fanatismus, bezbožnost, jen nahodilost bez dalekosáhlých důsledků. Moje myšlení je zajisté docela jiné. Uznávám tak jako se všeobecně uznává, že jsou důvody k nářkům, když společnost trpí bujením těchto smutných hlíz, a že všecky péče, všecka úsilí, jež se dají použití, aby se vyléčily, nikdy nejsou ztracena; ale to, co já tvrdím, je to, že netkví-li tyto nešťastné prvky v mocnějším destruktivním principu, nejsou-li to důsledky skrytého zla strašnějšího, můžeme býti jisti, že jejich rány nebudou smrtelné a že po delším nebo kratším údobí útrap společnost vyvázne z jejich tenat omládlá, snad i silnější.

Uvedené doklady se mi zdají přesvědčující; mohly by býti do nekonečna rozmnožovány; a nepochybně právě z této příčiny všeobecné cítění konečně tu rozpoznalo pudově pravdu. Rozpoznalo, že všechno všudy vzato, se nemá přikládati podružným metlám neúměrný význam, a že dlužno hledati jinde a hlouběji zákony trvání a zániku, jež panují nad národy. Neodvisle od okolností blahobytu či od mdloby začalo se s pozorováním zřízení společností samých, a dospělo se k tomu, že se připustilo, že žádná vnější příčina na ně nedolehla smrtelně, pokud princip destruktivní, zrozený v nich samých a v jejich lůně, niterný, spjatý s jejich útroby, nebyl mocně vyvinut, a že naopak, jakmile takový destruktivní princip tu byl, národ, u něž bylo jej konstatovati, neodvratně zhynul,

i kdyby byl býval co nejlépe spravován, tak jako zchvácený kůň padá na dobré cestě.

Tím, že byla věc uvažována s tohoto hlediska, byl učiněn veliký pokrok, dlužno to doznati, a tím se také postavilo uvažování na základnu více filosofickou než uvažování prvé. Skutečně Bichat se nepokoušel objeviti veliké tajemství trvání národů studováním z vnějška; žádal všecko na vnitřku lidského subjektu. Tímto způsobem se našel jediný pravý prostředek, jak dospěti k objevům. Na neštěstí, ježto tato dobrá myšlenka nebyla než výsledkem pudu, nedospěla se svou logikou daleko a ztroskotala na první obtíži. Volalo se: Ano, skutečně, v samotném těle sociálním tkví příčina rozpadu, ale jaká to příčina je? — *Degenerace* to je, odpovědělo se; národy hynou, jsou-li složeny z prvků degenerovaných. Odpověď byla dobrá, etymologicky na každý způsob dobrá; nešlo o nic, jen o to, co jest rozuměti slovy: *Národ degenerovaný*. Tam se ztroskotalo: vysvětlovalo se, že národ degenerovaný je ten, který špatně byv spravován, promrhal svoje bohatství, že to je národ fanatický, nebo bezbožecký, který pozbyl svých charakteristických ctností, po praotcích zděděných. Smutný to kotrmelec! Takto národ hyne pod ranami sociálních metel, protože je degenerovaný a je degenerovaný, protože hyne. Toto odůvodňování dokola dokazuje, že umění sociální anatomie je uměním v plénkách. Zajisté mám za to, že národové hynou proto, že jsou degenerováni a ne z jiné příčiny; právě pro toto neštěstí degenerovanosti jsou v konečném stadiu neschopni snéstí náraz okolních pohrom a tím, že nemohou snéstí rány nepříznivého osudu, ani se znovu vzchopiti, když rány dopadly, podávají smutnou podívanou svých vznešených zápasů se smrtí; umírají-li, to je proto, že už nemají té mohutnosti jako mívali jejich předkové, aby prošli nebezpečími života, to jest jedním slovem, že jsou degenerováni. Výraz, ještě jednou opakujme, je velmi dobrý; ale dlužno jej lépe vysvětliti a dáti mu dobrý smysl. Proč a kterak se ztrácí mohoucnost? To dlužno říci. Jak se degeneruje? To dlužno vyložiti. Až dosud

se každý spokojil se slovem, věc sama nebyla odhalena. O tento krok kupředu navíc se chci pokusit.

Mám za to, že slovo *degenerovaný*, pokud se ho užívá pro národ, znamená a má znamenati, že ten národ nemá již niterné hodnoty, kterou míval, protože již nemá ve svých cévách touž krev, jejíž hodnotnost postupné míšení obměnilo; jinak vyjádřeno, že se stejným jménem nezachoval totéž plemeno jako jeho zakladatelé, konečně že úpadkový člověk, ten člověk, jenž je nazýván člověkem *degenerovaným*, jest výrobkem odlišným od hrdiny slavných údobí po stránce etnické. Zajisté připouštím, že má v sobě cosi z jeho podstaty; ale čím více se degeneruje, tím toto cosi více skomírá. Různorodé prvky, které v něm nyní převládají, se skládají v národnost úplně novou a neblahou co do původnosti; nenáleží k těm, jež nazývá ještě svými předky, leda v linii velmi pobočné. Zemře úplně a jeho civilisace s ním v onen den, kdy prapůvodní etnický prvek bude tak rozředěn dělením a tak zaplaven přínosem z plemen cizích, že virulence tohoto prvku nebude již dostatečně působivá. Tato působivost dojistá nezmezí úplně, ale v praxi bude tak napadána, tak oslabována, že její síla bude čím dále tím méně postřehnutelná a v tomto okamžiku bude moci býti degenerace považována za úplnou a tu všechny její účinky se projeví.

Když jsem takto dospěl k vyjasnění teoremu, dal jsem smysl slovu degenerace. Tím, že ukáži, jak podstata národa se postupně mění, přemísťuji odpovědnost dekadence; činím ji jistým způsobem méně zahanbující, protože netíží již na synech, nýbrž na synovcích, pak na bratrancích, pak na příbuzných čím dál tím méně blízkých, a když jsem prstem ukázal, že veliké národy ve chvíli své smrti nemívají než velmi slabou, zajisté nevážitelnou částičku krve zakladatelů od nichž pošli, tu jsem postačitelně vysvětlil, jak se to může stát, že civilisace končí, protože nezůstávají v těchže rukou. Ale tu se dotýkám problému ještě odvážnějšího než ten, o jehož vysvětlení jsem

se pokusil v předešlých kapitolách, protože otázka, ke které chci přistoupiti, je tato:

Jsou mezi plemy lidskými rozdíly niterné hodnoty skutečně vážné a možno tyto hodnoty oceniti a odhadnouti?

Neváhaje déle, načínám řadu úvah týkajících se prvního bodu; ten druhý bod bude rozhodnut diskusí samou.

Abych svoji myšlenku učinil pochopitelnější a ji objasnil, začnu tím, že porovnáím národ, národ celý, k tělu lidskému, o němž fyziologové hlásají ten názor, že se obnovuje neustále ve všech svých podstatných částech, že transformační práce v něm je ustavičná, a že po určitých obdobích obsahuje velmi málo z toho, co dříve v něm bylo částí hlavní, takže stařec nemá ničeho už z muže dorostlého, muž dorostlý z mladíka a mladík nic z dítěte, a že hmotná osobnost není jinak udržována nežli vnitřními a vnějšími formami, které za sebou následovaly, poněkud se napodobující. Jeden rozdíl připustím v tomto podobenství mezi lidským tělem a národy, a to ten, že u poslednějších jde velmi málo o zachování forem, které se ruší a mizí s neobyčejnou rychlostí. Vezmu lid, nebo lépe řečeno kmen, ve chvíli, kdy, hově vyslovené vitalitě, si právě dává zákony a začíná hráti jakousi úlohu v tomto světě. Tím, že jeho potřeby a jeho síly rostou, přichází do nevyhnutelného styku se sousedními rody a válkou nebo na mírné cestě si je přivtělí.

Není dáno všem rodům lidským vyvíšiti se na tento první stupeň, průchodné to stadium, nutné k tomu, aby kmen dospěl jedenkrát ke stavu národa. I když jistý počet plemen, která třeba nesedí ani vysoko na žebříku civilisace, jím přece jen prošel, nelze doopravdy říci, že by to bylo pravidlo všeobecné; zdálo by se oproti tomu, že lidstvo překonává jistou, dosti značnou potíž, když se zdvihá nad organizaci rozkouskovanou, a že pouze ve skupinách zvlášť schopnostmi obdařených nastává postup k situaci složitější. Vzpomenu zde na dosvědčení nynějšího stavu velikého počtu skupin rozšířených po všech dílech světa. Tyto kmeny obhroublé, jmenovitě kmeny pela-

gických černochoů v Polynesii, Samojeďi a jiné rody severského světa a většina afrických černochoů nikdy nevyšly z této nemohoucnosti a žijí seřazeny vedle sebe a ve vztahu úplné neodvislosti. Silnější pobíjejí ty slabší, ti slabší pak se snaží býti co nejdále od silnějších; na to se omezuje politika těchto zárodků společenských, které se udržují od počátku lidstva ve stavu tak nedokonalém, aniž mohly činiti jinak. Namítne se, že tyto přebídné hordy tvoří nejmenší část zalidnění zeměkoule; zajisté, ale dlužno počítati se všemi jim podobnými, kteří tu byli a zmizeli. Nedopočítáme se, kolik jich bylo, ale jistě z nich se skládá většina čistých plemen v odrůdě žluté a černé.

Dlužno-li tedy připustiti, že pro velmi značný počet lidí bylo nemožno a že jest nemožno učiniti první krok k civilisaci; když kromě toho popatříme, že tyto pronárody jsou rozptýleny po celé tváři světa, v nejrozmanitějších poměrech místních a podnebných, obývajíce stejně v zemích ledových, mírných, horkých, na pobřeží moří, jezer, řek, ve hloubi lesů, na travnatých préríích, nebo na vyprahlých pouštích, jsme vedeni k závěru, že jedna část lidstva je postižena (ona samotná) neschopností civilisovati se, a to ani na první stupeň a nikdy, protože je neschopna překonati přirozený odpor, jež člověk stejně jako zvířata má proti křížení.

Necháme tedy tyto kmeny spolčování neschopné stranou a budeme pokračovati, vzestupující s těmi, kteří pochopují, že, ať již válkou nebo mírem je nutno, chtějí—li rozmnožiti svoji moc a blahobyť, donutiti sousedy, aby vstoupili do jejich okruhu existenčního. Válka jest nepopíratelně nejjednodušší z obou prostředků. Tož tedy se válčí, ale když válka je skončena, když jsou ukojeny ničitelské vášně, zbývají tu zajatci, ti zajatci se stávají otroky, ti otroci pracují; a hle, pořadí už jsou tu, je tu i průmysl, zkrátka kmen se stal národem. To je vyšší stupeň, který sám o sobě ne vždy byl překročen těmi útvary lidskými, které se na něj dovedly vyšínouti; mnohé tyto útvary se jím spokojují a zůstávají na něm trčeti.

Ale některé jiné kmeny, daleko důmyslnější a energičtější,

chápu cosi lepšího než pouhé paběrkování, dobudou širé kraje a přivlastní si nejen obyvatelstvo, ale i půdu s ním. Skutečný národ od té doby je vytvořen. Nuže, často po jistou dobu tato plemena žijí dále vedle sebe, nemísíce se; mezitím, tak jak se stalo nepostradatelným jedno druhému, a jak se pospolitost pracovní a pospolitost zájmů prodlením ustálila, jak hořkosti výboje a jeho hrdost vyprchaly, když ti ze spodiny hledí se vyšinout na úroveň svých pánů, páni zase mají rovněž tisíc pohnutek k umírněnosti a snad dokonce podporují takovéto snahy; konečně se uskutečňuje míšení krve a lidé dvojího původu, přestávající se vázati na dva určité kmeny, se mísí čím dále tím více.

Nicméně duch izolování tkví v lidstvu tak, že i v tomto stavu pokročilého křížení tu bývá ještě odpor proti křížení nejposlednějšímu. Jsou národy, o nichž víme velmi určitě, že jejich původ je mnohonásobný a které přece zachovávají neobyčejně pevně ducha kmenové zvláštnosti. Víme to o Arabech, kteří posli z rozličných větví kmene semitského; náležejí současně k těm rodům, které se jmenují Sem a Cham, o místních příbuznostech ani nemluvě. Přes tuto rozličnost původů, jejich sklon k osamocování podle kmenů jest jedním z nejnápadnějších rysů jejich národního charakteru a jejich dějin politických; a to tak dalece, že se mělo za to, že lze přičítati povětšinou jejich vypuzení ze Španělska nejen na vrub drobení jejich moci v této zemi, ale i, a to obzvláště, rozkouskování ještě intimnějšímu, jež stálé rozlišování a z toho řevnivost rodin ještě množilo v lůně malých monarchií ve Valencii, v Toledu, v Cordobě a Granadě. Pro většinu národů se může poznamenati podobný zjev s doložením, že tam, kde odlišování podle kmenů se setřelo, tam je nahrazuje rozlišování podle národností, působící s energií podobnou a takovou, že náboženská pospolitost není s to je oslabiti. Existuje mezi Araby a Turky jako mezi Peršany a Židy, Parsy a Hindy, Nestoriany syrskými a Kurdy; shledáváme je v evropském Turecku; jeho stopa se sleduje v Uhrách mezi Maďary,

Sasy, Valachy, Chorvaty a mohu tvrditi, ježto jsem to viděl, že v jistých částech Francie, v zemi, kde plemena jsou pomíchána snad víc než všude jinde, je lid, který ze vsi do vsi odpírá uzavíratí manželství.

Mám za správné podle těchto příkladů, které se vyskytují ve všech zemích a ve všech stoletích, ano i v naší zemi a v našem století, míti za to, že lidstvo pociťuje ve všech větvích tajný odpor proti křížení; že u mnohých větví tento odpor je nepřemožitelný; že u druhých je zvládnutelný jen do jisté míry; že konečně ti, kteří setřásají nejuplněji jho této myšlenky, nemohou se ho zbaviti takovou měrou, aby jim z něj nezbyla aspoň nějaká stopa: ti poslední tvoří to, co je civilizovatelné v našem rodě lidském.

Takto pokolení lidské je podrobno dvojímu zákonu, jednomu odpudivosti, druhému přitažlivosti, působícímu v různých stupních na rozličná plemena; dva zákony, z nichž první jest respektován pouze těmi plemeny, která se nikdy nemají povznést nad zdokonalení úplně primitivní, kdežto druhý zákon oproti tomu bude působiti tím mocněji, čím etnické rody, pro něž je platný, jsou schopnější vývoje.

Ale tuto je zvlášť důležitě býti určitým. Beru národ ve stavu rodiny, zárodku; vybavil jsem jej schopností, nutnou, aby přešel ve stav národa; je v něm; dějiny mně nepodávají ničeho o tom, jaké byly konstitutivní prvky původní skupiny; všecko co vím je, že tyto prvky jej uschopňovaly k přeměně, jež jsem mu dal vykonati; teď, když se zveličil, pouhé dvě možnosti jsou tu pro něj; mezi dvěma osudy jeden jest nevyhnutelně nutný: buď bude výbojcem, nebo bude podmaněn.

Předpokládám jej výbojcem; přiřknu mu nejlepší osud: panuje, spravuje a civilisuje zároveň; nejde do zemí, jimiž prochází, síti zbytečně vraždu a požár; stavební památky, instituce, mravy, jsou mu stejně posvátné; co pozmění, co uzná za dobré a užitečné pozměniti, bude nahrazeno výtvoří vyššími; slabost se stane silou v jeho rukou; bude se chovali

takovým způsobem, že podle slov Písma bude velikým před lidmi.

Nevím, myslil-li již čtenář na to, ale v obraze, jež načrtávám, a který není jiný než onen, který skýtají Hindové, Egyptané, Peršané, Macedonci, dvě věci se zdají nápadnými. První z nich je to, že národ nemohoucí, národ bez síly je tu najednou tím jen, že upadl do rukou mocného pána, povolán aby sdílel nový a lepší osud, jako se stalo Sasům v Anglii, když si je Normani podrobili; druhá věc je tu ta, že národ znamenitý, národ svrchovaný, ozbrojený a s těmito vlastnostmi vyloženě tíhnoucí mísiti se s cizí krví, je nyní v důvěrném styku s plemenem, jehož nižší stupeň jest nejen prokázán porážkou, ale i nedostatkem vlastností viditelných u vítězů. Téhož dne, kdy podmanění bylo dokončeno, a kdy splynutí počíná, začíná i zjevná přeměna ve složení krve vítězů.

Kdyby se měla zastavit tato novota zde, pak po jisté době, tím delší, čím národy vyšší by byly původně početnější, bychom byli tváří v tvář novému plemeni zcela jistě méně mocnému nežli jeho předkové, nicméně pořád ještě mocnému a dokazujícímu míšení samotné zvláštními znaky, vyplývajícími z míšení samého, znaky neznámými oběma rodům původním. Ale nebývá tomu tak obyčejně, a příbuzenstvo nebývá omezeno ani zdaleka na pouze dvojí plémě národní.

Říše, již si právě představuji, jest mocná; působí na svoje sousedy. Předpokládám nové výboje; tu ještě další krev se přiměšuje ke krvi dosavadní. Nyní, podle toho, jak ten národ roste, ať již zbraněmi, ať již smlouvami, jeho povaha etnická se mění čím dále tím více. On jest bohatý, obchodní, civilisovaný; potřeby a touhy po požitcích druhých národů plně se ukájejí u tohoto národa v jeho hlavních městech, v jeho veleměstech, v jeho přístavech, a tisíce přitažlivostí, jež má, udržují mezi ním pobyt četných cizinců. Nemnoho času prchne a jisté dělení v kasty, úplně právem, může následovati původnímu rozlišení národů.

Nechť národ, o němž uvažuji, jest podepřen ve svých sepa-

ratistických ideách náboženskými předpisy co nejformálnějšími a nechť strašlivé tresty visí nad hlavou vinníků. Protože tento národ jest civilisovaný, jeho mravy jsou jemné a snášlivé, byť i třeba nedodrží víru; ať orakuly mluví co se jim líbí, lidé bez kast se rodí; nutno každodenně tvořiti nová rozlišování, znovu klasifikovati, rozmnožovati pořadí, což způsobí, že se nikdo nevyzná v podřadném dělení do nekonečna se měnícím, měnícím se od provincie k provincii, od okresu k okresu, ode vsi ke vsi; nutno tedy dělati konečně to, co se vyskytuje v Indii. Ale je to zhruba jen brahman, který projev il tolik houževnatosti ve svých ideách separatistických; národy jím civilisované mimo jeho lůno nikdy nepřijaly za své nebo aspoň odedávna odvrhly tíživé okovy. Ve všech pokročilých státech s rozumovou kulturou se nikdo nepozastavil ani na okamžik nad zoufalými prostředky, jež touha po urovnání předpisů knihy Manu s nezadržitelným proudem věcí vnukla zákonodárcům Aryavarty. Všude jinde kasty, i kde skutečně bývaly, pominuly ve chvíli, kdy schopnost dopomoci si k majetku, vyznamenati se užitečnými vynálezy nebo příjemnými vlohami byla vštípena celému světu, bez rozdílu původu. Ale také od téhož dne národnost původně působící na okolí, národnost civilisující, počínala mizeti: její krev byla utopena v krvi těch, jež na sebe strhla.

Nejčastěji, mimo to, národy panující začaly býti nepoměrně méně početné nežli národy poražené a zdá se naopak, že určitá plemena, sloužící za základ lidu velmi rozsáhlých krajin bývají neobyčejně plodná; uvedu Kelty, Slovany. To je o důvod více, proč plemena panující rychle mizejí, ještě jeden důvod je tu, to ten, že jejich větší rušnost, jejich úloha přímá, kterou hrají ve věcech státních, je vystavují truchlým účinkům bitev, pso-tám revolt. Tak, když jednou hromadí kolem sebe svým civilisačním duchem různé prvky, v nichž mají býti stráveny, jsou ještě obětí prapříčiny, svého malého počtu a celého shluku příčin podružných, které všechny přispívají k jejich pohubení.

Jest dostatečně samo sebou jasno, že mizení plemene vítěz-

ného jest podrobena podle různých prostředí podmínkám časovým, měnícím se do nekonečna. Arci ono mizení se uskutečňuje všude, a všude jest tak dokonalé, že obyčejně dlouho před zánikem civilisace, kterou má oživovati tak, aby národ šel, žil, účinkoval, často i rostl, hybné plodivé ohnisko jejího života a slávy už přestalo existovati. Myslí se snad, že v tom je jakýsi rozpor s tím, co bylo již předcházel? Nikterak; protože kdežto vliv krve civilisace se vyčerpává dělením, tu síla impulsu kdysi sdělená davům poddaným nebo připojeným ještě trvá dále; zařízení, jež zvěčnělý pán vynalezl, zákony, které formuloval, mravy, jichž typ udal, se udržely po něm. Nepochybně mravy, zákony, instituce přežívají, svého antickeho ducha velmi zapomínajíce, den co den více zpitvořené, zchátralé a pozbývající šťávy; ale pokud jich zbude aspoň stín, budova se drží, tělo se zdá míti duši, mrtvý chodí. Když pak poslední úsilí tohoto starého impulsu je dokonáno, vše je tím řečeno; nic tu nezbude, civilisace je mrtva.

Myslím teď, že jsem si opatřil všechno, čeho třeba k řešení problému života a smrti národů a tvrdím, že by žádný národ nezhybnul, kdyby byl věčně složen z týchž prvků národních. Kdyby říše Dariova byla mohla dáti do řady v bitvě u Arbel Peršany pravé Arije; kdyby Římané pozdního císařství byli měli senát a milici vytvořené z prvků, které bývaly v dobách Fabiů, jejich panování by nebylo skončilo, pokud by byli zachovali stejnou jakost krve, Peršané a Římané by byli žili a panovali. Namítne se, nicméně po dlouhé době, že by byli viděli k sobě přicházeti vítěze neodolnější nežli oni sami a že by byli podlehlí útokům dobře kombinovaným, pod dlouhým tlakem, nebo prostěji pod náhodou ztracené bitvy. Státy skutečně by byly mohly skončiti tímto způsobem, ne však civilisace, ani těleso společenské. Invase a porážka by byly způsobily sice řadu smutných dnů, ale jen dočasně. Příklady toho je s dostatek. V moderních dobách Číňané byli přemoženi po dvakráte: vždycky přinutili vítězy, aby se jim přizpůsobili; donutili je, aby respektovali jejich mravy; mnoho jim dali

a skoro nic od nich nepřijali. Jednou vypudili první vetřelce a svého času to udělají i s druhými.

Angličané jsou pány Indie a přes to jejich morální působení na jejich poddané jest skoro nula. Podléhají sami na různý způsob vlivu místní civilisace a nedokáží, aby jejich ideje pronikly do ducha davu, jenž se bojí svých pánů, sklání se před nimi pouze fysicky a udržuje svoje zásady jim tvář v tvář. To je tím, že plemeno Indů se stalo cizím onomu plemeni, které je ovládá dnes, a jeho civilisace uniká zákonu o silnějším. Vnější formy, království, říše, se mohou měniti a budou se ještě měniti aniž by hlubina, na které takové konstrukce spočívají, a jejíž jsou jen emanací, se změnila s nimi; a i když Haiderabad, Lahore, Delhi přestanou býti hlavními městy, přec jen společnost Hindů potrvá dále. Přijde chvíle, ať již tak či onak, kdy Indie počne znovu žítí veřejně podle svých zákonů, jako to dělá mlčky a buď svým plemenem nynějším nebo mestici se znovu ujme své plné politické osobnosti.

Nahodilé výboje nemohou přetrnouti život národa. Nejvýše zastaví dočasně jeho projevy a na jistý způsob některé vnější pocty. Pokud krev takového národa a jeho instituce zachovávají ještě v dostatečné míře pečeť plemene počátečního, tož takový národ existuje; a ať již, jako to bylo u Číňanů, má co činiti s dobyvateli, kteří jsou pouze hmotně energičtější než on; nebo, že jako Indové, vytrvává v zápase trpělivosti, jinak trpkém, proti národu po všech stránkách vyššímu, jako jsou Angličané, jeho jistá budoucnost nechť jej těší: bude jednou svoboden. Oproti tomu pro národ jako Řekové, jako Římané pozdního císařství, který úplně vyčerpal svůj princip etnický a důsledky, jež z něj pochodily, pro ten bude den jeho porážky dnem jeho smrti: vypočteboval časy, které nebe mu předem propůjčilo, protože se úplně změnil co do plemene, tedy i přirozeností a tím degeneroval.

Podle těchto vývodů se může považovati za vyřešenou otázku často přetřásaná, totiž co by se bylo stalo, kdyby Kartagiňané místo aby byli podlehlí před šťastným Římem, byli

se stali pány Itálie. Ježto náleželi větvi foinické, větvi nižší co do ctností politických než byla plemena, z nichž pocházeli vojáci Scipionovi, nemohl opačný výsledek u Zamy ničeho měniti na jejich osudu. Šťastné toho dne zítřek by je byl viděl podlehnouti před odplatou; nebo spíše, pohlcené v živlu italském vlivem vítězství stejně jako byli pohlceni porážkou. Konečný výsledek by byl býval týž. Osud civilisací nejde jen namátkou, nezávisí od bodnutí dýkou; meč zabíjí pouze lidi; a národy nejválečnější, nejhrůznější, nejvítěznější, když neměly v srdci, v hlavě a v ruce nic než bravuru, strategickou vědu a válečný úspěch bez jakéhokoli instinktu vyššího, nikdy nedospěly k jinému konci než naučiti se od svých poražených, a naučiti se špatně, jak se žije v míru. Keltové, kočovné hordy Asie, mají o tom anály takové, že se nemusí nic víc vyprávěti o tom.

Když jsme vyznačili smysl slova *degenerace* a když jsme byli pojednali s touto pomůckou o problému životnosti národa, dlužno nyní dokázati to, co jsem měl pro jasnost rozboru uvéstí předem *a priori*: že existuje patrná rozdílnost v poměrné hodnotě plemen lidských. Důsledky podobného zjištění jsou znamenité; jejich dosah je daleký. Nežli o nich pojednáme, nebude možno podepírati je postačitelem souborem faktů a důvodů schopných udržeti tak velikou budovu. Prvá otázka, kterou jsem rozhodl byla pouhou vstupní síní chrámu.

KAPITOLA V.

Etnické nerovnosti nejsou výsledkem institucí.

Pojem nerovnosti rodové, původní, vymezené a mezi rozličnými plemy stálé jest ve světě jedním z názorů od pradávna rozšířených a přijatých; a s ohledem na primitivní osamocení kmenů, skupin lidu a na onu *uzavřenost* v sebe samé, kterouž provozovali v době více méně vzdálené, a od níž jich mnoho vůbec neupustilo, není se čemu diviti. S výjimkou

Obr. 4.

toho, co se stalo v našich nejmodernějších dnech, tento pojem býval základem skoro všem teoriím o vladaření. I není národa ani náručka, který by z toho nebyl dělal svoji první zásadu státnickou. Soustava kast, šlechtictví, aristokratů, pokud se zakládají na přednostních právech rodových, nemají jiného původu; a právo prvorozenosti, předpokládající převynikající vlastnosti syna prvorozeného a jeho potomků je také jen z toho odvozeno. S touto naukou jest ve shodě odpuzování cizinců a povýšenost, kterou každý národ si přisuzuje vůči svým sousedům. Pouze podle toho, jak se skupiny mísí a splývají, se vidí naprostá zásada o nerovnosti a vzájemná nevlídnost plemen proražena a uvedena v pochybnost, a to tím, že nyní skupiny vzrostly, zcivilisovaly se a že na sebe popatřují vlídněji, protože jsou užitečný jedny druhé. Potom, když většina příslušníků cítí, že má v žilách krev míšenou, tato většina, dělajíc všeobecnou a naprostou pravdu z toho, co není skutečností leda pro ně samé, se cítí povolána tvrditi, že všichni lidé si jsou rovni. Chvályhodný odpor proti útlaku, odůvodněný odpor proti zneužívání síly zbarvují tudy ve všech inteligencích dosti špatným světlem vzpomínku na plemena druhdy panovavší, která naopak nikdy neopomněla, poněvadž takový jest světa běh, ospravedlňovati (až po jistou mez) mnoho výtek. Od deklamování proti tyranii se přechází k popírání přirozených příčin svrchovanosti, která bývá urážena; bývá prohlašována nejen za zvrhlou, nýbrž i za usurpátorskou; popírá se a to bodně nespravedlivě, že by některé schopnosti byly nutně osudově výlučným dědictvím těch či oněch potomstev; konečně z čím různorodějších prvků je národ složen, tím více si libuje v tom, že prohlašuje, že všechny frakce lidstva bez výjimky mají nebo mohou míti všechny nejrůznější schopnosti ve stejném stupni. Tuto teorii, skoro udržitelnou pokud se jich samých týče, ti míšenečtí rozumci aplikují na veškerenstvo pokolení, jež kdy se vyskytla a jednoho dne konečně shrnou svoje city v těchto slovech, která,

jako měch Aeolův obsahují tolik bouří: „Všichni lidé jsou bratři!“

Hle zásadu politickou! Chce někdo zásadu vědeckou? „Všichni lidé, praví obránci rovnosti lidské, jsou vybaveni podobnými duševními nástroji, stejné přirozenosti a povahy, stejné hodnotnými, stejného dosahu.“ To není snad doslovné znění, ale je to alespoň smysl. Tak mozeček Hurona obsahuje v zárodku ducha úplně podobného duchu Angličana nebo Francouze! Nuže, proč prodlením století neobjevil ani knihtisk ani páru? Byl bych oprávněn ptáti se ho, proč z bojovníků jeho kmene nevyšel ani César ani Karel Veliký; a jakou to nevysvětlitelnou nedbalostí jeho čarodějové a jeho zpěváci se nikdy nestali Hippokraty a Homéry? Na tuto nesnáz se odpovídá obvykle tím, že se zdůrazňuje převeliký vliv prostředí. Podle této nauky ostrov nevidí nikdy, pokud jde o zázraky sociální, to, co je známo na pevnině; na severu nebude nikdy tím, čím jsou obyvatelé jihu, lesy nedovolí vývoje, jimž hoví otevřená krajina; a co ještě víc? Vlhkost močálů dá vypučeti civilizaci, kterou by vyprahlost Sahary zcela jistě byla zadusila. Ať jsou jakkoli důmyslné tyto předpokladečky, mají proti sobě hlas skutečnosti. Přes všechny déšť, přes všechny mráz a horko, neplodnost, přes rostlinnou hojnost, všude svět vídal kvéstí postupně a to na stejných půdách barbarství a civilizaci. Surový fellah se opéká na stejném slunci, které páliho mocného kněze Memfidy; učený profesor berlínský přednáší pod týmž nevlídným nebem, které vídalo druhdy bídu divokých Finů.

Nejpodivnější je to, že názor hlasatelů rovnosti, připuštěný spoustou myslitelů od nichž přešel do našich zřízení a našich mravů, neměl dosti síly, aby sesadil s trůnu přesvědčivý názor a že lidé, nejvíce o jeho správnosti přesvědčení, denně dělají poklony názoru opačnému. Nikdo se nevzpírá přiznávat v tu chvíli, že jsou závažné rozdíly mezi národy a běžná mluva to vyjadřuje s nejnaivnější nedůsledností. Tím pouze napodobíme to, co se dělávalo v obdobích neméně pře-

svědčených o naprosté rovnosti plemen, než jsme v naší době, a ze stejných příčin.

Každý národ udržoval, vedle blahovlnného dogmatu o bratrství při jménech jiných národů i ocenění a přídomky, jež označovaly nepodobnosti. Říman italský jmenoval Římana z Řecka Graculus a s ním byl u něj spojen pojem maršivé mnohomluvnosti a nedostatek srdnatosti. Posmíval se kolonistovi z Karthaga a tvrdil, že jej rozezná mezi tisíci podle sudičského ducha a podle věrolomnosti. Obyvatelé Alexandrie byli považováni za oduševnělé, drzé a náchylné ke vzpourám. Ve středověku vladaři anglonormanští považovali svoje poddané galského původu za lehkomyšlné a za duchy nestálé. A za našich dnů, kdo neslychal zdůrazňovati rozlišovací rysy Němců, Španělů a Rusů? Nepřisluší mi vyjadřovati se o případnosti takových úsudků. Zaznamenávám pouze, že tu jsou a že běžné mínění je běže za své. Tož tedy, když s jedné strany se říká, že lidské rody jsou si rovny a s druhé, že jedny jsou lehkomyšlné, jiné nadnášivé; tyhle lakotné, jiné rozchazovačné; jedny plné vznětu clo boje, jiné opatrné na své živůtky a na pohodlíčko, tu každému připadne na mysl, že tyto rozdílné národy musí míti dosti rozdílné osudy a odvažme se toho slova, dosti nestejně. Ti nejsilnější budou v tragedii světa míti úlohu králů a pánů. Nejslabší se spokojí s podřízenými úřady.

Nemyslím, že by za našich dnů bylo došlo ke sblížení mezi názory obecně připuštěnými o existenci zvláštních charakterů v každém národě a mezi přesvědčením ne méně rozšířeným, že všechny národy jsou si rovny. Při tom onen protiklad jest velmi silný; bije do očí a to tím spíše, že straníci demokracie jsou ochotni neposlední slaviti povýšenost saského plemene severoamerického nade všemi národy oné pevniny. Přičítají svým oblíbencům vpravdě veliká přednostní práva na výhradní vliv na správní formu. Nicméně popírají, pokud vím, vrozené zvláštní uschopnění krajanů z Penn a z Washingtonu zakládati všude, kde se usadí, zřízení liberální a

také je udržeti. Tato síla přetrvati není-li ona, ptám se, velkým přednostním právem, daným věnem této větvi lidského rodu, přednostním právem tím cennějším, že většina skupin, které kdysi zalidňovaly svět nebo jej dosud zalidňují, jsou ho jak se zdá zbaveny.

Nechci se jen tak beze všeho radovati bez boje z této nedůslednosti. Zde, patrně, zde nepochybně namítnou příslušníci rovnosti plemen velmi hlasitě moc vlivu zřízení a mravů; zde řeknou poznovu nakolik podstata vlády jen sama svou vahou a vážností, nakolik to, zda tu je despotismus nebo liberalismus má mocný vliv na hodnotu a vývoj národa; ale já se své strany zase popírám sílu tohoto vývodu.

Politické instituce mají na výběr jen mezi dvěma původnostmi: buď pocházejí od národa, jenž má pod jejich pravidly žít, nebo naopak byvše vynalezeny u národa vlivného, jsou použity tímto vlivnějším národem na správu států, padlých do okruhu jeho vlivu.

S prvním předpokladem není potíží. Lid patrně počítal při volbě zřízení se svými pudy a potřebami; střežil se do nich uvésti to, co by se mohlo dotknouti jedněch nebo druhých; a když nedopatřením by to byl učinil, tu brzy nevolnost z toho pochodící jej povede k tomu, že poopraví svoje zákony a že je uvede do dokonalejší shody s účelem. V každé samosprávné zemi se může říci, že zákon vychází vždy z lidu; ne snad, že by měl vždy schopnost přímo jej slavnostně vyhlásiti, ale proto, že když má býti dobrý, musí býti vytvářen před jeho zraky a takový jako národ, dobře o věci informovaný by jej sám byl vymyslel. Zdá-li se některý velomoudrý zákonodárce na prvý pohled jediným zdrojem zákona, když přihlédneme blíže, přesvědčíme se ihned, že tento úctyhodný mistr se omezuje na to, že podává svoje orakuly podle toho, co mu diktuje jeho národ. Bude-li soudný jako Lykurg, nenařídí nic co by Dor Spartský nemohl připustiti a bude-li teoretik jako Drakon, vytvoří zákoník, který brzy bude buď přizpůsoben nebo zrušen Ioňanem

Athénským, jenž jako všichni synové Adamovi není s to zachovati nadlouho zákonodárství jeho přirozeným a pravým sklonům cizí. Zákrok vyššího genia v této veliké věci, týkající se vynálezu a ustanovení zákonů nikdy nebývá nic jiného, než zvláštní projev osvícené vůle národa anebo, je-li to pouhý osamocený výplod snů nějakého jednotlivce, žádný národ se mu na dlouho nepřizpůsobí. Nelze tedy připustiti, že by zřízení takto vynalezená a vytvářená plemeny samými vytvářela ta plemena, jak je před sebou vidíme. To jsou účiny, ale ne příčiny. Jejich vliv je veliký, toť patrné: udržují národního ducha, razí mu dráhy, ukazují mu cíle, dokonce do jisté míry zahřívají jeho city a dávají mu do ruky nejlepší nástroje pro dílo; ale nestvořují svého tvůrce a i když mohou uspíšiti jeho úspěchy pomáhajíce mu vyvinouti jeho vrozené vlohy, přece jen by vždycky ztroskotaly, kdyby se pokoušely příliš zvětšiti okruh nebo jej změnit. Zkrátka nemožné nezmohou.

Nicméně nesprávná zřízení a jejich účinky měly veliké úlohy v tomto světě. Když Karel I. na špatnou radu hraběte ze Straffordu chtěl skloniti Angličany pod absolutistickou vládu, kráček král i ministr po bahnitém a krvavém území teorií. Když kalvinisté ve Francii snili o správě zároveň aristokratické i republikánské, a pracovali k tomu, aby jí zbraněmi pomohli na nohy, také nešli správně. Zkrátka chybné instituce, překrásné mnohdy na papíře, když nejsou ve shodě s vlastnostmi a s pracemi národa, nehodí se státu, třebaže by mohly prospěti státu sousednímu. Dělalji nepořádek a anarchii i kdyby byly odvozeny ze zákonodárství andělského. Jiné, úplně naopak, které v tom či onom bodě a i dokonce úplně může haniti teoretik a moralista jsou dobré pro opačné účely. Zde není pochyb. Protože národ se narodil před zákonem, má zákon od něj svůj znak a jej také nosí dříve nežli mu on svůj může vtisknouti. Modifikace, jež čas do různých zřízení vnáší, to přesvědčivě dokazují.

Bylo uvedeno svrchu, že v té míře, jak se národy civilizovaly, rostly, mohutněly, také jejich krev se mísila a jejich pudy se měnily postupně. Když tedy přejímaly různé schopnosti, stalo se jim nemožným dodržovati zákony vhodné pro jejich předchůdce. Pro nová pokolení jsou mravy rovněž neudržitelné a tak i směry myšlení a hluboké proměny ve zřízení jdou v zápětí. Vidáme, že tyto přeměny bývají častější a hlubší, když plemeno se mění rychleji, kdežto bývají řidší a postupné, když je lid blíže příbuzný prvním zakladatelům státu. V Anglii, v zemi, kde z celé Evropy proměny krve byly nejvolnější a dosud nejméně rozmanité, spatřujeme ještě zřízení 14. a 15. století. Ve Francii sňatky etnické byly daleko četnější a rozmanitější. Také v životě společenském tu bývalo více změn než přízpusobování, a tyto změny byly tím závažnějšího rázu, čím skupiny, jež za sebou následovaly, byly různější. Když Paříž nakonec nabyla vlády v důsledku soustředění, jež favorisoval jihofrancouzský duch, ta Paříž, jejíž obyvatelstvo jest jistě výsledkem nejružnějších druhů etnických, neměla už důvodu pro to, aby chápala, milovala nebo zachovávala nějakou zvláštní tradici a toto veliké město, tento babel, zpřetrhav svazky s minulostí, připoutal Francii k mnohotvárnému pokusnictví nauk velmi odlišných od jejích starých zvyků.

Nelze tedy připustiti názor, jako by zřízení bylo vytvořilo národy tak jak je vidíme, když ty národy samy ono zřízení vynalezly. Ale bývá tomu tak při druhém předpokladu, t. j. když nějaký národ přejme svůj zákoník z rukou cizích, vybaivených mocí dostačující k tomu, aby byl jimi vnucen a přijat volky nevolky?

Jsou příklady trikových pokusů. Ale v dějinách opravdu nenalézám takových, které by byly bývaly uskutečněny ve velikém měřítku starověkými neb novověkými vládami skutečně politickými; nikdy se ve své moudrosti nesnažily přeměnit i sám základ velkých davů. Římané byli tak znalí věci, že se nikdy neodvážili tak nebezpečných pokusů. Alexandr

před nimi také nikdy toho nezkusil; a přesvědčení pudové nebo rozumově o marnosti podobných snah následníci Augusta se spokojili, stejně jako vítěz nad Dariem tím, že vládli nad velikou mosaikou národů, které všechny zachovávaly svoje zvyky, svoje mravy, svoje zákony, svoje postupy správní a vládní, a které většinou pokud plemenně zůstaly stejnými s sebou samými, nepřijaly tak jako jejich (jiní) spolupoddaní nic, než předpisy fiskální a pravidla obezřetnosti vojenské.

Nicméně je jedna okolnost, která se nemá zanedbávati. Mnozí z národů Římem podrobených měli ve svých zákonicích místa v takovém rozporu s city nových pánů, že jim nebylo možno nadále je trpěti; dokladem jsou lidské oběti druidů, které skutečně byly pronásledovány nejpřísnějšími záповěďmi. Nicméně Římanům s veškerou jejich mocí se nepodařilo nikdy úplně vyhladiti tak barbarské obřady. V Narbonsku bylo vítězství snadné; obyvatelstvo galské bylo skorem úplně nahrazeno kolonisty římskými; ale ve středu Galie, kde kmeny byly nedotčenější, odpor byl zatvrzelý a na poloostrově bretonském, kamž ve 4. století přinesla kolonie z Anglie staré mravy se starou krví, lid nadále z vlastenectví a z oddanosti ke starým tradicím zabíjel na svých oltářích lidi pokud se toho mohl odvážiti. Ani nejbdělejší dozor nebyl s to vyrvati jim z rukou nůž a posvátnou pochodeň. Všecka povstání počínala se znovudosažením tohoto strašlivého národního kultu. To proto, že tyto barbarské zvyky odpovídaly pudům a nezakrotným citům plemene, jež, nebyvši postačitelně míšeno, nemělo až po tu dobu rozhodujících důvodů pro změnu názorů.

Tato skutečnost jest hodna úvahy, ale zvláště moderní doby skýtají příklady zřízení vnucených a nesnášených. Charakteristický pozoruhodný rys evropské civilizace jest nesnášenlivost, jež je důsledkem vědomí síly a hodnosti. Vyskytuje se ve světě buď přímo čelíc vyloženým barbarstvím, nebo po boku jiných civilizací. Zachází s jedním i s druhými

se stejným skoro opovržením, a vidouc ve všem, co od ní je odchýlné na překážku svých výbojů, jest odhodlána vymáhati na národech úplnou přeměnu. Nicméně Angličané, Španělé, a Holanďané a i též někdy Francouzi se neodvážili oddati se příliš popudům myslí obnovářské, kde měli před sebou davy trochu značnější, napodobující tak nucenou umírněnost dobytých starověkých. Orient i Afrika, ať severní či západní jsou nezvratnými důkazy, že národům i nejosvícenějším se nezdaří dáti podrobeným národům ústavu, odpornou jejich přirozenosti. Uvedl jsem již, že anglická Indie si žije dál svým staletým životem pod zákony, jež si sama kdysi dala. Ale nejsou všichni národové početně dosti silní, tak aby jejich evropský pán byl ochoten dáti se pohnouti. Jsou takoví národové, na něž bylo nutno mocně dolehnouti šavlí, aby se pomohlo přesvědčování. Jejich pán chtěl rozhodně změnit jejich životní způsob, dáti jim zařízení, o nichž víme, že jsou dobrá a užitečná. A docílilo se toho?

Po té stránce nám skýtá Amerika nejbohatší pole zkušeností. Na celém jihu americkém, kde španělská moc panovala bez omezení, co tam svedla? To, že vykořenila bývalé vlády, o tom není pochyby, ale neosvítla lid; nevytvořila lidi podobné svým vychovatelům.

Na severu, pochody odlišnými, byly výsledky stejně záporné; co dim? byly ještě nicotnější pokud jde o blahodárný vliv, zhoubnější pokud jde o lidskost, protože aspoň Indiáni španělští se množili dosti pozoruhodně, dokonce změnili krev svých podrobitelů, kteří tak sestoupili k nim na jejich úroveň, kdežto rudokožci ve Spojených státech uchopení anglosaskou energií jsou mrtví co do kontaktu. V Oceanii z pozorování vychází totéž: prapůvodní obyvatelstvo všude zachází. Všude, kde Evropan jest pánem už se vzájemně nepojídají, nýbrž lijí do sebe kořalku a toto nové otupování je vše, co milého jim náš duch mohl dáti. Konečně ve světě jsou dvojí vlády, vytvořené národy našemu plemeni cizími podle námi dodaných vzorů: Jedna taková vláda koná

svoje úkoly na ostrovech Sandvičských, druhá na San Domingu. Ocenění těchto dvou států dokáže konečně nemožnost všech pokusů dáti národu zřízení, které mu jeho samým duchem nebylo vštípeno.

Na ostrovech Sandvičských reprezentativní soustava září plným svým leskem. Je tam horní i dolní sněmovna, vládnoucí ministerstvo, panující král, nic tam nechybí. Ale vše to není nic než přízdocha. Nezbytná soukolí stroje uvádí do pohybu sbor protestantských misionářů. Také se ve skutečnosti záležitosti projednávají a rozhodují protestantskými misionáři a jejich náhončími; to ostatní je tam jen pro vnější zdání.

Na San Domingu je neodvislost úplná. Tam není misionářů, vykonávajících zastřenou a absolutní autoritu, ani cizích ministerstev, účinkujících duchem evropským: všecko jest ponecháno vnuknutí lidu samotného. Tento lid v části španělské jest složen z mulatů. Nebudu se o nich zmiňovati. Ti lidé se zdají napodobovati, jak to jde, to, co má naše civilisace nejsnadnějšího: snaží se jako všichni mestici pohružovati se do větví svých rodokmenů, které jim dodávají nejvíce cti; dovedou tedy až do jisté míry uváděti ve skutek naše zvyky. — Přejděme přes hory, jež dělí republiku San Domingu od státu Haiti.

Tam jsme tváří v tvář společnosti, jejíž zřízení jsou nejen stejná s našimi, ale dokonce jsou odvozena z nejnovějších zásad naší politiky. Nic afrického nepřežilo ve psaných zákonech; jejich instituce jsou úplně evropského rázu. Hledme, kterak tyto instituce uzpůsobují jejich mravy. Jaká to rozdílnost! Mravy? Zříme je tak zkažené, tak surové, tak krvežíznivé jako v Dahomeji nebo v zemi Fellatahů. Táž barbarská láska ke zdobnosti se víže se lhostejností pro hodnotný tvar. Krásné u nich sídlí v barvitosti. Ptáte se vysokého hodnostáře, pokoušíte se vniknouti do jeho duše, abyste ocenili povahu myšlenek, jimiž se obírá. Shledáte nejnevzdělanější inteligenci přidruženou k nejdivočejší hrdošti,

již se u něj nic nevyrovná, leda hluboká a nevyčísitelná lhostejnost. Stát je rozdělen na dvě frakce, které neodlišují nesnášenlivosti nauk, nýbrž barva kůže: mulati se drží s jedné strany, černoši s druhé. Mulatům náleží bez pochybnosti více inteligence, duch otevřenější pro pochopení věcí. Bohužel početná převaha a převaha síly náleží prozatím černochům. Ti, třebaže jen již jejich dědové znali zemi africkou, ještě úplně jsou pod jejím vlivem: jejich svrchovaná radost je lenost, jejich svrchovaný důvod je zavraždění. Mezi oběma částmi, které se o ostrov dělí, vždy panovala největší nenávisť. Dějiny Haiti, demokratického ostrova Haiti, nejsou nic než dlouhý řetěz hromadných vražd. Tyto příklady ze San Dominga a z ostrovů Sandvičských jsou dosti případně přesvědčivé. Nicméně nemohu odolat a dotknu se ještě, prve nežli tento námět definitivně opustím, jiného podobného případu, jehož zvláštní povaha velmi dotvrzuje můj názor. Uvedl jsem tu na svědectví stát, kde instituce, zavedené protestantskými kazateli nejsou leč dosti dětinským okreslením organisace britské. Vizme nyní příklad zcela jiné povahy, který se naskytuje jako důsledek pokusů, jež učinili otcové jesuiti pro civilisování domorodých Indiánů v Paraguai. Jestli kdy instituce vyšlé z cizího ducha měly naději na úspěch u cizího národa, byly to jistě tyto instituce, založené na síle náboženského citu a opřené o všechno, co správný a jemný pozorovatelský talent mohl nalézt ideově nejvhodnějšího. Otcové jesuiti zastávali přesvědčení, ostatně velmi rozšířené, že barbarství v životě národů jest tolik jako dějství v životě jednotlivců a čím se který národ jeví divočejším a nevzdělanějším, tím je mladší. Aby tedy vedli svoje nové vyznavače k jinošství, zacházeli s nimi jako s dětmi a spravovali je tak pevně a despoticky pokud jde o vůli a směr jako je spravovali vlídně a laskavě pokud jde o formu jednání. Národové američtí povšechně mají sklony republikánské a monarchie nebo aristokracie, velmi řídké u nich, se vyskytují jen velmi omezené. Přirozené

disposice Guaraniů, ke kterým jesuité se obrátili, se neodlišovaly po této stránce od ostatních domorodců. Nicméně šťastnou shodou tyto národy jevíly poměrně vyvinutou inteligenci, o něco méně krvežíznivosti nežli jejich sousedé, a jaksi snadno pochopovali životní novinky. Asi 120.000 duší bylo shromážděno v misionářských vesnicích pod vedením otců. Všechno, co zkušenost, co denní studium věci, co účinné milosrdenství jesuitů učilo, neslo užitek; usilovalo se, aby se úspěch urychlil, aniž by tím byl ohrožen. A přes všechny tyto péče se pociťovalo, že nebylo ani tu dosti moci pro udržení nových přívrženců na dobré cestě, a bylo možno přesvědčiti se při různých příležitostech i o neveliké skutečné bytelnosti takového budování.

Když opatřeními hraběte d' Aranda byl Paraguay zbaven svých zbožných a schopných civilisátorů, mělo to velmi živou a truchlou odezvu. Guaraniové, zbavení svých duchovních vůdců, odmítali všechnu důvěru laickým představeným, vyslaným korunou španělskou. Touha po divokém životě je znovu uchvátila a kromě obyvatel 37 vesniček, které zůstaly vegetující na březích Parany, Paraguaye a Uruguaye, všichni ostatní se vrátili do lesů a žili v tomže stavu jako jsou západní kmeny téže větve Guaraniů a Cirionů. Lze míti za to, že kdyby jesuité byli pokračovali ve svých misiích v Paraguay, jejich úsilí časem podporované, by bylo mělo lepší úspěchy. Připouštím; ale s tou jedinou podmínkou, vždy stejnou, že skupiny lidu evropského příšle pozvolnu, pod protekcí diktatury by se byly *mísily* s domorodci, že by byly napřed pozměnily, později úplně změnily krev a za těchto podmínek by se byl vytvořil v těchto krajích stát, nesoucí snad jméno prapůvodní, chlubicí se snad předky domácího původu, ale ve skutečnosti a vpravdě tak evropský stát jako instituce, jež jej spravovaly. — Toto jsem chtěl vyjádřiti o vztazích institucí s plemenem.

KAPITOLA VI.

Svým pokrokem nebo svým ustrnutím na jistém stupni jsou národové nezávislí od míst, kde bydlí.

Není možno pustiti se zřetele onen vliv na vývoj národů, jež někteří učenci přikládají podnebí, povaze půdy, zeměpisným poměrům; třebaže pojednává o nauce o prostředí se této věci letmo dotknu (koncem této kapitoly), přece jen by to byla veliká mezera, kdybych o tomto vlivu nepojednal důkladně.

Pravidelně se myslívá, že ten národ dříve vyběde z barbarství a bezvadně se bude civilisovati, který jest usazen pod oblohou mírného pásma, ne tak horkého, aby enervovalo lidi, ne tak chladného, aby činilo snad půdu neplodnou, který je usazen na březích řek, u širokých sjízdných cest, na planinách a v údolích, vhodných pro rozmanité druhy zemědělské kultury, při patě hor, jejichž nitro oplývá kovy, jsa k civilisaci veden přírodou. Oproti tomu se má za to, a též důsledkem úvahy se připouští bez pochyb, že kmeny, pražené sluncem nebo zkřehlé věčnými ledy, nemající jiného území nežli neplodné skály, budou mnohem spíše odsouzeny k tomu, aby déle setrvaly v barbarství. Tož z toho bez dalšího plyne, že při tomto předpokladu by lidstvo nebylo zdokonalitelné leda s pomocí hmotné přírody a že by veškerá jeho velikost a hodnotnost byla v zárodku mimo lidstvo ležícím. Jakkoli se zdá na prvý pohled tento názor oslnivý, přece jen se neshoduje s četnými skutečnostmi, jež podává názor.

Jistě žádná země není úrodnější, žádné podnebí není mírnější nežli v některých zemích Ameriky. Oplývá veleřekami, zátokami, uzavřenými zálivy, přístavy jsou tu široké, hluboké, velkolepé, několikanásobné; vzácné kovy se tu vyskytují takřka navrch půdy, rostlinná příroda tu skoro sama od sebe plodí nejrozmanitější a nejhojnější prostředky k životu, a i živočišstvo, bohaté na druhy vhodné k požívání, poskytuje ještě význačnější prameny obživy. A přes to ve

většině těchto šťastných krajin pobíhají od dlouhých a dlouhých staletí pronárody, jimž zůstala cizí i jen nejskrovnější těžba těchto pokladů.

Mnohé byly na cestě k lepšímu. Jakési prostinké zemědělství, nějaká ta barbarská práce na minerálech jsou skutečnosti, které se vidí na nejednom místě. I některá užitečná umění, provozovaná s jistým nadáním, překvapují cestovatele. Ale všecko to konečně je velmi prostinké, a netvoří nijaký celek, netvoří soubor, z něž by kdy jaká civilizace vyšla. Je arci jisto, že tu býval v dobách dávno minulých, v krajině mezi jezerem Erijským a Mexikem, od Missouri až po Rocky Mountains národ, který zanechal pozoruhodné stopy své přítomnosti. Zbytky staveb, nápisy vryté do skal, mohyly, mumie poukazují na pokročilou rozumovou kulturu. Ale nic neukazuje na to, že by mezi tímto tajuplným národem a mezi pronárody, prohánějícími se nyní nad jeho hrobem, byla nějaká bližší příbuznost. Ve všech případech, kdy nějakým přirozeným spojením, nebo podnětem vyšlým od otroků, nynější praobyvatelé mají po bývalých pánech této země první ponětí o umění, jež provozují ve stavu začátečnickém, jsme nesmírně překvapeni nemožností a neschopností zdokonaliti to, čemu byli naučeni, a viděl bych v tom další motiv k tomu, abych setrval na svém přesvědčení, že nějaký libovolný národ, sídlící v příznivých zeměpisných podmínkách, není tím určen k tomu, aby se civilisoval.

Spíše je mezi vhodností podnebí a příčinem země k potřebám člověka a mezi civilisací samou nezávislost úplná. Indie jest země, jež musila býti zúrodněna, rovněž tak i Egypt. A hle, jsou to přece dvě slavná střediska kultury a zdokonalení lidského. V Číně vedle plodnosti jistých částí se vyskytovaly v jiných částech nesnáze, jež bylo nutno pracně překonávat. První pamětihodnosti jsou tam zápasy s řekami; první dobrodiní starých císařů záleží v ražení stok, ve vysoušení bažin. V krajině mesopotamské, mezi Eufratem a Tigridem, na tomto jevišti nádhery prvních států asyrských, v tomto území, po-

svěceném majestátem nejsvětějších vzpomínek, v těchto oblastech, kde pšenice roste sama od sebe, jak se praví, jest půda při tom tak málo plodná, že jen rozsáhlé a odvážné práce zavodňovací ji mohly uschopniti k tomu, aby lidi uživila. Nyní, když zavodňovače jsou zničeny a leží v rozvalinách, neúrodnost je tu zase domovem. Proto jsem toho názoru, že příroda tak neobdařila tyto kraje, jak se za to obvykle mívá. Nicméně nebudu o tomto bodě diskutovati. Připouštím, že Čína, Egypt, Indie, Asyrie byly místy úplně vhodnými k zakládání velikých říší a k vývoji mocných civilizací; připouštím, že v těchto místech se soustředily nejlepší podmínky úspěchu. Dlužno však také doznati, že tyto podmínky byly takové povahy, že k tomu, aby se z nich těžilo, bylo nezbytno předem jinými cestami dospěti na vysoký stupeň sociálního zdokonalení. Tak, aby se obchod mohl zmocniti velikých toků, bylo třeba, aby už tu byl vytvořen průmysl, nebo aspoň zemědělství, a přitažlivost pro sousední národy by tu nebyla dřívě nežli byla města a tržiště vybudovaná a bohatá odedávna. Veliké výhody, vyplývající Číně, Egyptu, Indii a Asyrii předpokládají tedy u národů, které z toho těžily, rozumové určení, ano i civilizaci dávnější než údobí, v němž využití těchto výhod mohlo nastati. Ale zanechme oblasti zvláště obdařené přírodou a poohlédněme se jinde.

Když Foiničané při svém přesídlování přišli z Tylu nebo z nějakého toho místa od jihovýchodu, co našli v oblasti syrské, kde se usadili? Vyprahlé, skalnaté pobřeží, stísněné mezi mořem a skalnatými hřbety, jež se zdály jako by měly věčně zůstati neúrodnými. Území takto bídné nutilo národ, aby se nikdy nerozprostřel do šířky, protože se všech stran byl vměstnán do pásů pohoří. A při tom toto místo, které mělo býti jako vězením, se stalo příčiněním a nadáním lidí v něm bydlících hnízdem chrámů a paláců. Foiničané, určení k tomu, aby se živili rybami nebo nejvýše bídným mořským lupičstvím, byli piráty skutečně, ale velkoryse a nadto odvážnými a schopnými obchodníky, odvážnými a šťastnými spekulanty.

Dobře! řekne mi některý můj protivník, nutnost je matkou vynalézavosti; kdyby zakladatelé Tyru a Sidonu byli obývali v rovinách u Damašku, majíce dosti plodin zemědělských, nebyli by se snad stali skvělým národem. Bída je pobízela, bída probudila jejich nadání.

A nuže, proč neprobouzí nadání tolika kmenů afrických, amerických, oceánských, které jsou v podobných okolnostech? Proč marokánští Kabylové, staré to plemeno, a které mělo jistě všecken čas potřebný k přemýšlení, a, což překvapuje ještě více, všechny možné popudy k prostému napodobení, proč toto plemeno nepojalo nikdy plodnější myšlenku, aby učinilo vlídnějším svůj nešťastný osud čirého a holého mořského loupežnictví? Proč v tom souostroví Indickém, které se zdá stvořeným pro obchod, proč mezi ostrovy Oceanie, které mohou tak pohodlně navzájem komunikovati, jest mírumilovně plodný styk takřka výlučně v rukou cizích plemen, čínského, malajského, arabského? A tam, kde národy napolo domorodé nebo míšené se ho mohly zmocniti, proč jejich čilost upadá? Proč výměna a doprava se nedějí jinak nežli v mezích čím dále tím prostších? To proto, že ve skutečnosti k tomu, aby se obchodní národ usadil na nějakém pobřeží anebo ostrově, je potřebí ještě něčeho více nežli otevřeného moře, něčeho více, nežli pobízení se strany neplodné půdy, ano i více nežli výklady zkušeného souseda: je potřebí v duchu povahy tohoto pobřeží nebo takového ostrova zvláštní způsobnosti, která jediná přivádí k použití pracovních nástrojů a úspěchů, jež v jeho dosahu jsou.

Ale neomezím se na to, abych ukázal, že situace zeměpisná, prohlášená za vhodnou, protože jest krajina úrodná, nebo správně, že není úrodná, nedává národům jejich hodnotu sociální: je třeba prokázati spíše, že tato hodnota sociální jest úplně neodvislá od hmotných okolností v sousedství. Uvedu Armény v jejich horách zapadlé, v oněch horách, kde tolik jiných národů žije a umírá v barbarství, pokolení za pokolením, a kteří od šeré dávnověkosti dospěli k dosti vysoké civi-

lisaci. A při tom tyto oblasti byly takřka uzavřeny, bez významné úrodnosti, beze spojů k moři.

Řekové ani zdaleka si nemohli pochvalovati svoje okolnosti zeměpisné. Jejich země byla povětšinou jen bídná země. Arkadie sice byla země pastýřům milá, Boeocie se vychvaluje jako země milá Cereře a Triptolemovi, ale Arkadie i Boeocie mají skrovnou úlohu v dějinách hellenských. Bohatý Korinth sám, město milé Plutovi a Venuši Mélanské, září tu také jen ve druhé řadě. Komu přísluší sláva? Athénám, jejichž bělavý poprašek pokrýval polnosti a hubeňoučké olivovníky; Athénám přísluší, které jako hlavní tovar prodávaly sochy a knihy; potom Spartě, zahrabané do úzkého údolí v hloubi navalených skal, kam vítězství si za Spartou chodívalo.

A Řím v chudém okrsku Latia, tam, kam jej dali jeho zakladatelé, na břehu toho malého Tiberu, který ústí na pobřeží skorem neznámém, o které nikdy foinická loď nezavádila, leda náhodou; je to zeměpisnou polohou, že ten Řím se stal pánem světa? A také hned, jak svět poslouchal odznaky římské, shledali politikové, že město je umístěno špatně a věčnému městu počala dlouhá řada ústrků. První císařové, majíce obzvláště zrak obrácený k Kecku, tam pobývali takřka stále. Tiberius v Italii se zdržoval na Capri, mezi oběma polovicemi svého všehomíra. Jeho následovníci šli do Antiochie. Někteří, zabývající se věcmi galskými, došli až do Trevíru. Konečně byl vydán dekret, jímž Římu dokonce odňat název hlavního města a přisouzen Milánu. Když svět mluvil o Římanech, jistě to bylo i přes jejich nevhodné umístění a nikoli pro ně.

Když postupuji do moderních dob, tu mne uvádí do rozpaků množství fakt, o něž se mohou opřít. Zřím, jak blahobyt úplně opouští Středomoří, důkaz to, že na ně nebyl vázán. Veliká obchodní města středověku se rodí tam, kde žádný teoretik předešlých dob by je nebyl stavěl. Novgorod se zdvihá ze země ledů; Brémy na pobřeží skoro také tak chladném. Hansovní města středního Německa jsou zakládána uprostřed země, která se sotva probouzí. Venezia se objevuje v pozadí

Obr. 5.

Obr. 6.

hlubokého zálivu. Politická převaha září na místech, na něž se dříve sotva kdo podíval. Ve Francii sídlem síly jest kraj severně od Loiry, skoro až za Seinou. Lyon, Toulouse, Narbonne, Marseille, Bordeaux sestupují s vysokého pořadí, na něž je vyzdvihli Římané. Paříž, městečko velmi vzdálené od moře, když jde o obchod se stává městem důležitým a které bude velmi blízké moři, až jednou připlují lodě normanské. V Itálii města druhdy posledního řádu předstihují město papežů. Ravenna se probouzí v bažinách, Amalfi jest dlouho mocným. Poznávám, že náhoda nemá žádného podílu na těchto přemístěních, nýbrž že všecko v dané chvíli se vysvětluje přítomností plemene vítězného nebo majícího převahu. Pravím, že ne místo působilo hodnotu národů, že nikdy ji nevytvořovalo a nikdy ji nevytvoří: oproti tomu to byl národ, který dával, dává a dá svému území jeho hospodářskou, mravní a politickou hodnotu.

Abych byl tak jasný jak jen možno, doložím, že nemíním popírati důležitost situace pro určitá města, ať jsou to skladiště, ať přístavy mořské, ať hlavní města. Pozorování, jež byla učiněna pokud jde o Konstantinopol a o Alexandrii zvlášť, jsou nepopíratelná. Je jisto, že na světě jsou místa, jež možno nazývati klíče světa. Ale příslušnou úlohu hrající národ ji hraje dobře nebo špatně, nebo ji vůbec nehraje, podle toho, zač sám stojí.

KAPITOLA VII.

Křesťanství ani nedělá ani nepřetváří schopnosti civilisační.

Po námitkách vyplývajících ze zřízení a z podněbí, přichází v úvahu jedna, kterou bych byl měl, správně řečeno, umístiti přede všechny ostatní, ne proto, že bych ji považoval za silnější, ale z úcty přirozeně vyplývajících ze skutečností, o které se opírá. Přijímáme-li za správné předešlé závěry, dvě tvrzení jsou čím dále tím více patrna: to, že většina lidských plemen je ne-

schopna se vůbec kdy civilisovati, leda by se smísila; pak to, že nejen tato plemena nemají vnitřní vzpružiny, aby je pudila na žebříku civilisace, ale ještě k tomu je tu to, že všeliký popud vnější jest bezmocný k oplodnění jejich organické jalovosti, jakkoli takový popud by mohl býti ostatně velmi energický. I ptáme se, zda křesťanství má zde zářiti nadarmo pro celé národy? Jsou-li národy, určené k tomu, aby je nikdy nepoznaly?

Někteří autoři odpověděli přisvědčivě. Odporující bez váhání příslibu evangelia, popřeli speciální povahu nového zákona, jež je právě ta, že má býti evangelium přístupno veškerenstvu lidstva. Takový názor podávala i úzká formule hebrejská. Vstupovalo se tam branou o trochu širší nežli byla brána staré úmluvy; ale vždyť tato brána byla k tomu, aby se skrze ni vstoupilo! Nejsem nikterak nakloněn býti za jedno se stoupenci této myšlenky církvi odsouzené a nepociťuji ani nejmenší nesnáž úplně uznati, že všechna plemena lidská jsou nadána stejnou schopností vstoupiti v lůno pospolitosti křesťanské. Když tomu je tak, pak není nijakých původních závad ani překážek tkvících v povaze plemen; jejich nerovnosti tu ničím nejsou. Náboženství nejsou, jak se to tvrdívalo, seřazena podle pásem na povrchu zeměkoule se svými sektáři. Není pravda, že od toho a toho stupně zeměpisné šířky k tomu a tomu stupni má panovati křesťanství, kdežto od této meze převezme islam říši a povládne jí až po nepřekročitelnou hranici, kdež ji předá buddhismu nebo brahmanismu, kdežto šamanisti a fetišové si rozdělí zbytek světa.

Křesťané jsou rozšířeni ve všech šířkách a pode všemi nebes pásy. Statistika, bezpochyby nedokonalá, ale pravděpodobná ve svých údajích, nám je ukazuje u velikém počtu, jako Mongoly, bloudící po planinách vysoké Asie, jako divoké lovce na náhorních rovinách Kordiller, jako Eskymáky, lovíci v ledovém moři u severního pólu, konečně jako Číňany a Japonce, umírající pod dűtkami pronásledovatelů. Pozorování nepřipouští o této otázce ani nejmenší pochybnosti. Ale táž úvaha

nepřipouští však pomásti vzájemně (jako se to denně přihází) křesťanství, všeobecnou schopnost lidí pro poznání pravdy, nebo pro vykonávání předpisů (bohoslužebných) na straně jedné se schopností zcela jiného řádu a zcela rozdílnou co do charakteru na straně druhé, schopností, která vylučuje jeden rod lidský, kdežto uzpůsobuje lidi jiného rodu lidského k poznání nutností (čistě *pozemských*) sociálního zdokonalení, k připravování a překonávání fází, aby se povznesli na stav, který nazýváme *civilisací*, stav to, jehož stupně značí vztahy nerovnosti plemen mezi sebou.

Tvrdilo se, a to jistě neprávem, v posledním století, že nauka o sebezapírání, která tvoří hlavní část nauky křesťanské, jest svou povahou velmi na závadu sociálnímu vývoji a že lidé, jejichž nejhlavnější zásluhou má býti necenění věcí pozemských a upírání zraků k nebeskému Jerusalemu, nejsou schopní vůbec, aby pobízeli pokrok tohoto světa. Nedokonalost lidská tu překrucuje vedení důkazu. Nikdy nebylo vážných obav, že by lidstvo zapomnělo úplně na věci svého století a ať by byly bývaly pobídky a rady v tomto směru jakékoli, lze říci, že v boji proti neodolatelnému proudu se žádalo mnoho k tomu cíli, aby se obdrželo aspoň něco. Kromě toho předpisy křesťanské jsou velikým vozidlem sociálním v tom směru, že zjemňují mravy, usnadňují vztahy láskou k bližnímu, odsuzují veškeré násilnictví, donucují k odvolání k jediné moci rozumu a dovolávají se pro duši takto plné autority, která v tisíci případech se obrací k dobru těla. Potom zcela metafysickou a intelektuální povahou svých dogmat náboženství vyzývá ducha, aby se vzchopil, kdežto čistotou své morálky se snaží odpoutati jej od spousty slabostí a neřestí porušujících a tělesně nebezpečných pro hmotný vývoj. Tedy proti názoru filosofů 18. století je důvodno dáti křesťanství přídomek civilisátora: ale je v té příčině dbáti jistě míry a tento předpoklad by vedl k těžkým omylům, kdybychom jej brali zešíroka.

Křesťanství jest potud civilisátorem, že člověka dělá pře-

mýšlivějším a vlídnějším; arci civilisátorem je pouze nepřimo, protože tato vlídnost a toto vyvinování inteligence nemají za cíl, aby byly upotřebeny pro věci pomíjející, a všude vídáme, jak se spokojuje tím sociálním stavem, v němž našel svoje nové stoupence, byť i tento stav sociální byl sebe nedokonalější. Jen když z něj může vymýtiti to, co je škodlivé pro zdraví ducha; na ostatku mu nezáleží.

Je jisté a nepochybně civilisace pohanská, civilisace brahmanská, budhistická. Bývaly a trvají dosud společnosti, jimž dalo náboženství základnu, tvar, jimž sestavilo zákony, upravilo civilní povinnosti, vyznačilo hranice, určilo koho se mají střežiti. Celý starověk žil více či méně podle těchto zákonů. Zákonitá snášenlivost, vynález římské politiky a celá široká soustava asimilační a soustava splývání kultů (dílo to úpadkové theokracie) byly pro pohanství ovocem posledních epoch. — Takto každá civilisace tohoto druhu se utváří a roste pod egidou nějakého božstva, pod ochranou zvláštního náboženství. Kult náboženský a stát se tam sjednotily tak úzce a tak neodlučně, že společně jsou odpovědný z dobra a zla. Největší novota, kterou zavedlo křesťanství bylo to, že ono jednalo právě opačně než náboženství předešlá. Tato náboženství měla svoje národy, ono nemělo svůj: nevybíralo nikoho, mluvilo ke všem, a to nejen k bohatým a chudým, nýbrž předem obdrželo od Ducha Svatého jazyk každého z národů, aby mohlo mluvit ke každému v nářečí jeho země a urychlit víru myšlenkami a podobenstvími co nejsrozumitelnějšími pro každý národ. Nepřicházelo měniti vnějšek člověka, svět hmotný, přišlo, aby naučilo lidi opovrhovati jím. Od 19 set let, co trvá církev, obrátila na víru mnoho národů, a u všech nechala panovati politický stav, který tam nalezla a nenapadala jej. Její počátek, když se střetla tváří v tvář se světem antickým byl, že prohlásila, že se nechce dotýkati vnější formy společnosti. Dokonce jí při tom vytýkali přílišnou snášenlivost v tomto ohledu. Co se přehlédá, je to, že vždycky světu dávala jedinečný typ civilisace, ke kterému, jak prohlašovala, se měli

věřící připojiti. Přizpůsobí se ke všemu, i k nejobhroubělejší chalupě a tam, kde se setká s divochem tak hloupým, že nechce pochopiti užitečnost přístřešku, i tu se najde misionář dosti oddaný, který si sedne vedle něj na tvrdou skálu a nemyslí na nic, než aby do jeho duše vpravil základní poznatky spásy. Křesťanství není civilisátorem, jak tomu obyčejně rozumíváme; může býti naočkováno na nejrozmanitější plemena, aniž se střetne s jejich zvláštními schopnostmi, aniž na nich žádá, co by přesahovalo mez jejich vloh.

Bez pochybností, v mých očích jsou plemena lidská nerovná; ale nevěřím, že některé by mělo po svém boku zvíře jemu podobné. I poslední kmen, nejsprostší odrůda, pododrůda nejbídnější našeho druhu aspoň je přístupna napodobení a nepochybují, že když vezmu nějakého chlapíka z nejohavnějších křováků, že dosáhnu, ne třeba od toho chlapíka samého, ale od jeho syna, nebo při nejhorším od jeho vnuka, s dostatek pochopení, aby se naučil a provedl jeden postoj, myslím takový, který vyžaduje poněkud studia. Usoudí se z toho, že národ, ke kterému náleží tento jedinec, bude civilisovatelný po našem způsobu? To by znamenalo uvažovati snadně a usuzovati rychle. Je velmi daleko od provozování řemesel a umění, vytvořených pokročilou civilisací k této civilisaci samé. A jsou ostatně misionáři, tento nezbytný řetízek, který poutá divoký kmen na víru obrácený k působivému centru, jsou oni postačitelnými pro úlohu, která se jim ukládá? Jsou oni přechovavací úplné sociální vědy? Pochybují. A kdyby se náhle přerušil styk mezi americkou vládou a duchovními mandataři, jež ona vydržuje u Chérokésů, tu by cestovatel po nějakých letech nalezl ve státcích domorodců zřízení velmi překvapující, velmi nová, výsledek to míšeniny mezi několika bělochy a rudochy, a nerozpoznal by leda velmi bledý odlesk toho, co se vyučuje v New Yorku.

Mluvívá se často o černoších, kteří se naučili hudbě, o černoších, kteří jsou poslíčky v bankách, o černoších, kteří umějí číst, psát, počítat, tančit, mluvit jako běloši, jsou obdivováni

a z toho se dovozuje, že tihle lidé jsou pro všechno způsobilí. A hned vedle tohoto obdivu a těchto ukvapených závěrů tytéž osoby žasnou nad rozdílem, jaký se naskytá při porovnání civilizace slovanských národů s civilizací francouzskou. Tu pak se řekne, že národy jako je ruský, polský, srbský, zajisté spíše nám příbuzné než takový černoch, jsou civilisovány jenom na povrchu, tvrdívá se, že pouze vznešené vrstvy si tam osvojily naše myšlenky, a to ještě vlivem neustálého splývání s rodinami anglickými, francouzskými, německými; a zdůrazňuje se ještě nepřekonatelná neschopnost jejich davů smísiti se s proudem západního světa, jakkoli tyto davy jsou křesťanské ode dávných století a mnohé z nich ještě před Francouzi. Je tedy veliký rozdíl mezi imitací a přesvědčením. Napodobení není nezbytně příznakem vážného odtržení od dědičných sklonů, a nikdo nevníkl do nitra civilizace, než ten, kdo je v stavu pokračovati v ní sám, samotný a bez jakéhokoli průvodce. Místo abychom si vychvalovali obratnost divochů, ať si jsou ze kterékoliv části světa, při vedení pluhu, když jsme to s nimi nacvičili, nebo při slabikování nebo při čtení, když jsme je tomu naučili, ať nám někdo ukáže na některém bodě země, ve staletém styku s Evropany, a takových bodů je jistě mnoho, jediné místo, kde by myšlenky, zřízení, mravy jednoho z našich národů byly tak dobře přejaty s našimi naukami náboženskými, aby tam všechno pokračovalo pohybem tak čistým, tak svobodným, tak přirozeným, jako se vidí ve státech našich; jediné místo, kde tiskárna pracuje se stejným výsledkem jako jsou naše výsledky, kde naše vědy se zdokonalují, kde se zkouší upotřebení našich objevů, kde z našich filosofii se rodí filosofie nové, soustavy politické, literatura, umění, knihy, sochy a obrazy!

Nikoli, nejsem tak náročný, tak výlučný. Nežádám už ani, aby s naší vírou národ přijal za své všechno, co tvoří naši individualitu; snesu, odmítne-li ji; připouštím, že si zvolí zcela jinou. Stačí mi, uzřím-li jej aspoň ve chvíli, kdy otevře oči jasu evangelia, aby náhle pochopil, jak jeho cesty pozemské jsou

tak bídné a rozpačité, jako býval jeho duchovní život; kéž jej vidím, jak si vytváří nový sociální život podle svého, jak shromáždí myšlenky až dotud zůstávající neplodné, kéž jej vidím připouštějícího myšlenky nezvyklé, jež přetváří po svém. Cenkám jej až se dá do díla; jen ho žádám, aby se do něj dal. Nikdo nezačíná. Nikdo nikdy nezkusil. Nikdo mi neuvede ani jediného národa, i když všechny seznamy světa prolisuje, který by byl dospěl k civilizaci evropské tím, že přijal křesťanství, ani jediného, kterého by tento veliký skutek byl vedl k tomu, aby se sám civilisoval, když před tím nebyl civilisován.

Ale naopak, objevím v širých krajích jižní Asie a v některých částech Evropy státy, vytvořené z vícera skupin rozličných vyznavačů, seřazených nad sebou. Řevnivosti plemen se budou udržovati neochvějně vedle sebe, uprostřed řevnivostí kultů, a rozezná se Patan pokřesťanstěný od Inda na víru obráceného tak snadno, jako se může odlišiti orenburský Rus od křesťanských kočovných kmenů, mezi nimiž žije. Ještě jednou opakují: křesťanství není civilisátorem a má docela pravdu, že jím není.

KAPITOLA VIII.

Definice slova civilizace; sociální vývoj pochází z dvojího pramene.

Zde dospíváme k nezbytné odbočce. Používám tu každým okamžikem slova, jež obsahuje ve svém významu soubor pojmů, jež je důležité definovati. Mluvím často o civilizaci a nepochybně docela správně, protože jen podle toho, jestli tato veliká složka je tu nebo chybí-li vůbec, mohu odstupňovati poměrnou hodnotu plemen. Mluvím o civilizaci evropské a rozlišuji ji od civilizací jiných, které nazývám civilizace odlišné. Nesmím tu nechat ani nejmenší nejasnosti, a to tím méně, protože tu nejsem ve shodě se slavným spisovatelem, jenž ve Francii se obzvláště zabýval snahou vytknouti povahu a dosah výrazu, jehož já používám.

Pan Guizot, odvažují-li se dovoliti si bojovati s jeho velikou autoritou, začíná ve své knize o *Civilisaci v Evropě* změti slov, z nichž vyplývají značné chyby. Pronáší myšlenku, že civilisace jest *událost* („fait“ — skutečnost).

Buď slovu událost má býti zde rozuměno ve smyslu mnohem méně přesném a pozitivním, než jak to obyčejné jeho užívání vyžaduje, ve smyslu širokém a poněkud vlajícím, odvážil bych se skoro říci pružným, a to smyslu, který mu nikdy nepřináležel, nebo se nehodí pro charakterisování poznatku, rozuměného slovem *civilisace*. Civilisace není *událost*, to je *řada*, to je *řetěz událostí* více nebo méně logicky sečleněných vzájemně a zplozených shlukem myšlenek často dosti mnohotvárných; myšlenky a skutky se tu oplozují neustále. Neustálé kolotání bývá důsledkem prvních principů; někdy takovým důsledkem bývá stagnace, každým případem civilisace není událostí (faktem), to je soubor událostí a ideí, to je *stav*, do kterého ta či ona společnost lidská jest postavena, je to *prostředí*, do kterého se jí podařilo se umístiti, jež vytvořila, jež se z ní vyzáruje a které naopak na ni zpět působí.

Tento *stav* má veliký význam všeobecnosti, kterého *událost* nikdy nemá; hodí se ke mnoha variacím, v nichž by slovo *událost* neobstálo a zmizelo, a kromě toho je úplně neodvislý od forem vladařských, vyvíjeje se stejně pod despotismem jako pod režimem svobody a nepřestáváje trvati, když hnulí občanská mění nebo dokonce transformují úplně podmínky života politického.

Tím se netvrdí, že by se měly málo doceňovati formy vládaření. Jejich volba je důvěrně spjata s prosperitou sociálního tělesa: nesprávná forma prosperitu spoutává a ničí; rozumní jí slouží a rozvíjejí ji. Jenže tu nejde o prosperitu; otázka je tu vážnější: jde tu o samé bytí národů a civilisace, zjev to důvěrně spjatý s jistými podmínkami prvotnými, neodvislýml od stavu politického, čerpajícími svoje životní odůvodnění, svoje pohnutky usměřovací, pohnutky své rozpínavosti, své plodnosti nebo slabosti, konečně všechno co je skládá, z ko-

řenů daleko hlubších. Plyne tedy mlčky, že před úvahami tak závažnými otázka politického přizpůsobení, rozkvětu nebo bídy se odsunují na druhé místo; protože vždycky a všude to, co zaujímá prvé místo, jest ona pověstná otázka Hamleta *být či nebýt*. Ona se vznáší nade vším, pro národy stejně jako pro jednotlivce. Protože p. Guizot, jak se zdá, se nepodíval do tváře této pravdy, civilisace není pro něj stavem, není mu prostředím, ale je událostí; a zrodový princip, z něhož ji odvozuje, jest jiná událost povahy výlučně politické.

Chceme-li připnouti pojem civilisace na formu politickou, pak rozumování, pozorování, věda, brzy ztrácejí naději na rozhodovací význam v této otázce, a pouze vášeň obou stran v tom rozhodne. Najdou se duchové, kteří podle svých zálib neohroženě poprou anglickému zřízení čest lidského zdokonalení: budou nadšeni pro řád, zavedený v Petrohradě nebo ve Vídni. Mnozí konečně a snad největší počet lidí mezi Rýnem a Pyrenejemi bude míti za to, i přes některé skvrny, že zemí nejlépe spořádanou jest dosud ještě Francie. Od toho okamžiku, kdy otázka vymezení pojmu co to je kultura se stává věcí záliby, otázkou citu, není dorozumění možné. Člověkem nejušlechtleji vyvinutým bude pro každého ten, který bude mysliti jako on o vzájemných povinnostech vládnoucích a poddaných, kdežto nešťastníci, smýšlející jinak, budou barbary a divochy. Myslím, že nikdo se neodváží obrátiti se k této logice a že každý přízná jednohlasně, že soustava, z níž tato logika pramení, jest při nejmenším značně neúplná.

Pro mne není vyšší, mně se dokonce zdá nižší nežli definice podaná baronem W. v. Humboldtem: „Civilisace jest humanisace národů v jejich vnějších institucích, v jejich mravech a ve vnitřním citu, jenž se k tomu vztahuje.“

Shledávám tam chybu právě opačnou oné, kterou jsem si dovolil zdůrazniti u p. Guizota. Vzájemné pouto je tu příliš volné, pole označené je příliš široké. Jakmile civilisace se nabývá prostým zvládněním mravů, pak mnohý z divokých národů, ano z předivokých národů, bude míti právo požadovati

nadřazení nad nějaký národ evropský, jehož povaha by byla poněkud drsnější. V jižních mořích a i jinde jest ne jeden kmen velmi neškodný, velmi vlídných zvyků, zdvořilého smýšlení, jež, i když jej chválíme, nikdy nás nenapadlo klásti nad Norvéžany dosti drsné, ba ani po bok dravých Malajců, oblečených do skvělých látek vlastní výroby, kteří projíždějíce moře pláň v lodicích důmyslně vyrobených vlastníma rukama, jsou zároveň hrůzou námořského obchodu i jeho nejinteligentnějšími vyjednavací v mořských oblastech Indického oceánu. Tato námitka nemohla uniknouti duchu tak znamenitému jako byl p. W. v. Humboldt; také, vedle civilisace a na vyšším stupni, on si představuje a líčí *kulturu*, a prohlašuje, že národové již obroušení kulturou dospívají ke *vědě a k uměním*.

Podle tohoto pořadí nacházíme svět zalidněný ve druhém věku (t. j. na druhém stupni zdokonalení) bytostmi nadšenými a sympatickými, učenějšími, poety a umělci, ale jimž účinkem všech těchto úhrnných vlastností jest hrubé zaměstnání cizí, na př. válka, orba, řemesla.

Povážíme-li, jak málo volných chvil upravené a zajištěné živobyti nejšťastnějších údobí ponechává současníkům, aby se věnovali čistým zaměstnáním ducha, povážíme-li, jak neustálý je boj s přírodou a se zákony všehomíra jen pouze proto, abychom se udrželi a pokročili, vidíme neprodleně, jak tento berlínský filosof méně si dal záležitosti na vylíčení skutečností nežli spíše na lom, aby ze svého nitra vytěžil jisté abstraktní hodnoty, jež se mu zdají krásné a veliké (a jež také skutečně jsou) a jimž chce dáti působiti v ovzduší tak, ideálním, jako ony samy jsou. Pochybnosti, jež by se v tomto směru mohly vyskytovat, zmizí brzo, když dospějeme vrcholného bodu této soustavy, jež záleží ve třetím stupni, vyšším než ony dva. Ten vrcholný bod jest onen, na který se umísťují člověk *hotový*, t. j. člověk, jež ve své povaze má něco vyššího i intimnějšího zároveň, t. j. takový způsob chápání a cítění,

jež harmonicky rozlévá na citovost a na charakter dojmy, jež získává z celkové rozumové a morální činnosti.

Toto poněkud pracné skloubení* přechází tedy od člověka civilisovaného a obroušeného, humanisovaného, na člověka vzdělaného, učeného, poetu a umělce, aby konečně dospělo k nejvyššímu vývoji, ke kterému náš druh může dospěti, k člověku hotovému, který, chápu-li to já dobře, bude zpodoben správně, protože se nám praví, co byl Goethe ve své olympické klidné vznešenosti. Myšlenka, ze které vychází tato teorie, není nic jiného, nežli hluboký rozdíl, pozorovaný p. Wilhelmem v. Humboldt mezi civilisací národa a poměrnou výší té dokonalosti, na níž stojí veliké individuality; rozdíl to takový, že civilisace nám cizí mohly míti patrně lidi podstatně vyšší než jsou ti, které my velmi ctíme: na př. může míti takové muže civilisace brahmanská.

Bez výhrady sdílím zde názory učence, jež zde uvádím. Nic není přesnějšího: náš evropský stav sociální nerodí ani největší ani nejproduktivnější myslitele, ani největší poety, ani nejschopnější umělce. Nicméně dovoluji si věřiti, opačně než onen věhlasný filolog, že k tomu, abychom mohli posouditi civilisaci všeobecně, dlužno zbaviti se pečlivě, a kdyby to třeba jen pro chvíli bylo, podrobných předsudků a úsudků, týkajících se té neb oné civilisace zvláště. Není třeba býti ani příliš širokým jako pro člověka prvního stupně civilisace, kteréhož já neshledávám civilisovaným proto pouze, že je ochočen, ani příliš úzkým, jako pro učence třetího stupně. Tím je zlepšovací práce lidského pokolení (druhu) velmi zmenšena. Nevrcholí nežli ve výsledcích čistě ojedinelých a typických.

Postaven s charakterem svých vyšetřování na drsnější posi-

* Německy: „Wenn wir in unserer Sprache *Bildung* sagen, so meinen wir damit etwas zugleich höheres und mehr innerliches, nämlich die Sinnesart, die sich aus der Erkenntnis und dem Gefühle des gesammten geistigen und sittlichen Streben harmonisch auf die Empfindung und den Charakter ergiebt.“

tivní pole, potřebuji dojít k výsledkům pro praxi a zkušenost hmatatelnějším. Co chci obsáhnouti do svého zorného pole, není stav více či méně prospívající společnosti podle názorů Guizota; ale to také není izolovaná povznesenost individuálních inteligencí podle W. v. Humboldta: to je celek moci, jak mravní tak hmotné, vyvinuté v davech. Zmaten, to přiznávám, při podívané na scestí, na němž se octli oba nejvíce stoletím obdivovaní muži, mám zapotřebí, chci-li sledovati cestu odchýlnou od jejich cesty, abych si to sám do sebe vpravil, kterak vzítí nezbytné dedukce co možno s vysoká, abych přišel pevným krokem k cíli. Prosím tedy čtenáře, aby mne sledoval trpělivě a pozorně v bludištích, do kterých se pouštím, a vynasnažím se co nejlépe osvětliti přirozenou temnotu svého námětu.

Není pronároda tak sveřepého, u kterého by se nerozlišovaly dvojí pudy: pudy potřeb hmotných a pudy života morálního. Míra intensity oněch prvních a těch druhých pudů rodí první a nejcitlivější, největší rozdílnost mezi plemeny. Nikde, rozuměj mezi kmeny nejhrubšími, tyto dva pudy se nevyvažují stejnými silami. U jedněch hmotná potřeba velmi převládá; u druhých sklony hloubavé je unášejí na opačnou stranu. Tak na př. nízké davy žlutého plemene se nám jeví ovládané cítěním hmotným, aniž jsou při tom zbaveny veškeré záře vztahující se na věci nadpřirozené. Oproti tomu u většiny černošských kmenů téhož stupně jsou zvyky činorodé menší než hloubavé zvyky a představitivost tam příkládá větší cenu věcem neviditelným nežli hmatatelným. Nebudu z toho odvozovati závěr, že ty poslednější jsou vyšší nežli ty první, pokud o civilisaci jde, protože jak učí zkušenost, nejsou ani jedni ani druhí náchylnější k civilisaci. Doby se převalily a neviděly, že by byli učinili ti nebo oni něco pro zlepšení svého osudu, jsouce oboje tyto kmeny zabeďněny do neschopnosti kombinovati s dostatek myšlenek s dostatkem činů, aby se tak vyšinuly ze svého ponížení. Omezím se na to, že podotknu, že v nejnižším stupni pronárodů lidských shledávám toto dvojí prou-

dění, různě vytvářené, jehož tok mi dlužno sledovati jak budu dále stoupati.

Nad Samojedy a nad černochoy kmene Fidas a Pelagijce dlužno umístiti ty kmeny, které se nespokojují s chatou z větvoví a se sociálními vztahy založenými na síle, nýbrž chápou a žádají si lepšího stavu. Jsou povýšenější o jeden stupeň nad barbary. Náležejí-li do skupiny plemen aktivnějších než myslivějších, uvidíme je, jak zdokonalují zbraně, nářadí a zdobu těla; uvidíme, že mají vládu, kde bojovníci mají vrch nad kněžími, kde znalost výměny zboží se do jisté míry rozvine, kde obchodní duch se bude již hlásiti. Války, vždy kruté, budou míti charakteristický sklon k loupeživosti; jedním slovem blahobyt, radosti tělesné budou hlavním cílem jednotlivců. Takovýto obraz shledáváme u mnohých národů mongolských; objevují jej ještě jakkoli s čestnými odchylkami u Quichuů a Aymarů v Peru; a setkávám se s opakem toho, t. j. s odpoutáním od zájmů hmotných, u Dahomejců v západní Africe a u Kafrů.

Teď sleduji vzestupnou cestu. Loučím se s těmito skupinami, jejichž soustava sociální není dosti mohutná, aby vybízela ke splývání krve veliká množství lidí. Přicházím k těm, jejichž princip konstitutivní má tak silnou působivost, že víze a spíná co se přibližuje jejímu působišti, přivtěluje si to a zdvihá na nesmírné kraje svoje nepopíratelné panování souboru myšlenek a skutků více či méně spořádaných, zkrátka to, co se může nazývati civilisací. Týž rozdíl, tatáž klasifikace, které jsem dal vyniknouti v obou prvních případech, se tu vyskytuje také, celá, ještě rozeznatelnější; a tu právě nese pravé ovoce a zde právě její důsledky mají svůj dosah. Od chvíle, kdy od stavu pronároda soubor lidí rozprostírá značně svoje vztahy, rozšiřuje svůj obzor, aby přešel na stav národa, pozoruje se u něj, že dva proudy, proud hmotný a proud rozumový přibýly na mocnosti, podle toho jak skupiny, které do jeho lůna vešly, a které splývají, náležejí většinou proudu jednomu nebo druhému. Tak, když schopnost hloubací převládá,

dostavují se jakési určité výsledky; když převládá vlastnost čínorodá, dostavují se výsledky jiné. Mohlo by se tu použítí indického symbolismu, představuje-li to, co jsem nazval proudem rozumovým (hloubavým) princip ženský, a to, co jsem nazval proudem hmotným neb čínorodým principem mužským, arciť s předpokladem, že pod těmito slovy jest rozuměti pouze ideu vzájemného oplodnění, aniž by se jeden proud hanil nebo druhý chválil.

Bude patrně kromě toho, že v různých údobích života národa a v přísné odvislosti s nezbytnými míšením krve se stává kolísání mezi oběma principy silnějším, a stává se, že jeden předstihuje občasně proud druhý. Skutečnosti, jež vyplývají z této pohyblivosti, jsou velmi důležité a obměňují citelnou měrou charakter civilisace, cloumajíce na její stabilitě.

Rozdělím tedy všechny národy, abych je obzvláště odlišil (ale nikdy absolutně) pod účinem jednoho z obou proudů, na dvě třídy. Do čela třídy mužské vepíšu Číňany; a jako prototyp třídy opačné zvolím Indy.

Po Číňanech bude do první třídy dlužno zapsati většinu národů staroitalských, první Římány republiky, kmeny germánské. V táboře opačném vidím národy Egypta a Asyrie. Zaujímají místo za lidem hindustanským.

V prodlení století zříme, že skoro všechny národy měnily svoji civilisaci kolísáním obou principů. Číňané severští, národ to zprvu výhradně materialistický, se spojili pokrevně s jiným národem, jmenovitě v Yunnanu, a toto míšení přetvořilo jejich smýšlení na méně výlučně užitkářské. Jestliže se tento vývoj ustálil, nebo při nejmenším od staletí zpomalil, to je proto, že dav lidu mužského charakteru převyšoval o mnoho slabý přínos krve opačné, o niž se sdíleli.

Pokud jde o naše evropské skupiny, užitkářský prvek, jež přinásejí nejlepší kmeny germánské, zesiloval neustále na severu přírůstkem Keltů a Slovanů. Ale tou měrou, jak bílí národové sestupovali více k jihu, mužské vlivy byly méně při síle, ztratily se v živlu velmi ženském (dlužno činiti nějakou

výjimku, jako na př. pro Piemontsko a sever Španělska) a tento živel ženský zvítězil.

Předjeme na druhou stranu. Vidíme Indy jako lid více hloubavý než čínorodý a mající přemíru pochopení pro věci nadpřirozené. Ježto jejich nejstarší výboje je uvedly do styku s plemeny vybavenými organisací téhož druhu, princip mužský se nemohl vyvinouti postačitelně. Civilisace si nevzala v těchto prostředcích vzmach užitkářský, úměrný jejímu úspěchu druhého druhu. Oproti tomu antický Řím, přirozeně užitkářský, v opačném smyslu nevyniká ve druhém směru, až když úplné splynutí s Řeky, Afričany a orientálci přetváří jeho původní povahu a dodává mu úplně nového temperamentu.

Pro Řeky vnitřní přetvárná práce byla ještě více srovnatelná s poměry indickými.

Z úhrnu těchto skutečností odvozují ten závěr, že veškerá činnost lidská, ať již rozumová či mravní, má původně svůj zdroj v jednom z obou proudů, v mužském nebo v ženském, a že pouze u plemen, obdařených hojně jedním z těchto živlů, aniž při tom úplně chybí živel druhý, může sociální stav dospěti k uspokojivému stupni kultury a tím k civilisaci.

Přecházím k dalším bodům, jež jsou ještě hodny pozornosti.

KAPITOLA IX.

Pokračování v definování slova civilisace; různé karaktery lidských společností; naše civilisace není vyšší nežli civilisace které tu bývaly před námi.

Když nějaký národ, náležející ke skupině mužské nebo ženské, má pud civilisační dosti silný, aby vtiskl svůj zákon davovým množstvím, zvláště dosti šťastně se kryjící s jejich potřebami a city, tu kultura, jež z toho má vzniknouti, počíná tím okamžikem, kdy se takovýto národ zmocňuje jejich přesvědčení. To je pro tento pud nejpodstatnější a nejpraktičtější

hodnota, jež jediná jej činí obvyklým a může mu dodati života, protože jednotlivé zájmy svou přirozeností tíhnou k osamocení. Spolčování se jich vždycky částečně dotýká. Aby tlí jaké přesvědčení mělo naději na trvání, je nutno, aby svým směrem a svou logikou se shodovalo se směrem a citem národa, jehož se dožaduje.

Když nějaký způsob chápání práva jest přijat davem, je to proto, že ve skutečnosti toto chápání práva uspokojuje v hlavních bodech potřeby, považované za nejcennější. Národy typu mužského budou chtít jmenovitě blahobyť; národy skupiny ženské se zabývají více požadavky představitosti; ale od té chvíle, to opakují, kdy davy se shluknou pod stejnou korouhví, nebo, což je zde přesnější, od té chvíle, kdy jedna zvláštní vláda prorazila a byla přijata, je tu rodící se civilisace.

Druhý nesmazatelný charakter tohoto stavu, to je potřeba ustálenosti, a vyplývá přímo z toho, co předchází; neboť jakmile lidé obecně připustili, že takový princip je má jednotiti, a přivolili k osobním obětem aby dopomohli tomuto principu k panování, jejich první pocit je, že jej dodržují, ať již jim to prospívá nebo ať je to něco stojí, a pak ještě pocit, že má býti tento princip prohlášen za neodvolatelný. Plemeno se udržuje tím čistší, čím jeho sociální základna je méně napadána, protože logika plemene zůstává táž. Nicméně je potřebí, aby tato stálost nadlouho uspokojovala. S míšením krve přicházejí přeměny národních ideí; s těmito přeměnami se dostavuje jakási nevolnost, jež se dožaduje příslušných změn v budově. Někdy tyto změny přivozují skutečné pokroky, a zvláště na úsvitě společností, když ústavodárný princip bývá všeobecní naprosto přísný v důsledku úplného převládání jednoho plemene. Později, když se obměny množí tak jako různorodí množství, a bez obecných přesvědčení, tu obecný zájem už si nelibuje v proměnách zákonů a zřízení. Nicméně tak dlouho, pokud původně shluknutá skupina trvá pod vlivem prvních dojmů, sleduje bez přestání mlhovitou myšlenku stálosti i přes úvahy o blahobytu. Pohyblivá, nestálá, každou hodinu pro

Obr. 7.

měnná tato skupina považuje se za věčnou a na postupu k jakémusi rajskému cíli. Zachovává, třebaže to každou hodinu svým jednáním vyvrací, tu nauku, že jedním z nejhlavnějších rysů civilisace jest vypůjčovati si od Boha ve prospěch zájmů lidských něco z jeho neproměnitelnosti; a jestli tato podobnost ve skutečnosti neexistuje, utěšuje a ubezpečuje se, že zítra jí dosáhne.

Vedle stálosti a sběhu zájmů individuálních, jež se stýkají aniž se ruší, dlužno přidati třetí a čtvrtý charakter, prokletí každého druhu násilnictví a pak sdruživou sílu.

Konečně, ze sdruživé síly a potřeby brániti se méně pěstí a více hlavou, vyrůstají zdokonalení inteligence, která zase přivádí zdokonalení hmotná, a na těchto poslednějších obzvláště se rozpoznává pokročilý stav sociální.

Mám za to, že nyní mohu shrnouti svoje myšlení o civilisaci tím, že ji definuji jako *stav poměrně ustálenosti, v němž davy se snaží hledati pokojně ukojení svých potřeb a vytřibují svoji inteligenci a svoje mravy.*

Do tohoto vzorce se dají vměstnati všechny národy, jež jsem právě uvedl, jedny jako druhé. Jde nyní o to věděti, zda — když všechny předpoklady a podmínky jsou splněny — zda všechny civilisace jsou stejné. Nemyslím, že by byly stejné, protože když potřeby a sdruživá síla všech slušných národů nemají tutéž intenzitu, ani stejný směr, tu jejich inteligence a jejich mravy dospějí, co do jakosti, k velmi různým stupňům. Čeho má Ind hmotně zapotřebí? Rýže a másla pro své živobytí, bavlněného plátna pro ošacení. Bude tu bez pochyby pokušen! připisovati tuto neobyčejnou střízlivost podnebným podmínkám. Ale Tibeťané přece bydlí v podnebí drsném, přes to jejich střízlivost je velmi pozoruhodná. Co převládá u jednoho i u druhého národa, je vývoj filosofický a náboženský, jenž má za úkol dodati potravu požadavkům, jinak neklidným, ducha a duše. Tak tu není žádné rovnováhy mezi principem mužským a ženským; převládá-li strana intelektuální, dodává civilisaci mnoho převahy a z toho vyplývá, že všechny práce

této civilizace jsou usměrněny jen k jednomu výsledku na úkor všeho ostatního. Ohromné monumenty, hory kamene se tesají za cenu úsilí a útrap, jež děsí představu. Obrovité stavby přikrývají zemi: k jakému účelu? K tomu, aby byli ctěni bohové a nic se pro člověka neučiní, leda když jde o hroby. Vedle divů vyvedených dlátem sochařovým, neméně mocné písemnictví vytvoří obdivuhodná mistrovská díla. Tato civilizace bude též důmyslná ve theologii, v metafysice, tak subtilní jako rozmanitá, a myšlenka lidská, nehrozcí se, sestoupí až do nezměrných hloubek. V lyrické poesii civilizace ženského typu bude hrdostí lidstva.

Ale když z říše idealistického snění přicházím ke hmotně užitečným vynálezům a ke vědám, jež jsou pro vynálezy rodovou teorií, padám s vrcholku do propasti a velejasný oslňující den ustupuje noci. Užitečné vynálezy zůstávají vzácnými, ubohými, neplodnými; není tu takřka vůbec vloh pozorovacích. Kdežto Číňané vynalezli mnoho, Indové vynalézali jen velmi málo, a mnoho se o to nestarali; Řekové též nám předali často vědomosti Řeků nedůstojné a Římané, dospěvši jednou na vrchol svých dějin, i když vykonali více, nemohli jíti dále, protože míšení s Asiaty, do kterého zapadali s úžasnou rychlostí, jim ubíralo vlastnosti nezbytné pro vybadání skutečnosti. Co však lze o nich říci je to, že jejich duch administrativní, jejich zákonodárství a užitkové stavby, jež vybudovali na půdě svých území, svědčí postačitelně o pozitivním charakteru, jímž se přiodívala sociální myšlenka v určitém okamžiku a dokazuje, že kdyby evropský jih nebyl býval pokryt neustálými kolonisacemi z Asie a z Afriky, pozitivní věda by tím byla jen získala a germánská iniciativa by byla následkem toho sklídila méně slávy.

Vítězové 5. století uvedli do Evropy ducha stejné kategorie jako byl duch čínský, ale jinak obdařeného. Bylo patrné, že jsou v něm větší měrou schopnosti ženské. Přivedl na svět šťastnější soulad obojích hybných sil. Všude, kde panovala tato větev národů, zušlechtěné užitkářské sklony jsou nezneuzna-

telné. V Anglii, v Americe, v Holandsku, v Hanoveru tyto dispozice panují nad ostatními pudy národními. Stejně je tomu v Belgii a také na francouzském severu, kde vše to, co je kladně použitelné, vždy nacházelo podivuhodně snadno pochopení. Tak jak postupujeme k jihu, tyto vlídné schopnosti ochabují. To nelze přisuzovati silnějšímu účinku slunce, protože jistě Katalánci i Piemontěané bydlí v končinách teplejších než Provençalci a obyvatelé dolního Languedoku; to je vlivem krve.

Skupina plemen ženských nebo poženštělých zabírá největší plochu na zeměkouli; toto zjištění se týká zvláště Evropy. Vyjme-li se rod teutonský a jedna část Slovanů, shledáváme v našem světadíle jen skupiny málo užitkářským smyslem nadané a ty, které již svůj úkol odehravše v dobách minulých, nemohou s ním znovu započítí. Davy, odstíněné ve svých odrůdách, od Gala k Celtiberovi, od Celtibera k nějakému míšenci národů italských a románských, nám dávají sestupnou stupnici, ne snad co se týče všech schopností mužského principu, ale aspoň těch hlavních.

Míšení kmenů germánských s plemeny starého světa, toto spojení skupin mužských v tak důkladné míře s plemeny a troskami těchto plemen, vyvrcholivších v drti starých ideí, vytvořilo naši civilizaci; bohatství, rozmanitost, plodnost, jež jsou ke cti našich společností, jsou přirozeným výsledkem okleštěných a nerovných prvků. Bylo věcí našich otcovských předků věděti clo jisté míry jak je pomísiti, jak je přestrojiti a jak je zužitkovati.

Všude, kde se vyskytuje náš způsob kultury, všude nese dva charaktery společné: jeden, že jsme aspoň někde byli dotčeni germánstvím; druhý, že jsme křesťany. Ale, pravím ještě, ten druhý rys, třebaže je nejzjevnější a nejvíce do očí bijící, protože vystupuje na povrch našich států, jejichž se zdá v jistém smyslu lakem, nátěrem, není naprosto podstatným rysem vzhledem k tomu, že mnoho národů jest křesťanských a ještě větší počet se bude moci pokřesťanštit, aniž by některý z nich

byl složkou našeho okruhu civilizačního. Ten první rys však je oproti tomu kladný a rozhodující. Tam, kde germánský prvek nikdy nepronikl, tam není žádné civilisace po našem způsobu.

To mne vede přirozeně k tomu, abych se zabýval touto otázkou: Může se tvrdit, že společnosti evropské jsou úplně civilisované? že ideje, skutečnosti, jež vystupují na jejich povrchu mají svoje odůvodnění dobře zakořeněné ve hloubi davů a že důsledky těchto ideí a principů odpovídají pudům většiny? Dlužno ještě zodpovědět tuto otázku, jež s první je souvztažná: Myslí a jednají naše poslední vrstvy lidu ve smyslu toho, co se nazývá evropskou civilizací?

S důvodem byla obdivována největší soudržnost myšlenek a názorů, která řídila v řeckých státech dobrého údobí celý sbor občanstva. O každém zásadním bodě vycházely náměty, třeba někdy i vzájemně nevraživé, přec jen z jednoho pramene: chtělo se více nebo méně demokracie, více nebo méně oligarchie v politice; v náboženství byla s oblibou ctěna Ceres eleusinská nebo Minerva parthenonská; pokud jde o literární vkus, mohla býti dávana přednost Aeschylu před Sofoklem, Alcéovi před Pindarem; v základě myšlenky, o kterých se hovořovalo, byly to, co se může nazývali národním; rozhovor nebo půtka onich byly pouze prostředkem, metodou. V Římě před válkami punskými tomu bylo právě tak, a civilisace země byla jednolitá, nepopíraná. Co do způsobu provozního postupu od pána k otrokovi; všichni na ní byli zúčastněni v různém stupni, ale byli účastni jen na ní a na ničem jiném.

U nástupců Romula od válek punských a u Řeků od Perikleia a obzvláště od Filipa, tento ráz jednolitosti čím dále tím více tihnul ke změnám. Větší míšení národů přivedilo míšení civilizací a z toho vyšel výrobek co nejmnohotvárnější, velmi učený, daleko rafinovanější nežli antická kultura, jež měla tu zásadní nevýhodu, že byla — v Itálii stejně jako v Řecku — jen pro vrchní vrstvy a že nechávala spodní vrstvy v nevědomosti o své povaze, o své hodnotě a cestách vývoje. Civilisace římská po velikých válkách v Asii byla nepochybně mocným

projevem ducha lidského; nicméně s výjimkou řeckých rhetorů, kteří v tom celku tvořili část zásadní, s výjimkou syrských právníků, kteří pro ni složili soustavu atheistických zákonů, činorodých, monarchických, s výjimkou lidí bohatých, součinných ve veřejné správě nebo v podnicích peněžnických, a konečně s výjimkou lidí požívačných a lenošných měla tato civilisace tu neblahou stránku, že byla davem pouze trpěna, vzhledem k tomu, že národy evropské nechápaly nic z jejich prvků asiatských a afrických, že národy egyptské neměly vůbec pochopení pro to, co se jim přinášelo z Gallie a ze Španěl, a že národové numidští o nic víc si nevážili toho, co jim přicházelo z ostatního světa. Takovým způsobem, vespod toho, co se mohlo nazývat společenskými třídami, žila veliká množství národů, civilisovaných jinak než svět oficiální nebo nemajících vůbec žádnou civilizaci. Tedy jen menšina lidu římského, znajíc taje své civilisace, jí přikládala nějakou cenu. Hle, toť příklad civilisace přijaté a vládnoucí, ne již z přesvědčení národů, žijících pod její střechou, nýbrž proto, že jsou vyčerpané, zesláblé, skleslé.

V Číně se naskýtá zcela jiné divadlo. Jistě území je nesmírné; ale od jednoho konce ke druhému na této rozloze koluje u plemene národního (ostatní nechávám stranou), týž duch, totéž pochopení pro nabytou civilizaci. Ať jsou základy její jakékoli, ať chválíme nebo haníme její konce, dlužno doznati, že davy se jí zúčastňují okázalým způsobem, vědomy, že ji mají. A to ne snad proto, že by tato země byla svobodná ve smyslu jak my tomu rozumíme, že by demokratická snaživost pudila všechny, aby dobře činili proto, aby dosáhli míst, která jim zákony zaručují. Nikoli; odklízím idealisující obraz. Rolníci tak jako občané jsou velmi málo ujištěni v říši Středu, že kdy vybědnou ze svého postavení pouhou svou zásluhou. Na tomto konci světa, a přes úřední sliby o soustavě zkoušek konaných proto, aby se podle nich doplňovalo úřednictvo veřejných úřadů není nikoho, kdo by byl na pochybách o tom, že rodiny úřednické zahltí všechna místa a že hlasování o vý-

sledcích školních zkoušek stojí často více peněz než vědomostí; ale chorobně dotčené ctižádosti, jež si nedovedou představití ničeho lepšího, vzdychají nad bezprávím této organizace a celek existující civilizace jest pro celý národ předmětem neochvějného obdivu.

To je nápadný kontrast proti civilizaci římského světa, kde vladařské proměny šly za sebou s takovou děsivou rychlostí až do příchodu severských národů. Na všech bodech této veliké společnosti se nacházely vždycky snadno národnosti, jež neměly zájmu na trvajícím řádu a jež nebyly daleko od nejpošetilejších pokusů. Nebylo tu v těchto dlouhých stoletích ničeho, co by se nebylo zkusilo, nebylo tu zásady, jež by byla ctěna. Závažné pochyby byly vznášeny, zde jako jinde, o tom, zda majetek, náboženství, rodina jsou oprávněny, a četné davy, ať již na jihu nebo na severu, byly pohotovy použití síly, aby svým novotářským teoriím zjednaly průchod. Nic, docela nic nespočívalo v řecko-římském světě na solidní základně, ani jednota císařská ne, tak nezbytná, jak se zdálo, k obecnému blahu, a nebývaly to jen armády se svými mraky improvizovaných Augustů, jež se stále snažily cloumati tímto paladinem společnosti; císařové sami, Dioklecianem počínaje, lak slabě věřili na monarchii, že dobrovolně zkoušeli dualismus mocnářský, potom panovali ve čtveřici. Opětuji, ani jediná zásada nebyla ustálena v této bídné společnosti, která neměla jinakého životního odůvodnění, leda to, že bylo nemožno fyzicky ztroskotati na ten nebo onen způsob, až po chvíli, kdy přišli mocní, aby to vše odhalili a přinutili státi se čímsi definitivním.

Tak shledáváme u dvou velikých útvarů sociálních, u Říše nebes a ve světě římském, úplný protiklad. K civilizaci východní Asie připojím civilizaci brahmanskou, jejíž síle a rozšíření rovněž nutno se obdivovati. Tak jako v Číně jistě úrovně vědomostí dosáhnou všichni nebo skoro všichni, je tomu právě tak mezi Indy: každý ve své kastě jest ožívován staletým duchem a ví jasně, čemu se má naučiti, co mysliti a

v co věřiti. U budhistů na Tibetu a v jiných částech vysoké Asie není nic vzácnějšího, nežli setkatí se s rolníkem, neznajícím čtení. Všichni tam mají stejné přesvědčení o důležitých věcech.

Najdeme stejnou jednodlost u našich národů evropských? Ta otázka nestojí ani za to, aby se kladla. Už jen říše řecko-římská nám skýtá odstíny, barvy tak žíhané, nejen mezi rozličnými národy, ale i v lůně jednotlivých národností. Pominu věci týkající se Ruska a velké části soustátí rakouského; můj výklad by tu byl velmi snadný. Pohledme na Německo nebo na Itálii, na jižní Itálii zvlášť; Španělsko: třebaže v míře poněkud skrovnější, by poskytlo podobný obraz; Francie rovněž.

Vezměme Francii: neuvedu více než že rozdílnost způsobů tu zaráží tak často pozorovatele i nejpovrchnější, a že odedávna bylo postřehnuto, že mezi Paříží a ostatním územím je propast a že v samých branách města začíná docela jiný národ než je v jeho zdech. Nic není pravdivějšího; ti, kteří spoléhají na jednotu politickou u nás ustálenou a z toho dovozují jednotu myšlení, ti se oddávají veliké ilusi.

Ani jeden zákon sociální, ani jeden plodný princip civilizace není chápán stejným způsobem ve všech departementech. Oproti tomu v Číně, v Tibetu a v Indii nejzásadnější znalosti pro udržení civilizace jsou důvěrně známy všem vrstvám společnosti, ve Francii však nikoli; to dlužno vytknouti.

Pokud jde o víru, tu dlužno děkovati víře křesťanské, že není výlučnická a že neukládá vzorec víry příliš úzký. Byla by našla jistě nebezpečná úskalí. Biskupům a kněžím jest zápasiti ne méně než před sta lety, než před pěti a před patnácti stoletími proti předsudkům a sklonům dědičně přejímaným a tím obávanějším, protože se skoro nikdy nedoznávají a nedá se proti nim bojovati ani je přemoci.

Nepochybujme o tom, že hlubiny lidu francouzského mají jen velmi málo bodů společných se vnějškem; zeje tu propast,

nad níž civilisace visí a hluboké a nepohnuté vody, snící na dně jícnu se objeví jednou neodolatelně leptající.

Obdobně to, co platí o Francii, platí i o celé Evropě a z toho usuzuji, že podobně jako říše římská, tak i moderní svět obsáhl nekonečněkrát více, než může strávit. Není tedy možno mít mnoho důvěry v trvalost našeho stavu sociálního. Naše civilisace jest podobna občasným ostrůvkům, zdvihaným nad hladinu podmořskými sopkami. Vystaveny ničivé činnosti proudů a opuštěny silou, jež je zprvu udržovala, sklesnou jednoho dne a jejich trosky se propadnou ve vlnách, jež se přes ně panovačně převalí. Smutný to konec, jež mnohému plemeni před námi bylo vytrpěti! To zlo se nedá odvrátiti, je nezbytné. Moudrost jen může předvídati, nic víc. Ani nejbělejší opatrnost není schopna ani okamžik čeliti neměnným zákonům světa.

Takto, neznáma, posmívána nebo nenáviděna od většiny lidu, shromážděného v jejím stínu, naše civilisace jest jedním z nejslavnějších pomníků, jež kdy genius lidského pokolení vybudoval. Ona se skutečně nevyznačuje vynalézavostí. Poněchavše tuto vlastnost stranou, řekneme, že posunula daleko vpřed chápající rozumný duch a mocnost výboje, jež jest jeho důsledkem. Pochopiti toto jest pochopiti všechno. I když naše civilisace nestvořila exaktní vědy, tož přece jim dodala přesnosti a zbavila je rozptýlení, jehož, zvláštní to zjev, by byly ještě více plny než všechny jiné nauky. Nauky exaktních věd umožnily naší civilizaci lepší poznání hmotného světa, než měly civilisace dřívější. Tušila část svých základních zákonů, umí je vyložiti, je opsati, vytěžit z nich opravdu podivuhodné síly, jimiž zestonásobuje síly člověka. Po částech a příměstí, kterou ovládá indukci, zrekonstruovala nesmírné úseky dějin, o nichž staří nemávali ani potuchy, a čím více se vzdaluje od pradávných dob, tím více vidí do jejich tajů a je proniká. To jsou veliké a svrchované úspěchy, jež asi nikdo nespravedlivě jí nebude upírat.

Když jsme toto připustili, jsme oprávněni tvrditi, jak se to

obyčejně snadno dělává, že naše civilisace je výbornější nežli ty, které bývaly a jsou mimo ni? Ano i ne. Ano proto, že skládajíc se z přerůzných prvků, spočívá na mocném duchu analyzy a přirovnání, jež jí usnadňuje skoro všechno snadno si přivlastniti; ano, je výbornější proto, že její eklekticismus jí dovoluje vyvinouti se ve všech nejrůznějších směrech; ještě i proto ano, že vnutnutím ducha germánského, příliš konstruktivního než aby co bořil, vytvořila si morálku, jejíž moudré úkoly byly až po tu dobu neznámy. Ale když někdo žene až do krajnosti toto tvrzení o její hodnotnosti, pak tvrdím, že není výbornější, protože, správně vzato, ona nevyvíká skoro v ničem.

V oboru správním vidíme, kterak je jako otrokyně podrobená neustálým kolísáním, přivoděným nároky pestrých plemen, jež obsáhla. V Anglii, v Holandsku, v Neapolsku, v Rusku, jsou zásady ještě dosti ustálené, protože obyvatelstvo jest jednodušší, nebo aspoň náleží skupině téhož pořadí a má pudy vzájemně podobné. Ale všude jinde, zvláště ve Francii, ve střední Itálii, v Německu, kde národnostní různorodost nemá konců, tam správní teorie se nemohou povznést na pravdivý stav a politická věda je tam ustavičně ve stavu pokusnickém. Naše civilisace, tak jak je neschopna mít pevnou víru v sebe samu, nemá té ustálenosti, která jest jedním z hlavních rysů, které mi bylo pojatai do definice zpředu uvedené. Ježto tuto smutnou neschopnost nenacházíme mezi společnostmi budhistickými a brahmanskými, tak jako Nebeská říše jí nezná, je to pro tyto civilisace výhodou, kterou naše civilisace nemá. Tam všichni jsou shodni na tom, co se má považovati za správné v politice. Pod moudrou správou, když staleté instituce nesou dobré ovoce, se těší a radují. Když v neobratných rukách škodí veřejnému dobru, nařiká se na to, jako se nařiká nad sebou samým. Ale vždycky, v každé době tyto instituce jsou obklopeny úctou. Někdy je chtějí očistiti, nikdy však je zrušiti ani nahraditi jinými. Tu i slepý musí

vidět záruku dlouhého života, kterou se naše civilizace nemůže honositi.

Pokud jde o umění, je jasno, že jsme nižší nežli Indové stejně jako Egypťané, Řekové i Amerika. Ani po stránce grandiosnosti, ani po stránce krásy nemáme nic, co by se dalo srovnati s mistrovskými díly antiky a když jednou, až naše dny budou sečteny, trosky našich monumentů budou kryti tvář našich krajů, jistě cestovatel neobjeví v lesích a bahni-
tých březích Temže, Seiny, Rýna nic, co by mohlo závoditi s nádhernými zbytky Philæ, Ninive, Parthenonu, Salsetty a údolí Tenochtitlan. Jistě v oboru vědném budoucí století se budou od nás učiti, ale nebude tomu tak v poesii. Náš spravedlivý a zoufalý obdiv, který jsme projevovali pro intelektuální zázraky cizích civilizací, je toho přehojným důkazem.

Zmíním-li se nyní o vytříbení mravů, jest úplně jasno, že jsme prvními po všech stránkách. Jsme prvními již svou vlastní minulostí, kde jsou chvíle, kdy přepych, vlídnost zvyků a nádhera života bývaly chápány nákladněji, náročněji a šřeji nežli za našich dnů. Ve skutečnosti radovánky bývaly méně zevšeobecnovány. To, co se nazývá *blahobyť*, náleživalo poměrně málo lidem. Věřím tomu: ale i když se připustí jako nepopiratelná skutečnost, že elegance mravů pozdvihá tak ducha zevlujícího davu jako zušlechťuje bytí šťastných jedinců a že rozlévá na celou zemi, kde se vyskytuje, jakýsi nádech velikosti a krásy, jenž se stal veřejným majetkem, tu přece jen naše civilizace, v zásadě ubohá ve svých vnějších projevech, není srovnatelná se svými soupeři.

Zakončím tuto kapitolu upozorněním na to, že charakter původně organisující každé civilizace jest shodný s nejvýraznějším rysem ducha panujícího plemene; že civilizace se mění, uchyluje, přetváří v té míře v jaké plemeno samo podléhá takovému změně; že v civilizaci doznívá kratším či delším trváním popud, daný plemenem, které mezitím třeba již zmizelo a v důsledku toho, že pořádkovou soustavou stanovenou v jisté společnosti nejlépe se projeví její zvláštní

schopnosti a výškový stupeň národa; to je nejjasnější zrcadlo, kde národové mohou obrážeti svoji individualitu.

Vidím, že jsem učinil velikou zacházku, jejíž odbočky se protahují dále, než jsem myslil. Nelituji toho valně. Mohl jsem tu při této příležitosti udati některé myšlenky, jež měly tak jako tak přejíti před zrakem čtenáře. Nicméně je na čase, abych se vrátil do proudu svých úvah. Ani zdaleka jejich soubor není úplný.

Uvedl jsem napřed tu pravdu, že život nebo smrt společností závisí od příčin vnitřních. Řekl jsem, co to je za příčiny. Seznámil jsem se s jejich vnitřní povahou, abych je mohl poznati. Ukázal jsem mylnost původů, jimž bývají život a smrt obvykle přičítány. Hledaje znak, který by je mohl vždy prozraditi a jehož by mohlo býti užito pro zjištění jejich existence ve všech případech, našel jsem jako takový znak schopnost, vytvořiti civilizaci, a vytknul, že bývá nemožno dospěti k ní některým národům. Z této úvahy teď budu vycházeti. Který je to nyní bod, jímž se budu zabývati? Když jsem byl poznal samotnou utajenou prapříčinu života nebo smrti společností podle přirozeného a neproměnného znamení, zajisté se budu zabývati studiem zevrubné povahy této příčiny. Řekl jsem, že záleží na přirozené hodnotě *plemen*. Logika vyžaduje tedy, abych zevrubně vytkl neprodleně co rozumím slovem *plemeno* a to bude předmětem následující kapitoly.

KAPITOLA X.

Jistí anatomikové mají za to, že lidstvo je několikerého původu.

Dlužno si napřed ujasniti slovo *plemeno* v oboru fyziologickém. Podle názoru velikého počtu pozorovatelů, kteří jsou vedeni prvním dojmem a soudí podle krajních zjevů, se prohlašuje, že rody lidské se vyznačují tolika zásadními a podstatnými rozdílnostmi, že nelze jinak, než odepřiti jim společný původ. Mimo původ od Adama učenci, lpící na této soustavě

předpokládají několik dalších rodokmenů. Pro ně prvotná jednota *nezdělí* v druhu, nebo lépe řečeno není samojediný druh; jsou tři, čtyři druhy i více druhů, z nichž prý vyšla pokolení úplně rozdílná, která míšením pak tvořila bastardy.

Aby opřeli tuto teorii, její přívrženci (nazývejme je přívrženci mnohopůvodnosti) se prostě zmocňují obecného přesvědčení, stavíce před oči kritika zřejmé, nápadné nepodobnosti skupin lidských. Má-li před sebou pozorovatel tvář v tvář tvora se žlutavou pleť, s vlasy a vousy řídkými, se širokou maskou, s lebkou jehlanovitého tvaru, s očima velmi šikmými, s kůží na víčkách tak úzce staženou k vnějšímu koutku takže se oko sotva otevírá, tvora postavy jaksi zkroušené, údů nejpapných, tož tento pozorovatel rozpoznává dobře charakteristický a znatelný typ, jehož hlavní rysy jest snadno podržeti v paměti.

Jiné individuum předstupuje: je to černoch ze západního pobřeží afrického, veliký, mohutného vzhledu, s neohrabanými údy, náchylný zřejmě k otylosti. Barva už není nažloutlá, nýbrž úplně černá; vlasy už nejsou řídké a tenounké, ale naopak, husté hrubovlákné, vlnovité a bujně rostoucí, dolní čelist vyčnívá, lebka má tvar, který se nazývá prognatický, a co do postavy je neméně zvláštní. Dlouhé kosti jsou posazeny vzad, holenní kosti a lýtkové kosti jsou vpředu vyhnutější nežli u Evropanů, lýtka jsou nasazena velmi vysoko a sahají až do podkolení; nohy jsou velmi ploché a ohbí chodidla místo aby bylo vyklenuto, pokračuje skorem ve přímce s ostatními kostmi chodidla, jež je neobyčejně široké. Ruka také ve svém povšechném členění ukazuje cosi podobného.

Upřeme-li oko na chvíli na takto utvářeného jedince, tu se vynoří v duchu bezděčně struktura opice a jsme nakloněni připustiti, že černá plemena západní Afriky vyšla z větve, která nemá ničeho společného, leda některé vztahy povšechné, s rodem mongolským.

Pak přijdou dále kmeny, jejichž vzezření lichotí ještě méně lidské samolibosti nežli onen černoch z okolí Konga. Zásluhu

o odrůdy skorem nejnižší, nejohavnější, nejdopornějších těchto ubožáků, které jsou stvořeny jakoby k tomu, aby byly jakýmsi přechodem mezi člověkem a pouhopouhým hovadem, má hlavně Oceanie. Oproti některým kmenům australským africký černoch jest tvorem jaksi povýšeným, nabývá ceny a prozrazuje jaksi lepší původ. U přemnohých z nešťastných národností tohoto světa nejpozději objeveného velikost hlavy, vyhublost údů, vychrtlá podoba těla skýtají hnusný pohled. Vlasy jsou plihé nebo zvlněné, častěji vlnaté, pleť je černá na šedém podkladě.

Konečně probavše tyto typy, nasbírané po všech koutech světa, když přicházíme k obyvatelům Evropy, jihu nebo západu Asie nacházíme na nich tolik vznešené krásy, tolik správnosti v úměrnosti údů, tolik pravidelnosti v rysech obličeje, že skoro jsme v pokušení přijmouti závěr přívrženců mnohopůvodnosti plemen. Nejenže tyto poslední národy, jež jsem uvedl, jsou krásnější nežli ostatek lidstva, což je dosti smutné odškodnění, to třeba přiznati, za tolik ohyzdnosti; nejenže tyto národy měly tu slávu, že poskytly obdivuhodné modely pro Venuši, Apollona a Herkula Farneského; ale nadto, mezi nimi vzniklo patrné rozřadění, už od pradávna, a v tomto výběru Evropané jsou nejvýznamnější krásou tvarů a mohutností vyvinutých svalů. Nic se tedy nezdá rozumnějším, než prohlásiti, že rody, z nichž se skládá lidstvo, jsou si tak cizí a tak odlišné od sebe, že to jsou mezi sebou živočichové druhů rozličných.

Takový také byl závěr, vyvozený z prvních poznatků, a pokud se rozhodujeme jen podle vnějších skutečností, nic jej nemůže oslabiti.

První systemisoval tyto studie Camper. Nespokojil se jen vnějšími příznaky při svém rozhodování; chtěl svoje průkazy založit matematicky a hleděl anatomicky zevrubně vytknouti charakteristické rozdílnosti lidských kategorií. Když se mu to bylo zdařilo, ustavil přesnou metodu, která neponechávala

žádných pochybností, a jeho názory dostaly tu strohost, bez které není opravdové vědy. Pojal myšlenku, vzítí za základ bočnou stranu lebky a měřiti rozevření obrysových čar dvěma přímkami, jež nazval čáry lícně. Ty se protínaly v úhlu, jenž svým menším nebo větším rozevřením měl podati menší nebo větší úroveň toho kterého plemene. Jedna z těch přímek šla od spodku nosu ke zvukovodu; druhá byla tečnou k čelu. nahore a dotýkala se nejvíce vyčnívající části čelisti. Takto vytvořeným úhlem byla stanovena stupnice nejen pro člověka, ale i pro všechny třídy zvířat, stupnice, na jejímž vrcholku stál Evropan; a čím více se úhel přiosťoval, tím více se dotyčné plémě vzdalovalo od typu, který podle názoru Camperova byl dokonalým vzorem. Tak ptáci a pak ryby měly nejmenší onen úhel. Ssavci různých tříd jej zvětšovaly. Jistý druh opic dostoupil svým úhlem až 42°, ano i na 50°. Pak přišla hlava afrického černocha, která, tak jako hlava Kalmyka vykazovala úhel 70°. Evropan dosahoval 80°. Citujme slova vynálezce této metody, slova tak lichotná pro naše sourodáky: „To od tohoto rozdílu,“ praví on, „závisí jeho větší krása, abychom tak řekli, jeho srovnávací krása. Pokud jde o tu naprostou krásu, která nás tak mocně překvapuje v některých dílech antických skulptur, jako ve hlavě Apollona nebo Medusy od Sosiclesa, ta pochodí od úhlu ještě rozevřenějšího, který v tomto případě dosahuje až i 100.“ Tato metoda byla svůdná svou prostotou. Bohužel měla proti sobě skutečnosti, což se přihodilo již mnohým soustavám. Owen zjistil velikým počtem pozorování jež nebyla vyvrácena, že Camper studoval tvar lebeční kosti jen na mladých exemplářích a že u tvorů dospělých, když růst zubů, sešřfení čelistí, a vývoj lícních oblouků nejsou provázeny již příslušným zvětšováním mozku, rozdíly od lidské hlavy jsou docela jiné, než podle kterých Camper odvodil svoje čísla, protože lícní úhel černého orangy nebo šimpanze nejlépe přírodou obdařeného nepřestupuje 30° nebo 35° vůbec. Od hodnoty 70° černocha a

Kalmyka je přece jen daleko, než aby pořadí vymyšlené Camperem bylo přípustné.

Nauka o lebkách (frenologie) přejala mnoho z vývodů tohoto učence holandského. Někteří si libovali v tom, že prý rozpoznávali ve výstupném pořadí zvířat ke člověku také příslušný rozvoj pudů. Ale skutečnosti odporovaly ještě více tomuto stanovisku. Namítalo se mezi jiným, že slon, jehož inteligence jest nepopíratelně vyšší než orang-utana, vykazuje lícní úhel mnohem menší než on a i mezi opicemi samými bývá, že ty nejinteligentnější, nejchápavější pro jisté domácí vychování nenáleží k největším druhům.

Kromě těchto dvou závažných vad metoda Camperova vykazovala ještě jinou choulostivou stránku. Nevztahovala se na všechny odrůdy lidského plemene. Vyřazovala z těchto pořadí kmeny s lebkou jehlanovitou, a to přece je podoba dosti nápadná.

Blumenbach, jsa ve výhodě proti svému protivníku, navrhl jinou soustavu: studovati tvar lidské hlavy v pohledu shora. Nazval svůj vynález *Norma verticalis*, metoda vertikální. Ujišťoval, že srovnání hořených šířek hlav ukazuje nejpodstatnější rozdílnosti vytvoření lebky. Podle něj studium této části těla dává podnět k tolika poznámkám, jmenovitě pokud jde o otázky, týkající se národního charakteru, že je nemožno všechny tyto rozdílnosti vyjádřiti měrou nějakého úhlu nebo nějakou čarou, a že třeba pozorovati hlavy se stanoviska, z něž lze obsáhnouti jediným pohledem největší počet odrůd. Jeho myšlenka měla poskytovat tuto výhodu: „Sestaviti řadu lebek, jež mají býti pozorovány tak, aby lícní kosti byly na téže vodorovnici, jak je tomu, když lebky spočívají na dolní čelisti; pak se postaviti za ně a uvéstí oko postupně nad temeno každé z nich; z tohoto bodu skutečně se zachytí rozdílnosti v podobě těch částí, které přispívají nejvíce k národnímu charakteru, ať již záležejí od směru čelistní nebo lícní kosti, nebo ať závisí od větší nebo menší šířky oválného

obrysu, ježž má temeno, jakož i když se vyskytují takové rozdíly ve vypouklém nebo sploštělém vytváření čela.“

Z této soustavy vyvodil Blumenbach rozdělení lidstva na 5 velikých kategorií, rozdělených zase na jistý počet druhů a typů.

Při tomto roztřídění se vynořilo mnoho pochybností. Může se mu důvodně vytýkati, jako soustavě Camperově, že opomíjí více důležitých charakteristických útvarů, a to hlavně proto, aby se vyvaroval výtkám, jež Owen uvedl, navrhnuv zkoušení lebky nikoli podle temene, nýbrž podle spodku. Jeden z hlavních výsledků této nové metody byl, že se našla definitivně silná a určitá rozhraničovací čára mezi člověkem a orang-utanem, takže tím bylo jednou provždy znemožněno naléztí mezi oběma druhy pojítka, o němž snil Camper. Skutečně první pohled, vržený na obě lebky, jednu orang-utana, druhou lidskou, když je zkoušíme podle spodku, stačí, aby se rozpoznaly základní rozdíly.

Význam pozorování Owenových je nepochybně veliký; nicméně bych dal přednost nejnovější soustavě lebozpytné, která jest také současně nejdůmyslnější po mnohé stránce, a to je metoda Američana Nortona, přijatá Carusem. Hle, v čem záleží:

Aby znázornili tito dva učenci, jež uvádím, rozdílnost plemen, vyšli od nápadu, že čím jsou lebky obsahově větší, povšechně tvrzeno, individua, kterým náležejí, tím jsou vyšší. Jde tu tedy o tuto otázku: Je vyvinutí lebky stejně veliké u všech kategorií lidských ?

Aby došel k žádoucím řešení, Morton vzal jistý počet lebek, naleževších bělochům, Mongolům, černochům, rudochům severoamerickým, a ucpav vatou všechny díry vyjma *Foramen magnum*, vyplnil zcela vnitřek makovými zrnky dobře vysušenými. Pak porovnal množství v nich obsažená. Tato zkouška podala výsledek, sestavený v této tabulce:

Obr. 8.

Je lidstvo několikerého původu ?

P l e m e n o	Počet lebek	Střední hodnota dutiny	Maximální dutina	Nejmenší dutina
Plemena bílá	52	87	109	75
Plemena Mongolové ..	10	83	93	69
žlutá Malajci	18	81	89	64
Rudoši	147	82	100	60
Černoši.	29	78	94	65

Výsledky, zapsané ve dvou prvních sloupcích, jsou jistě velmi zvláštní. Oproti tomu nepřikládám valné ceny posledním dvěma, protože, aby zdánlivé nepravdivosti, jež tyto oba pořady trochu vyvolávají ve sloupci druhém byly skutečné, bylo by předem nutno, aby Morton probádal větší počet lebek pozoruhodnějších a pak aby specifikoval společenské postavení osob, kterým ony lebky náležely. Takto mohl mít dosti dobré případy pro bělochy a pro rudokožce: opatřil si lebky, jež náležely osobám nad průměr docela všední úrovně; kdežto pro černochoy se nezdá, že by byl měl k použití lebky, náleževší náčelníkům lidu a pro žluté plémě lebky mandarinů. To mi vysvětluje, kterak vypadla hodnota 100 pro amerického domorodce, kdežto nejinteligentnější Mongol, jež prozkoušel, nepřesahuje 93 a nechá se takto předstihnouti dokonce černochem, jenž dosáhl 94. Takovéto výsledky jsou zcela neúplné, nahodilé a bez vědecké ceny; při takovýchto otázkách nelze se ani s největší pečlivostí vyvarovati úsudkům, založeným na vyšetřování jednotlivců. Nemohu jinak, než úplně zavrhnouti druhou polovici počtů Mortonových.

Také mám za to, že by se měla zavrhnouti i některá podrobnost obou druhých sloupců.

Carus, saský učenec, si libuje v předpokladu, že je *nutno* rozlišovati v lidském druhu čtvero tříd, odpovídajících stídání světla a tmy, jež se vyskytují průběhem dne na naší planetě: den, noc, úsvit a soumrak. Vidí v tom symbol, což je vždy záhubným pokoušením pro rafinovaného ducha. P. Carus

mu podlehl, jako by mu bylo podlehlo mnoho učených jeho krajanů. Běloši mají tu býti národy dne; černoši národy noci; žlutí národy úsvitu, hnědí národy soumraku.

Nicméně srovnání není důvodem a tak, že p. Carus se nepatříčně oddal poesii, trochu pokazil svou pěknou teorii.

Přivrženci ethnické jednoty (nazývejme je přivrženci jednopůvodnosti nebo jednopůvodníci) ihned se zmocnili tohoto nezdaru a hned tvrdili, že jakmile pozorování na shodnosti hlavy nejsou schopna třídění takového, aby se dala vytvořiti soustava pro původní odloučení typů, dlužno tu považovati jejich rozličnosti ne již za velké rysy zásadně znakové, nýbrž za důsledky podružných příčin, úplně zbavené charakteru specifčnosti.

Je-li nesnadno naléztí nějakou metodu, není nikdo oprávněn tvrditi, že to není možno. Přivrženci jednopůvodnosti však tuto výhradu nepřipustili. Aby podepřeli svůj názor, uvedli, že některé kmeny, náležející témuž plemeni, ani zdaleka nemají též tělesný typ, ba naopak, liší se značně. Jako příklad, aniž počítají s poměrem prvků, jež se v každém míšení vyskytují, uváděli rozličné větve mesticů malajsko-polynéských, a doložili, že když skupiny, jichž původ jest stejný, mohou míti tvary lebečné a tvary tváře úplně rozdílné, že z toho plyne, že i největší různosti v tomto oboru nedokazují, že prvotně vzešlo lidstvo z několika původů; a že tak, i když se zdají očím Evropana zvláštní ty typy černošské nebo mongolské, to není nikterak důkazem, že by byly jinakého původu, a ponežadž příčiny odloučení jednotlivých rodů lidských se mají hledati méně vysoko a méně daleko, mají se považovati úchyly fyziologické za prosté důsledky příčin místních, účinkujících po údobí delší nebo kratší.

Pronásledování tolikerými dobrými i špatnými námitkami, zastánci mnohopůvodnosti plemen hleděli zvětšiti okruh svých důvodů; a nedržíce se již jen pouhého vyšetřování lebek, přešli na vyšetřování člověka celého. Aby ukázali, což je správné, že rozdílnosti jsou tu nejen co do vzhledu tváře, co do kostité

konstrukce hlav, uvedli skutečnosti neméně závažné, jako útvar břišní páneve, vzájemný poměr údů, barvu kůže, podstatu a soustavu kožního porostu.

Camper a jiní anatomikové rozpoznali odedávna, že břišní pánev černošů podávala jisté zvláštnosti. Doktor Vrolik, založiv širěji svoje výzkumy, pozoroval, že u Evropanů rozdíly mezi pávní muže a ženy jsou mnohem méně význačné, a u plemene černošského vidí u obou pohlaví vystupovati charakter zvířecosti. Tento amsterodamský učenec, vycházející z myšlenky, že útvar pánve má nutně vliv na útvar plodu, usuzuje z toho na rozdílný prapůvod.

P. Weber začal tuto teorii napadati; nicméně s nevelkým úspěchem. Musil uznati, že jisté tvary pánve se vyskytují u jednoho plemene častěji nežli u druhého a všecko, co mohl učiniti, jest, že ukázal, že není pravidla bez výjimky, a že třeba nějakí Američané, Afričané, Mongolové vykazují tvary takové jako jsou pravidlem v Evropě.

Pokud se týče rozměrů údů, tu odpůrci jednopůvodnosti druhů tvrdí, že Evropan jest úměrnější. Odpovídá se jim, že hubenost končetin u národů, kteří se živí v podstatě rostlinstvem, a u nichž výživa je nedokonalá, to není nic překvapujícího. A tato odpověď je zajisté dobrá. Ale když kromě toho se namítává neobyčejné vyvinutí hrudníku u Quichuů, tu kritiky, rozhodnuty je neuznati jako specifický znak, odmítají důvod způsobem méně přesvědčivým: protože tvrditi, jako ony to činí, že tato šíře hrudníku se vysvětluje u peruánských horalů vysokou polohou And, není rozumným odůvodněním. Ve světě je zajisté spousta horského obyvatelstva a jest vyvinuté zcela jinak než Quichuové.

Pak přicházejí na pořad úvahy o barvě kůže. Přivrženci stejnopůvodnosti mají za to, že v tom není žádný specifický charakter: předně proto, že toto zbarvení pochází od okolností podnebních, a není trvalé, což je tvrzení při nejmenším odvažné; potom proto, že se barva vyskytuje v nekonečných odstupňováních, ve kterých přechází nepozorovatelně z bílé

barvy do žluté, ze žluté do černé, aniž lze objeviti žádnou rozhraničovací čáru, dostatečně vyznačenou. Tato skutečnost prostě dokazuje, že tu je nekonečně mnoho kříženců, na kterouž námitku zastánci jednopůvodnosti jsou hluší, což je základní nesprávnost. Pokud jde o specifický charakter vlasů, tu Flouren svou velikou autoritou se staví na stranu jednotného prapůvodu plemen.

Když jsem byl zběžně vykonal přehlídku neudržitelných vývodů, přicházím k pravé vědecké tvrzi jednopůvodníků. Mají jeden důvod velmi silný, a já jsem jej podržel jako poslední: chci říci, s jakou snadností různé větve lidského plemene produkují plemenné křížence a poukázati na plodnost těchto kříženců.

Výklady přírodopisců, zdá se, ukázaly ve světě živočišném a rostlinném, že se mesticové nemohou roditi než ze druhů dosti příbuzných a že i v tomto případě jejich potomci jsou předem odsouzeni k neplodnosti. Také se kromě toho zjistilo, že mezi druhy sobě blízkými jakkoli oplodnění je možné, přece jen spáření je spojeno s odporem a obecně se nepovede, leda se lstí a násilím. Což by naznačovalo, že v přirozeném volném stavu jest kříženců ještě méně, než jak se zákrokem lidským podařilo jich nadělati. Z toho se usoudilo, že se má dáti mezi vlastnosti specifické i vlastnost míti plodné potomky křížené.

Ježto nic neopravňuje k tomu, aby se mělo za to, že druh lidský je vyňat z tohoto pravidla, tak také až podnes nic nemohlo otřásti sílu námitky, jež více nežli jiná drží v šachu odpůrce jednopůvodnosti. Tvrdí se arci, že v jisté části Tichomoří, ty, které se staly matkami mestice, nejsou již schopny býti oplodněny svým krajanem. Připustí-li se tyto zprávy jako spolehlivé, bylo by záhodno použití jich jako východiska pro hlubší badání; ale pro nynějšek není možno jich dosud použití k oslabení zásad, připuštěných o plodnosti kříženců. Tato zpráva však nedokazuje nic proti dedukcím, jež se tu činí.

KAPITOLA XI.

Ethnické rozdíly jsou trvalé.

Jednopůvodníci tvrdí, že odloučení plemen jest zdánlivé, a že příčinou k tomu jsou jen místní okolnosti, takové, které dosud na nás účinkují, nebo příležitostné přizpůsobovací úchytky v původním kmenu větve. Veškeré člověčenstvo je podle nich schopno stejného zdokonalení; všude původní společný typ, více nebo méně zastřený, trvá se stejnou silou a černoch i Tunguz ze severní Sibíře prý mohou při celkem stejném vychování dojíti k tomu, aby závodili s Evropanem co do krásy tvarů. Tato teorie není přípustna.

Viděli jsme výše, který byl nejodolnější vědecký val jednopůvodníků: je to plodnost kříženců lidských. Tato námitka, kterou dosud bylo nesnadno odmítnouti, nebude vždy tak nepřemožitelnou a ani bych se před ní nepozastavoval, kdybych neviděl, že je podepřena jiným odůvodněním, povahy podstatně rozdílné, jež, přiznávám, mne více dojíhá: praví se, že Genese nepřipouští pro náš druh vícery původ.

Je-li text kladný, rozhodně znějící, jasný, nepopíratelný, dlužno schýliti šiji. Dlužno jistě připustiti, že Adam jest otcem našeho bílého plemene. Je zajisté jasno, že Písmo svaté požaduje, aby se mu takto rozumělo, poněvadž od něj pocházela pokolení, jež nepopíratelně byla bílá. Když toto předešleme, nic nedokazuje, že by v myšlence prvních pořadatelů rodokmenů adamitských byli bývali za součást druhu tvorové ne náležející k bílému plemeni považováni.

Pro psy se připouští etnická jednopůvodnost pro všechny odrůdy; kdo tedy by chtěl hájiti obtížnou hesi: konstatovati u všech těchto zvířat, bez rozdílu druhů, stejné tvary, stejné sklony, stejné zvyky, stejné hodnoty? Právě tak je tomu pro jiné druhy, na př. pro koně, skot, medvědy atd. Všude totožnost, pokud jde o původ, různost, pokud jde o všechno ostatní, a to různost tak hluboce založená, že se nemůže vytratiti, leda

kříženými, a ani tak typy nedopadnou skutečně shodné co do charakteru. Kdežto, když se čistota plemene udržuje, speciální rysy zůstávají neproměnné a opětvují se s pokolení na pokolení bez jakýchkoli citelných odchýlení.

Když tomu je tak nepopíratelně, pak se ptáme dále: Je možno rozeznati tvary a pudy původní větve u zvířat, jež zdomácněla, i co do zvyků? Tato otázka, jak se zdá, zůstane nerozřešitelnou. Je nemožno stanoviti, které byly asi tvary a jaká byla povaha prapůvodního individua a nakolik se od něho odchylojí nebo se k němu přibližují úchylní jedinci, rostoucí před našima očima. Veliký počet rostlin skýtá týž problém. Jen člověk, tvor co do poznání původu nejzajímavější, zdá se jako by se vzpíral jakémukoli rozřešení v tomto vztahu.

Rozličná plemena nepochybovala, že antický původce jejich druhu míval právě jejich charakter. V tomto, jedině v tomto jejich staré zkazky jsou jednomyslné. Běloši si vybájili Adama a Evu, jež Blumenbach by byl prohlásil Kavkazany; jedna kniha, zdánlivě frivolní, ale naplněná správnými pozorováními a zevrubnými skutečnostmi, *Tisíc a jedna noc*, vypráví, kterak jistí černoši vydávají Adama a jeho ženu za černé; a že, když lidstvo bylo stvořeno podle obrazu božího, tak že je také černý Bůh a tak také i andělé, a že prorok boží měl přirozeně prevelikou přízeň, když ukázal bílou kůži svým učedníkům.

Neblahým způsobem moderní věda nemohla nic učiniti, aby zjednodušila toto bludiště názorů. Žádnému pravděpodobnému předpokladu se nepodařilo osvětliti tuto temnotu, a jak se zdá, plemena lidská se od svých prarodičů, jestli kdy jaké měla, liší tak, jako se liší sama mezi sebou. Zbývá ještě vysvětliti na tom uzounkém a skromném území, na něž jsem se omezil, připouštěje jednopůvodníky, tuto úchylnku od typu prvotného (primitivního).

Je velmi těžko vybadati toho příčiny. Názor jednopůvodníků to přisuzuje, jak už jsem uvedl, vlivu podnebí, polohy topografické a zvyků. Je těžko se přiřaditi takovému názoru,

když se přihlédne k tomu, že změny v utváření plemen od počátku historických dob, pokud panovaly okolnosti zde uvedené, jak se zdá, neměly té důležitosti, kterou by jim bylo nutno propůjčiti, aby se jimi mohly vysvětliti tolikeré a tak hluboké nepodobnosti. Pochopíme to hned.

Předpokládám, že dva kmene, podobné ještě kmenu primitivnímu (prakmenu), náhodou obývají, a to jeden alpskou krajinu uvnitř pevniny, druhý ostrov v mořích. Podmínka ovzduší bude zcela rozdílná pro obojí tento lid, potrava také. Když dokonce jedněm přiděluji hojně potravy, poskrovnu druhým; kromě toho vydám jeden všanc chladné povětrnosti, kdežto druhý bude žíti pod tropickým sluncem, je jisto, že jsem nahromadil nejvýznačnější místní protivy. Když čas k tomu ještě přidá tu sílu, co se od něj stran přirozených fyzikálních vlivů očekává, tu pozvolna ty dvě skupiny konečně přijmou jisté vlastní charaktery, podle nichž se budou rozpoznávati. Ale i kdyby to bylo po dlouhých staletích, nic se nezmění zásadního na jejich utváření; a důkazem toho je, že se najdou části národů, oddělené od sebe do různých světadílů, daleko, v podmínkách podnebních velmi nestejných a jejich typy skýtají dokonalou podobnost. Všichni ethnologové se v tom shodují. Dokonce by byl někdo udělal z Hottentotů Čiňany, tak se podobali obyvatelům Nebeské říše, což je arci předpoklad nepřijatelný. Ukázalo se rovněž, že byla veliká podobnost mezi vzezřením, které nám zbylo po starých Etruscích a mezi typem Araucanů jihoamerických. Obličej a tělesné tvary Cherokeeů se zdají splývati s tvary mnohého lidu italského, jako jsou Kalabriji. Výrazná podoba obyvatelů Auvergne, zvláště žen, je hodně vzdálenější obecného charakteru evropských národů než mnohých kmenů severoamerických. Tak od okamžiku, kdy pod odlišnými a vzdálenými podmínkami a při životních podmínkách tak málo si podobných, příroda může vytvářeti typy, jež se sobě tak podobají, jest velmi jasno, že to nejsou účinky vnější (nyní účinkující), které vtiskují typům lidským jejich charakter.

Nicméně není snad možno přehlédnouti, že místní okolnosti mohou při nejmenším býti příhodné pro tu nebo onu barvu pleti, pro otylost, poměrné vyvinutí svalstva hrudníkového, protažení paží nebo dolních končetin, míru tělesné síly. Ale, ještě jedenkrát, není tu ničeho zásadního, a soudíme-li podle velmi slabých uzpůsobení, jež tyto příčiny, když mění přirozenost, vnášejí do utváření jednotlivců, není tu vůbec věřili (a to je důkaz, který má váhu), že by byly kdy vykonaly nějaký větší vliv.

Nevíme-li, které převraty mohly nastati ve fyzické organizaci národů až do svítání časů historických, můžeme aspoň poznamenati, že toto údobí (historické) nezabírá než asi polovici věku, jak se lidstvu přisuzuje; a je-li tedy po 3 nebo 4 tisíciletí temnota neproniknutelná, zbývají nám další 3 nebo 4 tisíciletí, až do kterých můžeme sestoupiti u některých národů, a všechno dokazuje, že plemena tehdy známá a setrvavší od oněch dob ve stavu poměrně čistém, nezměnila se co do zjevu, třebaže některá přestala bydliti v těchže místech a tím se vymanila ze dřívějších vlivů vnějších. Uvedu Araby. Tak, jak nám je monumenty egyptské znázorňují, tak je ještě dnes vidíme, nejen ve vypráhlých pouštích jejich země, nýbrž v úrodných krajinách, často mokřých, na Malabaru a na pobřeží Coromandelu, na ostrovech Indického moře, na mnohých místech severního pobřeží Afriky, kdež jsou skutečně více pomíšeni než kde jinde; a jejich stopy se nacházejí ještě na některých částech Rousillonu, Languedocu a pláže španělské, jakkoli skorem 12 století uplynulo od jejich vpádu. Pouhý vliv prostředí, kdyby i měl tu moc, jak se předpokládá, by nebyl nechal tak dlouho trvati vzdornost oněch typů. Měníce bydlíště, potomci větve Ismaelitů by byli také změnili podobu.

Jiná řada pozorování, velmi snadno docílitelná, by se naskýtala u cikánů. Jednotlivci tohoto plemene jsou stejně tak časně vyvinutí jako jejich příbuzní Indové; a pod nebem nejdřívším, v Rusku, v Multansku je vidíme, jak zachovávají

se svými zvyky a poznatky vzhled, podobu obličeje a poměry tělesné pariů.

Každý jistě postřehl, že kolem otázky vytrvalosti typů se točí diskuse. Když jednou jest dokázáno, že plemena lidská jsou každé pro sebe jako individualita uzavřena, z kteréhož uzavření je nic nemůže vyvésti nežli míšení, tu je nauka jednoduše původníků značně v úzkých a nemůže jinak, nežli uznati, že od chvíle, kdy typy jsou tak úplně dědičné, tak stálé, jedním slovem tak *permanentní* přes všechna podnebí a všechny časy, pak je lidstvo rozděleno stejně neochvějně, jako kdyby rozdílnosti specifické měly svůj pramen v praprvotné rozdílnosti původu.

Toto tvrzení, tak důležité, nyní snadno obhájíme. Viděli jsme je opřené o svědectví egyptských soch, pokud jde o Araby a pozorování cikánů. A bezdůvodně bychom se připravovali o cennou pomoc, kdybychom nevzpomněli současně, že egyptské malby chrámové a hrobky v údolí Nilu dosvědčují rovněž neproměnnost typu černošského s vlasy kučeravými, s vystouplou čelistí, s velikými rty, a že nejnovější odkryv basreliefů v Khorsabadě, potvrzující vše to, co vyjevily již figurativní monumenty Persepole, nám i dosvědčují způsobem nepopíratelným, fysiologickou totožnost lidu asyrského s těmi národy, kteří drží dnes totéž území.

Kdybychom měli o větším počtu plemen ještě žijících podobné dokumenty, zůstávaly by si výsledky pořád stejné. Permanentnost typů by tím byla tím více dokázána. Nicméně stačí, zjistili-li jsme skutečnosti pro všechny případy, kde je studium možné. Jest tedy na protivnicích, aby pronesli svoje námitky.

Chybí jim prostředky, a v obhajobě, o kterou se pokoušejí, sami sebe porážejí již prvním slovem nebo jsou v rozporu se skutečnostmi nejhmatatelnějšími. Nejsou šťastni ve své obhajobě, když na pomoc volají dějinné průkazy. Takové důkazy skýtají dějiny jen dva: jeden by podávali Turci, druhý Maďaři. Pro první jest asiatský původ považován za nesporný.

To by se skoro mohlo říci i o jejich úzkém příbuzenství s Osťáky a Laponci. Z těch dob asi měli svou žlutou tvář, vyčnívající líce a malou postavu jako Mongolové. Když tato otázka je vyřízena, obrátíme se k jejich nynějším potomkům, a když vypadají po evropsku, s bradou hustou a dlouhou, když mají oči mandlovitě a ne už stažené, tu se vítězně usoudí, že plemena nejsou permanentní, protože Turci jsou takto přetvoření. „Opravdu“, praví jednopůvodníci, „někdo pravil, že tu bylo míšení s rodinami řeckými, gruzínskými a čerkeskými. Ale (také hned bylo doloženo) toto míšení nemůže být leda velmi vzácné neboť všichni Turci nebyli dosti bohatí, aby si mohli kupovati ženy na Kavkaze; všichni neměli harémy s bílými otrokyněmi, a pak nenávidí Řeků proti porobitelům a náboženská nevraživost nebyly na prospěch manželským svazkům, protože oba národy, byť i žily spolu, jsou až po dnešní den od sebe odloučeny tak jako v první den výboje.“

Tyto vývody jsou spíše oslňující než věcné. Původ Turků od plemene finského není možno připustit, leda s výhradou přezkoušení. Tento původ nebyl dosud prokázán, jen pouze jediným vývodem: příbuzností jazykovou. Dovedím později, když tento důvod se vyskytuje samojediný, jak dalece dává podnětu ke kritice a k pochybnosti. Předpokládá-li se, že pra-původci národa náleželi žlutému typu, pak je tu hojně prostředků prokázati, že měli nejlepší důvody z tohoto plemene se ukliditi jinam.

Mezi tou dobou, kdy první hordy turanské sestoupily k jihozápadu a mezi dobou, v níž se zmocnily města Konstantinova, mezi těmi oběma daty, jež tolik století dělí, jistě přešlo mnoho událostí; západní Turci měli mnoho rozmanitých osudů. Podle letopisců předkové Oguzů, sestoupivše s Altajských hor, bydlívali v době Abrahama na stepích vysoké Asie, jež se prostírají od Kataje k jezeru Aralskému, od Sibíře k Tibetu, starobylých i tajuplných končinách, kde živali ještě v této době četní národové germánští. Okolnost dosti zvláštní: jakmile spisovatelé východu začínají mluvit o národech Turkestanu,

tu vždycky chválí krásu jejich postavy a jejich obličej. Všecky možné nadsázky jsou tu běžné a poněvadž tito spisovatelé měli na očích jako druhý člen srovnání nejkrásnější typy starého světa, není nějak pravděpodobno, že by se byli nadchnuli pohledem na tvory tak nepopíratelně ošklivé a odporné, jako bývají obyčejně individua mongolské krve. Tak i přes linguistiku, snad nevhodně použitou, by tu bylo ještě něco říci. Připusťme proto, že Oguzové z Altaje bývali, jako se to připouští, národ finský, a sestupme do muslimské doby, kdy turecké kmény byly usazeny v Persii a v Malé Asii pod různými panstvími a v situacích neméně měnlivých.

Osmani tehdy ještě nebyli a Seldžukové, z nichž Osmani měli vzniknouti, byli již tehdy značně pomíšeni s plemeny islamu. Knížata tohoto národa, jako Gaisedin-Kejkosrev roku 1237, si brali docela svobodně manželky arabské. Ano, lze tvrditi i víc, protože matka jiného vladaře seldžuckého Asse-dina byla křesťanka; a od té chvíle, kdy hlavy každé země, žárlivější než obecný lid na zachování rodové čistoty, se ukazují tak svobodomyšlnými bez předsudku, jest při nejmenším dovoleno předpokládati, že poddaní nebyli úzkostlivější. Ježto jejich neustálé jízdy jim umožňovaly unášeti otrokyně na širém území, jímž projížděli, není pochybnosti, že od 13. století stará větev Oguzů, ke kteréž z dálky přináleželi Seldžukové kmene Rum, byla krajně pomíšena s krví semitskou.

Právě z této větve vyšel Osman, syn Ortogrula a otec Osmanů. Rodiny sdružené kolem jeho stanu byly nečetné. Jeho vojsko nebylo nic víc než nějaká tlupa, a jestliže někteří nástupci tohoto bludného Romula přece jen je zvětšili, tož to bylo tak, že použili téhož způsobu co dělal Remus, že otevřeli svoje stany každému, kdo do nich chtěl vstoupiti.

Skoro bych předpokládal, že rozvrat říše seldžucké přispěl k rozmnožení jejich plemene. Toto plemeno bylo zajisté už porušeno, to se vidí, a ostatně ochrana byla nepostačitelná, protože od této doby Turci dělali lovy na otroky k tomu účelu, aby zhuštili svoje řady. Počátkem 14. století Urkan

na radu Kalila Tjendereliho Černého ustanovil milici janičářů. S počátku jich tam neměl víc než tisíc. Ale pod Mahometem IV. nové milice čítaly stočtyřicet tisíc vojáků, a protože se dbalo toho, aby čety nebyly naplněny jinými než křesťanskými dětmi, uloupenými v Polsku, Německu a v Itálii, nebo rekrutovanými v evropském Turecku, pak na islam obrácených, bylo to jistě pět set tisíc hlav rodin, kterými v údobí čtyř století byla vlita evropská krev do žil tureckého národa.

Na to se však neomezily doplňky ethnické. Pirátství, provozované ve velikém rozsahu na všech hladinách Středomoří, mělo hlavně za účel doplňovat harémy, a což je ještě přesvědčivější, ani jedna bitva nebyla bojována nebo vybojována, která by podobně nebyla rozmnožila lid věřící. Velká část mužských zajatců se odpřisáhla víry a tím přešla mezi Turky. Mimo to okolí bojišť, v němž se proháněly čety, skýtalo všecky ženy, jež mohli vítězové schytati. Mnohdy tato kořist byla shledána tak hojnou, že ji nebylo ani možno umístiti; nejkrásnější děvče se vyměňovalo za *jednu* botu. Srovnají-li se tyto číslice s dobře známým počtem tureckého lidu, který nikdy nebýval přes 12 milionů, dospěje se k přesvědčení, že otázka permanence typu nemá vůbec co by si vypůjčovala z dějin národa tak pomíšeného jako jsou Turci, jde-li o důvody pro a proti. A tato pravda je tak jasná, že když někdy najdeme, což se i stává, v některém osmanském jedinci nějaké dosti rozemnatelné rysy žlutého plemene, není třeba je přičítati původu finskému; jsou to prostě výsledky svazků s živly slovanskými nebo tatarskými, kterýž svazek předává z druhé ruky co jedinci sami měli z cizího. Hle, co tu lze uvést tedy stran ethnologie otomanské. Přejdu nyní k Maďarům.

Tvrzení jednopůvodníků jest založeno na těchto úvahách: „Maďaři jsou původu finského, příbuzní Laponců, Samojedů, Eskymáků, vesměs to lidu malé postavy s širokou lící, s tvářemi vystouplými, s pletí nažloutlou nebo špinavě hnědavou. Nicméně Maďaři mají postavu vznosnou a pěknou, údy dlouhé, ohebné a silné, rysy podobné rysům národů bílých a

zřejmě krásné. Finové vždy bývali slabí, neinteligentní, utlačovaní, Maďaři zaujímají mezi dobyteli světa znamenité místo. Zotročovali a nikdy sami nebyli otroky; nu a . . . protože Maďaři jsou Finy, a tělesně i mravně se odlišují tak nesmírně od ostatních ratolestí své původní větve, tedy se rozhodně a ohromně změnili.“

Změna by byla tak mimořádná, kdyby tu vůbec jaká byla, že by byla nevysvětlitelná i pro jednopůvodníky, když se ostatně připustí pohyblivost co největší; protože proměna s nimi by se byla udála mezi koncem 9. století a naší dobou, t. j. v údobí pouhých 800 let, ve které se ví, že krajané sv. Štěpána se poměrně málo mísili s národy uprostřed nichž žili. Na štěstí pro zdravý rozum není tu čemu se diviti, protože úvaha, proti níž bojuji, ostatně správná, hřeší v tom hlavním: Uhři nejsou, a to jistě ne, Finy co do původu.

V pojednání, velmi dobře psaném, A. de Gérando úplně potřel theorie Schlotzera a jeho přívrženců a prokázal nejpádnějšími důvody, čerpanými z dějin arabských a řeckých, pak podle názorů letopisců uherských samých, podle skutečností zjištěných a podle chronologických údajů, jež snesou každou kritiku, konečně podle důkazů filologických, příbuznost Sikulů s Huny a totožnost kmene transylvanského s posledními dobyteli Panonie. Tedy Maďaři jsou Huny.

Zde se bezpochyby vynoří nová námitka. Řekne se, že z toho vychází toliko pro Maďary jiné příbuzenství, ale ne méně intimní s plemenem žlutým. To je omyl. Je-li pojmenování „Hunové“ jméno národa, to je také, historicky řečeno, slovo kolektivní a které neoznačuje dav stejnorodý. V houfu kmenů, sebraných pod praporem předků Atillových, se rozlišovali mezi jiným, od vždycky, jisté tlupy, nazývané Hunové bílí, v nichž převládal živel germánský.

Ve skutečnosti styk se skupinami žlutými pozměnil čistotu krve: ale to také tvářnost Maďara trochu hranatá a kostnatá, dosvědčuje s pozoruhodnou upřímností. Jazyk jest velmi blízko svým slovním příbuzenstvím nářečím tureckým: Ma-

dřaři jsou tedy oněmi bílými Huny a tento národ, z něž se udělal nesprávně lid žlutý, protože byl zaměňován libovolnými nebo nucenými svazky s tímto plemenem, je tedy složen z mesticů na základě germánském. Jazyk má kořeny a terminologii úplně cizí panujícímu druhu, úplně tak, jak tomu bylo u žlutých Skytů, kteří mluvili nářečím arijským, a jak tomu bylo u Skandinavců v Neustrii, získaných po několika letech výboje pro nářečí kelticko-latinské, kterým mluvili jejich poddaní. Tedy nic ze všeho toho neopravňuje k předpokladu, že by dobou, účinkem různých podnebí a změnou zvyků z Laponce nebo Osťáka, z Tunguza nebo Permana snad povstal sv. Štěpán. Odmítnuv tak jediné vážné vývody, přednášené jednopůvodníky, jsem usoudil, že neproměnnost (permanence) typů jest nade všecko popírání a tak silná, tak neochvějná, že i nejúplnější změna prostředí nezmůže nic proti ní a že nebude porušena, když nenastane míšení jedné větve s nějakou větví druhou.

Tedy ať se přikloníme k té či oné straně, k té pro jednotnost nebo pro pomnožnost původu druhu, tak vždy jsou rozličné rodiny od sebe dokonale odloučeny, protože žádný vnější vliv nedokáže, že se sobě sblížily co do podoby tak, aby se asimilovaly a aby splynuly.

Nynější plemena jsou tedy dobře rozlišitelné větve jednoho nebo vícera prapůvodních, dávno ztracených kmenů, jež nikdy historické doby nepoznaly, pro něž nejsme s to představit si charaktery ani sebe povšechněji; a tato plemena, lišíce se vzájemně vnějšími tvary a poměrem údů, strukturou kostnaté hlavy, vnitřním utvářením těla, povahou soustavy vlasového porostu, pletí atd., nejsou s to ztratit svoje hlavní rysy jinak nežli silou křížení.

Tato ustálenost (permanence) generického charakteru stačí úplně, aby způsobila účinky radikální nepodobnosti a nerovnosti, aby jim dala dosah přírodních zákonů a aby na fyziologický život lidu byla vztažena stejná rozlišení jako vztáhnou později na jejich život mravní.

Protože jsem se rozhodl — se zřetelem na jistého činitele literárního, jež nechci poškoditi a ještě více pro interpretaci náboženskou, kterouž nechci napadnouti, nechati stranou veliké pochybnosti, jež na mne doléhají co do jednotnosti prvořadě, chci se nyní pokusiti, abych vyložil, pokud to je možno, prostředky, jež po ruce mám, pravděpodobné příčiny jak fyziologických, tak nesetřitelných růzností.

Nad vážností této otázky se vznáší tajuplné temno, těhotné příčinami fysickými i nehmotnými, to nikdo nebude chtít popírati. Jisté důvody, vycházející z říše boží, jejíž blízkost uděšený duch tuší, aniž může uhodnouti její povahu, panují v hlubinách nejhustších temnot těchto problémů, a jest pravděpodobno, že pozemští činitelé, od nichž se požaduje klíč k onomu tajemství, nejsou nic nežli nástroje, než podřadné vzpruhy velikého díla. Původy všech věcí, všech hnutí, všech skutečností nejsou tak nekonečně malé, jak se často žertovně říkává, nýbrž oproti tomu tak neskonale, tak rozsáhlé a tak bezměrné u srovnání s naší slabostí, že jen můžeme tušiti, že jsou, ale nikdy nemůžeme doufati, že bychom se jich dotkli prstem nebo je objevili způsobem zcela jistým. — Není tu na místě, podobně jak lomu je ve starodávné průpovědce, žasnouti nad mocí růžového lístku, který způsobil, že voda přeřinula: správnější je předpokládati, že příčina ležela v hloubi tekutiny až nadbytečně držené stěnami nádoby. Vzdejme všechnu úctu prapříčinám, příčinám zrodu, příčinám nebeským a vzdáleným, bez kterých nic by nebylo, a které, jsouce důvěrnice božího motivu, mají nárok na část úcty prokazované jejich všemohoucímu původci; nicméně zdržme se a nemluvme o nich zde. Není dobře opustiti obor lidský, v němž jediné se dá doufati, že se setkáme s jistotou, a je záhodno se spokojiti s tím, že se chopíme řetězu, ne-li za poslední článek, aspoň za část viditelnou, netroufajíce si (což by bylo těžko dokazatelné), vystoupiti dále než na dosah paže. To není neuctivost, to je naopak pocit nepřekonatelné slabosti.

Člověk je novým přichozím ve světě. Pravda, i když geolo-

gie nepostupuje jinak nežli indukci, přece jen s pozoruhodnou setrvalostí zjišťuje, že jest člověk nepřítomen ve starších útvarch zeměkoule; a mezi zkamenělinami se s ním neseťkáváme. Když po prvé naši rodiče se objevili na zemi, již tehdy staré, tu Bůh podle Písma sv. jim řekl, že toho všeho jsou pány, a že všechen tvor se sklání před jejich autoritou. Tento příslib se vztahoval méně na jednotlivce jako spíše na jejich potomstvo, protože ti ubozí tvorové, jak se zdá, měli po ruce velmi málo prostředků, neřku k pokrocení veškeré přírody, nýbrž jen k tomu, aby kladli odpor proti jejím nejmenším silám. Éter nebeský viděl vystupovati v předešlých dobách z koule zemské a z hlubokých vod daleko velkolepější tvory než je člověk. Nepochybně většina těchto obrovitých plemen zmizela ve strašných převratech, kde neorganický svět projevoval tolik mohutnosti, neúměrné k moci přírody oživené. Nicméně značný počet těchto obludných šelem ještě žil. Sloni a nosorožci ve stádech řádili ve všech podnebních pásech a i mastodont sám ještě zanechává stopy svého bytí ve tradicích amerických.

Tyto opožděné obludy zajisté dokonale stačily k tomu, aby vštípily velmi pokorné myšlenky a pocit bázlivosti i slabosti prvním dvěma jedincům o jejich problematickém kralování. A tu nešlo jen o to, sporovati se pouze se zvířaty o panování. Bylo možno, když se to vezme přísně, bojovati proti nim, užití proti nim lsti, když už tu síly nebylo, a i když by se bylo nezvítězilo, aspoň bylo možno se jim vyhnouti a utéci. Zcela jinak tomu bylo s tou nesmírnou přírodou, která se všech stran obklopovala a uzavírala původní rodiny a dávala jim těžce pociťovati svoje hrůzné panování. Kosmické příčiny, jimž se přiřítávají starodávné katastrofy působí dosud, třebaže slaběji. Částečné rozvraty ještě převracely vzájemný poměr oceánů a pevnin. Tu se hladina moře zdvíhala, pohlcujíc širá pobřeží, tu strašlivý výbuch sopečný zdvíhal ze hlubin vod nějakou hornatou krajinu, jež se přičleňovala k pevnině. Svět byl ještě v práci a Jehova jej ještě neuklidnil slovy: „Vše dobré jest“.

Obr. 9.

V této situaci atmosférické podmínky byly ještě v citelné nerovnováze. Zápasy mezi zemí, ohněm, vodou způsobovaly rychlé a pronikavé změny vlhkosti, suchoty, zimy, tepla a výpary, vydechované zemí ještě rozechvělou působily na bytosti vlivem neodolatelným. Všecky tyto příčiny, zahalující zeměkouli do oparu bojů, strážní, útrap, přirozeně zdvojovaly tlak, jež příroda vyvozovala na člověka a vlivy prostředí a rozdílnosti podnebné tehdy mívaly jiný účinek na naše prarodiče nežli dnes na nás. To co příroda, takovou ohromnou mocí nadaná, tehdy sama sebou a na sobě působila, mohla zajisté také působiti na druhu lidském. Tato všemohoucnost se tak dalece ztratila nebo aspoň tak umenšila a uskrovněla, že v pořadí let rovném asi polovici času, co náš druh ztrávil na zemi, nezpůsobila žádnou důležitou změnu, a ještě méně něco podobného na těch ustálených rysech, jimiž byla od sebe odloučena rozličná plemena.

Dvě věci jsou nepochybné: že hlavní rozdílnosti, které oddělují větve našeho druhu, byly ustáleny v první polovici našeho pozemského bytí a pak, že pro pochopení momentu, kdy v této prvé polovici toto fyziologické odloučení se mohlo státi, dlužno sestoupiti do doby, kdy vliv vnějších činitelů býval působivější než jak jej vidíme v obyčejném stavu světa při jeho normálním zdraví. Tato doba asi není jiná než ta, která bezprostředně šla se stvořením světa, když ještě pod dojmem posledních katastrof plemeno lidské podléhalo bezvýhradně strašlivým vlivům posledních jejich záchvěvů.

Kdybychom se drželi nauky jednopůvodníků, nebylo by možno pro rozdělení typů označiti dobu pozdější.

Z těch nahodilých úchylek a změn, které se vyskytují na některých jedincích a které, kdyby se opětovaly, by způsobily nepopíratelně odrůdy pozoruhodné, z těch nelze ničeho usuzovati. I opomineme-li různé chorobnosti, jako je hrbatost, i tak se dá zjistit s dostatek podivuhodných skutečností, jež se zdají na prvý pohled způsobilé vysvětliti rozličnost plemen. Prichard, abychom uvedli jen jediný případ, se zmiňuje podle

Bakera o člověku, pokrytem po celém těle (kromě tváře) jakýmsi krunýřem temné barvy, ne nepodobným ohromné, tvrdé bradavici, velmi necitelné a mozolovité, a která naříznu-ta, nekrvácela. V různých údobích tento povlak nabýval tloušťky 3/4 palce, odlupoval se a odpadával a byl nahrazován jiným, úplně podobným. Čtyři synové se zrodili z tohoto člověka. Byli podobni svému otci. Jediný přežil: Baker, jenž jej viděl v dětství, neuvádí, dožil-li se dospělého věku. On jen usuzuje, že když otec zplodil takové ratolesti, byla by se mohla vytvořit zvláštní rodina, jež by byla udržela zvláštní typ, a že, s pomocí doby a zapomenutí byli bychom oprávněně považovali tuto odrůdu lidí jako poskytující zvláštní specifické karaktery.

Tento závěr jest přípustný. Totiž jedinci tak odlišní od obecného druhu se neopětují tak, aby vytrvali. Jejich potomstvo se navrácí pod obecné pravidlo, kdež brzy utuchá. Všecko, co se odchyluje od přirozeného a normálního stavu, to si pouze život vypůjčuje a není způsobilé jej zachovati. Jinak by různé prazvláštní příhody byly odedávna lidstvo vyšinuly z fyziologických podmínek vždy u něj pozorovaných. Z toho dlužno vyvozovati, že jedna z podmínek zásadních, konstitutivních takovýchto anomalií, je právě jejich pomijejícnost a proto by nešlo do takové kategorie zařadit vlasový vzrůst černocho, jeho černou kůži, žlutou barvu Číňana, jeho širokou tvář a jeho sevřené oči. To všechno jsou charakteristické vlastnosti permanentní, na nichž není pranic anormálního a jež tedy nepocházejí od nahodilého uchýlení.

Shrňme tu všecko, co předchází.

Se zřetelem na potíže, které vyplývají z nejrozšířenějšího výkladu textů biblických a se zřetelem na námitku, vyplývající ze zákona o plození kříženců, není možno vysloviti se rozhodným způsobem a tvrditi, že je vícero původů lidského pokolení.

Dlužno tedy se spokojiti s uvedením podružných příčin pro tyto odrůdy od sebe oddělené, u nichž permanence je nepo-

piratelně charakterem hlavním, ta permanence (neproměnlivost, ustálenost), jež nemůže zhynouti leda křížením. Tyto prapříčiny mohou býti spatřovány v podnebné energii, kterou mívala naše zeměkoule v prvých dobách, kdy se plémě lidské objevilo. Není pochybnosti, že silové poměry neústrojné přírody bývaly tehdy úplně jinak mocné než jak je známe později a mohly se uskutečniti pod jejich tlakem ethnické proměny od té doby již nemožné. Pravděpodobně také bytosti, vystavené tomuto strašlivému účinku byly k tomu způsobilější než by byli tvorové nynější. Člověk nově stvořený měl ještě tvary neurčité, snad nenáležel způsobem jasně vysloveným ani k plemeni bílému ani k černému ani žlutému. V tom případě cesta, kterou měly odchylky urazití přetvořující původní karaktery člověka v odrůdy nyní ustálené byla daleko menší, než by mělo na př. černé plemeno, aby přešlo v typ bílý nebo žluté plemeno, aby se zaměnilo s černým. S tímto předpokladem dlužno představit si jedince adamitského stejně dalekého ode všech skupin nynějších; tyto skupiny by se byly kolem něho paprskovitě řadily a byly by od sebe vzájemně dvakrát lak daleko jako každá z nich od něj samého. Co by si byli zachovali z té doby jednotlivci všech plemen od druhu prvotního? Jedině charakteristické nejpovševnější rysy, z nichž je složen náš druh: jakousi podobnost tvarů, jež jsou společné i nejvzdálenějším skupinám; možnost, vyjadřovati článkovnými zvuky potřeby. Ale nic víc. Pokud jde o nejzvláštnější rysy toho pratyptu, ty jistě jsme asi ztratili, stejně národové černí jako nečerní; a jakkoli jsme pošli z tohoto praprvého typu, bylo nám sděleno cizími vlivy všecko, co tvoří nyní naši vlastní a odlišnou povahu. Od těch dob, jsouce produktem současně plemene adamitského prapůvodního a zároveň produktem kosmogenických prostředí, plemena lidská mají mezi sebou jen slabé vztahy, ba skoro žádné. Přetrvavším svědectvím o tomto prvořadém bratrství by snad byla jen možnost dávatí zrod plodným křížencům, a to by také bylo svědectví jediné. Nic víc by tu nebylo, a zároveň, když prostředkové roz-

dílnosti rozdaly každé skupině její osamocený charakter, její tvary, její rysy, její barvu trvalým a bytelným způsobem, tu rozhodně rozrazilily původní jednotu, zůstavší sterilní pokud jde o její vliv na ethnický vývoj. Přísná permanence (neproměnnost), neproměnnost nesmazatelnosti rysů a tvarů, kterouž neproměnnost nejstarší dokumenty historické potvrzují a zaručují, by byla tou pečetí, tím potvrzením tohoto věčného oddělení plemen.

KAPITOLA XII.

Jak se plemena oddělila fyziologicky a jaké odrůdy vytvořila svými míšením.

Jsou si nerovna co do síly a krásy.

Je dobře vysvětliti úplně otázku kosmogenických vlivů, protože s důvody, jež z toho vyplývají, se chci tuto spokojiti. První pochybnost, již je třeba se zbaviti, je tato: Kterak lidé, shromáždění na jediném místě, následkem společného původu, mohli podléhati fyziickým účinnům zcela rozdílným? A zda skupiny, když rozdílnosti plemen povstaly, byly již dosti početné tak, aby se rozešly do různých podnebí, čím to je, že, majíce zápoliti s nesmírnými potížemi, jako projití hlubokými lesy a bařinatými krajinami, pouštěmi sněhu a písku, přechody říčními s výskytem jezer a moří, jak tu mohly uskutečniti cesty, které člověk civilisovaný, se vši svou mohoucností vykoná jen s největší námahou a strázní? Aby byla dána odpověď na tyto námitky, dlužno zbadati, jaká asi byla první stanice našeho druhu.

Podle prastarého názoru, přijatého velkými učenci moderní doby jako na př. Jiřím Cuvierem, různá pohoří byla východištěm pro určité kategorie plemen. Tak běloši a některé odrůdy africké, které kostmi hlavy se přibližují našim rodům, mívaly asi svoje prasadlo na Kavkaze. Žluté plémě asi sestoupilo s ledných výšin Altaje. A zase kmeny černošské s vy-

stoupou čelostí stavěly své první chatrče na jižních svazích Atlasu a lam zkusily svá první stěhování; a tímto způsobem to, co prapůvodní doby znaly nejlépe, to byla právě ta hrůzostrašná místa, přetěžko přístupná, plná ponurých hrůz, proudů, jeskyň, ledovců, věčných sněhů, nepřekročitelných propastí; kdežto všechny hrůzy neznáma se shlukly, pro naše dávné prarodiče v otevřených rovinách, na březích velikých řek, jezer a moří.

První motiv, který vedl dávné filosofy, aby tuto theorii vytvořili, a který vedl moderní filosofy, aby ji obnovili, byla myšlenka, že pro překonání velikých fysických pohrom naší zeměkoule, lidstvo se musilo držeti na vrcholcích, kde vlny potopy je nemohly dostihnouti. Ale toto zvětšené a zpozřechněné zužitkování zkazky o Araratu, třebaže vhodné pro pozdější doby, pro doby, kdy lidstvo již pokrylo povrch světa, není vůbec přípustno pro doby, v nichž právě lidstvo se mělo roditi v klidu přírody aspoň poměrném a budiž řečeno, jest i v rozporu s názorem o jednopůvodnosti. A což více, horstva bývala vždycky, od nejstarších dob předmětem děsivého strachu a pověrečné úcty. Všecka bájesloví tam umístila bydlíště božstev. Na mračném vrcholku Olympu, na vrchu Meru, Řekové a Brahmani si představovali, že se shromažďují božstva; na výšinách Kavkazu trpěl Prometheus svůj tajuplný trest ještě tajuplnějšího přestupku; a když z prvopočátku lidé bydlívali na těchto vysokých útočištích, je pravděpodobno, že jejich představivost je tak vysoko vyzdvihla, že je povznesla skorem až k nebesům. Málo cti obyčejně prokazuje tomu, co se vidí, co se zná, po čem se nohama šlape; nebylo by tedy takto bývalo božstev, leda ve vodách a v rovinách. To mi vnuká, abych připustil myšlenku opačnou, a abych předpokládal, že otevřené a rovné krajiny byly jevišti pro první kroky člověka. Ostatně je to poznatek bible a jakmile takto první bydlíště umístíme, hned potíže s přesídlováním jsou podstatně zmenšeny; protože plochá území, obyčejně

protkaná řekami, přiléhají k mořím a pak už není třeba se starati o přechody přes řeky, přes pouště a přes veliké bařiny.

Jsou dva druhy stěhování: jedna jsou dobrovolná; o ta by mohlo jíti právě v dobách stvoření světa. Ta druhá jsou nenadálá stěhování a jsou možnější i pravděpodobnější spíše u neopatrných, neobratných divochů, nežli u národů pokročilejších. Několik nešťastných trosečníků, křečovitě uchycených na kmenech stromů, uchvácených proudem při nárazu moře na vor, na němž se plaví rodina, stačí k tomu, aby dali důvod k dalekému přemístění. Čím člověk je slabší, tím spíše bývá hříčkou neorganických sil. Čím méně zkušenosti má, tím spíše otrocky poslouchá v případech, jež nemohl předvídati nebo kterých se nemohl vystříhati. Známe překvapující případy, kterak přesnadno bytosti našeho druhu mohou býti dopraveny volky nevolky na značné vzdálenosti. Tak se vypráví, že r. 1696 dvě pirogy indiánské z Ancorsa, na nichž bylo naloděno asi 30 divochů, muži, ženy, zastižené špatným počasím a plující oklikou konečně dospěly na jeden z ostrovů ve Filipínách, a to na ostrov Samal, vzdálený na 300 mil od místa, ze kterého pirogy odpluly. Jiný příklad: Čtyři domorodci z Uley, jsoucí ve člunu, byli odneseni nárazem větru, bloudili po 8 měsíců mořem a konečně dospěli na jeden z ostrovů Radak, východní to konec souostroví Karolin, vykonavše tak nedobrovolně dráhu 550 mil. Tito nešťastníci byli živi jenom od ryb, každou kapičku deště sbírali co nejpečlivěji. Kdyby jim tento zdroj vody byl chyběl, byli by se snad spustili na mořské dno, aby se tam napili této vody, o níž se říká, že je méně slaná. Rozumí se samo sebou, že dopluvše na ostrov Radak, tito plavci byli v politováníhodném stavu; nicméně zotavili se dosti rychle a nabyli zase zdraví.

Tyto dva uvedené příklady stačí, aby se připustilo rychlé rozšíření jistých skupin lidských v nejrůznějších podnebích a pod místní vládou co nejprotichůdnější. Nicméně kdyby bylo potřeba ještě dalších důkazů, bylo by možno mluvit o lehkosti, s jakou hmyz, korýši, rostliny se rozšiřují všude,

a jistě nebude nutno dokazovati, že to, co se přihází kategoriím právě vyjmenovaným, tím spíše je snadno člověku. Korýši suchozemní bývají unášeni do moří zhroucením strání, pak bývají odneseni proudem na vzdálená pobřeží. Tak tedy žádná potíže s tím, že by první rodiny lidské byly mohly rychle obývat v krajích podnebních nejrůznějších a v místech vzájemně velmi vzdálených. Ale není třeba ani v nynějším stavu zeměkoule, aby místa byla příliš od sebe vzdálena proto snad, aby teplota a okolnosti místní, jež jí odpovídají, byly rozdílné. Aniž se zmiňuji o hornatých zemích jako je Švýcarsko nebo o ostrově Isola-Madre na Lago Maggiore, uvádím jen, že každý ví, že teplota Normandie je drsnější nežli teplota ostrova Jersey.

A jaká potom byla síla kontrastů, na místě sebe stísnějším v nejrůznějších dobách, do jejichž zítřka spadá zrození našeho druhu? Jedno a totéž místo docela snadno bylo jevištěm největších převratů atmosférických, když moře se od něj oddálilo nebo se k němu přiblížilo, zaplavujíc nebo vysoušejíc sousední oblasti; když se horstva náhle zdvíhala v nesmírných hmotách, nebo se snižovala na obyčejnou úroveň zemského povrchu, takže nížiny byly místo jejich hřebenů; když konečně otřesy zemské osy a tím výkyv povšechné rovnováhy a změna v odklonu rovníku od ekliptiky rušily celkovou ekonomii planety?

Proto dlužno zásadně vymýtiti jakoukoliv námitku, odvozenou z nesnadnosti změny místa a teploty v prvých věcech světa, a nic se nestaví proti tomu, že by rodina lidská nebyla mohla býti ovlivněna velmi četnými účinky, ať již byly některé její skupiny rozprostřeny ze široka nebo stísněny v nevelikém prostoru. Právě tímto způsobem se mohly vytvořiti podružné typy, z nichž pocházejí nynější větve našeho druhu. Pokud jde o člověka prastvoření, pokud jde o adamitu, poněvadž není možno věděti ničeho o jeho specifickém charakteru, ani nakolik každá z nových rodin zachovala nebo [tratila na podobnosti, nechme jej, toho adamitu docela mimo

spor. Tímto způsobem nesestupujeme se svými badáními hlouběji než do pořadí druhých plemen.

(Shledávám, že tato plemena jsou charakterisována dobře v počtu pouze tří: bílé, černé a žluté. Používám sice jmen, odvozených od barvy kůže, ale neshledávám tento výraz ani správným ani šťastným, protože tyto tři kategorie, o nichž mluvím, nemají jako rozlišovací rys právě barvu pleti, vždy tak odstupňovanou v odstínech; a viděli jsme prve, že se k tomu pojila ještě důležitější různá utváření. Ale, nechci-li vytvářeti nová jména, a k tomu myslím mám málo práva, musím se rozhodnouti k volbě, v obvyklé terminologii pro označení ne sice nejlepší, ale přece méně vadné než ostatní a dávám rozhodně přednost těm, jichž tuto užívám a která po předchozím výkladu jsou dosti neškodná, před všemi těmi pojmenováními, odvozenými ze zeměpisu nebo dějin, jež přivodila tolik zmatku na poli již samým sebou obtížném. Tedy, uvádím jednou provždy pod jménem bělochů ty lidi, kteří jsou označováni také jménem plemeno kavkazské, semitské, jafetovci. Jmenuji černým plemenem Chamity a žlutými větve altajskou, mongolskou, finskou a tatarskou. To jsou ty čisté a původní prvky lidstva. Není o nic důvodnější připustit 28 odrůd podle Blumenbacha ani připustit 7 Prichardových, kdyžť jeden i druhý zařadí do svých soustav notorické křížence. Žádný ze tří typů původních, ve své zvláštnosti není pravděpodobně nijak dokonalou jednotou. Velké příčiny kosmogenické nestvořily jenom v jednom druhu vyslovené a od sebe jako by vykrojené odrůdy: ony také tyto příčiny na těch místech, kde se jejich účinek projevil, daly vznik ve smyslu každé z oněch tří hlavních variant několika odrůdkám, jež měly kromě generelních charakterů své větve ještě zvláštní rozlišovací rysy. Nebylo třeba ethnických křížení, aby byly přivoděny tyto zvláštní obměny; byly tu již dříve, nežli všechny svazky povstaly. Marná by byla dnes snaha zjistiti je v messtickém shluku, jenž tvoří to, co se dnes jmenuje bílé plémě. Zrovna tak je to nemožno v plemeni žlutém. Snad tmavý

typ se zachoval někde poněkud čistý; aspoň zůstal původnější a ukazuje tak na pohled, co můžeme pro ostatní dvě kategorie lidské připustiti, ne podle svědectví našich smyslů, nýbrž podle indukce dějinami poskytnuté.

Černoši i nadále poskytovali různé odrůdnosti původní, jako na př. typ prognatický s vlasy vlnovými, pak černocho indického z Kamunu a Dekanu, Pelagijského z Polynésie. Velmi jistě se odrůdy tvořily mezi těmito rody prostřednictvím již smíšených jedinců a z toho pochází jak pro černé tak i pro bílé a pro žluté to, co se může nazývati typy terciemi.

Byla zdůrazněna skutečnost jistě hodná zmínky, kteréžto skutečnosti se dnes užívá jakožto jistého kriterie pro rozpoznávání stupně ethnické čistoty toho kterého lidu. Tato skutečnost záleží v posuzování podobnosti obličeje, tvarů, učlenění a z toho dále posunků a chování. Čím více by národ byl prosí spojů s jiným, tím více by jeho údy byly v souladu s těmi podobnostmi, jež vypočítávám. Čím více však by se byl křížil, tím více by se nahlédalo rozdílností mezi výrazem, postavou, držením těla a ve zjevu individualit. Tato skutečnost je nepopiratelná a výtěžek z ní je cenný; ale to není to, co se myslívá.

První pozorování, které vedlo k objevení této skutečnosti bylo konáno na Polynésanech; Polynésané nejsou plemenem čistým, ani zdaleka ne, protože vyšli z míšenců rozmanitě odstupňovaných mezi černochoy a žlučochy. Úplné dochování typu v různých jedincích neukazuje tedy čistotu plemene nýbrž pouze toto: že se dosáhlo toho, že prvky, četnější, nebo méně četné, z nichž toto plémě se skládá, se dokonale *stily* vespolek tím způsobem, že kombinace z nich konec konců se stala *jednotou* a že když každý jedinec má ve svých cévách stejnou krev jako jeho sused, není tu rozlišovacích znaků, jimiž by se lišil fysicky. Jako bratři a sestry se často tak podobávají, jako by pocházeli z podobných prvků, tak také když oběma produkujícím plemenům se zdařilo zalamgamovati tak dokonale, že není již v národě skupin, jež by měly víc jednoho nebo

druhého, ustálí se konečně jakýsi druh předstírané čistoty, typ umělý, a všechna novorozeňata si přinášejí již jeho pečeť.

Tímto způsobem tercierní typ, jehož způsob utváření jsem definoval, mohl hned časné mítí pečeť, přičítanou mylně absolutní a pravé čistotě plemene, t. j. podobnost svých individualit a to bylo možno ve lhůtě tím kratší, čím obě odrůdy téhož typu byly poměrně méně odlišné od sebe. Z tohoto důvodu právě v rodině, kde otec patří k jiné národnosti nežli matka, děti se budou podobati buď jemu nebo jí a bude nsnadno stanoviti jistou shodu fysického charakteru mezi nimi: kdežto když byli rodiče vyšli z téže větve národnostní, tato shoda nastane velmi snadno.

Ještě jeden zákon dlužno tu vytknouti, nežli půjdeme dále: křížení nepůsobí jenom splynutím dvou odrůd. Vymezují i tvoření nových charakterů, jež odtud se stávají nejdůležitějším stanoviskem, z něž lze pozorovati druhotné pokolení. Uvidíme brzy pro to příklady. Není mi třeba připomínati, což se rozumí samo sebou, že vývoj této nové originality nemůže býti dokonalý bez té podmínky, že splynutím rodičích typů bude předem dokonalé, bez čehož by nebylo možno plemeno třetího řádu považovali za skutečně založené. Dá se tu tedy snadno uhodnouti, že je tu třeba podmínek časových tím značnějších, čím národy splývající jsou četnější. Pokud smíšení není úplné a pokud podobnost a fysiologická totožnost individualit nebyly ustáleny, tak dlouho není nového podružného pokolení, není tu normálního vývoje vlastního, třebaže složitého; není tu zatím než nepořádek a zmatek, jež vždy se rodívají z nedokončené kombinace přirozených prvků, sobě vzájemně cizích.

Máme jen velmi slabou dějepisnou znalost o plemenech třetího druhu. Pouze na začátku mlhavých kronik lidských můžeme na některých místech zahlédnouti bílé plémě na onom stavu, který, jak se zdá, netrval dlouho. Význačně civilisátorské sklony tohoto vybraného plemene je stále pudily, aby se mísilo s jinými národy. Pokud jde o oba typy, žlutý a černý,

tu v tom stavu, v němž je shledáváme na tomto stupni tercierním, nemají dějin, protože jsou to divoši.

Po plemenech tercierních následují jiná, které nazvu čtvrtá. Pocházejí ze dvou velkých odrůd. Polynesiané, zrození ze smíšeného typu černochoa se žlutým, a mulati, zplození z bílých a černých; hle, tu pokolení, jež náležejí čtvrtému pořadí. Je tu zbytečno poznamenávati, že nový typ způsobem více nebo méně dokonalým pojí zvláštní charaktery k rysům, jež připomínají jeho podvojný původ.

Od té chvíle, kdy plemeno čtvrtého řádu jest přetvořeno ještě zákrokem nového typu, tu se míšení dá jen ztěžka odhadnouti, kombinuje se jen velmi pozvolna a těžko se zpravidelňuje. Originelní charaktery, vstoupivší do jeho skladby, jsou již značně oslabeny, neutralisují se čím dále tím více. Tíhnou k zániku ve zmatku, jenž se stává hlavním znakem nového produktu. Čím více se tento produkt dále kříží, tím toto uspořádání se zhoršuje. Jde to do nekonečna. Lid, ve kterém se to děje, je příliš početný, než aby tu byla nějaká naděje na rovnováhu dříve, nežli uplynou mnohá staletí. Takový lid dělá dojem hrozné anarchie ethnické. V jednotlivcích se vynachází tu a tam ten nebo onen rys převládající, který připomíná určitým způsobem, že tento lid má v cévách krev všelikého původu. Tento bude mítí vlasový růst černochoa, onen líc mongolskou; tenhle oči Germána, onen postavu Semity, a to jsou všecko rodičovské! To je zjev, který skýtají veliké civilisované národy, a zejména v jejich mořských přístavech, a to se vídá v jejich koloniích a hlavních městech, kde ke splývání nejsnáze dochází. V Paříži, v Londýně, Cádixu, v Konstantinopoli nalezneme, aniž vyjdeme ze zastavěné oblasti města a omezující se na obyvatelstvo, jež se nazývá usedlým v městě, charaktery, náležející všem větvím lidstva. Ve spodních vrstvách, od černošské hlavy s vyčnívající čelistí až ke trojúhelníkové tváři Číňana se staženými očními šterbinami, se uvidí všechno; protože od dob římského panování hlavně ple- ---- nejvzdálenější a nejnerovnější dodávala svůj přínos

do krve obyvatel našich velkých měst. Postupné invase, obchod, založené kolonie, mír i válka přispívaly po řadě doplnit nepořádek a kdyby se mohlo vystoupiti poněkud výše na genealogickém stromě kteréhokoli člověka, byla by tu naděje k překvapením nad podivností jeho předků.

Když jsme byli osvětlili fysickou rozdílnost plemen, zbývá ještě rozhodnouti, zda tato skutečnost jest doprovázena nerovností buď v kráse tvarů nebo v síle svalové. Tato věc asi nebude dlouho pochybná.

Již jsem zjistil, že ze všech skupin lidských ty, které náležejí k národům evropským a jejich potomkům, jsou nejkrásnější. Pro větší a úplné přesvědčení stačí porovnatí rozličné typy po zeměkouli rozptýlené a uvidí se, že od konstrukce obličejů, do jisté míry nevyvinuté (náznakové) takového Pelagije a Pecherajce až k vznošené postavě s ušlechtilými poměry Karla Velikého, až k inteligentní pravidelnosti rysů Napoleona, až po imposantní majestátnost, jež dýše z obličejů Ludvíka XIV., je celá řada odstupňování, kterýmž národové, kteří nejsou bílé pleti, se přibližují krásou, ale nikdy jí nedosahují.

Ti, kteří sahají nejbližší, jsou naši nejbližší příbuzní: taková arijská rodina, degenerovaná v Indii a Persii a lid semitský, nejméně snižený stykem s černými. Tou měrou, jak se tato plemena příliš vzdalují od typu bílého, tou měrou jejich údy a jejich rysy trpí újmu nesprávností tvarů, vadnou poměrností, jež stávajíce se plnějšími čím dále tím více, u těch, která se nám oddálila, konečně působí tu neobyčejnou ohyzdnost, dávný to úděl, nesmazatelný charakter největšího počtu větvi lidstva.

Už nikdo nebude poslouchati nauku, uvedenou Helvétiem v jeho knize „O duchu“, kdež z pojmu krásna se dělá idea úplně vyumělkovaná a nestálá. Všichni, kdo by tu byli v pochybnostech, ať vezmou do ruky obdivuhodnou rozpravu Giobertiho a pak už nezbude nic, čím by cloumali. Nikde jinde nebylo lépe ukázáno, že krásno je absolutní a nutná idea, které

nemá býti užíváno podmíněně a pro podstatné vývody tohoto filosofa piemontského neváhám uznati bílé plemeno za vyšší co do krásy nad všechna jiná, kteráž mezi sebou ještě se liší tou měrou, jakou se blíží nebo vzdalují modelu jim za vzor postavenému. Jest tedy nerovnost co do krásy ve skupinách lidstva, nerovnost logická, vyložená, nepomíjející a nesmazatelná.

A je také nerovnost síly? Nesporně, divoši američtí, jako i Indové, jsou podstatně nižší v tom ohledu. Australci jsou na tom také tak. Černoši mívají také méně svalové síly. Všichni tito národové snášejí mnohem méně únavu. Ale jde tu o rozlišování síly čistě svalové, té, která pro zvítězání nepotřebuje než se rozvinouti v daném okamžiku a té mohoucnosti odporu, jejíž nejvýznačnější charakter je vytrvání. Tato druhá je typičtější než ta první, která by se setkala v případě potřeby se soupeři i u plemen nejpočetnější slabých. Váha pěsti, kdybychom ji chtěli bráti za kritérium síly, nachází u velmi sprostých černochů, u Novozélandčanů, velmi útlé konstituce, u Lascarů, Malajců, některá individua, která pěstí mohou mávati na vyváženou výkonu člověka anglického; nicméně, vezmou-li se národy celkově, a posuzují-li se podle úhrnné práce, kterou snesou neklesající, tu palma vítězná náleží našim národům plemene bílého.

Mezi těmito národy samotnými, ať jde o krásu nebo o sílu, se vyskytuje také nerovnost v různých skupinách stejně tak dobře jakkoli v menším rozsahu. Italové jsou krásnější nežli Němci a nežli Švýcaři, krásnější nežli Francouzi a než Španělové. Stejně Angličané ukazují charakter krásy tělesné vyšší nežli národy slovanské.

Pokud jde o sílu pěsti, Angličané vedou přede všemi ostatními plemeny evropskými; kdežto Francouz a Španěl mají větší mohutnost co do vytrvalosti v únavě, v útrapách, v nepohodě a v nejděrnějším podnebí.

KAPITOLA XIII.

Plemena lidská jsou intelektuálně si nerovná.

Lidstvo není zdokonalitelné do nekonečna.

Abychom dobře docenili intelektuální rozdílnost plemen, jest nám nejprve zabývat se zjištěním, až na jaký stupeň hlupáctví může lidstvo sestoupiti. Nejkrásnější úsilí, které může vyvinouti, už známe: to je civilizace.

Většinou vědečtí pozorovatelé měli doposud vyslovený sklon snižovati nespravedlivě nejnižší typy.

Skoro všechny zprávy o nějakém divokém kmeni jej vyličují v barvách nesprávně strašlivých a označují jej za tak nemožnou co do inteligence a úvahy, že klesá na úroveň opice a pod úroveň slona. Tento úsudek, pravda, mívá svůj rub. Když je nějaký plavec vlídně přijat na nějakém ostrově, když myslí, že u ostrovanů našel vlídnost a pohostině přijetí, podaří-li se mu přiměti některé ku práci s námořníky, kdyby to i sebe méně bylo, ihned se hrnou chvály na šťastné obyvatele; jsou prohlášeni za přeužitečné, za způsobitelné ke všemu, za schopné k jakékoli práci, a někdy nadšenost, přesahující všechny meze, přísahá, že se u nich vyskytují i vyšší duchové.

Obojí dlužno nazvati jak soudem příliš vlídným, tak příliš přísným. I když někteří Tahitáné přispějí k opravení nějakého velrybářského člunu, přece jen jejich kmen zůstává necivilizovatelným. Když nějaký chlapík z Tonga-Tabu projeví vlídnost vůči cizincům, tím ještě není přístupný pokroku, a zrovna tak není důvodu k tomu, aby byl snižován až na hovořákovský domorodec z dlouho neznámého pobřeží proto, že šipy přivítal první návštěvníky, anebo že byl nalezen an pojídá ještěrky nebo hliněné kuličky. Takovýto druh potravy arci nesvědčí o vysoké inteligenci ani o vzdělaném mravu. Ale můžeme být jisti tím, že i u nejděsivějšího lidojeda zůstává jiskerka božského ohně a pochopení se u něj může vznítiti aspoň po jistou míru. Není kmene tak nízkého, který by neměl o věcech svého okolí nějaký úsudek, pravý nebo nepravý, není kmene, který

již tím, že tu je, by nedokazoval postačitelně, že trvá intelektuální paprsek ve všech větvích lidstva. Tak jsou i nejzaostalejší divoši přístupni vyučování náboženskému a odlišují se způsobem docela zvláštním a vždy rozeznatelným od zvířat, i sebe inteligentnějších.

Nicméně, tento mravní život, vložený do nitra každého jednotlivce našeho druhu, jest on schopný do nekonečna se rozpínati? Mají všichni lidé stejnou měrou neomezenou možnost postupovati ve svém intelektuálním vývoji? Jinak řečeno, jsou nadána různá plemena lidská schopností vyrovnati se jedna druhým? To je v podstatě otázka nekonečné zdokonalitelnosti druhu a otázka rovnosti plemen mezi sebou. V těchto obou bodech odpovídám nikoli.

Myšlenka zdokonalitelnosti až do nekonečna svádívá často moderní badatele a opírávají se při tom o ten poznatek, že náš způsob civilizace má výhody a zásluhy, jež naši předkové, odlišně vzdělaní, neměli. Uvádívají se všechny skutečnosti, jež naše společnosti vyznačují. Již jsem se o tom zmínil; jsem ochoten znovu je vypočítati.

Tvrdí se, že máme ve všem, co se týče vědy, názory pravdivější; že naše mravy jsou povětšinou vlídné a naše morálka že je lepší než morálka Řeků a Římanů. Máme také, dokládá se, pojmy a city, názory a přesvědčení, snášenlivost (pokud jde o politickou svobodu), které dokazují lépe nežli všechno ostatní naši vysokou úroveň.

Trochu vážnější přezkoušení dějin ukáže, jak dalece jsou tato honosná holedbání správná.

Jsmo skutečně učenější než bývali staří. To proto, že jsme využívali jejich objevů. Jen proto, že jsme jejich pokračovateli, jejich učedníky a jejich dědici, máme více vědomostí. plyne však z toho, že objevení parní síly a řešení některých problémů mechaniky nám upravuje cestu ke vševědouce? Tyto úspěchy nás nejvýše povedou ke zbadání tajů světa hmotného. Až skončíme celý tento výboj, pokročíme-li o jediný krok přes prosté konstatování zákonů fyziky? A kdyby-

chom i spočetli všechny soustavy planetární, kroužící v prostoru, budeme blíže k nekonečnu? Vybadali jsme o velikých tajemstvích něco, co staří neznali? Zdá se mi, že jsme jen změnili metody před námi užívané, kroužíce dál kolem tajemství. Nepokročili jsme o nic ve tmách.

Připusťme, že jsou nám mnohé věci jasnější, ale kolik oproti tomu jsme ztratili poznatků běžných našim nejstarším předkům! Může být pochyby o tom, že v dobách Abrahámových se vědělo o dějinách prvotných stavů daleko více než víme my? A v kolika věcech jsme za našimi předchůdci! Co bychom mohli přirovnati, volíce mezi nejlepšími svými pracemi, k těm divům, jež Egypt, Indie, Řecko, Amerika ještě nám ukazují a jež svědčí o nekonečné nádheře tolika budov, jež staletí zahubila?

V celku my tvoříme jinak. Obracíme svého ducha k jiným výzkumům nežli jiné civilizační skupiny lidstva; ale změnivše pracoviště, nemohli jsme zachovati v celé úrodnosti tu plochu, kterou oni už obdělali. Opustili jsme tedy něco, když na druhé straně jsme získávali. Byla to smutná kompenzace, jež značí pouhé přemísťování a ani zdaleka neznamená pokrok. Naše kritika arci je lepší nežli bývala za našich předků. To je mnoho. Ale kritika je pouze třídění a nikoli nabývání něčeho.

Pokud jde o naši politiku a o její myšlenky za nové prohlášené, tu možno s ní vypořádati se ještě kratčeji nežli s vědou.

Úrodnost teorií, s níž se honosíváme, bývala také tak veliká v Athénách po Perikleovi. K přesvědčení stačí čísti komedie Aristofanovy, tato satirická zpracování, jejichž četbu doporučoval Plato tomu, kdo by byl chtěl poznati veřejné mravy města Minervina. Tehdy demagogie bývala ještě pustší než dnes, řekněme si to, a to je všechno.

Přejdeme do Říma. Otevřeme díla Ciceronova! Jaký to umírněný tory tento řečník římský! Jaká to dokonalá podobnost mezi jeho republikou a našimi společnostmi ústavními pokud jde o výřečnost a parlamentní zápasy! Nejsou tu po-

Obr. 10.

doby dokonalé? Každý, kdo chtěl poněkud býti účasten světél své doby, vždy zastával vší silou rovnost rodu lidského, zastával obecné právo míti v majetku statky pozemské, zastával jasně patrnou nutnost řecko-latinské civilizace, její dokonalost, její vlídnost, její pokroky budoucí ještě více nežli přítomné, a aby to vše bylo korunováno, její věčnost. Její myšlenky nebyly pouze útěchou a hrdostí pohanů; byly také bezpečnou nadějí nejprvnějších a nejskvělejších Otců církevních, jichž mluvčím byl Tertullian.

Nejčtetnější bývala strana lidí lhostejných, příliš slabých, znechucených, příliš bázlivých nebo nerozhodných k tomu, aby uchopili pravdu uprostřed toho víru nerovných teorií, jež viděli bez přestání mihotati se před očima, a kteří se radovali z pořádku, když nějaký byl, snášejíce jak mohli nepořádek, když se dostavil, kteří vždy obdivovali pokrok hmotných rozkoší jejich otcům neznámých a nechtíce na ostatní valně mysliti se utěšovali, opakujíce do libosti : „Pracuje se nyní zázračným způsobem.“

Bylo by více důvodů k tomu, aby se věřilo ve zdokonalení vědy politické, kdybychom byli vynalezli nějaké soukolí nikdy dříve neužívané, aspoň v zásadě. Ale té slávy se nám nedostalo. A i kdyby ostatně bylo i pravda, že jsme použili ve správné vědě nějaký podružný svůj vynálezek, stačilo by to, aby to ospravedlnilo tak velikou domýšlivost jako je tvrzení, že zdokonalování je nekonečné? Buďme skromní, jako byl kdysi nejmoudřejší ze všech králů: *Nil novi sub sole*.

Pohledme nyní na svoje mravy! Říká se o nich, že jsou vlídnější než u ostatních velkých společností lidských: to je tvrzení, které velmi pokouší kritiku.

Jsou dnes rhetorikové, kteří by rádi ze zákoníků vymýtili právo domáhati se úspěchů válkou. Tuto teorii přejali od Seneky. Někteří mudrci východní hlásali také v tomto směru myšlenky úplně shodné s myšlením Českých bratří. Ale i kdyby se přátelům pokoje zdařilo zoškliviti Evropě užívání zbraní, bylo by nutno, aby lidské vášně jednou provždy se

změnily. Ani Seneka ani brahmani takového vítězství nedosáhli. Je pochybné, zůstalo-li to vyhrazeno pro nás a pokud jde o naši mírumilovnost, popatřete na naše pole, do našich ulic, a uvidíte tam krvavé stopy, jež tam zanechala.

Naše zásady jsou čisté a vznešené, souhlasím. Ale praxe, je ona s tím v souladu?

Lidská zdokonalitelnost tedy naším nynějším stavem civilizace prokázána není. Člověk, třebaže se mnohým věcem naučil, jiné zase zapomněl. Nepřidal jeden smysl ke svým smyslům, jeden úd ke svým údům, nepřidal jedinou schopnost své duši. On jen točí dále s jiné strany kolem, které mu připadly a přirovnání osudů člověka k osudům mnohých rodů ptactva nebo hmyzu mnoho lidstvo neutěšuje stran jeho pozemského štěstí.

Když termity, včely, mravenci byli stvořeni, našli sami od sebe způsob života pro ně vhodný. Termity a mravenci ve svých obcích předně objevili pro svoje příbytky konstruktivní způsob a pro svoje zásoby uskladnění. Dnes, kdy okem poněkud pečlivějším studujeme mravy těchto tak zvaných automatů, konečně jsme opustili tu směšnou nauku: poznali jsme v pudu dosah, jenž jej přibližuje k důstojnosti rozumu.

Co říci tomu, když se ve včelích královstvích vidí, jak vrchnost je vystavena hněvu poddaných, což předpokládá buď vzpurného ducha u poddaných nebo neschopnost plnit povinné závazky u královny? Co říci, když vidíme, jak termity ušetřují svoje přemožené nepřátele a potom je zapřáhají do plnění veřejných povinností nutíce je, aby pečovali o jejich mláďata?

Nepochybně naše státy jsou složitější, ukojují spíše potřeby; ale když popatřím na bloudícího divocha, ponurého, špinavého, rozjiveného, bez práce, jak se při chůzi vleče po nevzdělané půdě s hrotitým klackem, jenž mu slouží za kopí; když ho tak pozoruji, jak za ním kráčí žena, k němu připoutaná svazkem, jehož obřad nahrazen u nich pitomě divokým násilím, když vidím tu ženu, nesoucí svoje děcko, které zabije,

když onemocní nebo když ji pohněvá; když si představím, kterak když se dostavil hlad a tahle ubídněná skupina hledající nějakou zvěř, se zastaví radostně překvapena před takovým příbytkem inteligentních mravenců, kopne do jejich budovy, vybere a požere jejich vajíčka, a potom, najedena, se uchýlí někam do skalního výklenku. Ptám se, zda hmyzové, kteří tu právě zahynuli, nebyli nadanější moudrostí než hloupá rodina boříče? Ubohé lidstvo! Nikdy nedospělo k tomu, aby vynalezlo prostředek, jak všechny obléci a jak všechny nakrmiti. Jistě i ten nejmenší divoch o tom ví víc než zvíře. Ale zvířata vědí, co je jim užitečné a my to nevíme. Ona se toho drží, ale my to nedovedeme si zapamatovati, když i to občas objevíme. My jsme jako přčetné hordy, které od věků nemohly vybrednouti ze stavu chorobného a nejistého. Pokud jde jen o otázku pozemského blahobytu, nemáme to lepší nežli zvířata, nic lepšího, jen o to leda, že máme obzor, kterým bloudíme, o něco širší, ale konečný a omezený jako ta zvířata.

Ani jsem dost nezdůraznil ten smutný osud lidský vždy tratiti na jedné straně, když získáváme na druhé; ale to je právě to důležité, co nás odsuzuje k bloudění v našem intelektuálním poli, aniž je kdy můžeme ovládnouti cele, byť i tak malé bylo. Kdyby tento osudný zákon tu nebyl, tu by bylo jasno, že jednoho dne, třeba vzdáleného, ale jednoho dne rozhodně, člověk ovládá zkušenost dřívějších věků, věda vše, co by mohl vědět, zmocniv se všeho, co by mohl vzít, byl by se nakonec naučil užívatí svých bohatství, byl by žil uprostřed přírody, ani se nepotýká s nedostatkem, ani se svými bližními, a klidný nakonec by byl odpočinul ne-li na vrcholu dokonalosti, tož aspoň v uspokojivém stavu hojnosti a radosti.

Taková blaženost, třebaže omezená, nám není přislíbena, protože tou měrou, jak člověk se učí, tou měrou i zapomíná, protože nemůže získávat po stránce rozumové aniž tratí po stránce fyzické, a protože nedrží dosti pevně žádný ze svých zisků tak, aby byl jist, že jej navždy podrží.

My, my si myslíváme, že naše civilizace nikdy nezajde, pro-

tože máme knihtisk, že máme páru a střelný prach. Nu, a dal knihtisk, známý nejen v Evropě, nýbrž i v Tonkinu, v říši Anam a v Japonsku, těmto krajinám nějakou obstojnou civilisaci? Mají knihy, mají mnoho knih a za cenu nižší než my. Odkud to, že ony národy jsou tak hluboko, že jsou tak slabé, tak blízké onomu stupni, na němž civilisovaný člověk zkažený, slabý, zbabělý nezmůže nějakého barbara, jenž při nejbližší vhodné příležitosti jej přemáhá? Čím to je? Jedině tím, že knihtisk není principem, nýbrž jen prostředkem. Použijete-li ho k reprodukování myšlenek zdravých, silných, blahodárných, bude jeho účinek plodný a přispěje k udržení civilisace. Jsou-li však intelligence tak zpitvořené, že už nikdo nepřinese knihtisku filosofické, literární nebo historické myšlenky, schopné silně živiti národ; když daremné tiskařské lisy už neslouží k ničemu než k rozmnožování jedovatých a nezdravých spisů enervovaných mozků, k rozmnožování otravné teologie sektářů, politiky posměváčků, poesie zhýralců, jak a proč by měl knihtisk zachrániti civilisaci?

Bezpochyby se předpokládává, protože se snadno může rozšířovati množství znamenitých děl ducha, že knihtisk přispívá k jejich zachování, ano, že v dobách, kdy duchovní neplodnost nedovoluje opatřiti jim díla soutěžící, že budou po ruce pro přemýšlejícího dobrého člověka. Tomu skutečně tak bývá. Nicméně k tomu, aby někdo šel hledat starou knihu a aby jí použil ke svému prospěchu, nutno, aby tu již byl i bez té knihy ten nejlepší ze statků, t. j. síla osvícené duše. Ve zlých dobách, když zmizela občanská ctnost, málokdo se starává o staré spisy a nikomu ani na mysl nepřipadne, aby chodil rušit klid knihoven.

K tomu, aby bylo prokázáno, že střelný prach nemůže společnost z nebezpečí smrti zachrániti, není třeba mnoho důkazů. Jistě je to znalost, která se nikdy nezapomene. Ostatně je velmi pochybné, zda divocí národové, kteří dnes střelný prach mají tak jako my a také ho používají, zda se na něj dívají jinak než jako na prostředek zkázy.

O páře a o všech objevech průmyslových řeknu rovněž, jako o knihtisku, že to jsou veliké prostředky; doložím, že se již pracovní metody, jež se zrodily z vědeckých objevů, prováděly dále jakožto cvik (rutina), když intelektuální hnutí, z něhož se zrodily, se už dávno zastavilo navždy a tak se ztratilo teoretické tajemství, z něhož povstaly. Konečně uvedu, že hmotný blahobyt nebýval nikdy nic jiného nežli vnější přívesek civilisace, a že nikdy nebylo slyšáno o společnosti, že žila jediné proto, že dovedla rychle jezdit a se dobře oblékat.

Všecky civilisace, co bývaly před námi, myslívaly jako my, že ulpěly pevně na skále času svými nezapomenutelnými objevy. Všecky věřily ve svoji nesmrtnost. Rodiny Inků, jejichž nosítka rychle cestovala po obdivuhodných silnicích na 500 mil dlouhých, které spojovaly Kuzko s Quitem, byly jistě přesvědčeny o věčnosti svých výbojů. Tito panovníci v Perú zajisté mívali svoje vědy, svoje zkušenosti mechanické, mívali mocné stroje, jejichž výkony pozorujeme s obdivem, aniž víme jejich tajemství. Oni také znávali, jak dopravovati veliké hmoty na dálku. Oni budovali pevnosti, v nichž vršili na sebe kamenné balvany asi 5 m X 10 m X 5 m. Zříceniny v Tihuanaco nám poskytují takové divadlo a tyto ohromné kusy staviva byly dopraveny ze vzdálenosti několika mil. Vímež my, kterak tuto úlohu řešili stavitelé tohoto zašlého národa? Neviníc o lom tak nic, jako nevíme o prostředcích, použitých na stavbu obrovských kyklopských zdí, jejichž zbytky vzdorují na tolika místech jižní Evropy náporu času.

Tož tedy nepovažujme výsledky civilisace za její příčiny. Příčiny se ztrácejí, výsledky se zapomínají, když duch, který je vyčaroval, zmizel, nebo když ještě tu trvají, pak je to tím, že se jich nový duch zmocnil a často jim dává nový význam, jiný nežli mívaly napřed. Lidská intelligence, kymácející se nepřetržitě, spěchá od místa k místu, nemá nikde pobytu, přeceňuje to, co právě drží, zapomíná co pustila a upoutána v okruhu, jež nikdy nesmí opustiti, nikdy nedokáže zúrodniti část svého panství jinak, než když jinou část nechá úhorem, vždy

současně vyšší i nižší nežli její předchůdkyně. Lidstvo se samo sebe nikdy nepředstihne; není tedy do nekonečna zdokonalitelné.

KAPITOLA XIV.

Další průkazy o intelektuální nerovnosti plemen.

Různorodé civilisace se vzájemně odpuzují.

Mestická plemena mívají rovněž mestické civilisace.

Kdyby lidská plemena byla stejná mezi sebou, tu by nám dějiny skýtal velmi dojemný, velkolepý a veleslavný obraz. Všecka tato inteligentní plemena, všecka s okem upřeným na svoje pravé zájmy, všecka stejnou měrou způsobilá k výboji a k vítězství, byla by již od nejprvnějších dnů světa obveselovala tvář zeměkoule celým množstvím souběžných civilisací a stejně rozkvétajících. Současně když by byly nejdávnější národy sanskritské zakládaly svou říši náboženstvím i mečem, zahrnovaly žněmi severní Indii, zaplňovaly ji městy, paláci a chrámy; v téže době, kdy první asyrská říše zdobila roviny Eufratu a Tigridu svými honosnými stavbami a když jezdci a vozy krále Nemroda káceli národy čtyř úhlů světa, byli bychom viděli na africkém pobřeží mezi kmeny černošskými s vyčnělou dolní čelistí klíčiti rozumný vzdělaný stav sociální, moudrý ve svých prostředích, mocný svými úspěchy.

Kočující Keltové by byli přinesli do srdce západní Evropy s některými troskami orientální moudrosti prvních věků nepostradatelné prvky velké společnosti, a byli by našli u lidu iberického, tehdy po Italii sídlícího ve městech středomořské pánve, v Galii a ve Španělsku, soupeře tak dobře o starých zkazkách zpravené jako oni sami, i stejně zkušené v nutných uměních i ve vynalézání příjemností.

Sjednocené lidstvo by bylo ušlechtilé procházelo světem, bohaté svou inteligencí, zakládajíc všude podobné společnosti, a nemnoho času by bylo stačilo, aby všechny národy, pojímajíc svoje potřeby stejným způsobem, hledíce na přírodu stej-

ným okem, požadujíc od ní stejné věci, byly by kráčely v těsném styku a byly by mohly navazovati vztahy a mnohonásobné směny, tak žádoucí všude a tak užitečné k prospěchu civilisace.

Některé kmeny, na neštěstí uzavřené v neplodném podnebí, v hloubi dolů, skalnatých hor, na březích zamrzlých jezer, ve stepích neustále metených severními vichřicemi snad by byly zápasily dále s nepřízní přírody, než národy od přírody oblíbené. Ale konečně i tyto kmeny, majíce inteligenci a moudrost, byly by brzy objevily, že tu jsou prostředky proti drsnosti podnebí. Byli bychom je viděli rozvíjet inteligentní činnost, jakou jeví dnes Dánové, Norové a Islandčané. Byly by zkrotily odbojnou zemi, přinutily ji, aby rodila, byť nerada. V krajinách hornatých by byly těžily z pastvin, jako to činí Švýcaři, a kdyby zeměpisná poloha byla by se jim ukázala tak nepříznivá, že by tu nebylo šlo dobytí výtěžku, nebyly by váhaly najít zemi, kde by mohly rozvinouti svoji užitečnou činnost.

Tedy pozemské národy, stejně osvícené, stejně bohaté, jedny jako druhé, jedny obchodem množícím se v jejich městech přímořských, jiné zemědělstvím kvetoucím v širých krajích, jiné průmyslem provozovaným v alpských městech, opět jiné přepravou, podávající se jejich polohou ústřední, všechny tyto národy, i přes pomíjející rozmíšky, občanské války, vzpoury, neštěstí s lidstvem srostlá, byly by vymyslely brzo nějakou rovnovážnou soustavu. Shodné civilisace, mnoho půjčující, mnoho si vypůjčující, konečně by se byly sobě podobaly ve všem a byli bychom viděli, jak se ustaluje univerzální sdružení, sen tolika staletí, kterému nic by nebylo zabránilo se ustaviti, kdyby skutečně veškerá plemena byla nadána toužou dávkou i toužou formou schopností.

Ostatně se ví, že to je obraz fantastický. První národy, pokud jsou toho jména hodny, se shlukly, ovládnuty jednou myšlenkou sdružení, kterou barbaři, žijící blíže nebo oopodále nich, ani neměli tak hbitě, ani ji neměli vůbec. Vystěhovaly se

ze své první země a setkaly se s jinými druhy lidu; tyto jiné druhy lidu byly pokroceny; vždyť tito lidé ani nikdy vědomě nepojali myšlenku, jež vládla v civilisaci, jež nyní jim měla být vstřípena. Civilisované národy nejen že nedosvědčovaly, že inteligence všech kmenů by byla stejná, ony vždy dokazovaly pravý opak, jednak zkoušejíce svůj sociální stav na úplně jiných základnách, jednak jevíce jedni vůči druhým rozhodnou nechuť. Síla příkladu neprobudila nic u skupin, jež se necítily puženy společnou vnitřní vzpruhou. Španělsko a Galie viděly postupně Foiničany, Řeky, Karthagince budovati kvetoucí města na jejich březích. Ani Hispanie, ani Galie se nevtípily napodobiti mravy a vládu těchto slavných kupců a když Římané přišli, tu tito vítězové se nedostali k úspěšné transformaci jinak, než prosycující svoje nové panství koloniemi. Tehdy Keltové a Iberové dokázali, že civilisace se nenabývá bez míšení krve.

A jaké podívané přihlížely tehdy náručky americké v této chvíli? Jsou rozmístěny po stranách velikého národa, který se chce množiti a tím siliti. Vidí na svých řekách plouti sem i tam tisíce lodic. Vědí, že síla jejich pánů je neodolatelná. Naděje viděti jednoho dne svoje rodné kraje zbavené dobyvatelů neexistuje u žádného z nich. Všichni mají vědomí, že jejich pevnina je majetkem Evropy. Stačí jim než se dívati, aby se přesvědčily o plodnosti těchto cizozemských institucí, jež činí délku života nezávislou na hojnosti zvíře a úspěchu rybolovu. Vědí, protože kupují kořalku, přikrývky, ručnice, že také jejich obhroublé choutky budou snáze ukojeny v řadách této společnosti, jež je zve, která žadoní, aby přišly, která jim platí a lichoť, aby měla jejich přispění. Vzpírají se tomu, raději prchají ze samoty do samoty; zacházejí čím dál tím víc do nitra území. Opouštějí všecko, i kosti svých předků. Pomrou, vědí to; ale tajuplná vnitřní hrůza je udržuje pode jmem jejich nepremožitelného vnitřního odporu, a i když obdivují sílu a vyšší schopnosti bílého plemene, jejich svědomí,

jejich celé nitro, konečně jejich krev se bouří při pouhé myšlence míti s bělochy co společného.

Ve španělské Americe, jak se zdá, se setkávali běloši s menší nevráživostí u domorodců. To proto, že hlavní vláda nechávala druhy tento lid pod vládou jejich kacíků. Nehleděli je civilisovati. Bylo jim dovoleno zachovávat vlastní zákony a zvyky a ježto byli křesťany, nebyl na nich žádán než poplatek peněžitý. Ani se tu hrubě nekolonisovalo. Když byl jednou výboj skončen, oddala se vláda netečné snášelivosti a neutlačovala, leda tu a tam. Proto Indiáni španělské Ameriky jsou méně nešťastní a žijí dál, kdežto sousedé Anglosasů zhytnou bez milosrdenství.

Ale civilisace není jen pro divochy nesdělitelná, ona je nesdělitelná i pro osvětlené národy. Toho důkazem jest francouzská dobrá vůle a filantropie v bývalém vladařství Alžíru, neméně než jak tomu bylo s Angličany v Indii a s Holanďany v Batavii. Není příkladu pronikavějšího, přesvědčivějšího o nepodobnosti a nerovnosti plemen mezi sebou.

Protože kdybychom uvažovali pouze podle barbarství o jistých národech a kdybychom, prohlásivše toto barbarství za původní, z toho usuzovali, že jakýkoli druh kultury jest jim odepřen, vystavovali bychom se tím vážným výtkám. Mnoho divokých národů zachovalo stopy situace lepší než je ta, v níž se dnes utápějí, jsou kmeny, ostatně velmi brutální, jež pro slavnostní svatby, pro dělbu dědictví, pro politickou správu mají pravidla zděděná, podivně složitá a jejichž obřady, dnes již smyslu nemající, jsou odvozeny zřejmě z vyššího myšlenkového řádu. Uvádějí se jako svědectví kmeny rudochů, bloudících v rozlehlých samotách, o kterých se předpokládá, že viděli druhy zrod Aleghanců. Jsou jiné národy, které mají výrobní metody, jejichž původci sami nemohou být: jako na př. domorodci ostrovů Marianských. Zachovávají je bez přemýšlení a užívají jich takřka mechanicky.

Dlužno tedy přihlédnouti blíže, když vidíme národ ve stavu barbarském, protože skoro bychom byli nakloněni usu-

zovati, že v tom stavu býval vždycky. Abychom se nedopustili žádného omylu, počítejme s několika okolnostmi.

Jsou národy, které zaujaty čilostí plemene příbuzného, se skoro podrobují, přijímajíce jisté důsledky a podržujíce jisté postupy; pak, když panující plemeno zmizelo, buď byvši vypuzeno nebo rozplynutvši se úplně v lůně přemoženého lidu, tu tento lid přemožený nechá vyhynouti kulturu takřka úplně, hlavně zásadní věci, a nezachová než tu trochu, co mohl pochopiti. Tato skutečnost ostatně může se přihoditi jen mezi národy, poutanými k sobě pokrevně. Tak jednali Asyrové s výtvary chaldejskými; tak jednali i syrští a egyptští Řekové vůči Řekům evropským; tak i Iberové, Keltové, Illyrové vůči ideím římským. Z toho, že Cherokeesové, Catawasové, Muskogeové, Seminolové, Natchezové zachovali jistou pečeť intelligence alleghanské, z toho neusuzují, že jsou přímými a čistými potomky iniciační části plemene, z čehož by vyplýval důsledek, že nějaké plemeno mohlo druhy býti civilisované a už není: řeknu, že když některý z těchto kmenů ještě lpí na dávném typu opanovatelů, je to svazkem nepřímým a bastardním, bez čehož Cherokeesové by nikdy nebyli upadli do barbarství a pokud jde o ostatní národy méně nadané, ty mi nepředstavují než spodek lidu cizího, porobeného, poraženého mocí, na němž kdysi spočinul sociální stav. Odtud, což není překvapující, tyto trosky sociální si zachovaly, aniž je pochopily, obyčeje, zákony, obřady, upravené a založené schopnějšími než jsou oni sami, a jejichž dosah a tajemství nikdy neznali, netušíce nikdy nic víc než pověřenou úctu. Tato úvaha se vztahuje i na uchování trosek umění mechanických. Výrobní postupy, jimž se tu obdivujeme, mohou pocházeti původně od vybraného plemene již dávno zmizelého. Někdy pramen jich je daleko hlubší. Tak tajuplné vědomosti pro těžbu důlní u Iberů, Aquitanců a Bretonců na ostrovech Kasiteridech pocházejí z vysoké Asie, odkudž vystěhovali předkové těchto západních národů je přinesli.

Obyvatelé Karolin jsou nejzajímavější ostrované Polynezie Jejich tkalcovské řemeslo, jejich čluny zdobené řezbami, záliba v plavbě a v obchodě jsou pro ně pevným rysem, oddělujícím je od pelagijských černochů. Snadno se dá objeviti, odkud mají svoje vlohy. Příčina toho je v malajské krvi, kterou mají ve svých žilách, a protože tato krev už ani zdaleka není čistá, tyto vlohy u nich se uchovaly, nemohly se však oplodniti a degradovaly.

Tak, když se u některého barbarského národa dochovaly stopy civilisace, tím ještě není prokázáno, že by byl býval civilisovaný. Žil pod panstvím jiného kmene příbuzného a vyššího, nebo i, jsa v jeho sousedství, slabě a skromně těžil z jeho ponaučení. Tak tomu bývalo vždy s plemeny nyní divokými a uvažujeme-li analogicky, jsme oprávněni míti za to, že budou divoká dál, až po den, kdy zajdou.

Tento výsledek je neodvratný jakmile dva typy, mezi nimiž není vůbec žádného příbuzenství, přijdou do aktivního styku a neznám pro to lepší důkaz, než osud rodů polynezijských a amerických. Je tedy podle předešlých úvah nepochybné: 1. Že kmeny, nyní divoké, bývaly divoké vždycky, ať si prošly jakýmkoli prostředím, a že budou divoké vždycky. 2. Že k tomu, aby divoký národ mohl i jen snést pobyt v civilisovaném prostředí jiné větve je třeba, aby taková větev byla ušlechtilejší větví téhož plemene. 3. Že táž okolnost je nutná k tomu, aby rozličné civilisace mohly ne snad splynouti, což se nikdy nestává, nýbrž aby se mohly pouze změnit významně jedna druhou, aby si vzájemně mohly vypůjčovati a dávatí vznik novým civilisacím, složeným z jejich prvků. 4. Že civilisace, vyšlé z plemen úplně si cizích, nemohou se než povrchně dotknouti, že se nikdy neproniknou a se vždy vzájemně vylučují. Poněvadž tento poslední bod nebyl náležitě vysvětlen, tedy to učiním hned.

Spory uvedly do styku civilisaci perskou s civilisací řeckou, civilisaci egyptskou s řeckou a římskou, římskou civilisaci s civilisací řeckou; potom moderní civilisaci evropskou se

všemi těmi, které dnes existují na světě, jmenovitě s civilizací arabskou.

Vztahy inteligence řecké ke kultuře perské byly i přečetné i nucené. S počátku velická část obyvatelstva helenského, a to bohatší, ne-li nejodvislejší, byla soustředěna ve městech pobřeží syrského, v těch koloniích Malé Asie a Pontu, jež velmi rychle byvše připojeny k říši velkého krále, žily pod dozorem satrapů, zachovávající až po jistou míru svoji isonomii. Pevninské a svobodné Řecko zachovávalo velmi intimní vztahy s pobřežím Asie.

A splynuly kdy civilizace těch dvou zemí? Víme, že nikoli. Řekové nazývali svoje mocné soupeře barbary a pravděpodobně ti jim opláceli. Politické mravy, forma správní, usměrnění umělecké, dosah intimní a smysl veřejného kultu, soukromé mravy promísených národů v tak přemnohých bodech proto zůstaly odlišné. V Ekbataně se nepochopovala jiná autorita než dědičná, omezená jistými tradicionálními předpisy, ostatně absolutní. V Helladě moc byla rozvržena na množství malých svrchovaností. Vlády, aristokratické u jedněch, demokratické u druhých, monarchické u těchto, tyranské u oněch, skýtaly ve Spartě, Athénách, Sicyonu, v Macedonii prazvláštní pestrost. U Peršanů kult státní moci spíše se blíží k primitivnímu emanatismu tíhnul k jednotě stejně tak jako vláda sama, a jmenovitě měl mravní a metafysický dosah, jenž nebyl bez hloubky. U Řeků symbolismus, odvozený z přírody, se spokojil s oslavou forem. Náboženství ponechávalo občanským zákonům, aby bděly nad svědomím, a když byly skončeny žádané obřady a pocty vzdány bohům a místním hrdinům, bylo poslání víry splněno. A pak: tyto obřady, tyto pocty, ti bozi a hrdinové se měnili po každé půl míli. Když v některých svatyních, jako na př. v Olympii, nebo v Dodoně, mělo býti zvláště nejen zbožnění jen jedině síly přírodní nebo jen jednoho živlu, nýbrž zbožnění celkového principu kosmického, tož v tomto jednocení tím více vystupovalo ono drobení, protože byly takovéto pocty vzdávány jen na ojedinelých mís-

tech. Ostatně orakul v Dodoně i Jupiter olympijský byly kultury cizí, přinesené.

Pokud jde o obyčeje, není třeba zdůrazňovati, jak dalece se lišily od perských obyčejů. Tak až po dobu Alexandra, t. j. po celé krásné a velké údobí řecké moci, po celé plodné a slavné údobí, Persie přes všecku svoji převahu nemohla Řecko převést ke své civilizaci.

S Alexandrem tato skutečnost byla potvrzena prazvláštním způsobem. Vidouce Řekové pád říše Dariovy, mysli bezpochyby, že Asie se počtí a to tím spíše, že vítěz si dovolil v temném poblouzení proti modlám země tak násilné agresivní činy, že to až vypadalo pohrdlivě a nenávisťně. Ale žhář Persepole brzy změnil smýšlení a to tak úplně, že se mohl přímo uhadnout jeho záměr: prostě a krátce nahradit svým rodem dynastii Achamenidů a panovati jako jeho předchůdce nebo jako veliký Xerxes, s Řeckem na víc ve svých státech. Takovým způsobem sociální soustava perská by byla vstřebala soustavu řeckou.

Nicméně, přes veškerou autoritu Alexandrovu, nic takového se nedostavilo. Jeho generálům a jeho vojákům se nelíbilo, aby oblékal dlouhý vlající šat, aby si nasazoval mitru, aby měl kolem sebe kleštěnce a aby tak zapíral svou zemi. Zemřel. Někteří z jeho nástupců pokračovali v jeho soustavě. Nicméně byli nuceni poleviti, a proč ještě mohli dojít k položení cesty, jak se to stalo normálním stavem na pobřeží asijském a v helenisovaném Egyptě? Protože jejich poddaní se skládali z lidu velmi pestrého: Řeků, Syrů, Arabů, který neměl nijakého důvodu nepřijmouti nějaký kompromis ve věci kultury. Ale tam, kde plemena zůstala rozlišena, tam není žádných předělávaných kultur. Každá země zachovává svoje mravy národní.

Právě tak ještě do posledních dnů říše římské mestická civilizace, která vládla v celém Orientě, čítaje v to i pevninské Řecko, byla víc asijská než řecká, protože v masách bylo mnohem více prvé krve nežli druhé. Inteligence, to je pravda,

si dala záležitosti na tom, aby měla helenskou formu. Nicméně není nesnadno objeviti v myšlenkách těchto dob a těchto zemí základ orientálský, jenž živě proniká ze všeho, co vykonala škola Alexandrijská, jako unitářské nauky právníků řecko-syrských. Tak poměr, pokud jde o množství krve, je zachován : převaha náleží skupině hojnější.

Dříve nežli toto přirovnání, jež se vztahuje na styk všech civilisací skončím, ještě několik slov o situaci arabské kultury vzhledem ke kultuře naší:

Pokud jde o vzájemné odpuzování, není tu žádných pochyb. Naši otcové ve středověku mohli obdivovati zblízka divy státu muslimanského, když se nezdráhali posílati svoje studenty do škol Cordovy. Nicméně nic arabského nezůstalo v Evropě za hranicemi zemí, které podržely něco krve ismaelitské a brahmanská Indie se zachovala nejinak: jako my, poddána pánům mohamedánským, s úspěchem odolala jejich úsilím.

Teď je na nás, abychom jednali na troskách civilisace arabské. Vymítáme je, ničíme je: nedokážeme je předělati, jakkoli tato civilisace sama není prapůvodní a měla by méně vzdorovati. Národ arabský, tak početně slabý v podstatě neudělal nic, než že vstřebal kusy plemen, podrobených jeho šavlí. Tak tedy Muslimani, lid nesmírně pomíchaný, mají pouze mestickou civilisaci, v níž je možno snadno nahledati všechny prvky. Jádro vítězů, jak známo, nebyl před Mohamedem národ nový ani neznámý. Jeho tradice byly společné se semity a chamity, z nichž pocházel. Třel se jak o Židy, tak o Foiniky. Měl v žilách krev jedněch i druhých a sloužíval jim za obchodního prostředníka na Rudém moři na východním pobřeží Afriky a na pobřeží Indie. U Peršanů a u Římanů hrával tuze úlohu. Mnohé z jeho kmenů měly účast na politickém životě Persie pod Arsacidy a pod syny Sassana, kdežto jiný z princů jako Odeant se prohlásil Cesarem, jedna z dcer krále Amra, Zenobia, vládkyně Palmyry, se obklopila slávou zcela po římsku a jiný, Filip, se mohl obléci v purpur císařský. Tento křížený

národ tedy vždycky udržoval od nejstarších dob starověku vztahy s mocnými společnostmi, jež s ním sousedily. Měl podíl i na jejich pracech a podoben obožživelníku, s půlí těla ve vodě, s půlí těla na slunci tkvěl jednak v pokročilé kultuře, jednak v barbarství.

Mahomed vytvořil náboženství nejvhodnější pro ideje svého národa, kde modloslužebnictví nacházelo mnoho přívrženců, ale kde i křesťanství, znetvořené rozkolníky a požidovštěle, nemělo mnohem méně vyznavačů. Náboženské thema proroka korejšitů byla taková kombinace, že soulad mezi zákonem Mojžíšovým a věrou křesťanskou v ní byl vyváženější nežli v naukách církevních. To byla návnada svůdné chuti a ostatně každá theologická novinka měla naději, získati věřící mezi Syry a Egyptany. Aby dal dílu korunu, podával Mahomed nové náboženství se šavlí v ruce, což byla jiná záruka úspěchu mezi davy bez vnitřního pouta, proniknutými pocitem vlastní nemohoucnosti.

Takto vystoupil islamismus ze svých pouští. Vyzývavý, málo vynalézavý a již na dvě třiny napřed získán pro civilisaci řecko-asiatskou; tak jak pokračoval vpřed, nacházel na obou březích západu a jihu Středomoří všechny přírůstky nasycené touto složitou kombinací. Ještě více jí prolнул. Od Bagdadu až po Montpellier rozprostřel svůj kult, vypůjčený od církve, od synagogy, od zmrzačených tradicí hedžasských a z Yemenu, rozprostřel i své zákony perské a římské, svou vědu řecko-syrskou a egyptskou, svou administraci, od prvního dne tolerantní jak se náleží tam, kde pranic jednotícího nesídlí v těle státu. Neprávem byl vyslovován obdiv nad rychlými pokroky zjemnění mravů. Tento národ z velké většiny převlékl šat a nebyl poznán, když se jal hráti úlohu apoštola na jevišti světa, kdež už dávno nebyl znám pod svými starými jmény. Dlužno si uvědomiti ještě jinou závažnou skutečnost. V tomto souboru tak rozličných rodin, jistě každý přinesl svůj podíleček k obecnému blahu. Než, kdo to dal podnět, kdo to udržoval vznět tak dlouho, jak jsme jej viděli trvati (což

ostatně dlouho nebylo), kdo? Jedině malinké jádro kmenů arabských, příšlých z nitra poloostrova, které dodaly nejen učence, nýbrž i fanatiky, vojáky, vítěze a pány. Civilisace arabská nebyla jiná než řecko-syrská, zmlazená, oživená dosti krátkým dechem genia, ale novějším a připestřeným směsí perskou navíc. Takto vypravena, ochotna k mnoha ústupkům, neshoduje se při tom se žádnou sociální formulí, vyšlou z jiných počátků nežli z jejích vlastních; nikoli, neshoduje se o nic víc než kultura řecká se kdy shodla s kulturou římskou, tak blízkou to příbuznou, jež zůstala po tolik staletí uzavřena ve hranicích téže říše. Toto jsem chtěl uvést o naprosté nemožnosti splynutí civilisací, jež přináležejí různým skupinám ethnickým, sobě cizím.

Když dějiny stanovily tak patrně tuto nesmiřitelnou nevraživost mezi plemeny a jim příslušnými způsoby kultury, jest zcela jasno, že nepodobnost a nerovnost sídlí v samém nitru těchto konstitutivních odpudlivostí, a jakmile Evropan se nemůže nadíti, že jednou bude moci civilisovati černocho, a když se mu nepodaří než poněkud vštípiti mulatovi část svých schopností; když zas ten mulat, spjatý s krví bílou, nedá ještě vznik tvorům schopným pochopiti co lepšího nežli mestickou kulturu, stupně poněkud pokročilejšího k ideím plemene bílého, mám za oprávněné tvrditi, že existuje nerovnost inteligencí u rozličných plemen.

Opakuji k tomu, že tu nejde o to, upadnouti do metody, na neštěstí přemilé ethnologům, a při nejmenším směšné. Nepřu se, jako oni, o morální neb intelektuální hodnotu *jedinců* ojedinelých. Co se tkne hodnoty mravní, tu jsem úplně vyňal, když jsem zjistil schopnost všech rodů lidských poznati prospěšnou měrou světla křesťanství. Jde-li o hodnotu intelektuální, vzpírám se vůbec té argumentaci, jež záleží v tom, že se říká: Každý černocho je k ničemu, a můj hlavní důvod k tomu, že to neříkám je ten, že bych oproti tomu podobně musil uznati, že každý Evropan je inteligentní, a já prchám na sto mil od takového paradoxu.

Obr. 11.

Nebudu čekat, až přátelé rovnosti plemen mi přijdou ukázati v nějaké knize, sepsané misionářem nebo mořeplavcem, nějaké místo, kde se zjišťuje, že nějaký Yolofof se ukázal býti zdatným tesařem, nebo že jeden Hotentot byl dobrým sluhou, že nějaký Kafr tančí a hraje na housle a že nějaký Bambara umí aritmetiku. Připouštím, ano připouštím, dříve než se mi to prokáže, všechno, co se bude vypravovati podivuhodného v tomto oboru o nejhrubších divoších. Já jsem popřel nej-
krajnější hloupost, neschopnost chronickou, i u kmenů nej-
skleslejších. Jdu dokonce dále nežli moji protivníci, protože neberu v pochybnost, že značný počet náčelníků černošských přesahuje silou a hojností myšlenek, mohutností kombinace svého ducha, intenzitou čínorodých schopností obecnou úroveň, na kterou naši sedláci ba dokonce naši měšťané vhodně školení a nadaní, mohou dospěti. Ještě jedenkrát, a stokrát, nestavím se na úzké pole individualit. Zdá se mi vědy příliš nedůstojným, zastavovati se u mělkých a nedůsledných vývodů. Dal-li Mungo-Park nebo Leander nějakému černochovi vysvědčení inteligence, kdo mi oproti tomu ručí, že jiný cestovatel, setkav se s tímže fénixem, nezaloží na jeho hlavě přesvědčení, diametrálně opačné? Tož zanechme těchto dětin-skostí a srovnávejme, ne lidi, nýbrž skupiny. Až se dobře pozná, čeho ty skupiny jsou schopny, v jakých mezích se pohybují jejich schopnosti, na jakou intelektuální výši dospějí, a které jiné národy nad nimi vládnou od počátku dějinných dob, pak budeme jednoho dne oprávněni zabývat se podrobnostmi, badati, proč veliké individuality nějakého plemene jsou nižší než geniové jiného plemene. Pak, srovnávající mezi sebou mohutnosti obyčejných lidí všech typů, dohledáme se těch stránek, jimiž se rovnají a těch, kde jeden nad druhého vyniká. Tato obtížná a choulostivá práce se nebude moci konati prve než bude co nejpřesněji vyvážena a nějakým matematickým způsobem vyšetřena vzájemná situace plemen. Nevím, zda kdy se docílí nepopíratelně jasných výsledků a zda budeme kdy tak dalece pány, abychom, nevy-

slovující se pouze o povšechných skutečnostech, mohli tak odstíny zvládnouti, aby bylo možno definovati, rozpoznati a tříditi spodní vrstvy každého národa a pasivní individuality. V tom případě pak se dokáže bez nesnází, že činnost, energie, inteligence nejméně nadaných jedinců v plemelech panujících, převyšují činnost, energii, inteligenci příslušných jedinců, vyšších ze druhých skupin.

Hle, tedy lidstvo, rozvržené na dva celky velmi nepodobné, velmi nerovné, nebo lépe řečeno na pořadí kategorií, sobě vzájemně podřaděných a nadřaděných, a kde stupeň inteligence je stupněm celkového povznesení.

V tomto pořadí jsou dvě skutečnosti, působící neustále na každou řadu. Tyto skutečnosti, věčné příčiny pohybu, jenž sbližuje pleмена a snaží se aby splynula, jsou, jak už jsem uvedl: přibližná podobnost hlavních charakterů fyzických a povšechná schopnost vyjadřovati pocity a myšlenky modulací hlasu.

Až dostatečně jsem pojednal o prvním z obou zjevů (příčin), vpraviv jej do jeho pravých hranic.

Teď se budu zabývati druhým a budu badati, jaké vztahy tu jsou mezi ethnickou mohoucností a hodnotou jazyka mluveného: jinak řečeno, zda nejkrásnější nářečí náležejí silným plemenům; ne-li, kterak se tato anomalie může vysvětliti.

KAPITOLA XV.

Jazyky mluvené, nestejně mezi sebou, jsou v dokonalém vztahu k hodnotě dotýčného plemene.

Kdyby bylo možno, aby surové národy, zaujímající místo na spodku ethnického žebříku, znamenavší tak málo ve vývoji mužském jako v ženské činnosti lidstva, vynalezly mluvy filosoficky hluboké, esteticky krásné a ohebné, bohaté na různé výrazy a přesné, tvarů charakteristických a šťastných, stejně vhodné k vznešenostem, k půvabům poesie, jako pro strohou

přesnost politiky a vědy, tu by bylo nepochybným, že takové národy by měly nadání velmi neužitečné: nadání vynalézati nástroje, jichž se neužívá pro úplnou neschopnost pracovníků.

Bylo by pak míti za to, že příroda má vrtochy bez cíle a bylo by třeba doznati si, že jisté uličky pozorování končí ne v neznámu, což se stává často, ne v nerozlušitelné záhadě, nýbrž prostě v absurdnosti, protismyslnosti.

První pohled, vržený na tuto otázku, se zdá býti přízniv tomuto nemilému řešení. Protože, berouce pleмена jak jsou v nynějším stavu, jsme nuceni přiznati, že dokonalost nářečí je hodně neúměrně daleko od stupně civilizace. I když pozorujeme pouze moderní jazyky evropské, vidíme, že jsou mezi sebou nerovné a ty nejkrásnější, ty nejbohatší nenáležejí národům nejpokročilejším. Kromě toho, srovnají-li se tyto jazyky s mnohými z těch, které bývaly rozšířeny po světě v různých dobách, vidí se, že bez výjimky zůstávají pozadu.

Zvláštní to podívaná: celé skupiny národů, ztrnulších na podprostředních stupních kultury, mají jazyky, jejichž hodnota je nepopíratelná. To takovým způsobem, jako by síť jazyků, skládající se z oček rozličné ceny se zdála vržena nahodile na lidstvo: hedvábná a zlatá očka kryjí často bídné, nevzdělané a dravé bytosti; vlna, konopí a žíně překážejí oduševnělým, učeným a moudrým společnostem. Na štěstí je to pouhé zdání a když na to použijeme nauku o rozdílnosti plemen, již na pomoc přispěchává historie, ihned je z toho o jeden důvod více k upevnění důkazů, daných svrchu o intelektuální nerovnosti typů lidských.

První filologové se dopouštěli dvojího omylu: prvního toho, že předpokládali, že (rovnoběžně s tím co říkají jednopůvodníci) jazyky jsou vytvářeny na jediném principu; druhého omylu se dopouštěli tím, že připisovali vynález řeči čistě jen vlivu hmotných potřeb.

Co se jazyků týče, pochybnosti nejsou dovoleny. Jeť úplná rozdílnost ve způsobech tvoření a jakkoli klasifikace navrhované filologií snad by potřebovaly ještě přezkoušení, nelze ani

minutu udržeti názor, že rod altajský, arianský, semitský nepocházejí ze zdrojů dokonale sobě vzájemně cizích. Všecko se tu liší. Lexikologie má v těchto různých linguistických prostředcích tvary úplně úchylně charakteristické. Modulace hlasu je tam zvláštní: tu se používá obzvláště pysků pro vytvoření zvuků; tam jinde se vydávají stahováním hrdla; v jiné soustavě se vyluzují výslovností nosní a jako by se svrchu hlavy. Skladba částí řeči poskytuje příznaky neméně určité, spojující nebo oddělující odstíny myšlenky a poskytující zvláště při ohýbání podstatných jmen a v povaze slovesa nejnapadnější průkazy o rozdílnosti logiky a citlivosti, jež je mezi kategoriemi lidskými. Co z toho plyne? To, že když filosof namáhaje se ujasnit si zcela podružnými dohady prapůvod jazyků, začíná tu práci tím, že předpokládá před sebou člověka ideálně pojetého, člověka dokonale bez plemenných znaků, zkratka *člověka*, začíná tak skutečným nesmyslem, a v tom nesmyslu neúprosně pokračuje. Není vůbec ideálního *člověka*, a jsem-li přesvědčen, že nikde a nikdy nebude objeven, je to zcela jistě tam, kde jde o jazyk. Na tomto poli znám majetníka jazyka finského, nebo jazyka arijského nebo nějakých kombinací semitských; ale neznám *člověka* absolutního. Nemohu uvažovati podle té myšlenky, že z takového a takového jediného východiska lidstvo dospělo k vytvoření nářečí. Bylo *vícero* východisek, protože bylo vícero forem inteligence a citlivosti.

Přistupuje nyní ke druhému názoru, mám za to, že je stejně mylný. Podle této nauky by nebylo bývalo vývoje než podle toho, jaká by tu byla nutnost. Z toho by vycházelo, že plemena mužská by měla jazyk přesnější, hojnější, bohatší nežli plemena ženská a když kromě toho hmotné potřeby se vztahují na předměty, náležející do oboru smyslů a projevují se hlavně činem, tu by lexikologie byla hlavní částí nářečí.

Gramatický mechanismus a syntaxe nebyly by měly nikdy příležitost překročit meze praprostých a prvotných kombinací. Sečlenění zvuků jakž takž vázaných stačí vždycky pro vyjádření potřeby a posunek, snadný to doprovod, může doplniti

co výraz ponechal nejasným, jak to dobře vědí Číňané. A to by nejen skladba byla zůstala v plénkách. Bylo by tu bývalo třeba se spokojiti s jiným druhem chudoby neméně citelné, tím, že by bylo bývalo nutno obejít se bez harmonie, počtu a rytmu. Co záleží, skutečně, na melodice tam, kde jde jen o to, aby tu byl kladný nějaký výsledek? Jazyky by byly bývaly nepromyšlená, nahodilá snůška zvuků lhostejně používaných.

Tato theorie má několik důvodů. Čínština, jazyk to plemene mužského, jak se zdá, byla s počátku tvořena jen jako jazyk užitkářský. Slovo se tam nepovznese nad pouhý zvuk. Zůstal jednoslabičným. Tam není vývoje lexikologických. Není tam kořenů, z nichž by se rodily odvozeniny. Všecka slova jsou kořeny, ona se neobměňují sama sebou, nýbrž mezi sebou, a to podle způsobu dosti obhroublého skládání. Tak se setkáváme s velikou prostotou mluvnickou, z čehož vyplývá převeliká jednotvárnost při rozmluvě a jež pro (naši) inteligenci, zvyklou na tvary bohaté, rozmanité, hojné, na nevyčerpatelné kombinace nářečí šťastnějších vylučuje i samotný pojem estetické dokonalosti. Nicméně dlužno doložit, že nic neopravňuje k tomu míti za to, že Číňané sami pociťují tento poslední dojem. V důsledku toho, že jejich jazyk má svéráznou krásu pro ty, kteří jím mluví, jsa podroben jistým pravidlům, jež usnadňují melodické vyvinutí zvuků, nejsme oprávněni míti za to, že by ho nedocílil. A tak jest v počátečních prvcích čínštiny něco jiného, něco více než prosté hromadění utilitářských hlásek.

Nicméně neodmítám myšlenku, podle které přináležejí plemenům mužským estetická podřadnost dosti příznačná, zračící se v konstrukci jejich nářečí. Shledávám toho příznaky nejen v čínštině a její poměrné chudosti, nýbrž i v úsilí, s jakým některé národy Západu zbavily latinu jejich nejkrásnějších schopností rytmických a gotický jazyk jeho zvučnosti. Slabá hodnota nynějších našich jazyků, i těch nejkrásnějších, přirovnáme-li je k sanskrtu, řečtině, i jen latině, nemusí býti dokazována a shoduje se dokonale s prostředností naší civilisace

a s prostředností civilisace Nebeské říše v oboru literatury a umění. Avšak, i když připustíme, že tato rozdílnost může sloužit spolu s jinými rysy ke charakterisování plemen mužských, přece jen když existuje v těchto jazycích jistý cit eurytmický, cit velmi malý nepochybně, ale přece jen, když existuje dosti mocná a skutečná snaha vytvořit a udržet jisté zákony sečlenění mezi zvuky a zvláštními podmínkami tvarů a tříd pro mluvené modifikace myšlenky, usuzují z toho, že i v lůně nářečí mužských plemen je patrna ještě jiskra intelektuální a že tedy tato jiskra rozhoduje všude v prapůvodu jazyků stejně tak jako hmotná potřeba.

Řekl jsem právě, že kdyby tato poslední příčina (hmotná potřeba) byla mohla převládat sama, tu že by byla stačila pro lidské potřeby zásoba slabik utvořených nahodile v prvních dobách druhu. Je jisto, že tento předpoklad je neudržitelný.

Zvuky nejsou navěšeny jen nahodile na myšlenky. Jejich volba byla řízena pudovým rozlišováním jistého vztahu logického mezi vnějšími hluky, jež jdou do ucha a mezi myšlenkou člověka, kterou jeho hrdlo nebo jazyk chtěly vyjádřit. V posledním století jsme byli překvapeni tou rozmanitostí. Neblahou náhodou se toho zmocnila tehdejší etymologická přepjatost a hned se trefilo na tak absurdní výsledky, že je stihla správně kletba nepopulárnosti a odpravila je. Po dlouhou dobu toto pole tak pošetile užívané jeho prvními obdávatelci strašilo dobré myslitele. Nyní se k němu vracíme a používáme přísných ponaučení zkušenosti, jsme opatrnější a zdržlivější, takže budeme moci shromáždit pozorování hodná záznamů. Ale vždy se má k této nauce sáhnouti jen s velkou opatrností, jinak se spustíme na pěšiny v temnotě, kde zdravý smysl brzy zabloudí.

Tyto náznaky, jakkoli jsou slabé, dokazují, že hmotná potřeba nerozhodovala sama při utváření jazyka, a že lidé tu uplatnili svoje nejlepší schopnosti. Nepřivěsili libovolně zvuky k věcem a pojmům. Tudy takový první jazyk, ať už si jej představujeme hodně hrubý, hodně drsný a chudý, přece jen

obsahoval prvky, nutné k tomu, aby se jeho větve mohly vyvíjati jednou logicky, rozumně k určité potřebě.

Wilhelm v. Humboldt poznal svou obvyklou bystrozrakostí, že každý jazyk existuje zcela neodvisle od vůle osob jím mluvících. Přimyká se těsně na jejich intelektuální stav, jest úplně mimo dosah jejich vrtochů a není v jejich moci jej libovolně obměňovati. O tom podaly zajímavá svědectví příslušné pokusy.

Z toho usuzují, že jazyk jest úzce spjat s formou inteligence plemen a že od svého prvopočátku míval, třeba jen v zárodku, prostředky nutné k obrázení různých rysů této inteligence na jejich různých stupních.

Ale tam, kde inteligence plemen zašla do slepých uliček nebo má mezery, tam je má jazyk také. To je vidět na čínštině, na sanskrtu, řečtině, na skupině semitské. Bujný nadbytek výrazů filosofických a ethnických v sanskrtu, jeho bohatství a jeho eurytmické krásy jdou ruku v ruce s národem. Právě tak je tomu u řečtiny, kdežto nedostatek určitosti nářečí mluvených národy semitskými se shoduje dokonale s přirozeností těchto rodů.

Když sestoupíme z poněkud zamlžených výšin minulých věků na pahorky historických dob, bližších naší době, jsme svědky mnohých nářečí při samém jejich zrodu a tento velký zjev nám nechává nahlédnouti ještě zřetelněji, s jakou věrností se obráží ethnický duch v jazyce.

Jakmile nastane míšení národů, příslušné jazyky vstupují do revoluce někdy pozvolné, někdy náhlé, ale vždy nevyhnutelné. Mění se, a zakrátko hynou. Nové nářečí, jež na jejich místo nastupuje, je kompromisem mezi oběma zmizelými typy a každá strana do něj ukládá přínos tím větší, čím více jednotlivců dodala do rodící se společnosti. Takto v našich západních národech od 13. století nářečí germánská musila ustupovati nikoli latině, ale románským jazykům v té míře, jak se obrozovala moc gallo-románská. Pokud jde o keltský živel, ten neustupoval před italskou civilizací, nýbrž prchal před koloni-

sací, a opravdu lze říci, že konec konců vyvázl ještě s polovičním vítězstvím právě pro velký počet těch, kteří keltsky mluvili, když ke splynutí Keltů, Římanů a Seveřanů definitivně došlo, a že Keltové mohli připravit modernímu jazyku svou syntaxi, utlumiti v tomto moderním jazyce ostré a drsné přízvuky přišlé z Germanie a přílišnou zvučnost přinesenou z italského poloostrova, a že mohla zvítěziti i eurymie, kterou Keltové měli. Postupný vývoj francouzského jazyka jest výsledkem této skryté, trpělivé a jisté práce.

Když ve smíšeninách národů lze rozpoznati po každé stránce zvláštní charakter, vyšlé ze množství ethnických prvků, je přirozeno, že výsledky linguistické jsou rovněž odstínované. Může se vzíti obecně za základ, že žádné nářečí nezůstane čistě po důvěrném styku s jiným rozdílným nářečím; že i když příslušné principy vykazují největší nepodobnosti, tu že se proměny dají sledovati aspoň v lexikologii; že když jazyk příživnický má nějakou sílu, vždycky útočí na eurymii, ano i na nejslabší stránky soustavy mluvnické, z čehož vyplývá, že jazyk jest nejchoulostivější a nejkřehčí částí národní individuality. Bude se tedy často naskytovati ten zjev, že ušlechtilý a vzdělaný jazyk bude přecházeti svým sjednocením s nářečím barbarským na jakýsi druh poměrné barbarštiny, když se postupně zbavil svých nejlepších schopností, ochudil se o slova, seschnul co do slovních tvarů, což svědčí o neodolatelném sklonu k asimilaci čím dále tím větší s nižším druhem, jejíž spáření plemen mu dalo. To je to, co se přihodilo jazyku valašskému a rhetskému, jazyku kawi a jazyku birmanskému. I jeden i druhý z těchto poslednějších nářečí jest prolutý prvky sanskrtskými a přes všechnu ušlechtilost tohoto spoje příslušní posuzovatelé je prohlašují za nižší než jazyk delaware.

Skupina kmenů, mluvící tímto nářečím, vyšlá z větve Lenni-Lénaps jest původně hodnotnější než obě žluté skupiny, vlečené indskou civilisací, a je-li přes to pod nimi, je to proto, že oni Asiaté žijí pod tlakem sociálních vynálezů ušlechtilého

plemene a těžší z jejích výhod, sami sebou za mnoho nestojíce. Styk se sanskrtem stačil, aby je vyzdvihl dosti vysoko. Je tedy třeba, když se setkáme s divokým národem, mluvícím nářečím vyšším než je nářečí civilisovanějšího národa, rozlišovat pečlivě, zda civilisace toho poslednějšího jim náleží skutečným vlastnictvím nebo pochází-li z infiltrace cizí krve. V tomto poslednějším případě se shoduje nedokonalost původního jazyka a zkomolení jazyka přineseného dokonale s existencí jistého stupně sociální kultury.

Jinde jsem již uvedl, že netřeba se diviti, že poetický a filosofický smysl u sanskrtských Indů a u Řeků byl vyvinutější než u nás, protože každá kultura má jiný dosah. Oproti tomu duch praktický, kritický, učený vyznačuje spíše naše společnosti. Celkem vzato, jsme nadáni aktivní ctností energičtější než vznešení vládci jižní Asie a Hellady. Oproti tomu my jim za to ustupujeme na poli krásna a z toho plyne přirozeně, že naše mluvy zaujímají to skromné stanovisko jako naši duchové.

Kdyby dvě civilisace se mohly kdy vyvinovati rovnoběžně jazykově, ale protichůdně co do poměrné hodnoty, bylo by nutno opustiti myšlenku úplné solidarity mezi hodnotou jazyků a hodnotou inteligencí. To je nemožno připustiti.

Ostatně, sledujeme-li tuto cestu, bude dosti obtížno určit pro skupiny mesticů příčiny idiomatického stavu, ve kterém je nacházíme. Nemívámeť vždycky o poměru míšení nebo o jeho jakosti dostatečně jasno tak, abychom mohli zkoumati jeho organisační práci. Nicméně vliv těchto prvotných příčin trvá, a není-li odhalen, může vésti k mylným závěrům.

Právě proto, že vztah nářečí a plemene jest dosti těsný, zachovává se značně déle nežli si národy zachovávají státní útvar. To se dá poznati, když národy změnily jméno. Jenomže méně se jako jejich krev, jazyk nezmezí, nehyne, leda s poslední částíčkou jejich národnosti. Jeden z moderních případů jest řečtina; zkomolená jak jen možno, zbavena nejlepší části svých bohatství gramatických, pomatena a zašpiněna ve své

lexikologii, ochuzena, pokud se mi zdá, o jistý počet zvuků, přece jen zachovala svoji původní pečeť.

Někdy se přihází, že dokonalá věrnost ke zděděnému jazyku nebývá v charakteru všech plemen. To je další z největších potíží, když chceme filologií rozmotat záhadu původu nebo poměrné hodnoty lidských typů. Nejenže nářečí jsou podrobena proměnám, pro něž nelze vždy vyhledati ethnickou příčinu; nýbrž jsou i případy, kdy národy, tísněny stykem s cizími jazyky, opouštějí jazyk vlastní. To se přihodilo po výbojích Alexandrových mezi osvíceným obyvatelstvem v západní Asii, jako byli Carienové, Kapadokové a Armeni, a to je to, o čem jsem se již zmínil stran Galů. I jedni i druzí vstúpili do jazyků vítězů cizí princip, jenž sám je nakonec pozměnil. Kdežto tito národové udržovali ještě, třebaže nedokonale, svůj vlastní nástroj intelektuální, a kdežto druzí, mnohem houževnatější, na př. Baskové, Berberové na Atlase, Ekilové v jižní Arabii, mluví až po naše dny jako mluvívají jejich někdejší příbuzní, jsou zase naopak skupiny, na př. Židé, kterým, jak se zdá, nikdy na jazyku nezáleželo, kteráž lhostejnost se objevuje od prvních kroků tohoto stěhovačského národa. Tu vidíme pozoruhodný důkaz pravdy, že se nemá vždy na první pohled prohlašovati naprostý soulad mezi plemenem a jazykem, jímž mluví, vzhledem k tomu, že tento jazyk třeba mu také původně nenáležíval. Tu bych uvedl ještě i cikány, vedle jiných národů (Židů).

Zde vidíme, s jakou opatrností dlužno zacházeti s příbuzností nebo i s podobností při posuzování totožnosti plemen, protože nejenže četní národové užívají pozměněných jazyků, jejichž hlavní prvky nebyly jimi samými dodány, jak tomu nasvědčuje většina národů západní Asie, a skoro všechny národy Evropy jižní, nýbrž jiné národy přejaly jazyky úplně cizí, na jejichž utvoření skoro vůbec nepřispěly. Tento poslední případ snad je řidší. Vyskytuje se dokonce jako anomálie. Stačí však, že se může vyskytnouti, abychom se měli na pozor před takovým druhem důkazu, který je ošemetný na ta-

kovéto druhy úchylek. Nicméně, protože je to případ anormální a protože se vidá, kterak jazyky se podobávají zvláštnímu duchu národa, jenž je vytvořil a jak se měnívají právě v té míře, jak se krev národa pozměňuje, protože úloha, kterou hrávají při utváření svých odnožů jest úměrná číselnému vlivu plemene, které je přináší do nové směsi, vše to dává právo k úsudku, že národ nemívá jazyk hodnotnější než je sám, není-li tu zvláštních důvodů. Protože není možno dost zdůrazniti tuto okolnost, objasním její význam dalším novým důkazem.

V národě složitě podstaty neexistuje civilisace pro veškeré rozdužené vrstvy. Když dřevní ethnické příčiny konají svoji práci na spodku žebříku sociálního, tož tam nepřipouštějí, nenechají tam proniknouti leda slabě, a způsobem jen zcela pomíjícím, vlivy národního ducha řídicího. Použiji tohoto principu na Francii a řeknu jen, že na jejích 36 milionů obyvatel jich bylo nejméně 20 milionů, kteří brali pouze pasivní a nucenou dočasnou účast na civilisačním vývoji moderní Evropy. Vyjma Velkou Británii, jíž jde k dobru její větší jednota typů, důsledek to její ostrovní polohy, tento smutný poměr jest ještě více pozorovatelný na ostatním kontinentě. Když už jsem jednou bral Francii za příklad, zůstanu při ní a mám za to, že moje stanovisko o ethnickém stavu této země, a to, co jsem právě vyslovil všeobecně pro všechna plemena, co se týče dokonalé shody typu a jazyka, se tu potvrzuje nápadně dobře.

Víme málo o tom, vlastně nemáme po ruce průkazy žádné, jakými fázemi probíhal jazyk keltický a latinský-selský nežli se přiblížily a splynuly. Nicméně sv. Jeronym a jeho vrstevník Sulpicius Sever nám sdělují, že za jejich dob se mluvívaly nejméně dva jazyky obecné v Galii: *keltický*, zachovaný tak čistý na březích Rýna, že mluva Galo-Řeků, vzdálených přes 600 roků od matky-vlasti byla bezvadná po všech stránkách; pak se tu mluvívalo to, co se nazývalo *gaulols* a co podle názoru jistého komentátora nemohlo býti nic, než římský jazyk

pokažený. Ale ten jazyk gaulois, rozdílný od toho, jak se mluvíval v Trevíru, nebyl ani jazykem, jaký se mluvíval na západě, ani jaký býval v Aquitanii. Tento dialekt IV. století, pravděpodobně rozdělený na dvě, neměl místa ve středu a na jihu dnešní Francie. Z tohoto společného pramene jest tedy odvozovati proudy různě latinisované, jež tvořily později spolu s jinými míšeninami a v různých poměrech jazyk zvaný „oil“ a jazyk románský ve vlastním slova smyslu. V té míře, jak pokračujeme přes Seinu a za Loiru, krajinným nářečím přibývá čím dále tím více na keltické povaze. V Burgundsku, v nářečích krajiny Vaud a v Savojsku sama lexikologie, věc to hodná zmínky, zachovala po nich četné stopy, jež se nenacházejí ve francouzštině, kde obecně latina převládá.

Od XV. století vliv francouzského severu ustupoval před rostoucí převahou plemen zaloirských. Stačí zde srovnati to, co jsem již řekl stran jazyka s tím, co jsem již uvedl o krvi, aby se vidělo, jak je spjat vztah mezi živlem fysickým a fonetickým orgánem v individualitě obyvatelstva.

Uvedl jsem zde poněkud širěji některé skutečnosti, týkající se Francie. Chceme-li generalisovati na celou Evropu, nebude tu rozpačitostí. Všude se uvidí, že obměny a postupná přizpůsobení nějakého nářečí nejsou, jak se obecně tvrdívá, dílem staletí: kdyby tomu bylo tak, tu ekhili, berberský jazyk, euskara, dolnobretonština by byly dávno zmizely a ony žijí přece. Obměny a přesuny byly přivoděny nápadnou souběžností, převratnými událostmi, jež se sběhly v krvi posloupných pokolení.

Nepominu mlčením jednu podrobnost, kterou zde vysvětlím. Uvedl jsem, kterak jisté skupiny ethnické, když převládá jedna schopnost a zvláštní nutnosti, mohly se vzdáti svého přirozeného nářečí a přijati jiné, které jim bylo více nebo méně cizím. Uvedl jsem již Židy. Jsou ještě zvláštější příklady takového opuštění vlastního nářečí. Vidíme divoké národy, mluvící jazykem nad ně vznešenějším, a v tom nám dává Amerika příklad.

Tato pevnina měla ten zvláštní osud, že její národy se vy-

vinuly, abychom tak řekli, potajmu. Chyběloť těmto civilisacím umění písarské. Doby historické tam počínají teprve pozdě a zůstávají vždy temné. Půda nového světa má přemnoho kmenů, které, jsouce si sobě sousedy, málo sobě se podobají, jakkoli náležejí všechny původům stejným, různě kombinovaným.

Od d'Orbignyho víme, že ve Střední Americe skupina, kterou jmenuje chiquitickou, jest složenina národů, z nichž největší má asi 15.000 duší a ty nejmenší asi 350 členů a že všechny tyto národy, i ty nejmenší, mají nářečí určitá. Takový případ může pocházeti jen z nesmírné ethnické anarchie.

V tomto předpokladu se nikterak nedivím, že tu jsou mezi národy, jako Chiquiti, dokonalosti složitého jazyka, a jak se zdá, dosti učeného. U těchto domorodců slova, jimiž mluví muž, nebývají stejná s těmi, jimiž se vyjadřuje žena. V každém případě, když muž používá výrazů ženských, mění jim koncovky. To je jistě velmi rafinované. Na neštěstí vedle tohoto lexikologického přepychu soustava početní se omezuje na čísla jen základní. Velmi pravděpodobně v jazyku zdánlivě tak vypracovaném tento rys chudoby jest pouze účinek nepřízně staletí, ke které přispívalo barbarství nynějších majetníků. Když takové pitvornosti vidíme, bezděčně přicházejí na mysl ty nádherné paláce, divy renaissance, jež následky revolucí odsoudily, aby byly přiřknuty zhrublým vesničánům. Oko se obdivuje ještě pěkným sloupečkům, elegantním loubím, tesaným portikům, imposantním opěrám, odvážným schodištím, nádheře zbytečné pro tu bídu, jež v tom bydlí, když současně dřevé střechy propouštějí déšť, když podlahy se propadají a když rostliny rozštěpují zdi a vnikají do nich.

Mohu nyní prohlásiti, že filologie ve svých vztazích ke zvláštní povaze plemen potvrzuje všechna zjištění fyziologie a dějin. Jenomže její zjištění se vyznačují zvláštní velikou choulostivostí a nemůžeme-li se opřítí než o ně, není nic odvažnějšího než pouze na ně spoľehnouti úsudkem. Bez pochybností, bez jakýchkoli pochybností, stav jazyka odpovídá vždy intelektuálnímu stavu skupiny, která jím mluví, ale ne vždy

odpovídá její vnitřní hodnotě. Abychom obdrželi tento vztah, nutno pozorovati pouze to plemeno, kterým a pro které dotyčný jazyk původně byl vytvořen. Nuže, dějiny nás odkazují, jak se zdá, vyjme-li se plemeno černé a některá žlutá, jen nejvýše snad na plemena čtvrtého stupně. V důsledku toho nás vede jen k nářečím odvozeným, u nichž lze jasně vyjádřiti zákon vytvářecí jen tehdy, náležejí-li dobám poměrně mladým. Z toho vyplývá, že výsledky takto docílené, jež mají stále zapotřebí potvrzení dějepisného, nemohou poskytnouti průkazy neomylného rázu. Čím více se spouštíme do hlubin starověku, tím světlo více kmitá a filologické vývody se stávají ještě hypotetičtějšími. Je velmi mrzuto býti odkázán na to, když hledíme osvětliti stopu lidského rodu a poznati ethnické prvky, ze kterých se skládá. Víme, že Sanskrit a zend jsou jazyky příbuzné. To je věc významná. Co se tkne jejich kořene, nic nám není povědomo. Stejně je tomu tak u jiných starých jazyků. Z jazyka euskary neznáme nic než jej. Poněvadž dodnes nemá sobě podobného, neznáme jeho rodokmen, nevíme, má-li býti považován za úplně primitivní, či dlužno-li v něm spatřovati jazyk odvozený. Nemohl by nás tedy poučiti o ničem pozitivním stran prosté či složité povahy skupiny, jež tímto jazykem mluví.

Pokud jde o ethnologii, dlužno s povděkem přijati pomoc filologie. Nicméně lze ji přijmouti jen s výhradou a pokud možno nic nebudovati na ní samotné.

Toto pravidlo jest příkazem opatrnosti. Nicméně všechny skutečnosti, jež právě jsme prošli, ukazují k tomu, že jest původně úplná totožnost mezi intelektuální hodnotou plemene a hodnotou jeho vlastního přirozeného jazyka; že v důsledku toho jazyky jsou sobě nerovny co do hodnoty a dosahu, nepodobné sobě co do tvaru a ve svém základu, tak jako plemena; že jejich vlastností a hodnoty se stravují a mizejí úplně tak jako krev plemen v příliš značné záplavě různorodých prvků; konečně že když jazyk kasty vyšší se octne u skupiny lidí jazyka toho nehodné, že neodvratně hyne a se mrzačí.

I když bývá často nesnadno ve zvláštním případě usouditi na poprvé z hodnoty jazyka na hodnotu národa, který jím mluví, přece jen je nepopíratelné, že v zásadě se to dělati může. Proslouvují tedy tuto povšechnou zásadu:

Pořadí jazyků odpovídá přesně pořadí plemen.

KAPITOLA XVI.

Přehledné zopakování; poměrné karaktery tří velkých plemen; sociální účinky míšení; povýšenost bílého typu a v tomto vrcholné místo typu rodu arijského.

Ukázal jsem skromné místo, jež zaujímá náš druh v organickém světě. Bylo možno viděti, že hluboké rozdíly fysické, a neméně vyslovené rozdíly morální, náš druh oddělují od ostatních živých bytostí. Tak tedy samotný pro sebe jsem jej studoval a fysiologie, třebaže nejistá na svých cestách, málo jistá ve svých pomůckách a vadná ve svých metodách mi přece jen dovolila rozlišiti tři veliké typy, ostře odlišené, totiž typ černý, žlutý a bílý.

Odrůda černá jest nejubožejší a sedí na spodku žebříku. Charakter živočišnosti, vtisknutý její břišní páncí jí určuje její osud již od okamžiku početí. Nikdy nevyvázne z nejužšího intelektuálního okruhu. Nicméně není to pouhé zvíře ten černoš s úzkým ubíhavým čelem, jenž nosí kdesi uprostřed lebky příznaky jisté hrubě mocné energie. Ať jsou tyto schopnosti myšlenkové prostřední nebo vůbec žádné, přes to on má v žádostivosti a tím i ve své vůli intenzitu často strašlivou. Mnohé z jeho smyslů jsou vyvinuty silou neznámou druhým plemenům: hlavně chuť a čich.

Ale právě tam v lačnosti pocitů je nápadná pečeť jeho nízkosti. Všecky potraviny jsou mu vhodné, jde jen o to jíst, jíst přílišně, zuřivě. Všecky pokrmy jsou mu dobré, žádný se mu nezošklivuje, žádný jej neodpuzuje. Není nejodpornější zdechliny, jež by byla nehodna jeho žaludku. Zrovna tak je

tomu s různými pachy a jeho smyslnost se spokojuje nejen s nejhruššími, nýbrž i s nejhnuššími. K těmto hlavním rysům povahovým přistupuje nestálost náladová, měnlivost citů, jež se ničím nedají ustáliti a jež pro něj v niveč přivádí pojem ctnosti a neřesti. Konečně, jemu nezáleží mnoho na životě vlastním a na životě bližního; se zálibou usmrcuje, aby jen zabíjel, a tento stroj lidský, tak snadno vznětlivý, je před utrpením tak zbabělý, že se utíká dobrovolně ke smrti anebo je přílišně necitelný.

Plemeno žluté se jeví jako protiklad tohoto typu. Lebka, místo aby byla vržena vzad, se nese právě kupředu. Čelo široké, kostnaté, často vystupující, vyvinuté do výšky, spočívá na tváři trojúhelníkové, v níž nos a brada netvoří žádných hrubých a drsných výčnělků jako u černocho. Povšechná náchylnost k otylosti není tu speciálním rysem, nicméně shledáváme se s ní častěji u žlutých kmenů než u jiných druhů. Málo tělesné síly, sklonnost k netečnosti. Po stránce mravní žádná z oněch přepjatých podivných výstředností, jež jsou tak obecné u černých. Slabá žádostivost, vůle spíše umíněná než silná, chuť pro hmotná potěšení neustálá, ale klidná; při nečasté hltavosti není tu vybíravosti větší než u černocho; ve všech věcech náchylnost ke prostřednosti; chápavost dosti snadná pro to, co není ani příliš vznešené ani hluboké; láska k užitečnému, úcta před pravidlem, svědomí obdařené jistou dávkou svobodomyšlnosti. Žlutí jsou v úzkém slova smyslu praktikové. Nesní o teoriích, nelíbují si v nich, málo co vynaleznou, ale dovedou oceniti a přizpůsobiti, co je k něčemu dobré. Jejich touhy se omezují na blažené a nejpohodlnější živobytí. Vidíme, že jsou nad černocho. To je lid a měšťanstvo, které by každý civilisátor rád zvolil za základ své společnosti: ale není vlastně z čeho tu společnost vytvořit ani dáti čemu vzpruhu, krásu a čilost.

Přijdou nyní národové bílí. Přemýšlivá energie nebo spíše energická inteligence; smysl pro užitečné, ale ve významu daleko širším, vyšším, srdatějším, ideálnějším, nežli u národů

Obr. 12.

Žlutých; vytrvalost, která je si vědoma překážek, a konečně nachází i prostředky k odklizení; s větší mohoucností tělesnou, s mimořádným pudem pro pořádek, nejen pro pořádek jako záruku odpočinku a pokoje, nýbrž i jako nezbytný prostředek k sebezachování; a zároveň vyslovenou zálibu ve svobodě, ano i přílišné; vyložený odpor k formalistické organizaci, ve které se uspávají Číňané, stejně jako proti povýšenému despotismu, jedině to uzdě národů černých.

Běloši se kromě toho vyznačují ještě zvláštní láskou k životu. Zdá se, že proto, že umějíce ho lépe užívat, přikládají mu více ceny, šetří jím více ve prospěch svých a i druhých. Svě krotosti, když se jí vůbec dopouštějí, jsou si vědomi, což u černochů je věc dosti sporná. Avšak i když tento drahocenný život má být obětován, jsou-li tu důvody, bez reptání jej dávají. Jedna z prvních pohnutek je čest, která pode jmény skorem podobnými zaujímala veliké místo v oboru myšlenkovém od počátku druhu. Není mi třeba dokládati, že pojem cti a v něm obsažený pojem civilizačního poznatku nejsou známy černým a žlutým.

Abych domaloval tento obraz, dokládám, že k nesmírné nadřazenosti bělochů v celém oboru inteligence se přidržuje neméně znatelná podřazenost v intenzitě pocitové. Po stránce smyslové běloch je mnohem méně nadán než černoch nebo žluťoch. Bývá méně zaujat tělesnou prací, jakkoli tělesnou strukturou je značně silnější.

Takové jsou tři konstitutivní prvky rodu lidského, jež jsem nazval typy druhotnými, protože jsem měl za to, že mi bylo mimo úvahu ponechat individuum, zvané adamitské. Kombinací odrůd každého tohoto typu, jež se mezi sebou pářily, vyšly skupiny třetího řádu. Čtvrté útvary se zrodily z manželství jednoho z typů třetířadých nebo ze kmene čistého s nějakou skupinou, vzešlou ze dvou cizích druhů.

Pod těmito kategoriemi se objevily ještě další jiné a objevují co den. Jedny, velmi dobře charakterisované, tvořící jakési vyjádřené nové originality, protože povstaly ze splnutí již

ukončeného; jiné neúplné, nespořádané, a možno říci protisociální, protože jejich prvky buď příliš nerovné, nebo příliš četné, nebo příliš nepatrné neměly ani času ani možnosti proniknouti se plodným způsobem. Tomuto pestrému davu mesticů, kteří dnes skládají celé lidstvo, nelze vytknouti jiných hranic nežli zdrcující možnost kombinací číselných.

Nebylo by správné tvrditi, že všechna míšení jsou špatná a škodlivá. Kdyby tři velké typy, zůstavše důsledně odděleny, nebyly se mezi sebou mísily, byla by bez pochyby svrchovanost zůstala vždycky nejkrásnějším ze kmenů bílých, a odrůdy žlutá a černá by se byly věčně plazily před nohama i nejmenších z tohoto bílého plemene. To je jaksí ideální stav, protože jej dějiny nikdy neviděly. Nemůžeme si jej představit, leda z poznatků nepopíratelné převahy obou velkých skupin, jež zůstaly čistší.

Ale vše by nebylo bývalo v této situaci prospěšné. Poměrná nadřadnost, převládající nápadným způsobem, by nebyla bývala, dlužno to doznati, provázena těmi jistými výhodami, které míšenci přivodili, a které, třebaže nevyvažují ani zdaleka součet svých nevýhod, přes to přece jen někdy jsou hodny pochvaly. Tak talent artistický, neznámý každému ze tří velikých typů, nevytryskl nežli snoubením bělochů s černochy. Tak také zrodem odrůdy malajské vyšla z plemene žlutého a černého rodina inteligentnější než její podvojně rodičstvo a tak i ze spojení bílého a žlutého vyšly polotypy, hodně vyšší než čistí Finové i nežli kmeny černé.

Nepopírám to, jsou to dobré výsledky: Svět umělecký a svět ušlechtilé literární jako výsledek míšení krve, nižší plemena zušlechtěna, zlepšena, toť tolik divů, že nutno chváliti. Maličci byli pozdviženi. Neblaze ovšem také stejným okamžikem byli velcí poníženi a to je zlo, které ničím nemůže býti ani napraveno, ani nahrazeno. Když už vypočítávám všechno, co je ve prospěch ethnických míšení, doložím, že od nich máme mnohé zušlechtění mravu, víry a jmenovitě zmírnění vášní a sklonů. Ale to jsou tak pomíjející výhody!

A připustím-li, že mulat, z něž může býti advokát, lékař a obchodník, je jistě hodnotnější než jeho děd černoch, úplně nevzdělaný a k ničemuž, musím také doznati, že brahmani prvotné Indie, že hrdinové Iliady, hrdinové Šahnamehu, bojovníci skandinávští, všechno to slavné vidiny nejlepších plemen, nyní zmizelých, skýtající nejzářivější obraz nejušlechtlejšího lidstva, byli obzvláště nejčilejší rozsevači civilisace a velikosti, jistější, inteligentnější, než lid mestický nynějších dob, stokrát křížem krážem míšený. A to už při tom nebyli úplně čistí!

Ať je tomu jakkoli, složitý stav lidských plemen je stav dějinný a jeden z prvních důsledků toho bylo, že byla vržena do toho nepořádku velká dávka prvotných charakterů každého typu. Následkem mnohonásobných snoubení nejen ubývalo na intenzitě ctností a chyb, ale vyskytovalo se také i jisté odlučování, štěpení a dokonce i tvoření kontrastů. Bílé plemeno mělo jako výhradný majetek krásu, sílu a inteligenci. Jako výsledek snoubení s jinými odrůdami se vyskytovali mestici krásní, ale bez síly, silní bez inteligence, inteligentní a při tom velmi ohavní a slabí. Shledalo se také, že když se nahromadila největší možná hojnost bílé krve, nikoli najednou, nýbrž postupně ve vrstvách, v některém národě už mu nepřinášela ony přirozené přednosti. Už často jenom zvětšovala zmatek, který už tu byl v ethnických prvcích a jak se zdálo, neuchovala ze své rodové výbornosti než velikou schopnost k plození nepořádku. Tato zdánlivá nepravidelnost se vysvětluje snadno tím, že každý stupeň dokonalého míšení způsobuje kromě slučování různých prvků i nový typ, rozvinutí zvláštních schopností. Jakmile k řadě takovýchto výtvorů se připojí ještě jiné prvky, tu potíže s urovnáním toho všeho působí anarchii a čím více této anarchie přibývá, tím nejlepší, nejšťastnější přínosy tratí na hodnotě a jen pouhou jejich přítomností přibývá zlo, jež nejsou s to utlumiti. Jsou tedy tato křížení v jistých mezích příznivá lidstvu tím, že davy pozdvihují a zušlechťují; jde to na vrub toho lidstva

samého, protože je snižují, oslabují nervově, pokořují je, odlamují jeho nejlepší výhonky a i kdyby se rádo připustilo, že je lepší proměnit v prostřední lidi myriady lidí ničemných nežli uchovati plemena knížecí, jejichž krev rozdělena, ochuzena, porušena se takto stává zneuctěným prvkem podobné metamorfosy, zůstává tu ještě to neblahé, že se míšení nezastavuje; že prostřední lidé, právě utvoření na úkor toho, co bylo veliké, se spojují k novým podprůměrnostem a že z takovýchto manželství, čím dále tím ničemnějších se rodí zmatek, jenž podoben jsa zmatku babelskému, konečně působí nemohoucnost a vede společnosti do zničení, proti němuž není léku.

Tolik nás učí dějiny. Ukazují nám, že veškerá civilizace pochází od plemene bílého, že žádná nemůže vůbec býti bez příspěvku tohoto plemene a že společnost je tím skvělejší, čím déle chová tu ušlechtilou skupinu, která ji vytvořila a jen tím je skvělejší, že tato skupina sama náleží nejskvělejší větvi druhu. Aby se objevila tato pravda v nejzářivějším světle, stačí vy počítati a pak přezkoušeti všechny civilizace, které kdy vládly ve světě, a těch nebude veliký seznam.

Z lůna těch množství národů, které přešly přes zemi nebo ještě na ní žijí, pouze deset se pozdvihlo na stav dokonalé společnosti. Ostatní, více či méně neodvislí, krouží kolem, jako planety kolem svých sluncí. Jestliže je v těch deseti civilizacích buď jeden prvek života, který nepochází z popudu bílého nebo jeden prvek smrti, jenž nepochází z plemen na civilizátory přilnulých (vlivem míšení), jest jasno, že veškerá theorie na těchto stránkách vykládaná, je mylná. Oproti tomu, jsou-li věci takové, jako je uvádím, pak ušlechtilost našeho druhu zůstává prokázána způsobem nezvratným a nebude už čím je potírati. Tu tedy se setkává současně a najednou pouhé stačující potvrzení se žádoucím důkazovým detailem soustavy. Zde tedy můžeme sledovati s uspokojující přesností vyvíjení toho základního tvrzení, že národy nedegenerují jinak, než následkem míšení a že degenerují jemu úměrně a podle

jakosti míšení; že, ať je jakákoli tato míra, nejkřutější rána, kterou může býti otřesena životnost některé civilizace je ta, která pochází z toho, že regulační prvky společnosti a prvky, předpoklady ethnicky vyvinuté, dospějí do takového stupně pomnožnosti, že už jim není možno sladiti se vzájemně, že jim není možno tihnouti citelnou měrou k nutné stejnorodosti a že jim již není možno obdržeti následkem toho podle obecné logiky ty pudy a ty společné zájmy, jež jsou jedinými důvody společného svazku. Není větší metly nad tento nepořádek, protože nejen že kazí přítomnost, ještě více ohrožuje budoucnost.

Úvodem do těchto výkladů začnu historickou částí svého předmětu. Uznávám, že je to rozsáhlá úloha; nicméně je tak dalece sečleněna ve všech svých částech, a tak shodná, tak sbíhavá k stejnému cíli, že nikterak mne svou velikostí neleká, spíše se mi zdá z toho plynouti silná pomoc pro lepší vyjádření mých důvodů, jež zde budu sklízeti. Bude mi třeba bez pochyby projíti se stěhováním bílých velikou část zeměkoule. Ale bude to vždy jen křížování okolo oblastí vysoké Asie, středu to, z něžž praprvotná civilizace sestoupila. Bude mi postupně připojovati k historické doméně krajiny, jež, vstoupivše jedenkrát do jejího majetku, nebudou se z něj moci už vymaniti. Tak užijím rozvíjeti se ve všech důsledcích zákony ethnické a jejich kombinace. Zjistím, s jakou neúprosnou a jednotvárnou pravidelností trvají na svém řádu. Z této jistě velkolepé celkové podívané na krajinný obraz, jenž zahrnuje ve svém nesmírném rámci všecky země globu, kde se člověk stal opravdu vladařem, z onoho souboru výjevů opravdu velkolepých a dojmavých vytěžím pro dokázání nerovnosti plemen a pro výsostné postavení jednoho z nich nade všemi důkazy neporušitelné tak, jako diamant a na nichž zub demagogické zmije nebude moci hrýzti. Zanechávám zde tedy formu kritiky a rozumování a pokračuji formou synthesy a kladu. Zbývá mi jen, abych označil pole, na němž svůj stánek rozbijím. Bude to krátké.

Řekl jsem, že velkých civilizací je pouze deset na počet a že všechny pošly z popudu plemene bílého. Dlužno dáti v čelo seznamu:

I. Civilisaci indickou. Rozprostřela se k moři Indického, na sever a na západ asijského kontinentu přes Brahmaputru. Její ohnisko bylo v jedné větvi bílého národa Arijců.

II. Přicházejí pak Egyptané. Kolem nich se druží Ethio-pové, Nubičané, a několik národů, bydlících na západ od oasy Ammonovy. Tuto společnost vytvořila kolonie arijská z Indie, která se usadila v horním údolí Nilu.

III. Asyřané. k nimž se pojí i Židé, Foiničané, Lydové, Karthaginci, Hymiarité, byli všichni zavázáni za svou sociální inteligenci velkým invasím bělochů a jimž se může dávat jméno potomků Chama a Sema. Zoroastrovci-Iranci, kteří vládli v Přední Asii pode jménem Medů, Peršanů a Baktrů, byli větev rodu arijského.

IV. Řekové vyšli z téže větve arijské a semitské prvky je pozměnily.

V. Obdobu toho, co se přihodilo v Egyptě, shledáváme v Číně. Arijská kolonie, přišlá z Indie, tam vnesla světlo sociální. Jenomže místo aby se smísila jako na březích Nilu s lidem černým, rozplynula se v davech malajských a žlutých a přijala mimoto od severozápadu četné přírůstky žvlů bílých, rovněž arijských, ale ne už indických.

VI. Prastará civilizace poloostrova italského, z níž vyšla kultura římská, byla mosaikou Keltů, Iberů, Arijců, Semitů.

VII. Plemena germánská proměnila ve IV. století ducha západu. Byli Arijci.

VIII., IX., X. Pod touto číslicí zařadím tři civilizace Ameriky, t. j. civilizace Aleghanců, Maxičanů, Peruvianů.

Ze sedmi prvních civilizací, jež jsou civilizace starého světa, šest jich náleží, aspoň částečně, plemeni arijskému a sedmá, t. j. asyrská, vděčí témuž plemeni bílému obrodu iranskou, jež zůstává jejím nejslavnějším dějinným pomníkem. Skoro celá evropská pevnina náleží nyní skupinám, kde trvá princip

bílých, ale kde živly nearijské jsou večetné. Nebylo nikdy pravé civilizace evropských národů, když arijské větve nepanovaly.

V deseti civilizacích nebyla ani jediná černá v řadě iniciátorů. Mestici se dostanou nejvýše do pořadí lidu ovlivněného.

Právě tak není samostatně vytrysklých civilizací u žlutých národů a civilizace ustávají tenkrát, když se bílá krev vy-potřebovala.

To tedy je thema, jehož zevrubné provedení budu sledovati v universálních letopisech světa. Zde končí prvá část mého díla.

KNIHA DRUHÁ

ANTICKÁ. CIVILISACE ZÁŘÍCÍ Z CENTRÁLNÍ ASIE K JIHOZÁPADU

KAPITOLA I.

Chamité.

Prvé stopy bezpečných dějin jdou do doby starší než 5000 let před Kr. V této asi době jasně patrná přítomnost lidí začíná rušit ticho staletí. Je slyšet, jak hučí mraveniště národů se strany dolní Asie. Hlučení se šíří dále na jih směrem k poloostrovu arabskému a k pevnině africké, kdežto k východu, počínaje vysokými údolními otevřenými až ke svahu Boloru, se odráží tento hluk, ozvěna za ozvěnou, až k levému břehu Indu.

Obyvatelstvo, jež tu nejprve poutá naši pozornost, je plemě černého.

Toto neobyčejné rozšíření rodiny černých jistě překvapuje. Nespokojující se s pevninou, jež jí cele náleží, vidíme ji, před zrodem jakékoli společnosti, neomezenou vladařkou a velitelkou celé jižní Asie a když později postoupíme k severnímu pólu, objevíme ještě staré národy téže krve, zapomenuté až po naše dny, v čínských horách Kūenlūnu a za ostrovy japonskými. Jakkoli se zdá podivnou, taková byla přece jen v prvních dobách plodnost této nesmírné kategorie pokolení lidského.

Ať už toto plémě považujeme za prosté nebo složené, ať je vidíme ve žhavém pásmu jihu nebo v zamrzlých údolích severských, nejeví žádné stopy civilisace ani přítomné ani možné. Mravy tohoto lidu se zdají býti zvířecky kruté. Vyhlazovací válka byla jejich politikou, lidožroutství bylo jejich mo-

rálkou a kultem náboženským. Nikde se nevidí ani města, ani chrámy, aniž co by ukazovalo na nějakou potuchu spolčování. Je to barbarství v celé své nahotě a sobectví slabosti v celé své dravosti. Dojem, který o věci získali prapozorovatelé, vyšší z jiné krve, jež co nejdříve uvedu na scénu, byl vesměs stejný, smíšený z překvapení, hrůzy a ošklivosti. Dravci se zdáli bytostmi příliš ušlechtilými, než aby sloužili za přirovnání s těmito hnusnými kmeny. Opice stačily, aby vyvolaly obraz fyzický, a pokud jde o morálku, bylo by nutno představit si jen zlé duchy temnoty.

Když střed světa byl ještě velmi daleko do severovýchodu zaplaven podobnými roji, tu severská část Asie, pobřeží Ledového moře a Evropa takřka celá byly v moci odrůdy zcela jiné. Bylo to plémě žluté, jež, přecháje z veliké pevniny americké, dospělo na východ a západ, na břehy obou oceánů a rozprostřelo se na jednu stranu k jihu (kdež svým snoubením s odrůdou černou dalo zrod četné rodině malajské) a na druhou stranu k západu, což je vedlo do zemí evropských, dosud neobývaných.

Toto rozdvojení žluté invase jasným způsobem ukazuje, že tyto proudy příchozích se potkávaly s příčinou, čelící jim, s příčinou, jež je donutila, aby se rozdělily. Byly rozraženy proti pláním Mandžurie pevnou a silnou hrází, takže trvalo drahé času, nežli mohly zaplaviti podle své libosti pusté, centrální oblasti, kde bytují dosud jejich potomci. Řinuly se tedy v četných proudech po bocích překážky, zabírajíce napřed krajiny pusté a proto žlutý lid byl prvním držitelem Evropy.

Toto plémě roztrousilo svoje hroby a některé svoje lovecké a válečné nástroje ve stepích Sibíře, podobně jako po lesích skandinávských a na rašeliništích britských. Máme-li se vysloviti podle tvaru nástrojů, nemůžeme o tomto žlutém plemeni souditi mnohem příznivěji, nežli o černých pánech jihu. Tehdy na většině zeměkoule ani genius, ani intelligence netřímaly žezlo. Vládlo jedině násilí, nejslabší to síla.

Jak dlouho potrvá tento stav věcí? V jednom smyslu odpověď je snadná: tato násilná soustava trvá dál tam, kde odrůda černá a žlutá setrvaly v třetím stadiu. Tak tedy tyto prastaré dějiny nejsou přemýšlivé. Tato soustava může býti zrcadlem nynějšímu stavu valné většiny zeměkoule. Ale říci, kde začalo barbarství, to přesahuje síly vědy. Svou povahou jest barbarství pasivní, protože zůstává nečinné. Živoří nepozorováno a že tu je, se vidí teprve toho dne, kdy nějaká protivná síla se objeví, aby je přemohla. Ten den nastal, když se zjevili bílí mezi černými. Od této chvíle můžeme zahlednouti jitřenku, která se vznáší nad zmatkem lidským. Obraťme se tedy k počátkům tohoto vybraného rodu, abychom zachytili jeho první vyzařování.

Toto plémě se nezdá býti méně starobylé než obě ostatní. Před svými výpady žilo v tichosti, připravujíc lidské osudy a rostouc pro slávu naší planety, na jistém díle zeměkoule, jenž od té doby zase hodně ztemněl.

Jsou mezi světem severu a světem jihu — a abych mluvil způsobem Indů: mezi zemí polední, t. j. zemí smrti a zemí polární, t. j. zemí bohatství — jsou tu jistá pořadí náhorních rovin, které se zdají od ostatního světa odloučeny s jedné strany nebetyčnými horstvy, s druhé strany sněhovými pouštěmi a Ledovým mořem.

Tam drsné a přísné podnebí se zdálo zvlášť způsobilé k výchově plemen silných, (jestli jich bylo několik co vychovávalo). Ledové a prudké větry, krátké letní období, dlouhé zimy, jedním slovem více zla než dobra, nic, co by se mohlo říci, že je vhodné pro vzbuzení, vývoj, nebo stvoření ducha civilisačního: tak vypadala ta země. Ale vedle těchto drsností a jako pravý symbol tajných, zcela nechlubných hodnot, půda kryla nesmírná množství pokladů nerostných. Tato strašlivá země jest znamenitou zemí pokladů a drahého kamení. Na těchto horách jsou domovem zvířata kožištinová a vlnatá, a muškát, tato plodina tak vzácná Asiatům, půjde odtamtud jednoho dne do světa. Tolik divů tu zůstane neužitečně však

ležeti, nebude-li tu rukou, aby je objevily a aby jim dodaly ceny.

Ale nemělo se dostat slávy těmto oblastem pro jejich zlato, diamanty, kožišiny, pro jejich muškát: jejich nesrovnatelně větší cenou je to, že vychovaly bílé plémě.

Toto plémě, s počátku omezené na malinkou a nejméně úrodnou část země, lišíc se jak od žlutých barbarů severu tak od černých divochů jihu, mělo patrně vybojovati ostatek světa, bylo-li v úmyslech Prozřetelnosti, aby tento ostatek byl kdy zhodnocen. Takové úsilí přesahovalo naprosto jistě možnosti bídných davů, držitelů celého toho zbytku světa. Nicméně úloha se zdá i pro bílé tak obtížná, že ani pět tisíc roků nestačilo pro její splnění.

Tato předurčená rodina, stejně jako její obě služby, může být definována jen nejasně. Všude si bylo sobě toto plémě velmi podobno, což opravňuje, ano nutí k tomu, abychom je pojmenovali (trochu snad neurčitě a neúplně) : *plémě bílé*. Pořádě však jeho různé větve prozrazují dosti různé schopnosti, a snadno se tyto větve charakterisují, možno souditi, že tu není úplná totožnost celku pokud jde o původ. A protože černé plemeno a jeho obyvatelé severní polokoule vykazují v lůně svých druhů rozdílnosti velmi význačné, jest pravděpodobno, že fyziologie bělochů v sobě chovala již od počátku podobnou mnohotvárnost typů. Později shledáme stopy těchto rozmanitostí. Zde se zabýváme pouze společnými vlastnostmi.

Prvním badáním vychází na světlo jedna důležitá vlastnost: bílé plémě se před námi nevyskytuje nikde v tom nehotovém stavu, v němž vidíme ta druhá plemena. Hned od prvního okamžiku se jeví poměrně vzdělané a mající hlavní prvky vyššího stavu. Později se rozvine mnohonásobnými větvemi, v rozličné civilizace.

Toto plémě, žijíc ještě v ústraní na severu Asie, těšilo se již poznatkům kosmogonie, jež jistě byla velmi učená, protože moderní národové nemají jiné, ba, co dím, mají pouze droby této starobylé vědy, náboženstvím posvěcené. Kromě

jasných představ o původu světa, bílí měli i vzpomínky na první své předky a to jak na ty, co následovali po Noemovcích, tak i na patriarchy, kteří bývali před poslední kosmickou katastrofou. Skoro máme důvod se domnívati, že pod tři jména, Sem, Cham, Jafet řadili nikoli všechny příslušníky našeho druhu, nýbrž jediné větve své samojediné, považované jimi za jediné lidskou větev, t. j. jejich. Dostí pádným důkazem toho je hluboké opovržení, jež chovali později k ostatním druhům.

Když se dávalo později tu Egyptanům, tu černým plemenům jméno Cham, dělalo se to jen zcela libovolně a v jediné zemi v dobách poměrně novějších a podle pouhé obdoby zvuků, jež nepředstavují ničeho určitého a nestačí pro nějakou vážnou etymologii.

Ať je tomu jakkoli, hle, jsou tu bílí národové, kteří dávno před historickou dobou mají ve svých různých větvích tyto dva hlavní prvky každé civilizace: mají náboženství a mají jakési dějiny.

Pokud se jejich zvyků týče, zachoval se výrazný rys: nebojovali pěšmo, jako pravděpodobně jejich obhroublí sousedé na jihu a na západě. Vrhali se proti svým nepřátelům, stojíce na vozech válečných a podle tohoto zvyku, uchovaného jednotejně jak u Egyptanů, tak u Indů, Asyrů, Peršanů, Řeků, Gallů, můžeme právem usuzovati na jakousi rafinovanost v umění vojenském, kteréž rafinovanosti by nebylo bývalo možno docíliti bez cviku v jistých, dosti složitých řemeslech, jako je zpracování dřeva, kůže, znalost metalurgie (hutnictví a slevačství). Běloši uměli také tkáti látky pro svoje obleky a žili společně ve velikých vesnicích, zdobených jehlany, obelisky a mohylami z hlíny nebo z kamene.

Uměli ochočiti koně. Jejich způsob života byl pastýřský. Jejich bohatstvím byla četná stáda býků a jalůvek. Srovnávací studium jazyků, z nějž prýští denně tolik skutečností nečekaných, jak se zdá, dospělo k názoru, v souladu s povahou území, že zemědělství pěstovali jen málo.

Hle, tu tedy plemeno, jež má svoje základní pravdy náboženské, jež má značný smysl a zájem pro minulost, cit, který je vždycky bude vyznamenávat stejně jako Araby, Hebrejce, Indy, Řeky, Římány, Gally a Skandinávce. Toto plémě vedle jiných rodů lidských se nám jeví na tak vysokém stupni tím, že dovede hlavní řemesla, že dosti přemýšlelo o umění vojenském, takže dovede něco víc než pouhé divošské pŕtky, že pro svoje potřeby pokrotilo různé druhy zvířectva, takže dlužno od nynějška již tvrditi v zásadě, že jakékoli srovnání s jinými je tu nemožné už proto, že ani v jeho útlém dětství nenacházíme stopy po barbarství. Dokazuje už ve svém začátku svoji čilou a silnou inteligenci, vládne odrůdám daleko četnějším, ne snad z nějaké autority, vybojované nad nimi, protože žádného pozoruhodného styku tu nebylo, ale z důvodů výsostné schopnosti civilisační nad neschopností okolí.

Okamžik, kdy bylo třeba vstoupiti do pŕtky, přišel v době už výše označené. Aspoň 5000 let před naším letopočtem byla hranice území, bílými obývaného, překročena. Puzení pravděpodobně spoustami příbuznými, které samy pod tlakem žlutých se začaly hýbati na severu, národy tohoto druhu nejvíce na jihu bydlicí, opustily svá stará sídliště, prošly nížinami, známými orientálcům pode jménem Turan, a napadnuvše na západě plemena černá, která jim bránila v cestě, objevily se za hranicemi, jichž se ještě nikdy dosud nedotknuly, ba jež ani nikdy neviděly.

Toto praprvtné hnutí bílých národů je hnutí chamitské a rozbíraje zde to, co jsem řekl o několik stránek dříve, ne-souhlasím se zvykem, podle mého názoru nemnoho oprávněným, prohlašovati tyto davy od počátku za černé. Nic ve starých dokladech neopravňuje k tomu, aby byl považován jejich patriarcha, prapůvodce rodu, za zhanobeného fysickými vlastnostmi káraných plemen následkem otcovské kletby. Trest za jeho přečin se vyvinul teprve dobou, a odvetné znaky se ještě

neuskutečnily v tomto údobí, kdy chamitské kmeny se oddělily od ostatních národů noemovských.

Hrozby, jimiž původce bílého plemene, otec z potopy zachráněný, postihl část svých dětí, potvrzují můj názor. Předně se nevztahují na Chama samotného, aniž na všechny jeho potomky. A pak, mají pouze morální dosah a jenom velmi vyumělkovaným odvozením se jim mohly připisovati fyziologické důsledky. „Zlořečený budiž Chanaan, budeť onť služebníkem služebníků bratří svých.“

Chamité byli takto předem postiženi na svém budoucím osudu a na své krvi. Nicméně energie, kterou si vypůjčili z pokladny sil, příslušejících plemeni bílému, přece jen jim dovolila založiti několik rozsáhlejších společností. První dynastie asyrská, patriciaty měst kananejských, jsou hlavními památníky těchto dávných věků, jejichž povaha jest jakýmsi způsobem celkově zpodobena pode jménem Nemrod.

Tyto veliké výboje, tyto odvážné a daleké vpády nemohly býti mírumilovné. Šly na vrub různého lidu nejzanedbanější odrůdy a nejdravější: té, která nejvíce vyzývala k pokročení. Přirozeně, snažíc se odporovati těmto neodolatelným cizincům, kteří ji přišli obrat, postavila proti nim tato odrůda celou nevyléčitelnou divokost své povahy a donutila je k tomu, že musili stále počítati se svou mocí. Na tuto odrůdu nebylo možno působiti, protože neměla inteligence nutné pro to, aby byla přesvědčena. Bylo tedy nutno vzdáti se naděje na nějakou promyšlenou její účast na civilisačním díle a bylo nutno spokojiti se jen tím, že byly její údy schýleny k jakési oživené strojové spolupráci na díle sociálním.

Tak, jak už jsem dříve uvedl, dojem, získaný bílými Chamity při pohledu na jejich ohyzdné protivníky jest malován týmiž barvami, jimiž bojující Indové přioděli svoje místní nepřátely, bratry tamtěch. Pro nově příchozí bělochy to jsou bytosti dravé a postavy obrovité. Jsou to obludy stejně strašlivé svou ohyzdností, jako silou i jako svou špatností. Byl-li prvý výboj nesnadný pro hustotu a pro odpor napadených

davů, odpor zuřivý a hloupě nehybný, tu udržení státu, takto nově rozšířeného vítězstvím, vyžadovalo neméně energie. Potlačení bylo jediným způsobem panování. Hle, proč Nemrod byl velkým lovcem před Hospodinem!

Všecky společnosti, vyšlé z tohoto prvního vpádu, projevovaly týž charakter povýšeného a nekonečného despotismu.

Ale žijíce jako despotové uprostřed svých otroků, Chamité dali brzo vznik mestickému obyvatelstvu. Od té doby postavení dřívějších výbojců se stává méně znamenitým a postavení národů podrobených méně opovrženým.

Ale vládní všemohoucnost nemohla prozatím nic tratiti na svých přednostních právech, velmi shodných svou výjimečnou povahou i se samým duchem černé odrůdy. Také nenastala žádná změna v představě, kterou si činili o způsobu a právu vladařském. Pouze moc se nadále provozovala z titulu jiného než z titulu krve. Princip vládní byl vymezen tak, že měl pouze předpokládati výtečnost rodin a ne výtečnost národů. Názor, který se původně vytvořil o povaze vladařského národa, začal sestupovati a ubývati, jakož se vždy stává v dějinách národů smíšených.

Staří bílí Chamité se trátili den ode dne a konečně zmizeli. Jejich potomstvo mulatské, které ještě mohlo nésti jejich jméno jako čestný titul, stupeň za stupněm se stávalo národem, nasyceným živlem černým. Tak tomu chtěly nejpočetnější plodné větve jejich rodokmenu. Od té doby fysické znamení, které mělo rozlišovati potomstvo Chanaanovo a uchovati je pro sloužení dětem zbožnějším, bylo jednou pro vždy vtištěno celku národů, vytvořených příliš důvěrným spojením bílých dobyvatelů s jejich černými poraženými.

Mezi tím, co probíhalo toto splynutí hmotné, vyskytovalo se současně jiné a to docela morální, které jednou provždy mělo dokonati oddělení nových národů mestických od jejich starobylého vznešeného pně, od něžž už neměli tito mesticové než jen část svého původu. Chci se totiž zmíniti o mluvě. První Chamité přinesli od severovýchodu nářečí té mluvy, která

Obr. 13

byla společná rodinám bílým a jejíž stopy se ještě dnes dají snadno rozeznati v jazycích našich plemen evropských. Jak jedenkrát kmeny přistěhovavší se vešly ve styk s davy černými, nemohly zameziti přeměnu svého přirozeného jazyka, a čím více byli spjati s černými, tím více jej tratily. Nechaly jej zavaliti černošskými nářečnými tou měrou, až se znetvořil.

Ve skutečnosti nejsme úplně v právu aplikovati přísně na jazyky Chamitů úvahy, jež se nám vtírají z našich vědomostí o jazyku foinickém a libyckém. Mnoho prvků, vyvinutých později stěhováním semitským, se vstřebalo do těchto nářečí mestických; mohlo by se namítnouti, že nové přínosy měly jiný charakter než ten, který měly jazyky, vytvořené černými Chamity. Tomu nevěřím. To, co víme z kananejštiny a ze studia nářečí berberských, nám praví, že tu jde o společnou soustavu jazyků, prosáklých čímsi, co se nazývá semitštinou, a to jazyků prosáklých ve vyšší míře nežli semitské jazyky samy, takže ony jazyky se vzdalují více od tvarů jazyků bílých národů a zachovávají tedy méně rysů typického nářečí ušlechtilého plemene bílého. Mně nepřijde zatěžko považovati tuto jazykovou revoluci za důsledek jakéhosi ztotožnění s národy černými a podám k tomu později i odůvodnění.

Chamita byl degenerován: hle jej v lůně jeho společnosti otroků zabaveného, ovládaného jejím duchem, ale ovládajícího její látku, plodícího s černými ženami syny a dcery, jež nesou čím dále tím méně znamení dávných vítězů! Zároveň však, poněvadž mu zbývá něco z krve jeho otců, není to divoch ani barbar. Udržuje sociální organisaci, jež přes tolik staletí, co zmizela, ještě vrhá na obrazotvornost světa stín čehosi obludného a nesmyslného, ale přes to i neméně velkolepého.

Svět už asi nikdy neuvidí něco srovnatelného co do účinku s výsledky snoubení bílých Chamitů s černými národy. Prvky takového spoje už nikde nejsou, a nepřekvapuje, že v tak často se opakující produkci kříženců dvou druhů nic nepředstavuje po stránce fysické ani morální energii prvního tvoření. Zachoval-li černý živel obecně dosti své čistoty, aby byly

zjevnly vlastnosti obdobné, jako mívaly jeho nejstarší typy, nezachoval ji tak živel bílý. Tento druh se nevyskytuje nikde ve své prapůvodní hodnotnosti. Ze všech čeledí, i z těch, které se nejvíce vzdalovaly svazků s cizími národy, žádná už se nevyskytuje v neporušené čistotě. Naše národy, ani ty nejzachovalejší, nejsou nic, než velmi rozložené výsledky, velmi neharmonické řady míšení, ať už černých a bílých, jako na jihu Evropy jsou Španělé, Italové, Provençalci; nebo míšení bílých se žlutými, jako na severu jsou Angličané, Němci, Rusové. Takového míšení, že mestici, jako potomci otce takřkajíc bílého, jehož původní podstata jest již obměněna, se nemohou nikdy pozdvihnouti na ethnickou hodnot, jakou mívali černí Chamiti.

U těchto lidí (Chamitů) se snoubení uskutečňovalo mezi dvěma typy úplně a stejně vybavenými původností a mohoucností. Střetnutí těchto dvou přirozeností, mohlo se jeviti silně v jejich plodech a vtiskovalo jim silný charakter, zdroj to mimořádností, dnes nemožných. Pozorování současných skutečností skýtá přesvědčivé důkazy: když nějaký Provenčalec nebo Ital dá život mulatskému kříženci, tu tato ratoolest jest nekonečněkrát slabší, než když se zrodil z otce anglického. To proto, že bílý typ anglosaský, třebaže není ani zdaleka čistý, není alespoň oslaben celou spoustou nánosů černošských, jako tomu je u národů jižní Evropy a může předati svým mesticům větší dávku prvotné síly. Nicméně, opětuji to, že ani zdaleka nejsilnější mulat nynější se nevyrovná černému Chamitovi z Asyrie, jenž s kopím v ruce naháněl strach tolika otrockým národům.

Abych načrtnul jeho obraz poněkud věrný, nenacházím ničeho lepšího, než použití slov bible o některých jiných mesticích, starších než bible sama a jichž historie, velmi temná a zčásti bájná, nepřísluší do těchto stránek. Tito mesticové byli bytostí předpotopní, pochodící z Kainovců a andělů. Tu je nezbytno zbaviti se příjemných představ, kterými křesťanské zkazky přioděly jméno těchto tajuplných bytostí. Obrazo-

tvornost kananejská, z níž pramení zkazka mojžíšská, nebrala ty věci tak. Andělé byli pro ni, ostatně tak jako pro Hebrejce, sice posly božími, o tom pochyby není, ale spíše ponurými nežli vlídnými, spíše vybavenými velikou silou hmotnou než nějakou energií čistě ideální. Z toho důvodu si je představovali v podobě obudné a takové, že naháněli strach, ne však sympatie.

Když se tito tvorové spojili s dcerami Kainovců, zrodili se z toho obři, na jejichž charakter lze souditi z prastarého literárního úryvku, nejstaršího snad na světě, z této písně, kterou přednášel svým ženám jeden z potomků Abelova vraha, pravděpodobně blízký příbuzný těchto strašlivých mesticů: „Slyšte můj hlas, ženy Lamecha; poslouvejte moje slovo: Jakože jsem zabil člověka proto, že mne zranil a děcko jsem zabil pro posměšek, právě tak sedminásobná pomsta za Kaina bude za Lamecha sedmasedmdesátinásobná.“*

Zdá se mi, že toto předobře líčí černé Chamity a rád bych se byl podíval na úzký vztah podobnosti mezi míšeninou, z níž vyšli a zlořečeným potomkem zásnubů Noemových předků s tím jiným neznámým typem, jež prostá mysl přemístila, ne bez jakési hrůzy, do pořadí Nadpřirozena.

KAPITOLA II.

Semité.

Kdežto Chamité se rozšířili velmi daleko v celé přední Asii a podél pobřeží arabského až do Afriky, jiné kmeny bílé, tlačíce se jim v patách, dostihly hor Armenských a jižních svahů Kavkazu.

* Pro úplnost citujeme text (méně nám jasný) naší bible Kralické (Genesis, kap. 4., verš 23/24):

„Slyšte hlas můj ženy Lámechovy, poslouvejte řeči mé, že jsem zabil muže k ráně své a mládence ke zsinlosti své. Jestliže sedmnásobně pomstěno bude pro Kaina, tedy pro Lámecha sedmdesetkrát sedmkrát.“ Pozn. překl.

Tyto kmeny jsou ty, jež nazýváme Semity. Jejich hlavní moc, zdá se, byla soustředěna v prvých dobách uprostřed hornatých oblastí vysokého Chaldejska. Tamodtud sestoupily v různých dobách jejich velmi silné zástupy. Tamodtud pocházely proudy, jejichž míšení obnovilo nejlépe a na dlouhou dobu znehodnocenou krev Chamitů a i starších odrůd dříve vystěhovalých (též křížených) jejich vlastního plemene. Tento rod tak plodný kvetl na velmi rozsáhlém území. On tlačil směrem jihovýchodním Armeny, Aramejce, Elamity, Elymeny (stejně jméno v různých tvarech); pokryl svými ratolestmi Malou Asii. Lykové, Lydové, Karijové mu náleživali. Jeho kolonizátoři přepadli Krétu, odkudž se později vrátili pode jménem Filistinů, aby zabrali Cyklady, Theru, Melos, Kytheru a Thracii. Rozprostřeli se po celé obrubě Propontidy, v Trojansku, podél pobřeží Řecka, přišli až na Maltu, na ostrovy Liparské a na Sicílii.

V této době jiní Semité, Joktanidové vyslali až na samý jih Arabie kmeny, povoláné, aby hrály důležitou roli v dějinách starých společností. Tito Joktanidové byli známi v řeckém starověku pode jménem Homéritů, a to, co ethiopská civilizace neměla z vlivu Egypťanů, to si vypůjčila od těchto Arabů, kteří nebyli nejstarší částí národa (což je výsadou černých Chamitů, synů Kusha), ale jistě částí nejslavnější, když tu Arabové, kteří se právě rodili v době, o níž mluvíme, přišli postaviti se jim po bok. Tato sídliště jsou četná. Ale nevyčerpávají dlouhý seznam semitských majetků. Nic jsem dosud neuvedl o jejich vpádech na různá místa Italie a dlužno podotknouti, že jsouce pány severního pobřeží afrického, konečně obsadili v tak velikém počtu Španělsko, že za římské doby bylo možno docela snadno zjistiti jejich přítomnost.

Tak veliké rozšíření by se nedalo vysvětliti i při veliké plodnosti tohoto plemene, kdyby se počítalo u nich s čistou krví odedávna. Ale ze mnoha důvodů toto tvrzení o čisté krvi není správné. Chamité, jimž bránila přirozená štítivost, vzdorovali po nějaký čas míšení s krví jejich černých poddaných, jež ka-

zilo jejich krev. Nechybělo sice na důvodech pro udržení separovanosti vítězů od poražených. Bily také do očí důsledky opaku. Semitský otec asi míval malou radost, když už ve svých ratolestech mulatských skoro žádnou podobu s bělochem nenalézal. Nicméně smyslný chtíč vítězil nad touto rozmrzelostí, jako vítězíval vždycky, a z toho pošlo pokolení mestické, svůdnější než staří pradomorodci a jež s fyzickými vnaďami silnějšími než kterým svého času Chamité podlehli, podávalo konec konců perspektivu ve výsledky daleko méně odpudlivé. A pak, poměry už nebyly takové jako prve: Černí Chamité tu nestáli už před příchozími Semity v podřízeném postavení, v němž bývali předkové jejich matek před tehdejšími dobyvateli. Tvůřili mocné národnosti, do kterých činnost bílých zakladatelů vlila živel civilisační, přinesla jim bohatství a přepych, propůjčila jim všechny půvaby radosti. Nejenže tito mulati nestrašili Semity neznalé řemesel míru, nýbrž zajisté vyvolali jejich obdiv a závist ve mnohém směru.

Mísíce se s nimi, nemísili se jako dobyvatel s otrokem, jež nabývá; toto byli druhové, dobře zaběhlí v civilisaci odedávna tu zakořeněné. Bezpochyby část, přinesená Semity do společenství byla krásnější, plodnější, protože se skládala z energie a ze schopnosti podnětné, jak náleží krvi, jež je bližší větvi bílé; ale byla méně okázalá. Semité nabízeli prvotiny všeho, nabízeli síly a naděje. Chamité měli již ve svých rukách kulturu, jež nesla ovoce.

Ví se, co v tom bylo: rozlehlá a nádherná města vládla nad pláněmi asyrskými. Kvetoucí města se zdvihala na březích Středozemního moře, Sidon šířil do dálek svůj obchod a neméně než Ninive a Babylon udivoval svět svou nádhrou. Siche, Damašek, Ascalon a jiná města se hemžila obyvatelstvem navyklým na všechny radosti života. Tato mocná společnost se kouskovala na myriady státečků, jež všecky, méně nebo více, ale bez výjimky všechny, podléhaly náboženskému a mravnímu vlivu, jenž vycházel z ohniska v Asyrii. Tam byl pramen civilisace, tam se soustřeďovaly hlavní páky

vývoje a tato skutečnost, dokázaná četnými pozorováními, mne má k tomu, abych úplně přijal tvrzení a ujišťování Herodota, odvozujícího z tohoto sousedství Foiniky, jakkoli to nověji bylo popíráno. Činorodost kananejská byla příliš živá, než aby opomněla čerpati z nejčistších zdrojů emigrace chamitské.

Všude v této společnosti, v Babyloně stejně jako v Tyru, vládne vkus obrovitých monumentů, jejichž vybudování umožnila spousta podrobených a opovržených dělníků. Nikde a nikdy neměl nikdo podobných prostředků k budování ohromných památníků, leda snad v Egyptě, v Indii a v Americe za vlády stejných okolností a z důvodů úplně stejných. Nestačilo hrdým Chamitům dáti stavět k nebi trčící budovy; chtěli mít ještě i umělé hory jakožto základny svých paláců, chrámů, umělé hory neméně dobře shnětené a přidusané k zemi než hory přirozené a závodící s nimi rozsahem, obrysem a výškou vrcholů. Okolí jezera Van ukazuje dosud, co byla divotvorná mistrovská díla bezuzdné obrazotvornosti, které sloužil neúprosný despotismus, jemuž hověla neobyčejná obmezenost ducha pracujících. Tyto obrovité mohyly zasluhují tím více pozornosti, protože nás přenášejí do časů před oddělením bílých Chamitů od ostatku druhu lidského. Jejich typ jest vlastně prapůvodním typem, společným celému plemeni. Vidíme jej v Indii a shledáme se s ním u Keltů. I Slované nám jej ukáží, a když jsme jej byli viděli na březích Jeniseje a na Amuru, poznáme jej s překvapením i u paty hor Alleghanských, která jest základnou pro mexické tocalli.

Oni se nespokojili jako jiné národy pouze s náhrobky z plného zdíva, oni je vybudovali jako podzemní paláce, jakožto útulky pro panovníky a mocné tohoto světa proti úpalem léta.

Jich umělecká rozpínavost se nespokojila jen s architekturou. Byli obdivuhodní ve plastice, ať figurativní nebo ryté. Povrchy skal, svahy hor se staly obrovitými obrazy, kdež se zálibou tesali postavy v grandiosní velikosti a stejně obrovité nápisy.

Na zdech historické výjevy, náboženské obřady, podrobnosti ze života soukromého hověly potřebě nesmrtelnosti, jež trápila jejich bezměrnou představivost.

Nádhera soukromého života byla nemenší. Nesmírný přepych obklopoval všecko bytí, a abych mluvil jako národohododář, státy semo-chamitské byly znamenitými spotřebiteli. Oděvní látky, různé co do tkaniva, co do živých barev, jemných výšivek, vyumělkované účesy, zbraně přebohatě zdobené, vonné masti, vonné lázně, nemírná záliba v klenotech, pěstování úpravy brady a všechny nejrafinovanější vrtochy, změkčile do nemožnosti: to byly obyčejně asyrských mesticů. Nezapomeňme k tomu, že v této veškeré eleganci jako na znamení původu z méně čisté části krve, se barbarsky tetovali.

Aby ukojil jejich potřeby stále se obnovující, stále rostoucí, obchod hledal po všech koutech světa, aby opatřil nějakou zvláštnost. Nic jim nebylo ani dost krásné, ani dost drahé.

Ale vedle takovéto hmotné nádhery a umělecké činnosti strašlivými znameními, ohavnými ranami se projevovaly choroby, jimž příliv černé krve dal zrod a vzrůst. Starodávná krása náboženských myšlenek byla pošpiněna postupně pověrečností mulatů. Na místo náboženské prostoty nastoupil obhroublý emanatismus, ohavný ve svých symbolech, libující si ve znázorňování přírodních sil a božských přívlastků obludnými obrazy, znetvořujícími zdravou myšlenku a čisté zkazky pod takovou spoustou tajuplností, výhrad, výluk a nerozluštitelných bájí, že se skutečně znemožnil, jsa největší většině lidu odpírán a konečně stav se nedostupným i menšině vyvolených.

To, co původně bývalo stud, potom politický prostředek, konečně bylo opravdově věřeno, a když vládnoucí kruhy klesly na úroveň poddaných, všichni věřili v ohavnost, obdivovali zrůdnost, vítězné malomocenství, nepřemožitelně spjaté nadále s naukami a figurálními představami.

A ne nadarmo se zneucťuje náboženský kult u lidu. Brzy mravnost neméně poklesá, sledujíc smutnou dráhu, na kterou

se spustila víra jako její vůdce. Ostatně Chamité měli mnoho důvodů, aby takto propadli zpuštění! Jejich vlády je na takovou cestu přímo usměřovaly, takže nemohli zbloudit. Pokud svrchovaná moc zůstávala v rukou plemene bílého, byl útlak poddaných k dobru mravů. Od té doby, kdy černá krev všecko pokálela svými surovými pověrami, svou vrozenou dravostí, svou chtivostí smyslných radovánek, výkonné vláde šlo k duhu ukájení nejneušlechtilějších pudů; poddanství, místo aby polevilo, ještě hlouběji pokleslo. Všecky neřesti se sešly v zemích asyrských.

Vedle rafinovaného přepychu, jež jsem právě uvedl, lidské oběti, tento druh pocty božské, který bílé plemeno nikdy nepřinášelo, leda napodobením zvyků jiných plemen (a který při nejmenším přínosu bílé krve byl hned zase zavrhnul), tyto lidské oběti zneucťovaly chrámy nejbohatších a nejpokročilejších měst. V Ninive, v Tyru a později i v Kartagu tyto ničemnosti se staly politickými institucemi a konaly se vždycky s převelikou okázalostí. Mělo se za to, že je jich ku prospěchu státu třeba.

Matky obětovaly svoje děti, aby byly rozparovány na oltářích. Hrdostí se dmuly takové matky, když viděly, jak se svíjejí jejich kojeňátka v plamenech na ohništi Bála. U bigotních bylo sebemrzačení nejmávanějším příznakem horlivosti náboženské. Utnout si úd, vytrhnout si mužské orgány bylo zbožným úkonem. Napodobiti zcela dobrovolně na vlastní osobě ukrutnosti, jež spravedlnost vykonávala na provinilcích, utnout si nos a uši a pak v takovémto stavu zkrváceném se posvětit Melkartovi tyrskému nebo Balu ninivskému byl prostředek k získání přízně těchto strašných fetišů.

Toto byla stránka krvežíznivá; popatřme ke zpustlictví. Hnusnosti, jež mnoho století později Petronius popisuje v Římě, jež se poasiatštil a ty špatné způsoby, jež podle milesijských bajek slavný Apuleiův román podával jako námět k pobavení, měly všude domovské právo u národů asyrských. Prostituce, doporučovaná, ctěná a provozovaná ve svatyních,

byla uvedena do veřejného mravu a zákony nejednoho velkého města z ní udělaly povinnost náboženskou a přirozený a nezapíraný prostředek k získání věna. Polygamie, třebaže žárlivá a strašlivá ve svých podezřelích a mstách, ničím se proti tomu neohrazovala. Úplatný úspěch snoubenky nevrhal žádnou hanu na čelo manželky.

Když tedy Semité, sešedše se svých hor, se objevili kolem r. 2000 př. Kr. uprostřed společnosti chamitské a když i dokonce ji v dolní Chaldei podrobili pod jednu dynastii z jich krve vyšlou, tu nové zásady, vržené do davů, měly regenerovati a regenerovaly vskutku národy, do nichž se vstřebaly. Ale jejich působení neúčinkovalo úplně. Přišliť mezi mrzké národy a mestice, nikoli mezi barbary. — Byli by mohli všecko zničit, kdyby se jim bylo líbilo jednati po způsobu surových dobyvatelů. Řídíce se obdivuhodným pudem, který nikdy nepustil toto plemeno, dávající pro dalekou budoucnost příklad, jímž se vždy později Němci řídívali, uložili si za úkol podepřítí starou a hynoucí společnost, k níž se přidružila mladost jejich krve. Aby toho dosáhli, šli do školy ke svým poraženým a naučili se, čemu se ze zkušeností civilisace mohli naučiti. Jak události nasvědčují, pokus byl korunován výsledkem. Jejich panování bylo plné lesku a jejich sláva byla tak zářící, že řečtí sběratelé asijských starožitností je poctili jménem zakladatelů říše asyrské, jakkoli byli jen obnoviteli. Je to omyl pro ně jistě čestný, jež podává názor o jejich zálibě pro civilisaci i o velikém rozsahu jejich prací.

V chamitské společnosti, v níž nyní měli vůdčí místo, se objevují v úlohách přerozmanitých. Vojáci, námořníci, dělníci, pastevci, králové, pokračovatelé těch vlád, na jichž místa nastoupili, přijali co bylo cenného v asyrské politice. Tak byli přivedeni k tomu, aby část své pozornosti obrátili k zájmům obchodu. Přední Asie bývala velikým tržištěm západního světa a jeho hlavním odběřištěm, pobřeží Středozemního moře tu bylo jako přirozené skladiště pro potraviny, vezené z Afriky a Evropy; země Chanaan, kde se soustřeďovala rozumová a

obchodní činnost Chamitů přímořských, se stala předmětem pozornosti pro vlády a národy asyrské. Babylonští a ninivetští Semité to velmi dobře pochopili. Všecka jejich úsilí tíhla k tomu, aby opanovali ať už přímo či nepřímo ovlivněním tento schopný lid (Chamity přímořské). Aby docílili změnu poměrů, chaldejští výbojci navázali řetěz vyjednávání, i začali války, častěji šťastné, jež proslavily ducha jejich plemene pod charakteristickým jménem královen Semiramid (dějinami uveden počet Semiramid na správnou míru).

Nicméně, protože Semité byli vtroušeni mezi lid civilisovaný, jejich působení na města kananejská neúčinkovalo jen zbraněmi a politikou. Majíce nadbytek aktivity, působili jak celonárodně, tak jednotlivě a pronikli velikým počtem a mírumilovně do krajín Palestiny stejně jako do zdí Sidonu a Tyru jakožto námezdní vojáci, dělníci, námořníci. Tento pokojný způsob vstřebání měl pro jednodušnost asijské civilizace a pro budoucnost států foinických stejně veliké důsledky jako výboj.

Kniha Genese nám dochovala zprávu dosti podivnou i živou o způsobu jak se uskutečňovala pokojná přemisťování jistých kmenů, nebo lépe řečeno rodin semitských. Je to ta z nich, kterou Svaté písmo bere z nitra hor chaldejských, vodí ji z kraje do kraje, jejíž práce a úspěch, bídu a strážení nám ukazuje až do nejmenších podrobností. Bylo by na neprospěch naší věci nezužítovatí toto cenné poučení z Genese.

Tato Genese nám praví, že jeden člověk z pokolení Sem, větve armenské Arfaxadovy z tak úrodného národa Hebr, žijící ve vysoké Chaldeji, v zemi Ur, pojal kteréhosi dne myšlenku vyjít ze země a bydlet v zemi Chanaan. Svaté písmo nám nepraví, které mocné důvody vnukly toto rozhodnutí onomu Semitovi. Ty příčiny jistě byly bezpochyby vážné, protože syn tohoto vystěhovalce bránil později svému plemeni vrátit se do vlasti, jakkoli nařizoval zároveň svému dědici pojeti manželku ze svého příbuzenstva. Důvod, proč tento muž zvaný Thare zvolil za cíl své cesty Chanaan, jest snadno uhodnutelný. Byl pastevcem jako jeho otcové a nechtěl toto povolání

měnit ani když se vystěhoval. Šel hledat novou zemi, hojnou pastvinami a kde obyvatelstvo bylo dosti řídké, aby tam mohl vodit svoje stáda a je rozmnožovat. Ostatně byl velmi starý, když opouštěl vysoké Chaldejsko. Bylo mu 70 let, měl syna Abrahama, který se právě ženil když odcházeli. Abraham, stav se vůdcem emigrace, sestaral pod poručníkováním svého otce a stal se vládcem v okamžiku, kdy si nemohl na svoje vladaření naříkat. Počet stád a otroků se rozmnožil. Jistou důležitostí také mělo to, že když vyšel ze zemí asyrských a vstoupil do skoro pusté země Chanaan, tento pastevec semitský zřel kolem svého ležení jen slabounké národy, které ho nemohly znepokojovat.

Negerské kmeny domorodé, lid chamitský, nějaká ta skupina semitská, vystěhovavší se jako on, třebaže o hodně dříve, to bylo všechno, a syn Thareho, který v zemi Ur asi nebyl ničím významným, najednou tu byl velikým majetníkem, váženým mužem, skoro králem. Stává se to tak často těm, kdo opouštějí ve vhodný čas svou nevděčnou zemi, berou s sebou do nové země srdatost, energii a rozhodnost jednou se zmocí.

Žádná z těchto vlastností nechyběla Abrahamovi. Nezařídil se zprvu nastálo. Bůh mu slíbil, že jej jednou udělá pánem této krajiny a že tam usadí jeho potomky. Chtěl znáti svoje království. Procestoval je celé. Uzavřel užitečné smlouvy s nomády, kteří tu pásli jako on. Sestoupil i do Egypta. Zkrátka, když se přiblížil konci své pozemské dráhy, byl bohatým mužem, byl v zemi vžit a mohl posoudit národy v ní bydlící. Ten úsudek byl přísný. Znal dobře surové a ohavné mravy Chamitů. Nechtěl, aby jeho potomstvo bylo pokáleno příbuzenstvem s plemeny zvrhlými a nařídil svému správci, aby šel pro ženu do jich rodné země. Tak v těchto prvotných dobách nepřetrhali vystěhovalci všechny svazky mezi Semity z jejich hor odešlými a rodinami, které tam dále bydlely. — Víme konečně, že abrahamské Semité se usadili v zaslíbené zemi. Chci jen doložit, že výjevy prvního usídlování jakož i scény před-

chozích váhání a loučení připomínají nápadně to, co bývá při stěhování rodin irských a německých do Ameriky.

Jeden z hlavních rysů slábnutí Chamitů a nejpravděpodobnější příčina vládního úpadku asyrských států bylo zapomenutí válečnické srdatosti a odvyknutí vojenským úkonům. Tato hanba, veliká v Babyloně a v Ninive byla ne hrubě menší v Tyru a Sidoně. Tam vojenské ctnosti byly zanedbávány a podceňovány těmito kupci příliš zabranými do obohacování. Jejich civilisace už tehdy vynašla ty úvahy, kterými italské patriciové středověku později hleděli snížit povolání vojenské.

Čety semitských dobrodruhů se nabízely hromadně zaplniti tuto propast, kterou mravy a myšlenky čím dále tím více rozvířaly. Byli vše přijímáni. Všichni ti Kariové, Pisidiové, Kylikové, Lydové, Filištiní s kovovou přílbou, s vlajícími chocholy na hlavě, v krátkých tunikách, s dlouhými šavlemi, se štítem na ruce, byli pověřováni střežením hlavních měst a stali se obránci loďstev. Jejich zásluhy arci byly menší než starosti jejich chlebovárců. Pouze nejvyšší šlechta foinická byla jedinou částí národa, která trochu věrna památce svých otců, velkých lovců před Hospodinem, zachovala si zvyk nositi zbraně. Ostatek národa pracoval. Těšil se z výrobků svého průmyslu a úspěchů svého obchodu. Když politika vyžadovala nějakého mocného činu, jako na př. kolonisace nebo vystěhování, tu králové a aristokratické rady, odstranivše násilně pění se svých národů, dali jim za strážce a oporu Semity; některé odnože černých Chamitů, stavíce se v čelo této směsice, buď dočasně rozkazovaly nebo šly daleko za mořem vytvářeti jádro nového místního patriciátu a založiti stát podle politických zvyklostí vlasti mateřské.

Tímto způsobem semitské tlupy pronikaly všude, kde Chamité vyvíjeli činnost. Nestranily se svých přemoženců, a okruh přemožených a jejich moc byly zároveň jejich mocí. Běloši druhého nánosu neměli na pohled jiného poslání, než prodlužovati jak jen možno přílivem své krve, zůstavši čistší, starobylý útvar prvního vpádu bělošského do jihozápadu Asie.

Tehdy to vypadalo skorem jako by tento obrozovací pramen byl nevyčerpatelný. Kdysi, v době první semitské emigrace, některé z národů arijských, jiné to kmény bílé, se usadily v dnešní Sogdianě a v Pendžabu; i stalo se, že od těchto bílých kmenů dva se tu oddělily. Tyto národy hellensko-arijské a zoroastrovsko-arijské, hledající nějaké východisko, kudy se dostat na západ, silně nalehly na Semity, přinutily je, aby opustili svoje hornatá údolí a vrhli se do planin i sestoupili k jihu. Tam byly nejvýznačnější státy černými Chamity založené.

Nesnadno docela dobře říci, byl-li odpor, čelící v tomto neštěstí proti helenským vetřelcům dosti mohutný. Nezdá se to. Semité, třebaže byli nad černé Chamity hodnotnější, neměli dost silnou postavu k boji proti novým hostům. Sice byli méně prolnuli černošskými sňatky nežli potomci Nemroda, ale přes to byli u veliké míře znehodnoceni, protože opustili jazyk bělochů a přijali jazyk, vzešlý z trosek bílých a z nářečí černošských, soustavu to, kterou známe pod velmi pochybným jménem semitština.

Semitština vykazuje ve svém organismu velmi pozoruhodné mezery. Zdálo by se, že když se tvořila, její první vývoj se setkával v jazycích, jež právě nahrazovala s mocným odporem, jež nemohla úplně zdolati. Vývoj zmohl sice překážky, ale nemohl zúrodniti jejich zbytky, takže jazyky semitské jsou jazyky neúplné. S doplňky jazyků semitských se shledáváme, jak se zdá, v jazycích afrických. Pokud jde o jazyky černošské (vlastně negerské), tu není ani stopy, ani potuchy o nějaké souvislosti s jazyky Indie a Evropy, oproti tomu je patrná blízká souvislost a příbuznost s jazyky Asyrie, Judeje, Chanaanu a Libye.

Zmiňoval jsem se tu o jazycích Afriky východní. Ale seznam se prodlužuje a v nových větvích, jež nutno chtěj nechtěj přidati ke jménu Sem, se projevují charaktery zvláštní, jež nutí odlišovati je od nářečí Joktanidů a Ismaelitů. Všecky tyto jazyky vykazují charakter čistě semitský. K nim náleží i jazyk suahili, který poskytuje pohled do jiného kouta obzoru. Je to

jazyk kaferský a lid, který mluví jeho dialekty, druhdy omezený podle evropského mínění na jižní území Afriky, se rozprostírá nyní, pro nás, až za Monbaz. Sahaje do Habeše, prozrazuje, on jazyk černochoů, ale nikoli negrů, základní souvislost s nářečím kmenů čistě negerských jako jsou Suahilové, Makuové a Mandžuové. Konečně všichni Gallasové mluví nářečím, jež se blíží kaferštině.

Tyto úvahy se tu nezastavují. Jsme tu oprávněni doložit ono poslední předůležité slovo: celá africká pevnina, od západu až na východ a od jihu až na sever zná jen jediný jazyk, mluví jen nářečím jediného původu. V Kongu jako v Kafersku a v Angole, po celém okruhu pobřeží nacházíme stejné tvary a stejné kmeny. Nigritský jazyk, dosud neprostudovaný, a nářečí Hotentotů zatím zůstávají mimo, ale nejsou protivného rázu. Nyní zopakujeme: 1. Všecko, co je známo z jazyků afrických, ať jde o jazyky mluvené lidmi černé pleti nebo negerskými kmeny, má původ ve stejné soustavě. 2. Tato soustava tu vykazuje hlavní charakteristiky semitské skupiny v dokonalejším stavu nežli v semitské skupině samé. 3. Mnohé z jazyků, které se od nich odvozují, bývají příslušnými odborníky směle zařazovány do skupiny semitské.

Je tu třeba něčeho více k přesvědčení, že tato skupina, jak ve svých tvarech, tak ve svých mezerách, čerpá své odůvodnění bytnosti v hloubi ethnických prvků, jež ji skládají, to jest ve vlivech původu bílého, jež jsou zahlceny nekonečněkrát silnějšími živly černošskými?

Není třeba pro pochopení původu jazyků předoasijských předpokládati, že národové semitští předem utonuli v krvi černých. Tato skutečnost, nepopíratelná u Chamitů, není nepopíratelná u jejich spojenců.

Podle způsobu, jak oni se přimíchali do starších společností, buď se na ně vrhajíce nebo se plížící jako užiteční a inteligentní služebníci do přímořských obcí, se dá souditi, že to dělali jako potomci Abrahamovi: naučili se jazyky té země, do které se přišli přiživovat a zároveň panovat. Příklad, daný větví

hebrejskou, zajisté byl brzy sledován jinými větvemi onoho rodu a skoro bych věřil, že nářečí později vytvořená tímto rodem měla za typickou známku zvětšování vzájemných mezer. Hned zpředu jsem to uváděl v organismu jazyků semitských. Ostatně to není pouhá hypotéza. Semité nejméně pomešeni s krví chamitskou, jako jsou Hebreové, mívali nářečí méně dokonalé nežli Arabové. Mnohonásobné sňatky Arabů s národy okolními neustále utápěly jazyk do jejich černošských původů. Nicméně Arab jest ještě dalek toho, aby dosáhl ideál černošského národa stejně tak jako ti, kteří jej mají, jsou ještě daleko od toho, aby byli Afričany pokrevními.

S Chamity to bylo jinak: u těch bylo nezbytně nutno, aby se úplně oddali černému živlu pro vytvoření jazykové soustavy, kterou přejali a pak předali Semitům. Ti asi ovládali semitskou soustavu daleko čistěji. Právě jsem ukázal, jak tu bylo několik stupňů, vedoucích k dokonalosti semitské. Aby se dospělo k čistě černošskému živlu, nutno vyjít od aramejštiny jako nejméně dokonalé z této celé rodiny. Ukáži později, jak vyjít od této soustavy, s národy nejméně zatíženými míšením s černochoy, aby se dospělo po stupních k jazykům rodiny bílé. Nicméně, zanechme tento námět na chvíli: stačí nám, že jsme sestavili ethnickou situaci semitských výbojců. Nikdy slavnostně nevítěžovali, leda nad národy chorobnými a uvidíme, kterak vždy podléhají, jak mají co činiti s muži ušlechtilejšího ražení.

Ale asi kolem r. 2000 př. Kr. lidé převyšující energie, Arijci zoroastrovští, začínali vycházeti na obzor východu. Hleděli si jen zabezpečiti sídla, jichž si dobyli v Medii. Helenští Arijci oproti tomu hleděli jen razit cestu svému stěhování do Evropy. Semité tedy měli na dlouhá století zajištěnu hegemonii a vítězství nad civilisovaným lidem jihu západu.

Vždycky, když nějaké hnutí helenských Arijců je přiměřeno k tomu, aby odstoupili nějaký díl svého bývalého území, vždycky porážka dopadla v jejich prospěch, protože to bylo na vrub kolonistů babylonských. Takto ony tlupy poražených

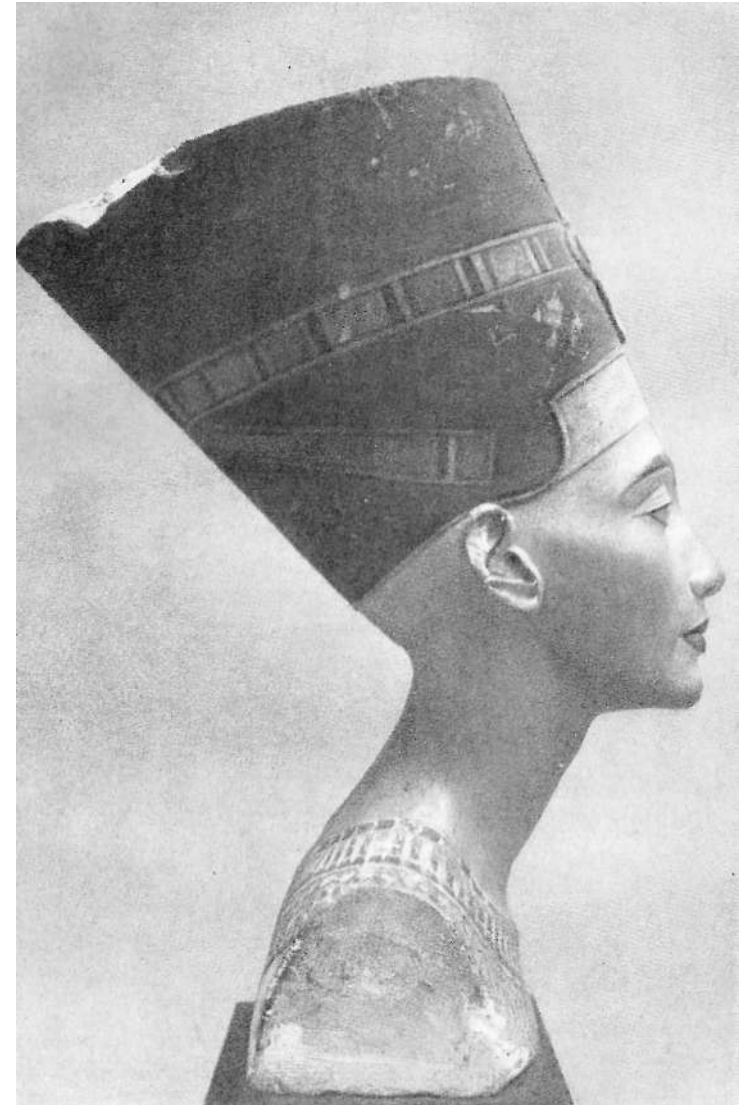
uprchlíků pohřbívající hanbu své zkázy v temnotách kavkazských a kaspických, udivovali svět svými vavříny, jež sklízeli prchající.

Vpády semitské jsou tedy dílo, vykonané po etapách. Podrobnosti tu jsou vedlejší. Stačí si připomenouti, že prvním stěhováním se zmocnili dolního Chaldejska, Jiná výprava, výprava Joktanidů dospěla až do Arabie. Opět další výprava jiného lidu obsadila přímořské kraje vysoké Asie. Semité byli již v držení celého majetku chamitského, kdež sociální pohlaví, ne cele podrobení, přec podléhali jejich vlivu, když se mezi nimi objevil lid israelský. Když s otcem patriarchů šel tento lid přes zemi Chanaan, byla pustá. Když se v ní znovu objevil s Josuem v čele, byla půda zabrána a vzdělávána četnými Semity.

Vykladači Písma určují narození Abrahama rokem 2017, později tedy než byly první útoky helenské na horské národy, ne tedy daleko od vítězných bojů těchto poslednějších proti Chamitům a od povstání nové dynastie asyrské. Abraham náležel národu, z něž Joktanidové už odešli a jehož větve, zůstavší v mateřské zemi, tam vytvořily rozličné státy pode jmény Peleg, Réhu, Sarudy, Nachor a j. Syn Thareův se stal zakladatelem více národů, z nichž nejslavnější byly děti Jakoby, pak západní Arabové, kteří pode jménem Ismaelitů, sdílejíce s hebrejskými Joktanidy a s Chamity panství nad poloostrovem, působili velmi vydatně na vytváření osudů světa ať tím, že dali nové dynastie Asyřanům nebo že řídili s Mahomedem poslední obrození plemene semitského.

Nežli budu pokračovati, dokončím, co mi jest ještě uvéstí o ostatních nejbližších národech chamo-semitských.

Dlužno vždy mítí na zřeteli, že neodvislé státy, zahrnuté v tehdejší společnosti, byly nesčetné. Nicméně nemohu mluvití leč o těch, které zanechaly hlubší stopy po své existenci a po svých činech. Přistupme nejprve k Féničanům.

Obr. 14.

KAPITOLA III.

Kananejci přímořští.

Chamitská civilisace v době Abrahamově byla na vrcholku svého skvělého rozvoje a společnost bujela neřestmi. Jedno z nejvýznačnějších území byla Palestina, kde města kananejská vzkvétala vlivem nesčetných již tehdy kolonií. Co by bylo mohlo chyběti na lidnatosti těmto městům, bylo vyvažováno tou šťastnou okolností, že žádný konkurent se s nimi nedělil o nesmírné výtěžky jejich výroben tkanin, bareven, plavby a přepravy.

Všecky prameny bohatství, o nichž jsem se právě zmínil, zůstávaly soustředěny v rukou svých tvůrců. Ale jako na důkaz, jak slabou známkou životní síly národů je produktivní obchod je to, že Foiničané, zbavení své starodávné energie, která je druhdy přivedla od Perského zálivu ku břehům Středozemního moře, nezachovali žádnou opravdovou politickou nezávislost. Vládli, je pravda, nejčastěji podle svých vlastních zákonů a zachovávali svoje dávné aristokratické formy. Ale ve skutečnosti moc asyrská zrušila jejich samostatnost. Dostávali a zachovávali rozkazy, přicházející z krajiny Eufratu. Když v několika hnutích vnitřních se pokusili shodit jho, jejich jediné východisko bylo obrátit se na Egypt a nahradit tak vliv ninivetský vlivem memfiským. O nějaké isonomii nebylo vůbec potuchy.

Kromě převahy oněch dvou velikých říší, mezi nimiž byla města kananejská stísněna, důvod jiné ještě povahy nutil Foiničany k neustálým šetrnostem vůči těmto mocným sousedům: území Asyrie a Egypta, ale hlavně Asyrie, byla velkými odbytišti obchodními Sidonu a Tyru. Ve skutečnosti Kananejští dopravovali ještě do jiných míst purpurové tkaniny, skleněné výrobky, voňavé látky a potraviny všeho druhu, jimiž jejich skladiště oplývala. Ale když zdvižená před jejich černých dlouhých lodí připlula k mladým ještě pobřežím Řecka nebo Itálie, Afriky nebo Španělska, tu mužstvo tu mívalo jen hubený vý-

těžek. Dlouhý člun býval vytažen na břeh černými veslaři s červenými úzkými sukénkami. Domorodé obyvatelstvo se chtivostí v lici obklopilo tyto smělé plavce, kteří hned rozsadili kolem své lodě pečlivě vyzbrojené žoldněře semitské; potom se vyložilo před králi a pohlaváry, přiběhlými ze všech konců kraje všecko, co boky lodní obsahovaly. Pokud možno hledělo se za to výměnou dostat drahé kovy. Ty se jmenovitě požadovaly ve Španělsku, na ně bohatém. S Řeky se smlouvalo hlavně o stáda, o dříví, v Africe o otroky. Byla-li vhodná příležitost, a když se obchodníci cítili silnější, bez nejmenších výčitek svědomí se vrhli se svým lidem na děvčata, na dcery královské, na služky, na děti, jinochy, na dospělé a unášeli vesele na trhy své vlasti hojný výtěžek svého zrádného obchodu, takže od dávnověkosti měli Chamité a jejich spojenci pověst lačných, mrzkých a zrádných lidí. Zkrátka, ve všech těchto zemích kořistili z místního bohatství. Veliký význam Západ neměl pro ně tím, že tam dováželi, ale tím, co odtamtud za nejlevnější peníz odváželi. Naše kraje dodávaly suroviny, jež Tyr a Sidon a jiná města kananejská zpracovávala, upravovala a udávala jinde, v Egyptě a v krajích mezopotamských.

Foiničané nechodili jen do Evropy a do Afriky za předměty svého obchodu. Velmi starými vztahy s Araby a potomky Joktanovými zúčastňovali se obchodu voňavkami, kořením, slonovinou, ebenem, pocházejícími ze země Jemen i z míst ještě vzdálenějších.

Jejich existence a jejich rozkvět byly tedy takto vázány úzce s osudy Ninive a Théb egyptských. Když tyto země strádaly, ihned spotřeba a poptávka poklesla a rána ihned postihla obchod a průmysl kananejský. Když králové mezopotamští měli důvod ke stížnostem na foinické zboží, anebo když Foiničany chtěli přimět k nějakým ústupkům ani meče netasíce, tu několik fiskálních opatření proti dovozu západních poživatin do asyrských zemí škodilo daleko více patriciům tyrským, postihlo je citelněji a hlouběji v jejich vnitřním klidu, než kdyby byla bývala proti nim vyslána nesčetná vojska jezdců a vozů.

Hle, to byli v nejstarší době Foiničané, tak hrdí na svoji čilost obchodní, tak zpustlí, tak nízcí svou trochu sprostou neřestí, vždy neodluční přátelé podobného druhu zisku, nemající nikdy ani stínu neodvislosti a žijící jako ponížení služebníci svých mocných zákazníků.

Vladařská soustava pobřežních měst zprvu bývala theokratická. To býval zvyk plemene chamitského. Ve skutečnosti první bílí vítězové se objevili uprostřed černého lidu s příslušenstvím takové převahy inteligence, síly, vůle, že tyto pověřivé davy nedovedly jinak vyjádřiti svůj ohromný údiv a úžas než tím, že je prohlásily za bohy. Právě tak, jako když domorodý lid americký v době objevu Ameriky se ptal Španělů, přicházejí-li s nebe, jsou-li bozi a přes zápornou odpověď, kterou tito porobení národové od Španělů jako křesťanů dostali, je i nadále usilovně podezřívali, že přece jen jsou bohy. Je to právě tak za našich dnů, když kmeny ve východní Africe líčí stav Evropanů tvrdíce: Jsou to bohové.

Bílí Chamité, jimž pokrokově zjemnělé svědomí as mnoho nebránilo, snadno se rozhodli pro zbožňování. Ale když krev se pomísila a když po čistém plemeni následovali mulati, tu černý lid objevil mnoho lidských znaků v novém pánu, jež jejich dcery nebo sestry přivedly na svět. Nový kříženec však byl mocný a panovačný. Rozhodně se přidržoval bývalých vítězů svým rodokmenem a když skončilo panství bohů, začalo panství jejich kněží. Despotismus, i když změnil formu, byl i tak stejně slepě uctíván. Kananejci zachovali ve svých dějinách velmi dokonalé vylíčení tohoto podvojného stavu. Bývali spravováni Melkartem a Baalem, a později kněžími těchto obou nadlidských bytostí.

Když přišli Semité, revoluce pokročila dopředu. V podstatě byli Semité bližšími příbuznými bohů nežli hieratické dynastie černých Chamitů. Oni totiž později opustili společný peň a jejich krev, třebaže už trochu pomíšená, přece jen byla pomíšená méně nežli krev mesticů, s nimiž přišli sdílet bohatství a jimž pomáhali udržeti politickou existenci, clen ode dne cha-

bější. Nicméně kněží foiničtí nebyli by připustili tuto povznesenou nadřazenost, a kdyby to byli chtěli, nebyli by to mohli, neboť černá podstata převládala tak v jejich žilách, že zapoměli Boha svých bohů a skutečný původ těchto poslednějších. Považovali se s nimi za autochtonní. To jest, přijali obhroublé pověry předků svých matek. Pro tyto degenerované lidi nebylo žádného stěhování bílých z Tylosu na středomořský břeh. Melkart i jeho lid vzešli z hlíny země, z níž se zdvihaly jejich příbytky. V jiných zemích a v jiných dobách Indové, Řekové, Italové a jiné národy čerpaly podobný blud z týchž pramenů.

Ale věci jdou do důsledků, nestarajíce se o shodu názorů. Semité nemohli bez pochyby se státi bohy, protože neměli krev čistou a protože majíce převahu, neměli ji takovou, aby na obrazivost mohli působiti měrou nutnou ke zbožnění. Černí Chamité jim také dovedli zameziti přístup k bohoslužebným funkcím, jež byly od staletí v rukách určitých rodin. Tož Semité pokořili theokracii a nad ni postavili vládu a moc meče. Po dosti živé pútece z vlády kněžské, monarchické a absolutistické, se stala vláda foinických měst aristokratickou, republikánskou a absolutistickou, podrževši takto z nahrazované trojice sil jen tu poslední.

Tato vláda nezničila úplně obě ostatní, věrna jsouce úloze reformátorské, spíše upravovací nežli revolucionářské, jak jí bylo uloženo pro jednání jejím původem, tak blízkým původu Chamitů, jsouc šetrná k podstatě jejich díla. Mezi výsostnými místy své aristokracie vyhradila jedno z nejvážnějších stavu kněžskému. Kněžím stanovila druhé pořadí a i nadále ponechala je těm vznešeným rodům chamitským, které je dosud mívaly. S královstvím se tak dobře nezacházelo. Ostatně černí Chamité snad ani sami královskou moc mnoho nevyvinuli, jak skoro bychom věřili, pokud jde o státy asyrské.

Ať už byla přijata pro vladaření nad foinickými městy hlava jediná, nebo, způsob to častější, že podvojná koruna

se dělila mezi dva krále, záměrně volené ze dvou rodin soupeřících, pravomoc těchto nejvyšších hodnostářů byla velmi omezená, hlídaná, okleštěná a poskytovala jim jen neúčinné výsady, a nádheru bez svobody. Můžeme míti za to, že Semité rozšířili svůj žárlivý dozor nad monarchickou mocí na všechny kraje, kde vládli a že jak v Ninive, tak v Babyloně titulární náčelníci říše byli podle jejich inspirace pouhými představiteli kněží a šlechty, bez jakékoli iniciativy.

Taková byla organisace, vyšlá ze splnutí černých Chamitů foinických se Semity. Králové, jinak nazývaní suffety, žili v nádherných palácích. Nic se nezdálo příliš krásné ani příliš dobré pro zvýšení nádhery, kterouž praví vládcové státu s oblibou zdobívali podvojnou hlavu královskou. Davy otroků ženských i mužských, přeskvěle oděných, stávaly pohotově k rozkazu těchto smrtelníků, Úpicích pod touto výpravností radováněk. Celé čtyři eunuchů střežily vchody do jejich zárad a ženských komnat. Zeny všech zemí jim byly přiváženy na běhutých lodích. Jídali ze zlatých mis, zdobili se diamanty a perlami, ametysty, rubíny, topasy a purpur, pro něž byl starověk tak nadšený, byla barva uctivě jen pro jejich oděvy určená. Ale mimo loto nádherné živobyť a mimo tyto uctivé formy, pro ně už nebylo nic, zcela nic. Suffetové podávali zprávy o věcech veřejných tak jako každý jiný šlechtic, nic víc; tam, kde šli o něco dále, to bylo už jen podle osobní zvyklosti, ale než se to připustilo, bylo to projednáno; protože zákonodárství a pravidelná moc i moc prováděcí se soustředily do rukou náčelníků velkých rodů.

Souborná autorita těchto rodin neměla mezí. Jakmile dohoda o nějaké věci, mezi nimi uzavřená, nabyla imperativního charakteru zákon vyznačujícího, všechno se musilo skloniti před tímto zákonem, jehož prvními oběťmi bývali i sami zákonodárci. Nikdy a nikde tato abstraktnost nebrala zřetele na okolnosti osob. S neoblomnou přísností tyto zákony vnikaly svými strašlivými účinky až do nitra rodin, tyranisovaly nejintimnější vztahy manželů, vznášely se nad hlavami otců, despotů

to vlastních dětí, kladly závory mezi člověka a jeho svědomí. V celém státě od posledního námořníka, od nejdrobnějšího dělníka, až po nejváženějšího božího velekněze, až po nejzpupnějšího šlechtice, nade vším rozprostíral zákon svůj mrak, vyjádřený slovy: Kolik lidí, tolik otroků.

Tak chápali Semité, spojení s potomky Chamitů, vladařskou vědu a tak ji i provozovali. Zdůrazňují zvláště toto velevtrdé pojetí, které, jak uvidíme, s krví semitskou proniká do konstitucí skoro všech národů antických a sahá i do dob moderních, kde neustupuje, zatím leda před zdravými a nestrannými názory plemene germánského.

Neopomeňme rozebrati podněty, z nichž tato přísná organizace vyšla. Všecko, co na ní bylo surového a nenávistného, pramenilo, zcela patrně, z černé přirozenosti, jež je nakloněna absolutismu, přístupná otroctví, jež se ráda srocuje v abstraktní myšlenky, jež nechce býti pochopena, ale poslouchána a obávána. Oproti tomu v prvcích vyšší přirozenosti, kterou tu nelze zneuznati, v tom pokuse o vyvážení mezi královskou důstojností, kněžstvím a ozbrojenou šlechtou, v lásce ke pravdě a zákonitosti, shledáváme význačné pudy a sklony, s nimiž se budeme setkávati všude u národů plemene bílého.

Kananejská města přitahovala k sobě četné tlupy semitské, náležející ke všem větvím plemene a v důsledku toho rozdílně míšené. Lid přicházející z Asyrie přinášel míšení s chamitstvím zcela jiné a krev jinou, než byla krev Semity, příšlého z dolního Egypta nebo z jižní Arabie, kde byl dlouho ve styku s negry s vlasy vlnovitými. Chaldec od severu, Chaldec z hor Armenských, konečně Hebrejec smíšenými svazky, jimiž jeho plémě bylo postiženo, měl větší účast na bělošství. A takový, který sestupoval s oblastí kavkazských, mohl, přímo či nepřímo nositi ve svých žilách vzpomínku na plémě žluté. A zase tlupy, přicházející z Frygie, měly za matky Řekyně.

Kolikerá nová vystěhovalectví, tolikeré jsou nové ethnické prvky, jež se obořují na města foinická. Kromě těch různých přínosů rodin semitských, byli tu ještě Chamité místní, jež

sem vrhly veliké státy východu a ještě kušitští Arabové, a Egypťané a i četní negři. Zkrátka obě rodiny, bílá a černá i trocha odrůdy žluté, vše to se kombinovalo tisícerými způsoby v zemi Kananejské, stále se obnovovalo a překypovalo neustále takovým způsobem, že se tam tvořily typy až dosud neznámé.

Takový sběh lidu tu nastal proto, že Foinicie poskytovala zaměstnání všem. Práce jejích přístavů, jejích továren, jejích karavan potřebovala mnoho paží. Tyrus a Sidon, kromě toho, že to byla města přímořská a obchodní takového druhu jako na př. Hamburg a Londýn, byla zároveň veliká střediska průmyslová, jako na př. Liverpool a Birmingham; stavše se přelivem národů předoasijských, všechny je pojala a převáděla je až přemírně do svých kolonií. Takovým způsobem tam posílala při stálých stěhováních svěží síly a přírůstek svého vlastního života. Nedivme se přílišné této zázračné činnosti. Tyto výhody lidu, neustále doplňovaného, mívaly svůj mrzutý rub: začaly tak dalece měniti politickou konstituci, že i ji napravily; konečně pak vyvolaly její úplnou zkázu.

Viděli jsme, na jaká ethnická přetvořování zašla vláda bohů, nahrazená vládou kněží, kteří zase postoupili místo organizaci i složitě a učené, určené k tomu, aby zjednala přístup k moci náčelníkům a mocným městům. Následkem této reformy rozlišování plemen upadlo vniveč. Bylo tu nadále jen rozlišování rodin. Před neustálou a rychlou měnlivostí ethnických prvků tento aristokratický stav, to poslední slovo, ten nejzazší konec revolucionářského citu prvních semitských příchozích postačoval čím dále tím méně požadavkům nově povstávajících pokolení a demokratické myšlenky začaly klíčiti.

Opíraly se napřed o krále. Ti rádi dopřáli sluchu principům, jejichž použitím by byly mohly býti pokořeny patriciaty. Pak se obrátily tyto myšlenky k dělnictvu, zaměstnanému v továrnách a byly nervem a pojítkem strany. Čilí agenti pro intriky a pro spiknutí byli hojně nabráni ze zvláštní třídy lidí, z čeledi zvyklé na přepych, čeledi, jež se aspoň očima dotýkala

velkých svodů moci, ale jež byla bez práv, bez jakéhokoli významu — leda snad oblíby — jež byla tolik zesměšňována šlechtou, která zase proto u ní nebyla v oblibě; míním tím královské otroky, palácové eunuchy, milce anebo ty, kteří jimi chtěli býti. Tak byla složena organisace, jež naléhala na zkázu aristokratického řádu.

Odpůrci této strany měli dosti obranných prostředků. Proti žádostem a vrtochům králů měli tu zákonitou nemohoucnost a odvislost těchto hodnostářů bez autority. Začali jim tedy utahovati uzly. Proti hýbajícím se davům dělníků a námořníků postavili meče a kopí těch nesčetných žoldněřů, zvláště karijských a filistinských, z nichž bývala utvořena městská posádka, jíž oni samotní veleli. Konečně proti chytráctvím a kouskům královských otroků postavili svou dlouholetou zkušenost v jednáních, svou nedůvěru k lidské povaze, dostatečně ostrou, moudrost, která byla s to zdolati mazanost jejich soupeřů; zkrátka majíce proti pletichám jedněch surovou sílu druhých a horoucí ctižádostivost mocných, choutky hrubého zrna těch nejmenších, mohli, aby se udrželi pány, použití nesmírných prostředků, kteréž zbraně v silné ruce se jen tak snadno nezlomí.

Byli by zajisté podrželi svoji vládu, jako by ji byla udržela do nekonečna každá aristokracie, kdyby vítězství záviselo pouze na energii útočníků; ale zkáza jim měla vzejíti z jejich oslabení. Porážka se dala čekatí jedině od jejich smíšenosti krve. Revoluce nikdy nezvítězila dřív než měla rodilé přívržence uvnitř paláce, jehož vrata se namáhala vypáčiti.

V těch státech, v nichž obchod přináší bohatství a bohatství vliv, tam, abychom se odborně vyjádřili, mesalianci se není možno snadno vystříhati. Kdo byl námořníkem včera, je bohatcem zítra a jeho dcery vlivem zlatého deště se dostanou do lůna nejhrdějších rodin. Ostatně krev foinických patriciů byla již tak pomíšena, že skutečně tu bylo málo starostí, aby byla zajištěna proti svůdným obměnám. Polygamie, tak milá černým nebo poločerným národům, v tomto směru činí všechny

opatrnosti zbytečnými. Pominula tedy jakákoli stejnorodost mezi svrchovanými plemy na pobřeží kananejském a demokracie si již vynašla prostředek, jak si mezi nimi získati vyznavače. Vždyť ne jeden šlechtic přicházel na chuť naukám, jež byly smrtelné jeho kastě.

Aristokracie, vědoma si této otevřené rány ve svých slabínách, se bránila vypovídáním z říše. Když byly vzpoury na propuknutí, nebo když byly povaleny, byli vinníci zjímáni. Vláda je naložila na lodi pomocí karijských čet, jež také na ně měly dohlížet a poslala je buď do Libye nebo do Španělska nebo i za sloupy Herkulovy, do míst tak vzdálených, že se tvrdilo, že byly nalezeny stopy těchto kolonisačů až i v Senegalsku. Vznesení odpadlíci, přimíchaní do davu, měli v tomto věčném vyhnanství zase tvořiti patriciat nových kolonií a nikdy nedošlo ke sluchu, že i při jejich liberalismu by byli snad neuposlechli tohoto posledního rozkazu matky vlasti.

Nicméně nadešel den, kdy měla aristokracie podlehnouti. Ví se i datum této definitivní porážky; ví se i jakou podobou na se vzala; může se i označiti příčina, která rozhodla. Bylo to r. 829 př. Kr; forma je aristokratická emigrace, která založila Karthago; jako rozhodující příčina se uvádí neobyčejné míšení, kam dospěly různé čeledi vlivem nového živlu, který asi od jednoho století neodolatelným způsobem štal do anarchie různé prvky ethnické.

Hellenské národy se značně rozvinuly. Teď také ony začaly zakládati kolonie a tyto odbočky jejich moci, prostřající se na pobřeží Malé Asie, hned začaly do Chanaanu vysílati četné vystěhovalce. Tito příchozí, zcela inteligentnější a čilejší než Semité, tělesně i duševně daleko silnější, přinesli s sebou znamenitý příspěvek sil demokratické myšlenky a tak svou přítomností uspíšili zrání revoluce. Sidon padl první pod demagogickým úsilím. Vítězný lid vyhnal šlechtice, kteří pak založili na Aradu nové město, kamž se obchod a rozkvět Utekly na škodu starého města, jež zůstalo úplně zničeno. Tyrus stihl potom podobný osud.

Patriciové, bojíce se zároveň vzbouřenců z továren, chátry, otroků královských a upozornění na osud, který je čeká zavražděním největšího mezi nimi, velekněze Melkartova, i majíce za to, že už nadále svoji autoritu neudrží, a že nemohou již zachránit život před takovým pokolením, vzešlým z křížení příliš mnohonásobných, rozhodli se pro vystěhování. Loďstvo jim náleželo, koráby byly hlídány jejich četami. Vzdávajíce se, odpluli se svými poklady a zvláště se svou vladařskou vědou a administrativou, se svou dlouholetou a pověstnou praxí obchodnickou a šli se svými osudy se usaditi na jednom místě afrického pobřeží proti břehu Sicílie.

Tak dopadl heroický čin, jakého se od té doby nevidělo. Nicméně dvakrát v dobách moderních se jednalo o to, neměli-li by býti obnoven. Jednou senát v Benátkách za války s Chiozzou uvažoval, zda by se neměl odplaviti na Pelopones s celým národem a není tomu dlouho, byla podobná možnost uvažována v parlamentě anglickém.

Karthago nemělo žádného dětství. Páni, kteří tam vládli, si byli jisti již předem svou vůlí. Měli za cíl právě to, co se v Tyru naučili sledovati a ctíti. Byli obklopeni národy skoro vesměs černými a tudy nižšími oproti mesticům, kteří přišli mezi nimi trůniti. Nenamáhal se mnoho a docílili poslušnosti. Jejich vladaření postupně se znovu uchopilo po několika stoletích neoblomnosti a tvrdosti chamitské; a ježto město Didony mělo jakožto bílé přistěhovalce jen ty šlechtice tyrské neb kananejské a oběti — zároveň své zakladatele — demagogické katastrofy, tož přitěžovala svoje jho jak jen se jí líbilo. Až po den svého zničení neučinila nejmenšího ústupku svým národům. Opovážili-li se sáhnouti ke zbráním, vždy je neúnavně trestávala. Její pravomoc byla založena na ethnické rozdílnosti a neměla čas skládati a zmizeti.

Tyrská anarchie byla úplná po odjezdu vznešených lidí, kteří jediní ještě měli v těle jakýsi stín bývalé ctnosti plemen — né, jmenovitě i poměrné stejnorodosti. Když tedy králové a chátra tu zůstali sami, aby jednali, různost původová se tu

vzpříčila a zamezila jakoukoli vážnou reorganizaci. Chamitský duch, mnohonásobnost větví semitských, přirozenost řecká, všecko mluvilo nahlas a silně. Nebylo možno se dorozuměli, a místo aby se vynalezla nová, logická vládní soustava, pevnou rukou načrtnutá, bylo považováno za štěstí, když se dospělo k dočasnému smíru jakousi dohodou na čas. Po Karthagu Tyrus nezakládal už nových kolonií. Staré kolonie, v/dávajíce se svého stanoviska, postupně se spojily s patricijským městem, jež se stalo takto jejich hlavním městem: nic nemohlo býti logičtějšího. Svoji poslušnost neodřekli: změnili jen území. Panující plemeno zůstalo stejné a to tak stejné, že ono samo potom kolonisovalo. Koncem VIII. stol. př. Kr. má zařízená sídliště na Sardinii, nemajíc samo ani sto let svého bytí. Padesát let potom se zmocnilo Karthago Balear. V VI. století př. Kr. dalo znovu zabrat kolonisty libyckými všechna města druhdy foinická na západě, málo podle jeho chuti zalidněná. Nuže, u nově příchozích černá krev převládala ještě více než na březích země Chanaan, odkudž jejich předchůdci přišli: když krátce před Kristem Strabo psal, že veliká část Španělska je v moci Foiničanů, že více než ve třech stech měst na pobřeží středomořském není už jiného obyvatelstva, to znamenalo, že tento lid měl dosti hutný černý základ, na který se načepovaly slabé prvky, pocházející z plemen bílých a žlutých, převedené ssedlinami Karthaginců zase k černému živlu zpět.

Pouze svým patriciatem chamitským nabyla vlast Hannibalova převahy nade všemi černějšími národy okolními. Tyrus, zbavený této síly a vydaný na pospas úplné nesoudržnosti plemene, obrovskými kroky zabředával do anarchie.

Nedlouho po odchodu šlechty upadl navždycky do poddanství cizího, napřed asyrského, potom perského, pak macedonského. Vždycky už byl jen městem poddaným. Po těch několik desítek let, jež mu ještě zbyly k provozování své samosprávy, sotva 79 let po založení Karthaga se proslavil Tyrus svým vzpurným duchem, svými častými a krvavými revoltami. To-

vární dělníci se dopouštěli po vícekrátě neslýchaného násilí, pobíjejíce bohatce, zmocňující se jejich žen a dcer, a zařizující se jako domácí páni v bohatých domech svých obětí. Zkrátka Tyrus se stal děsem celého Kananejska, toho Kananejska, jehož slávou býval a vyvolal u všech sousedních krajů tak velké rozhořčení a nenávist, a na dobu tak dlouhou, že když Alexander přitáhl pod jeho zdi, všechna města sousední se nabízela s ochotou půjčiti lodi, aby mohlo býti zdoláno. Podle domácí tradice jásal v Syrii souhlasně, když vítěz odsoudil přemožené k smrti kříže. To byla poprava podle zákona pro vzbouřené otroky: Tyřané nic jiného také nebyli.

Takový byl ve Foinikii výsledek nemírného a nespořádaného míšení plemen, míšení příliš složitého, než aby mělo času k tomu, aby mohlo přejíti ve slitinu, a jež, dospěvši jen k řaděni a sestavování rozmanitých pudů, složitých pojmů, řevnivostí typů usnadňovalo, tvořilo a zvětčovalo smrtelné nevráživosti.

Nemohu se zdržeti, abych se zde nezmínil o jedné otázce, velmi podivné. Je to onen ponížený a poddanský postoj foinických kolonií vůči jejich metropolím Tyru napřed, Karthagu potom. Poslušnost a úcta byly takové, že po dlouhá staletí nebylo slyšeti o nějakém prohlášení nezávislosti v těchto koloniích, jež ostatně nebývaly vytvořeny z nejlepších živelů.

Známe jejich způsob založení. S počátku to byly jen dočasné tábory, jakž takž opevněné, aby bylo možno uhájiti lodi proti loupežení domorodeckému. Když takové místo nabývalo důležitosti výměnným obchodem, nebo když Kananejští shledali, že bude užitečnější exploitovati krajinu přímo, pak ležení se stalo městysem nebo městem. Politika metropole množila tato města, pečlivě se starajíc, aby byla trvale malá, tak malá, aby nemohla mysliti na osamostatnění. Také se mysliło i na to, že když budou roztahána na větší rozsah územní, že spekulace bude lepší. Zřídka několik vystěhovaleckých houfů bylo řízeno do stejného místa a tím se stalo, že Cádiz v době svého největšího rozkvětu a když svět byl pln pověstí o jeho blahobytnosti,

měl jenom malinkou rozlohu a stálé obyvatelstvo přeskrovné.

Všecka tato kolonizační hnízda byla dokonale izolována jedno od druhého. Úplná vzájemná nezávislost byla vrozeným právem, jež je učili dodržovati s žárlivostí, příjemnou civilizačnímu duchu ve hlavním městě. Svobodná, byla přece jen bez síly vůči svým vzdáleným správcům a nemohouc se obejít bez ochrany, s horoucností lnula k mocné vlasti, z níž pocházela, a již se udržovalo jejich bytí. Jiný, velmi silný důvod pro tuto oddanost byl ten, že tyto kolonie, založené jen pro obchod, neměly jiného velkého odbytiště než Asii a do Asie nebyla jiná cesta než přes Chanaan. Pohněvati se s matkou vlastní znamenalo zavřítí si přístavy světa a viděti brzy, jak bohatství a zisky přecházejí na některý konkurenční městys, více poddaný a tudy také šťastnější. Dějiny Karthaga ukazují dobře všechnu moc té nutnosti. Přes nenávist, jež zdánlivě hloubila propast mezi demagogickou metropolí a její hrdou kolonií, Karthago nechtělo zpřetrhati pouto jisté závislosti. Proč Karthaginci také šetrně zacházeli s Tyřany, s nimiž nemohli žíti, to nebyl ani tak národnostní kult, nýbrž volný průchod zboží do Asie. Hle, druhou skutečnost, jež zdvojnásobuje zřejmost vývodů z prvé skutečnosti vyvozených.

Když králové perští se zmocnili Foinicie a Egypta, tvrdili, že tím je dobyto i Karthago samo sebou, a řádně přivtěleno k osudu jeho bývalé metropole. I poslali tedy hlasatele k patriciům města nad jezerem Tritonida, aby jim něco nařídili a v něčem zbraňovali. Karthago bylo tehdy velemocné; mělo málo důvodů k obavám před zbraněmi velkého krále, jednak protože mělo veliké vlastní prostředky, jednak že bylo velmi daleko od středu monarchie perské. Nicméně přes to poslechlo a poddalo se. To proto, že bylo nutno zachovati blahovůli dynastie, jež mohla zavřítí podle své libosti východní přístavy Středozemního moře. — Mýlili bychom se však, kdybychom mysliłi, že tyto kolonie se kdy zabývaly myšlenkou civilisovati národy, mezi nimiž se usadily. Všude místní obyvatelstvo bylo pro ně jen nástrojem, jehož zneužívali, nebo jim bylo

protivníkem, ježž potírali. Víme z Homéra, jakou mívali ne-návist vůči antickému lidu Helady, tito výhradní obchodníci.

Nezbývá mi již, co bych uvedl o této nejživější větvi rodiny kananejské. Černý živel tam převládal. Odtud ta bezuzdná láska k pozemským radostem, odtud ty pověry, ty vlohy pro umění, nemravnost, krvežíznivost.

Typ bílý se tam objevil v menšině. Jeho mužný charakter mizel před mnohými živly ženskými, jež jej pohlcovaly. Vnesl do tohoto nesmírného manželství ducha bojovného a užitkářského, zálibu ve stálé organisaci a přirozenou snahu pro politické pravidelnosti, která mluví své slovo a hraje svou úlohu v instituci legálního despotismu, úlohu snad protivnou mnohým, ale účinnou. Pro dokončení obrazu: nadbytek typů (jež se mezi sebou nemohly spolu srovnati, protože vyšly z nepoměrnosti při míšení) zplodil chronický nepořádek a přivodil sociální ochromení a stav stádového ponížení právě, kdy se den ze dne vzrůstala více moc podstaty černé. V tomto rozpoložení a ve stavu rozkladném ustrnula plemena, vytvořená svazky s Kananejci.

Vraťme se k jiným rodinám Chama a Seina.

KAPITOLA IV.

Asyrové; Hebreové; Choreové.

Antický duch jednosvorně vždycky příkládal národům me-sopotamské oblasti význačnou vyšší úroveň nade všemi národy, pocházejícími od Chama a Sema, jichž už jsem se několika slovy dotknul. Foiničané byli schopní, Karthaginci též; stát židovský, arabský, lydský, frygijský míval svůj lesk a slávu. Dobře: celkem tyto planety nebyly než družicemi veliké krajiny, kde se určovaly jejich osudy. To Asyrie vládla vším nepopíratelně.

Odkud mohla pocházeti taková nadřadnost její? Filologie na to odpoví jasně.

Ukázal jsem, že soustava semitských jazyků byla jen nedokonalým rozředěním soustavy jazyků černého plemene. Jen tam, u černých, se najde ideál takových nářečí. Jest obměněn v arabštině, je ještě neúplnější v hebrejštině, a nedospěl jsem v řadě sestupné přes aramejštinu, kde je úpadek konstitutivních principů ještě vyloženější. Je to tam s tím tak, jako když zalézáme do nějaké podzemní chodby a stále více nám ubývá světla. Jdeme-li dále, uzzíme znova jas, ale bude to z druhého konce štoly a jeho záře bude zcela jiná. Aramejšтина znamená ještě jen negativní odpadlictví od ducha černé pleti. Hledíme-li o něco dále (zeměpisně řečeno), tu je před námi stará armenšтина a tam, bez jakékoli pochybnosti se vidí novoty. Dotýkáme se tu originálnosti překvapující. Díváme se na ni, studujeme ji: to je prvek indo-germánský. O tom není pochybnosti. Omezený ještě, slabý snad, nicméně živý a rozpoznatelný.

Pokračuji v cestě. Po boku Armenů jsou Medové. Nasloučám jejich jazyku. Zjišťuji ještě zvuky a tvary semitské. Jedny i druhé jsou setřelejší nežli v armenštině a indo-germánský živel tam zaujímá ještě více místa. Jakmile vstoupím na území na sever od Medie, jsem v zemi, kde vládne Zendavesta. Tu ještě nacházím semitský živel, tentokráte ve stavu docela podřadném. Kdybych odbočil stranou, zapadnuv k jihu, tu jazyk pehlvi, vždy též indo-germánský, by mne přivedl mezi větší bohatství živelů vypůjčených od Semitů. Ale vyhnu se tomu, šinu se vždy k severovýchodu a první útulky Hindů mi hned skýtají lepší typ, známý typ jazyků bílého druhu, podávající mi sanskrt.

Z těchto skutečností vyvozují ten důsledek, že čím více sestupují k jihu, tím více nacházím svazků semitských a tak jak se nesou k severu, setkávám se s bílými živly v čistším stavu a v hojnosti nesrovnatelně větší. Nuže, asyrské státy jsou ve všech, co založili Chamosemité, nejdlejšími tímto směrem. Stále bývaly zasaženy přistěhovalci, skrytě nebo zjevně přicházejícími, sestoupivšími s hor severovýchodních. Tam tedy byla příčina dlouhé staleté převahy asyrské.

S jakou rychlostí invaze šly za sebou, jsme již viděli. Dynastie semito-chaldejská, která učinila konec výlučnému panství Chamitů samotných kolem r. 2000 př. K., byla svržena asi 200 roků potom novými tlupami vyššími z hor.

Tyto tlupy dějiny jmenují tlupami medskými. Bylo by tu překvapení na místě, když potkáváme národy indo-germánské tak daleko na jihozápadě v době ještě tak dávné, když podle starého třídění se tvrdilo, že je možno přesnou čarou oddělit jasně Semity od národů, jejichž hlavní větve zalidnily Indii a pak i Evropu. Právě jsme viděli, že filosofická pravda zamítá tuto klasifikaci určitě vymezenou. Jsme úplně v právu připustit Medy jako zakladatele prastaré dynastie asyrské a považovat tyto Medy buď s Moversem za Semito-chaldejce nebo s Ewaldem za národy arijské nebo indo-germánské, podle toho, s jaké stránky se chceme dívat na otázku. Sloužíce za přechod dvěma plemenům, mají od každé něco. To jsou, abychom mluvili zeměpisně, poslední ze Semitů nebo první z Arijců, jak je libo.

Nepochybuji, po stránce vlastností, jež záležejí od plemene, že tito Medové byli hodnotnější nad Semity, více s černými pomíchané, jichž příbuzní byli. Na svědectví tu poukazují na náboženství, které tu bylo magismus. Dlužno je odvozovat od jména druhého krále jejich dynastie Zarathustra. Ne že bych byl v pokušení másti tohoto monarchu s náboženským zákonodárcem: ten žil v době daleko starší. Ale když se objevuje toto jméno, jehož nositelem je panovník, jest to zárukou, že jeho dogmata existují v národě. Medové tedy nebyli znehodnoceni obludnými kulty chamitskými a spolu s náboženskými poznatky zdravějšími si uchovali jistě více zdatnosti vojenské a více schopností vladařských.

Nicméně nebylo přece jen možno, aby se jejich panování udrželo do nekonečna. Příčiny, jež způsobily jejich rychlý úpadek, byly jiného druhu.

Národ medský nebýval nikdy zvlášť četný — budeme mítí ještě příležitost ukázat to dále — a jestli snad později, v 8.

Obr. 15.

století př. Kr. se domohl v asyrských státech autority, ztracené r. 2234 př. Kr., bylo to tím, že mu přispělo velmi zbastardisování těchto chamitskosemitských národů v poslední době a dále ještě to, že tu nebylo na vladařství konkurenta a mnoho též i spojenectví několika národů arijských, které v dobách prvního jeho vpádu v jihozápadních krajích, jež později zabraly, ještě nebyly, mezi jiným hlavně spojenectví kmenů perských.

Tak tvořili Medové jakousi přední stráž rodiny arijské. Nebyli četni sami o sobě, ani jim nepomáhali jiní národové spříbuznění; a nejen proto jim nepomáhali, že ještě nesestoupili s hor po jejich boku do krajin jižních, nýbrž také proto, že v těchto dávných dobách a po odchodu arijských Hellénů, jejichž stěhování stále vrhalo roje Semitů na svět asyrský a kananejský, že v těchto dobách jedna úctyhodná civilizace nesmírně ovlivňovala většinu národů zoroastrovských v končinách ležících mezi Kaspickým mořem a Hindukusem a obzvláště v Baktrianě. Tam vládlo lidnaté město Balk, *matka měst*, abych mluvil pyšným výrazem iranských tradic, kteréhož používají, když chtějí líčit zároveň i bohatství i věkovitost staré metropole magismu.

Tam se vytvořilo středisko života, jež přitahující všechnu pozornost a sympatii národů zoroastrovských, odvracelo je od přitažlivosti proudu asyrského. Co ještě jim zbývalo na aktivitě mimo tento okruh, to se neslo úplně k pobřeží východnímu, ke krajinám Indu, k zemi Pendžab, kamž blízkými vztahy příbuzenskými, kamž důležitými vzpomínkami, starými zvyklostmi, podobností jazykovou, i nevráživostí náboženskou a hašteřivým duchem, jenž z toho pochází, byly jejich myšlenky vábeny.

Ve svých podniknutích předoasijských byli Medové nuceni se uskrovniti a spolehnouti jen na vlastní prostředky, což bylo pro ně velmi nevýhodnou situací, uváží-li se, že horliví uchazeči, to jest tlupy semitské, sestupující od severu, neustále otrásali jejich panstvím.

Třebaže jim byli na počet rovni, tito Semité se jim nevyrovnali co do hodnoty. Ale jejich množící se vlny je donucovaly k zákrokům, jež ne vždy mohly být šťastné, když hodnotnost vojsk se zvolna vzájemně vyrovnávala, ano, Semité byli nakonec i silnější, jak postupně léta prchala nad pány trůnu.

Tito pánové trůnu sídlili v městech Asyrie, odděleni od národa, jímž na dálku byli drženi, tratíce se v davu chamosemitickém. Semitské vpády, zprvu silně odrážené, později už se nesetkávaly se stejným odporem. V té době povalily vladařství medské a to tak dokonale, že meč vítězů rozkazoval větší ně národa, zhrouceného pod ranami a množstvím vítěze.

Státy asyrské znovu upadaly pod posledními vladaři medskými. Dostalo se jim však nového lesku, všemohoucnosti v celé přední Asii novým přínosem čerstvé krve, která tu začala převládati. Tímto nepřetržitým pořadím regenerací byla Asyrie s to udržeti se v čele krajin chamito-semitských.

Nová invase měla za důsledek pro královskou zemi veliké územní zisky.

Semitští výbojci, podrobivše si zemi Medskou, učinili výpady na sever i východ. Zpustošili část Baktrie a pronikli až ke hranicím Indie. I Foinicie, druhy dobytá, byla dobytá znovu a myšlenky, názory, vědy a mravy asyrské se rozšířily více než kdy jindy a zapustily svoje kořeny. Veliké podniky a výtvořiny teď šly rychle za sebou. Na Eufratu byl vyzdvižen Mabudž, Damašek, Gadara dále na západ. Semitští civilisátoři překročili Halys a organisovali na březích Troady, v zemi lydské, svoje svrchovanosti.

Jest zbytečno sledovati pohyby stále se obrazujících dynastií asyrských, které udržely po tolik staletí vládu nad přední Asií v rukách. Pokud krajiny při Kavkaze, sousedící s Armenií, dodávaly lid bělejší než jižní planiny, obnovovaly se síly asyrských států vždy a včas. Jedině dynastie Arabů ismaelitských (od r. 1520—1274 př. K r.) přerušila pásmo chaldejské moci. Degenerované plemeno bylo tak nahrazeno Semity jižními,

méně zkaženými nežli živel chamitský, tak schopný nakaziti hnilobou všechny přínosy ušlechtilé krve. Ale jakmile Chaldejci, čistší než rod ismaelitský, se znovu objevili, odstoupili ismaelité s trůnu a předali jim jej.

Vidíme: ve vrcholných údobích moci, když se civilisační myšlenky vypracovávají, nelze nikdy počítat s černými Chamity a vůbec o ně nejde. Jejich davy byly zavaleny vrstvami semitskými. Bývají sice velcí na počet, nebývají však nikdy osobnostmi činnými. Ale i role na pohled podřadná může být přece strašná a rozhodující. Všichni dobyvatelé totiž po několika pokoleních hynou ve stagnující tůni. Zprvopočátku bláto rozrytého pole, po němž vítězové kráčívají, jim sahává pouze po kotníky. Brzy nato se boří celé nohy a nakonec se utápí i hlava. Takovýto zjev je fyziologicky i morálně stejný. V době Agamemnona nejvíce udivila Řeky u Asyřanů, přispěchavších na pomoc Priamovi, barva Memnona, syna Aurořina. Těmto východním národům dávali rhapsodové bez váhání jméno Ethiopů.

Po dobytí Troje stejné důvody obchodní, které přiměly Asyřany, aby byli vlídní k přímořským městům filistinským a městům na severu Malé Asie, je měly rovněž tu k tomu, aby prominuli Řekům zničení města, jim poplatného a aby Ionii chránili. Jejich cílem bylo zrušení monopolu měst foinických a z toho důvodu, když Trojané podlehl jednou pro vždy nenapravitelně, bylo vítězům dovoleno nahraditi je. Tak se asijské Řekové stali přednostními agenty ninivského a babylonského obchodu. To po prvé se setkáváme se skutečností, tak často v dějinách se vyskytující, že shodnost plemen vytvářející mezi národy shodnost osudovou, není ještě nikterak směrodatná pro shodnost zájmů, a tím také ne pro vzájemnou náklonnost.

Tak tedy v celé přední Asii žili všichni pod vlivem Asyřanů. Kdo chtěl mít úspěch, měl jej skrze ně a všechno, co se chtělo vybavit z jejich stínu, bylo slabé a chorobné. I ta neblahá neodvislost nomadských kmenů v poušti bývala vždy

jen poměrná. Nebylo národa, ať malého či velkého, jenž by nebyl zakusil vliv národů mesopotamských. Mezi všemi národy, na kterých to bylo nejméně pozorovati, byli synové Israelští první. Mějtež tedy první místo na těchto stránkách, protože jim je zajistily veliké myšlenky, jež se ozývají při jejich jméně.

Synové Abrahamovi změnili vícekrát jméno. Napřed se jmenovali Hebreové. Ale toto jméno, jež sdíleli s jinými národy, bylo příliš široké, příliš povšechné. Nahradili je jménem Israel. Později, když Juda panoval skvěle a slavně, stali se Židy (Judeny). Konečně když byl Jerusalelem dobyt Titem, tu zálibou v archaismu a steskem po původu, což vždy bývá smutným doznáním nemohoucnosti a sedá na všechny zestárlé národy, byli přivedeni zpět ke jménu Hebreů.

Tento národ, ať si tvrdí cokoli, *nemel nikdy*, stejně jako Foiničané, *svou vlastní civilizaci*. Omezil se prostě na příklady, přinesené z Mesopotamie, míchaje do nich trochu egyptského prvku. Israelitské mravy v nejlepším údobí za časů Davida krále a za Šalomouna byly úplně tyrské mravy a tím ninivetské. Víme, s jakou námahou a s jak pochybnými výsledky úsilí jej hleděli jejich kněží neustále zdržeti od nejstrašnějšího zneužívání orientálního emanatismu.

Synové Abrahamovi mohli po svém sestupu s hor chaldejských zachovati poměrnou čistotu svého plemene. Na neštěstí však, proti všem základním předpisům, proti všem opatřením zákona, přes všechny příklady strašlivých trestů, jež připomínají jména Ismaelitů, Edomitů, nelegitimních to potomků z větve Abrahamovy, ani zdaleka je nenapadlo omezovati se manželskými svazky na svoje příbuzenstvo, již od nejprvnějších dob politika je měla k tomu, aby přijímali spojenectví jiných, zavržených národů; bývali nuceni sídliti mezi nimi, míti svoje stáda a stavěti svoje stany vedle jejich a mládež jejich se setkávaly u cisteren. Čeleď kananejských, frakce to Amaleka a i mnohé jiné splynuly takto se dvanácti kmeny. Kromě toho patriarchové byli prvními porušovateli zákona;

možnější genealogie nás poučují, že sice Sára jsouc polo-sestra svého manžela, byla z krve čisté. Ale již Jakob, který pojal za manželky Liu a Rachel, svoje sestřenic, a od nichž měl osm synů, měl čtyři další od dvou děvek Baly a Zelfy, a i ti jsou vpočteni mezi pravé otce Israele. Příklad takto daný kmenem byl napodoben jeho ratolestmi.

V pozdějších dobách shledáváme se s jinými svazky ethnickými a když se dojde k době královské, není už možno je vyjmenovati, tak běžnými se staly.

Království Davidovo rozprostírajíc se až po Eufrat, mělo lid rozmanitý. Ani zdaleka se tam nedala udržeti ethnická čistota. Míšení tedy všemi póry pronikalo do údů Israele. Nedotknutelnost krve Abrahamovy zmizela a Židé byli stejně pokálení svazky s černými jako s Chamity a Semity, mezi nimiž žili. Přejali jejich jazyk. Osvojili si jejich zvyky. Jejich letopisy byly částečně i letopisy Filistínů, Edomitů, Amalechitů, Amorhenských. Velmi často budou napodobovati cizí mravy tak, že to bude až náboženským odpadlictvím. A konečně tu uvádím zároveň jako příklad i jako důsledek: Ani za dob Josuových, ani za Davida, nebo Šalomouna, ani za dob vlády Makkabejských, nikdy Židé nebyli s to míti na okolní národy, třeba jen na ty malé příbuzné národy, jakýkoli trvalý svrchovaný vliv kulturní. Byli tak jako Ismaelitě, jako Filistíni: Měli jen několik dní své moci, ale jinak nebyli nic víc než jejich protivníci, jen to.

Již jsem zde vyložil, *proč Israelité, proč potomci Ismaelovi, potomci Edomovi a Amalekovi*, složení ze stejných prvků černých, chamitských a semitských, jako Foiničané a Asyřané, zůstali vždy *na nejnižším stupni typické civilisace plemene*, přenechávající národům mesopotamským úlohu buditelů a usměrňovačů. Proto, že prvky původu bělošského se občasné u Asyřů a Foiničanů obnovovaly, ale nikdy se neobnovovaly u Israelitů. Nebyli tedy s to docíliti stálých výbojů a chtěli-li trochu svoje mravy zdokonaliti, chtě nechtě musili si všechno vypůjčiti od asyrské kultury, aniž jí za to sami co dali, aniž

se jí řídili, tak jako se venkované neřídí módou hlavního města. Tyřané, třebaže byli velikými obchodníky, nebyli na tom lépe po této stránce. Jen velmi nedokonalým způsobem přejímali a chápali poučení, jež jim přicházela z Ninive. A sám Šalomoun, když chtěl stavěti svůj templ, povolává z Tyru stavitele, sochaře, čalouníky, nezmiňuje se ani slovem o talentech své doby. Pravděpodobně, že v nádheře, jež tak oslňovala Jerusalema, cvičené oko Ninivana by bylo vidělo jen kopii ze druhé ruky těch krásných věcí, jež bylo vidati v originále ve velikých metropolích mesopotamských, kamž Západ, Orient, Indie a Čína posílávaly co nejkrásnějšího měly.

Je to velmi pochopitelné. Malí národové, o nichž jsem se právě zmínil, byli příliš přechamitisovaní Semité, než aby hráli jinou úlohu nežli soupeřníků v kulturní soustavě, jež ostatně, jsouc soustavou jejich vlastního plemene, se jim hodila a potřebovala jen lokálního přizpůsobení. Právě toto lokální přizpůsobování, které zplošťovalo ninivetskou nádheru na stupeň požadovaný malými a obskurními národky, to právě bylo to umenšování civilisace. Když byl jednou takový Foiničan nebo Hebrejec nebo Arab přestěhován do Babylona, tu dobře mohl stačiti ostatním národnostem, leda snad ne Semitovi posledně od severu příšlému, a pak také byl uschopněn setřásti pouta, jež mu navléklo nezdatné jeho národní prostředí; ale všechno to bylo napodobení, nic jiného. V těchto odrobených skupinách věru nesídlila znamenitost typu.

Když jsem u Israelitů, dotknu se tu jistých kmenů, které dlouho mezi nimi žily v oblastech na sever od Jordanu. Tento tajuplný lid zdá se že nebyl nic jiného než nějaké zbytky zůstavší čisté, po rodinách temné pleti; po těch temných, co bývali druhdy sami pány přední Asie před příchodem bílých Chamitů. Popis, jež nám Písmo podává o těchto ubožácích, jest zevrubný, charakteristický, strašný ideou degradace, již vyvolává.

V dobách Jobových nebydleli už jinde než v hornatém okrsku Seir nebo Edom, na jih od Jordanu. Už Abraham tam

o nich věděl. Esau bydlíval mezi nimi a snad to ani nebyl jeho nejmenší hřích. Proto důsledně podle zvyku doby pojal mezi jinými svými ženami také jednu jejich ženu Oolibamu, dceru Anny, dcery Sebeona, takže synové, které měl z ní, Jehus, Ihelon a Coré svojí matkou jsou přímo z černého plemene.

Septuaginta nazývá tento lid Choreové. Vulgata je nazývá méně správně Horreové a je o nich zmínka na více místech Písma. Bydleli ve skaliskách a zalézali do jeskyň. Jejich jméno samo znamená troglodytes. Jejich kmeny tvořily neodvislé obce. Celý rok se potulující, zkradli co našli a vraždili kde mohli. Bývali vysoké postavy. Jako nesmírných ničemů se jich bávali cestující pro jejich zuřivost. Ale všechen popis bledne před verši knihy Job, v nichž d'Ewald rozpoznává jejich podobu :*

„Nebo chudobou a hladem znuzeni, utkali na planá, tmavá, pustá a zpusťovaná místa.

Kteříž trhali zeliny po chrastinách; i kořen jalovce za pokrm byl jim.

Z prostřed lidí vyháněni byli; povolávali za nimi jako za zlodějem.

Takže musili bydleti ve výmolích potoků, v děrách země a skálí.

Ve chrastinách řvali, pod trní se shromažďovali.

Lid nejnešlechternější, nýbrž lidé bez poctivosti; vypuzeni byli ze země.“

Jména těch divochů jsou semitská, když se opíráme o zkomolený výraz biblí posvěcený; ale má-li se mluvíti správněji, přece jen černé jazyky se o ta jména hlásí. Můžeme si představit něco sešlejšího než ty bytosti, jimž tato jména příslušela? Nezdá se nám, když čteme ta slova, že čteme popis Křováka nebo Pelagijce? Skutečně, příbuznost, jež vázala starobylé Chorejce s těmito surovými Negry byla velmi úzká. Rozpoznáváme v těch třech větvích černé odrůdy ne tak sám typ

* Kniha Job, kap. XXX, 3—8; text bible Kralické.

negerský, ale spíše stupeň nicotnosti, na který jen tato odrůda může klesnouti. Skoro bych připustil, že útlak, jež vykonávali Chamité na tyto ubohé bytosti, podobně jako útlak Kafrů na Hottentoty a Malajců na Pelagijce, může býti považován za bezprostřední příčinu jejich zbídačení. Ale aby bylo jasno: takováto omluva, nalezená moderním lidumilstvím pro zhrubnutí a jeho hanby nemusí nikdy býti vynalézána pro národy naší rodiny. Zajisté, že oběti ani tu nebudou chyběti, stejně jako u černých a u žlutých nechyběly. Národy porobené, tyrané, tyranisované, zničené se tu vyskytují a budou se vyskytovat vřdycky, houfně. Ale pokud kapka bílé krve ještě je v národě, tu ponížení, někdy individuální, nikdy se nestane ponížením celonárodním. Budou se uváděti případy, kdy davy byly přivedeny na mizinu a bude se tvrditi, že jen neštěstím tam mohly dospěti. Takové nešťastníky bude vidět, jak bydlí v roštích, jak pojídají syrové ještěrky a hady, jak se toulají nazí na pobřeží, jak zapomínají spoustu slov svého jazyka spolu s pojmy a tu misionář nenajde jiného vysvětlení k tomuto truchlému problému než ukrutenství nějakého porobitele nebo nedostatek potravy. To je omyl. Jen ať se přihlédne blíže. Národy zhroucené až na tuto nejnižší úroveň jistě budou buď Negři nebo Finové a na žádné stránce dějin bělochům, i těm nejnešťastnějším, nikde nebude takováto vzpomínka věnována. Tak tedy praprvotné letopisy nám nemohou dopomoci k tomu, abychom objevili svoje bílé předky v divokém stavu; naopak, ukazují nám je obdařené schopností a prvky civilizačními, a tu je opět jeden nový princip před námi, jehož souvislost se staletími nám přinese přemnoho důkazů: nikdy ti slavní předkové nemohli býti dovlčeni ani nejhroznějšími neštěstími k tomu nečestnému ponížení, z něž by nebylo návratu. Myslím, že to je veliký důkaz jejich naprosto vyšší hodnosti nad ostatkem lidského rodu.

Choreové nemohouce déle odporovati, zmizeli. Připraveni o to málo, co jim ještě zůstalo, svými příbuznými, syny Esauovými, dětmi Oolibamy, Edomitě zašli ještě před civil i-

sací, jako nyní hynou domorodci Severní Ameriky. Nikdy nehráli politickou úlohu. Jejich výpravy bývaly jen loupeže. Ví se z historie o Goliášovi, že neměli při tom jiného cíle než hovětí loupežnickým nenávistem proti Israelitům.

Pokud jde o Židy, zůstali věrni vlivu ninivetskému, pokud Ninive bylo řízeno Semity. Později, když přešlo žezlo do rukou Zoroastrovců, protože už neexistovaly vztahy mezi vládci Mesopotamie a národy jihozápadními, mohlo tu býti poslušství politické: ale společenství myšlenkového už tu nebylo. Leč tyto úvahy by zde byly předčasné. Dříve než sestoupíme do dob, kdy by pro ně bylo vhodné místo, dlužno nám prozkoumati mnohou skutečnost, a ty z nich, jež se vztahují na Egypt, vyžadují napřed naši pozornost.

KAPITOLA V.

Egyptané; Ethiopové.

Až doposud jsme se zabývali jednou jedinou civilizací, vzešlou z míšení plemene bílých Chamitů a Semitů s černými, a kterouž jsem nazval civilizací asyrskou. Měla nejen dlouhý, nejen trvalý, ale věčný přímo vliv a neupřilíšujeme, považujeme-li ji, i za našich dnů, za daleko důležitější co do důsledků než všechny ostatní, které kdy osvěcovaly svět, vyjma civilizaci poslední.

Nicméně k ideji o dokonalosti panování se nesmí pojiti idea o prvenství existence. Pláně dolní Asie neviděly kvěsti státní život a pořádek dříve než jiné země světa. Bude později jednáno o nejzazší starobylosti řádů indických; nyní hodlám mluvíti o vládách egyptských, jejichž založení je asi skoro současné s první vládou ninivetskou. První otázka, kterou jest nám luštiti, se týká původu civilizační části národa, bydlícího v údolí Nilu.

Ptáme-li se fyziologie, odpovídá uspokojivě přesně: nejstarší sochy a malby mluví způsobem nezvratným o přítom-

nosti typu bělošského. Uváděla se s důvodem často pro svou krásu a ušlechtilost rysů socha, známá v britském museu pod jménem Mladý Memnon. Podobně kněží, králové, vojenští hodnostáři, znázornění jinými výtvary figurálními, povstálými právě v nejstarší době, náležejí ne-li k plemeni bílému, tož aspoň k odrůdě, která se od něho mnoho neodchýlila. Nicméně rozšíření tváře, velikost ušních boltců, relief lícních svalů, tloušťka rtů jsou karaktery tak často se opakující a obměňované na sta způsobů na obrazech ve hrobkách a ve chrámech, že nemůžeme býti na pochybách o dosti silném příměsí krve černé, a to jak krve černých s vlasy plihými, tak s kudrnatými. Lze připustiti, že v Egyptě se kombinovaly prvky takto: Černí s vlasy plihými, černí s hlavou vlnatou, k tomu přistěhovalci bílí, kteří celé té směšenině dali život.

Potíž je v tom, rozhodnouti, které ušlechtilé větvi náležel poslední článek (bělošský) tohoto snoubení. Blumenbach, uváděje hlavu Ramsovu, ji přirovnává k typu indskému. Toto pozorování, třebaže je velmi správné, nemůže bohužel stačiti, aby založilo pevný úsudek, protože krajní odrůdy egyptské, jež podávají různé doby, kolísají, jak je snadno pochopitelno, mezi ustálenostmi černošskými a rysy bělochů. Všude, skutečně i na hlavě Ramsovi přisuzované, rysy ještě velmi krásné a blízké typu bílému, jsou při tom přece jen pozměněny vlivem míšení, takže projevují účinky degradace, jež svádí myšlenky s cesty a brání ustálení v jistém přesvědčení. Kromě tohoto rozhodujícího důvodu se nesmí nikdy zapomenouti, že fyziognomické dojmy podávají obvykle jen nedokonalé důvody, jde-li o rozhodování o odstínech. I když by fyziologie stačila nás poučiti o tom, že v žilách Egyptů kolovala krev bělochů, nemůže nám říci, či větve ta krev byla, byla-li chamitská nebo arijská. Dostí pro nás vykonala, když nám potvrdila skutečnost ve věci zásadní a když zvrátila úplně mínění de Guignes, podle kterého předkové Sesostrise by prý bývali kolonií čínskou, předpoklad, který dnes je úplně mimo diskusi.

Dějiny, šfřeji zevrubně než fyziologie, děsí tentokrát ne-

smírnou časovou dálkou, do níž se klade a skrývá původ národa egyptského. Po tolika staletích badání a úsilí nebylo možno dohodnouti se ještě na chronologii králů, na složení dynastií a ještě méně na současnosti dění, jež by sestavilo události a příběhy v údolí nilském do srovnání s tím, co se dělo jinde.

Podle G. Wilkinse bylo by klásti nejvýznačnější a nejskvělejší dobu civilisace, umění a vojenské moci v Egyptě do časů zřetelně historických, mezi panování Osirtasena, krále 18. dynastie a mezi panování Diospolita z 19. dynastie, Ramsa III., nazývaného na monumentech Mi-A-Mun, t. j. mezi roky 1740 až 1355 př. Kr. Nicméně takovýto rozkvět nebyl hned na počátku všeho toho. Doba, v níž byly stavěny pyramidy, je daleko starší a na toto tajuplné svědectví se vztahují důmyslná řešení Bunsenova. Počítejme vysvětlovací metodou, nejčastěji odvozovanou od Erastothena, že pyramidy severně od Memfidy, pravidelně považované za nejstarší, byly budovány kolem r. 2120 př. Kr. Sufidem a jeho synem Sensufidem. Tedy 2120 př. Kr. Egypt poskytoval již obraz pokročilé civilisace, schopné podnikati a dokončiti dobře nejúžasnější práce, které kdy ruka lidská svedla. Stěhování bílých tedy nastalo před touto dobou, protože každá skupina pyramid náleží jinému údobí a protože každá z pyramid sama o sobě jistě stála mnoho námahy, takže jedno pokolení několik pyramid nemohlo budovati.

Chtěl by někdo předpokládati, že by nějaká větev chamitská byla dospěla až k oblastem nilským, mezi Syenu a moře, a tam že by byla založila civilisaci egyptskou? Tento předpoklad se vyvrací sám sebou. Proč by tihle Chamiti, založivše významný stát, byli zpřetrhali pak veškeré vztahy s jinými národy svého plemene, spouštějíce se — daleko od cesty těmi národy sledované — samotní do vystěhovalectví v Africe, daleko od Středomoří, daleko od Delty, aby tam vynalezli, osamoceni, úplně sobeckou civilisaci, v tisíci bodech nevlídnou k civilisaci Chamitů černých? Jak by byli přijali jazyk tak rozdílný od nářečí

svých sourodáků? Nenajdeme na tyto námitky rozumné odpovědi. Egypťané nejsou tedy Chamité, a dlužno se obrátiti v jinou stranu.

Starý egyptský jazyk se skládá ze tří dílů: Jeden díl náleží jazykům černým. Jiný, pocházející ze styku těchto černých jazyků s nářečím chamitským a se semitským, má za zplodinu tu smíšeninu, jež se nazvala podle onoho druhého plemene. Konečně je tu třetí část, velmi záhadná, velmi originální, toť nepochybně, jež však po mnohých stránkách se zdá prozrazovali příbuznosti arijské a jistou příbuznost se sanskritem. Tato důležitá skutečnost, kdyby byla pevně zjištěna, by mohla býti považována za zkoncování diskuse a mohla by býti užitečná k načrtnutí pouti bílých kolonistů Egypta od Pendžabu až k ústí Indu a odtamtud až do horního údolí Nilu. Bohužel, třebaže byla tato domněnka naznačena, není vyjasněna a může býti nejvýše ukazovatelem. Nicméně není nemožno najíti pro ni opory.

Dlouho se mělo za to, že země dolního Egypta tvořily prvotnou část země Misr. To byl mylný názor. Místa, kde egyptská civilizace rozvinula svoji největší nádheru, jsou rozhodně nad Deltou nilskou. Kolonisace se neoddaluje od pobřeží arabského, protože neúrodná povaha půdy dále od něho nedovolovala rozsáhlejší užitečné úpravy a také nechtěla přerušiti všechny vztahy se starou vlastí. Přes všechny písky, přes všechna skaliska, která lemují břeh zálivu, jímž stěhování mohlo jíti, přes to přese všechno byly tu přístavy na tomto břehu, mezi jinými Filoterasy, všechny přes stanice v poušti spojené s úrodným středem, kde se lid hýbal.

Může se skoro míti za to, že i z naleziště smaragdů u Džebel-Zabary se už těžilo v této době. Ve hrobech faraonů 18. dynastie lapis lazuli a jiné vzácné kameny z Indie se nalézají hojně. Nemluvím tu ani o porculánových vázách, jež jistě jsou z Číny a jež byly objeveny v hrobkách, jejichž doba za-

ložení je neznáma. Tato okolnost sama stačí k tomu, abychom tyto památky považovali za prastaré.

Z toho, že Egypťané byli usazeni ve střední trati údolí Nilu, usuzují, že nenáleželi k čeledi chamitské nebo semitské, jejichž cesta do západní Afriky bývala po břehu Středozemního moře. Z toho, že na všech vyobrazeních postavy mají všude typ kavkazský, usuzují, že civilisující část národa byla bílá. Ze stop arijských, jež se v jejich jazyku vyskytují, soudím od nynějška na jejich prapůvod společný s rodem sanskritským. Podle toho jak postupujeme s výzkumem národa Isidina, četné podrobnosti potvrzují postupně tyto předpoklady.

Ukázal jsem, že v nejdávnějších dobách historických Egypťané neměli vztahy s národy chamitskými, nebo jich měli málo; oproti tomu se zdá, že udržovali stálé styky s národy pobřežními na jihovýchodě. Jejich činnost se obracela také přirozeně v tuto stranu, směny a obchody, jež z toho vyplývaly, byly tak důležité, že obchod v době Šalomounově za jedinou jízdu měl hodnotu 80 milionů korun (předválečných).

I když jsme zjistili sanskritský původ v civilisačním jádře tohoto plemene, nelze popírati, že od pradávny doby toto plemeno mělo tělo prosycené i krví černou a že bylo smíšeno i s četnými shluky Chamitů a potomků Semových. Uvádím v té věci za svědka Jubu, jenž rozpoznává mezi pobřežníky Nilu, Syeny a Meroe původ arabský. Přes tento rozmanitý původ považovali se Egypťané za praobyvatele. Také jimi byli pokud jde o krev černých praobyvatel, jejichž byli dědici. Nicméně my, když lpíme na ušlechtlejší části jejich rodkmenu, nebudeme ochotni sdíleti jejich názor a trváme-li na tom, že jsou přistěhovalci, ne tak od severu nebo od východu, nýbrž spíše od jihovýchodu, zdůrazníme v jejich mravech velmi zjevné stopy toho původu, jež ve své nevědomosti popírali.

Oproti krvežíznivému náboženství asyrskému stavěli velebný kult jistě daleko lidštější, ne-li ideálnější, jenž odklidiv za doby staré říše pod prvými nástupci Menesa negerský zvyk

obřadných hromadných obětí lidských, nikdy už se nepokusil obnoviti tento zvyk.

Povšechné zásady náboženského umění výtvarného ve Thebách a v Memfidě se jistě neostýchaly zpodobovat ošklivé tvary, ale přece jen nebyly vyhledávány strašlivosti a třebaže obraz Tyfona (a jiných) jest dosti odporný, přec jen egyptská božstva se jeví spíše ve groteskních podobách nežli v pokrouceninách divokých zvířat nebo v posuncích lidojedských. Ale tyto úchylinky vkusu, požadované množstvím černé krve, nahrnuvší se do plemene, míšené s opravdovým charakterem velikosti, byly ovládány zvláštní hodnotou bílé složky, která, jsouc povýšenější, jak se dá souditi, se jevila vůči chamosemitickému živlu vlídnější a nechala černý živel, aby se vyřádil ve směšném, jen když zanechá hanebnosti.

Nicméně bylo by přece jen nadsázkou, kdybychom chválili přespříliš pobřežní lid na Nilu. Můžeme-li po stránce mravnostní lichotiti této společnosti, že je spíše směšná než daremná, dlužno ji litovati po stránce síly. Asyrské národy neblahým způsobem ohlušovaly své svědomí pod netvornými obrazy Astarty, Baala, Melkarta, strašlivých model, nalézáných jak v hlínách Sardinie, tak pod prahy bran Korsabadu; ale za to lid ve Thebách a v Memfidě byl zase svým přibuzenstvím s pradomácím plemenem dosti ponížen, takže zbožňoval to, co říše rostlinná i živočišná má nejpokornějšího a nejběžnějšího. Nemluvme o kobře, jejíž symbolický kult, obecný mezi národy Indie byl snad jen přínosem z mateřské země. Nezapůvejme se také krokodily a tím, co nahání strach, kultem to všech těch, co černou mají v žilách krev. Zhlízení v krotkých, neškodných tvorech, jako je kozel, kočka, skarabeus; v bylinách, jež podávaly jen nejprostší tvary: to je pro Egypt příznačné takovým způsobem, že je patrné, jak vliv negerský, třebaže ochočený, přece jen se tu citelně ukazoval neméně než na území Ninive a v Chanaanu. Hlavně tu panovala absurdnost; ale tím to bylo jen úplnější a účinek lidu temné pleti přirozeně mocný byl rozdílný co do formy a intensity jen podle zvlášť-

ního vlivu bělochů, jenž tu poněkud usměrňoval, sám se jím necháváje zacloňovati. Odtud ty rozdílnosti obou národností, asyrské a egyptské.

Nematu zde uctívání Apise a hlubokou úctu ke krávi a býku s uctíváním rostlin. Klanějí-li se jim lidé jako bohu, je to svědectvím trochu přepjaté úcty. Ale pod touto sympatií egyptskou pro skot je cosi zcela jiného než pouhý fetišismus. Bez rozpaků ji můžeme uvésti ve spojitost se starými zvyklostmi bílých kmenů pastýřských a můžeme ji, stejně jako uctívání kobry (brejlovice) přiřknouti původ indický. Je to poblouzení, jehož hlubší jádro není však hrubé.

S podobnou výhradou bych přijímal i jiné podobnosti, jako na př. osobnost Tyfona, lásku k lotusu a především zvláštní tvářnost kosmogonie, jež se blíží ve všem kosmogonii brahmanské. Tyto myšlenky přišly z Indie.

Nepovažuji za úplně přesvědčivou oproti tomu jednu zvláštnost, jež na první pohled velmi zaráží. To je, že v obou těchto zemích se vyskytují kasty. Toto zřízení nese, zdá se, takovou pečeť původnosti, že všemožně chce býti považováno za výron jediného zdroje a že se z něj odvozuje totožnost původu takových národů. Ale když o něm trochu přemýšlíme, snadno se přesvědčíme, že genealogická organizace sociálních funkcí jest jen přímým důsledkem myšlenky o nerovnosti plemen mezi sebou a že všude, kde jsou vítězové a poražení, hlavně když tyto oba póly ve státě jsou viditelně odděleny hradbami fyziologickými, bude vždy u silných vrozená touha udržeti moc pro potomky tím, že budou donuceni zachovati si čistou tu krev, jejímž ctnostem jedině přičítali svoje panování. Lidé všech větví bílého plemene se pokusili v jistých chvílích načrtnouti si tuto výlučnickou soustavu a nedospěli-li s ní tak daleko jako strážci Ved a vyznavači Osiridovi, bylo to jen tím, že lid, mezi kterým žili, byl s navrhovatelem soustavy již příliš zblízka spříbuzněn v době, kdy jim přišlo na mysl učiniti se nedostupnými kastovnictvím. V tomto směru všechny společnosti bílé s tím přišly pozdě; Egyptané stejně jako jiní, i jako sami

brahmani. Jich požadavek se mohl zroditi teprv tehdy, když už se udělaly zkušenosti, jimž se mělo tím předejít. Po té době znamenala tato soustava vždy jen neschopné úsilí.

Nelze tedy dovozovati z toho, že někde jsou vytvořeny kasty, totožnost národů; onoť se kastovnictví vyskytuje i u Germánů, Etrusků, u Římanů stejně jako ve Thébách a jako ve Videhu. Nicméně, mohlo by se odpověděti, že uskutečňuje-li se separatistická myšlenka všude tam, kde se vyskytují vedle sebe dvě nerovná plemena, oproti tomu tam, kde se této soustavy používá, tomu tak nebývá. Zvláště se združuje veliká podobnost obou soustav, Egypta a Indie: věčné nucené setrvávání rodů na zaměstnáních předků. V tom je skutečně vztah. Je tu však i nepodobnost: Když v Egyptě syn zastával tytéž funkce jako jeho otec, učinil zákonu zadost; matka mohla pocházeti z jakéhokoli pokolení, jen ne z pasteveckého. Tato výjimka, postihující strážce stád (obdoba trochu za vlasy přitážená toho nařízení, jímž se jim zakazoval vstup do chrámů), potvrzuje velmi dobře shovívavost pravidla. Ostatně je tu hojně příkladů: Králové se žení s černoškami, na př. Amnofes I. Králové jsou mulati jako Amnofes II., a společnost, věrna zřízení co do litery, se nestará ani o to, aby bylo plněno, ba ani pochopeno co do ducha.

Konečně hle, poslední dva důkazy, a to jistě nejsilnější.

Letopisy egyptské uvádějí datum, kdy byly zřízeny kasty a kladou je za zásluhu jednoho z prvních králů, třetímu ze třetí dynastie, Sesonchosovi (podle scholiasta Argonautik), čili Sesostrisovi podle Aristotela.

Druhý důvod: v tak dávném starověku, do něž by bylo klásti dobu vystěhování Arijců od ústí Indu, nelze připustiti sanskritský původ zákona, protože jistě nebyl tehdy ještě vůbec v té zemi, k níž se poutá jakýsi druh jeho klasické věhlasnosti.

Dokázal jsem, že nechci podepírati svoje tvrzení nějakým křehkým důvodem. Nyní doložím, že vysloviv se proti přímým závěrům, vyvoditelným z paralelnosti kast v Indii a v Egyptě,

nechci tím nikterak tvrditi, že by se některé přiřaditelné indukce nemohly vytěžit, jež tím spíše zesílí užitečně názor o společném původu: je to úcta k vykonavatelům bohoslužebného kultu u obou národů stejná, jejich dlouhodobé panování a odvislost, v níž udržovali vojenskou kastu, i když bývala nositelem koruny, triumf to, který pro kněžstvo chamitské byl nedostižný, a který byl stejně slávou civilisace i silou jak na Indu, tak na Nilu. To proto, že plemeno arijské je obzvlášť nábožné. Dlužno ještě si všimnouti zákroku a účastenství kněžstva při zvycích a úkonech domácího krbu. V Indii i v Egyptě vidíme služebníky chrámu řídit všecko, až po volbu potravin, při čemž dodržována tu i tam kázeň skoro stejná. Zkrátka, byť i počet kast byl odchýlný, jejich pořadí jest dosti podobné na obou územích. To je vše, co by užitečně mohlo býti uvedeno o skutečnostech zdánlivě podružných, jež však mají výhodu snadného srovnávání jako osamocené a zapadlé zbytky původní jednotnosti, když ne institucí, tož aspoň pudů a zároveň i krve.

Nejstarší monumenty civilisace egyptské jsou v horní a střední části země. Zanedbávající sever a severovýchod, první dynastie nám zanechaly stopy o své zálibě zřejmě pro opačnou světovou stranu; a jejich styky s Indií jistě zmnohonásobily vztahy s kraji, ležícími na této cestě, jako je kraj Arabů kušitských, východní pobřeží Afriky a snad i některé z ostrovů Oceanie.

Nic však neukazuje na všech těchto místech (vyjma poloostrov Sinai) na pravidelnou činnost panovnickou. — Ale jinak tomu je, obrátíme-li se na západ a na jih Afriky. Tam Egyptané se jeví jako páni. Také hlavní jeviště egyptské staré civilisace nechává téci Nil k moři, aniž se prostírá po jeho dolním toku; kdežto stoupá až nad Meroe a i jde za ně dále a zapouští se do západních oblastí pod palmovníky oasy Ammonovy.

Staří si představovali situaci zeměpisnou tak, že zeměpisné jméno Kuš dávali jak hornímu Egyptu, tak jedné části střed-

ního Egypta, i Habeši a Nubii, i okresům Yemenu, obývaným potomky černých Chamitů. Kdo nebral tento název s tohoto hlediska, nemohl se ustáliti na příslušné topografii. Takových jmen je plno (stejně jako jiných) v Indii, Syrii, Ethiopii, Illyrii, nejasných to jmen, jež se neustále měnila podle časů a změn politiky. Nebudu se tedy namáhati, abych vymezil hranice této země Kuš.

Pyramidy jsou obdivuhodné zbytky této prvotné slávy. Byly vybudovány prvními dynastiemi, které sáhají časově od Menesa až po Abrahama, i trochu za něj, dobře se hodívaly pro diskusi, ale málo pro určité tvrzení. Užitečno je tu podotknouti, že zde stejně jako v Asyrii napřed byla vláda vykonávána bohy, s bohů přechází na kněze, s kněží případně vojenským hodnostářům. To je negerská myšlenka, která se objevuje ve stejné podobě a je vzbuzena úplně stejnými okolnostmi. Bohové, to jsou běloši, kněží, to jsou mulati, kasty hieratické. Králové, to jsou ozbrojení pohlaváři, jimž dovoleno společností bělochů účastniti se ve správě říše, t. j. zmocniti se vlády nad těly, při čemž ovládnutí duší zbude těm druhým, jich soupeřům. Lze předpokládati, že zápas byl dlouhý a houževnatý, že pontifikové si nenechali beze všeho vyrvati korunu ani se nenechali zahrati s trůnu, protože vojenská královláda neměla povahu vítězství, nýbrž dohody. Mocnář mohl náležeti jedné či druhé kastě, buď kněžské nebo vojenské. To byl ústupek. Omezení mu následovalo: Když byl mocnář z kasty vojenské, bylo nutno dříve než vstoupil ve výkon práv královských, aby byl připuštěn mezi obsluhovače templů, aby se u nich vzdělal ve vědách svatostánku. Stav se jednou už hierofantem, skutkem a mocí, a ne dříve, směl se šťastný voják králem zváti a po celý život pak, maje prokazovati bezmeznou úctu náboženství a kněžskému stavu, neměl se nikdy ve svém soukromém chování a svých nejintimnějších zvycích odchýliti od pravidel, jichž kněží byli tvůrci a strážci. Až do nejzazšího kouta a nej-soukromnějšího útulku královské existence vládcovi soupeři měli oči upjaté. Šlo-li o věci veřejné, byla odvislost ještě větší.

Nic se neuskutečňovalo bez přítomnosti hierofanta: jsa členem korunní rady, měl hlas s váhou orakula a jako by všechna tato služebnostní pouta se byla zdála příliš slabá pro zachování této nesmírné účasti na moci, králům nadto bylo vstřípeno, že po smrti mají předstoupiti před soud, ale ne soud lidu, nýbrž soud kněží; a u národa, jenž měl o záhrobní existenci tak zvláštní pojmy, lze si pomysleti, jaký děs pronikal duši takového despoty, třeba i veleudatného, když si představil proces, který, byv zahájen nad jeho bezmocnou mrtvolou, mohl jej zbaviti štěstí nežádoucnějšího podle národních názorů, totiž slavného pohřbu a posledních poct. Ti budoucí soudcové byli tedy vždy hrozní a celoživotní ctění a klanění sotva jim jen právě stačila.

Živobytí egyptského krále takto upoutaného, hlídaného, obtěžovaného ve všech věcech, ať důležitých nebo drobných, by bylo bývalo nesnesitelné, kdyby se mu nebylo dostávalo jakéhosi odškodnění. Odmysli-li se věci náboženské, jinak panovník byl všemohoucím, a co jen úcta nejrafinovanějšího může nalézt, to mu bylo předkládáno lidmi plazícími se po kolenou. Bezpochyby snad bohem nebyl a nebyl zbožňován za živa; ale byl ctěn jako ten, jenž vládne nad životem a smrtí a jako posvátná osoba, protože sám byl veleknězem.

Tyto mravy nebyly beze vztahu k tomu, co bývalo v Asyrii. S charakterem absolutně svrchované moci a s ponížeností která byla ukládána poddaným, se setkáváme také v Ninive. Nicméně zotročení králů kněžstvem tam, jak se zdá, nebývalo, a obrátíme-li se k jiné větvi semo-chamitské, pohlédneme-li do Tyru, najdeme tam také krále zotročeného; ale tam jej zotročuje aristokracie a tam kněz Melkartův, vyskytující se mezi patricii jako jedna ze sil, není tam silou jedinou, dominantní.

Pozorují-li se tu podobnosti a nepodobnosti po stránce ethnické, podobnosti se jeví v ponížení poddaných a v nesmírnosti královské moci. Přednostní právo, vykonávané nad surovými bytostmi jest v Egyptě tak úplné jako v Tyru. Důvod k tomu je ten, že všude tam, kde černý živel byl nebo jest

poddán moci bělochů, autorita nabývá trvale charakteru krutosti, a to jednak z nezbytnosti, aby docílila poslušnosti u bytostí neinteligentních, jednak ze samé představy, kterou tyto bytosti si tvoří o neomezených právech moci ve své poddanosti.

Pokud jde o nepodobnosti, mají svou příčinu v tom, že civilizací větev v Egyptě byla hodnotnější než větve Cham a Sem. Tudíž egyptské sanskryty mohly přinést clo země svého výboje organisaci dosti rozdílnou a morálnější; poněvadž je věcí nepopíratelnou že tam, kde despotismus jest jediným možným způsobem vladaření, tam autorita kněžská, byť i do krajnosti uplatňovaná, mívá vždycky co nejblahodárnější účinky, protože ona jest vždycky aspoň poněkud prosáklá inteligencí. Po králích a po kněžích egyptských nezapomínejme šlechty, jež jediná měla právo — jako kšatriové indiští — nositi zbraně a brániti zemi. Poddaný obecný lid v Egyptě byl přenešťastný a jeho živobytí, sotva zákony zaručené, bylo stále vystaveno násilí vyšších tříd. Byl donucován k neustálé práci. Zemědělství pohlcovalo jeho pot a jeho zdraví; bydlel v bídných chatrčích, mřel námahami a nemocemi aniž se kdo o něj staral a ze skvělých sklizní, z překrásných plodin, jež vypěstovával, nic mu nenáleželo. Sotva mu byl poskytnut díl, ani pro výživu nepostačitelny. Takové jest svědectví o stavu nižších kast, jak nám je podávají spisovatelé řeckého starověku. Podobně lze uvést v obráceném smyslu nářky lidu israelského, jež omrzelo pojídati manu v poušti. Ale ti, co takto zlořečili, zapomněli, že opustili zemi Misr jen proto, aby se vymanili z útluaku, jenž se stával strašlivým a který byl skoro tak veliký jako u lidu domorodého. Ale tento domorodý lid nebyl s to napodobiti lid israelský v jeho exodu a byv zrozen z plemene méně ušlechtilého, cítil daleko méně svoji bídu. Hledíme-li na útěk Israelitů s tohoto hlediska, je to významný příklad rozhodnutí, kterým duch národů úzce s plemenem bílým spjatých se dovede ubrániti sestupu až na nejnižší stupeň znectění.

Tedy politická správa vůči nižšímu lidu byla při nejmenším tak tvrdá v Egyptě jako v zemích chamitských a semitských

pokud jde o zotročení a o nicotnost práv poddanských. Přece jen však byla méně krvelačná, protože mírné a vládné náboženství nepožadovalo hrůzného zabíjení lidí, v němž si libovala božstva Chanaanu, Babylonu a Ninive. V tom směru sedlák, dělník, otrok egyptský byl na tom méně žalostně než dav asijský. Bylo jich však používáno tu jako tam jako soumarů a k dopravě na těch obrovitých pracech, jež všecka století obdivují. Tento černý lid nebo skoro černý mřel v davech na stavbách průplavů, kdežto lidé kasty bělejší vymýšleli, pořádali a řídili dílo a když bylo hotové, sklízeli zasloužené díky a byli účastni slávy. Je tu jistě na místě, že tu humanita vzdychá lítostivě; ale když jsme si postěžovali rozhořčeně, dlužno doceniti kruté důvody, jež přiměly davy Egypta a Asyrie, aby pokojně přijaly tvrdé jho na ně kladené: bylať u chátry těchto zemí nepřemožitelná ethnická nutnost snášeti vrtochy všech pánů, jen když tito páni uchovali talisman, který jim zajišťoval poslušnost, t. j. když uchovali sdatek krve bělošské, aby tím ospravedlnili svoje práva na nadvládu.

Tato podmínka byla určitě splněna za prvních údobí egyptské moci. Ani za nejskvělejších dob říše asyrské trůny v Babyloně a v Ninive nevidaly míjeti před očima králů ušlechtilější profily než jsou ty, jichž velebnosti se ještě obdivujeme na sochách v egyptském Beni-Hasanu.

Ale jest jasno, že tato čistota, ostatně jen relativní, nemohla trvati do nekonečna. Kasty nebyly organisovány tak, aby ji zachovaly postačitelny. Dlouho před Ramsem III., kterým končí údobí nejskvělejší, dlouho přeci 13. stoletím př. Kr. by byl začal úpadek, kdyby egyptská civilizace nebyla měla za podstatu svého bytí nic než typ indský, jemuž vděčila svoje bytí.

Avšak udržovala ji krev jejích asijských nepřátel, Chamitů a Semitů, kteří po vícekráte a rozličným způsobem ji poněkud obnovili. Aniž bych se vyslovoval zevrubněji o národnosti Hyksů, nelze pochybovati, že patřili k plemeni spjatému s bělochy. S hlediska politického jejich příchod byl nešťastím, ale

neštěstím, jež oživilo přece jen národní krev. Za dlouhých válek Sesostrise, Ramsa a jiných panovníků s národy asijskými, v nichž se drželi dlouho na stejné úrovni s nepřítelem, byli dovedeni do vnitřních oblastí (nomů) zajatci kananejšti, asyrští, arabští a jejich krev, třebaže sama míchaná, zmírnila poněkud pustotu krve černé, kterou nižší třídy, a hlavně důvěrný styk s habešskými a numidskými kmeny přiváděly neustále do cev národa.

Pak dlužno počítati s podvojným proudem chamitským a semitským, jenž po tolik staletí vedl podél Egypta a jej pronikal. Na tento způsob polobílé hordy se rozprostřely na západní pobřeží Afriky a lid, který se tam později vytvořil, přinesl státu nástupců Menesa plémě míchané, ve kterém indské krve nebylo a jehož hodnota pocházela ze složitých míšení s civilisačními skupinami dolní Asie.

Z těchto postupných nánosů bělošského původu se zrodily národy, které uhájily civilisaci kušitskou před předčasným znepoměrněním a zároveň, protože tyto nánosy nebývaly zvlášť bohaté, mohl se Egypt vždy udržovati vzdálen demokratických poznatků, triumfujících v Tyru a Sidonu, protože jeho lid nikdy nedospěl k takovému zušlechtění krve, aby, pojav nějakou ctižádostivou myšlenku, se býval chtěl schopností rovnati svým pánům. Všecky revoluce proběhly jen mezi kastami vyššími. Hieratická a královská organizace však nikdy nebyly jí zasazeny. Tak asi vypadají příčiny egyptské ustálenosti.

Tato egyptská ustálenost přešla velmi časně ve stagnaci, protože skutečně Egypt nerostl pokud trval vliv větve indské, jež jej založila: ty přínosy, kterými ostatní plemena přispěla, stačily jen k prodloužení civilisace, ale ne k rozvoji.

Nicméně i v dekadenci, i když umění egyptské z dob po 19. dynastii (1480 po K r.), t. j. po Meneftahovi, jen tu a tam plodilo umělecká díla hodná srovnání s díly věků předešlých, přec jen Egypt zůstával stále nad zeměmi, které se prostíraly

na jih a na jihozápad od jeho území, takže stále jim byl ohníkem, z něž vyzařoval jejich život.

Toto civilisační prvenství však ani zdaleka nebylo absolutní, a abychom nebloudili, dlužno poznamenati, že civilisace habešská pocházela ze dvou pramenů. Jeden byl nepochybně egyptský a jevil se vždy veleúrodný a veleplodný; ale také druhý se vyznačoval jistou činností, již dlužno uvést. Pocházela předně od prastarých černých přistěhovalců chamitských, kušitských Arabů, potom od Semitů, Arabů himyaritských, kteří obojí přešli přes úžinu Bab-el-Mandeb a donesli africkému lidu část toho, co sami měli z kultury asyrské. Pokud se dá souditi podle situace jakou mívaly tyto národy na pobřeží Arabie a podle rozsáhlého obchodu jejich s Indií jest dosti pravděpodobno, že jejich vlastní myšlenky asi dostaly jakési přibarvení, úměrné ethnické směsi těchto obchodníků s plemenem indským. Ať je tomu jakkoli, shrneme-li co možná všechna jejich civilisační bohatství, máme v případě foinickém ukázkou pro vývoj, jehož dosáhly tyto národy, závisící od plemene asyrského, podle kteréž ukázky právě tak asi sotva pochopily a přijaly co větve bělejší, t. j. národy Mesopotamie byly s to vytvořiti a rozvíneti. I Foiničané, jakkoli byli velmi schopní, se nepozdvihli nad tento skromný stupeň, a když se při tom uváží, že jejich krev byla neustále obnovována a zlepšována přistěhovalci aspoň polobílými, kterýchž Himyarité jistě nemávali, a uváží-li se, že míšení Himyaritů s Indy nebyvalo jistě ani důvěrné ani plodné, musíme usouditi, že civilisace okrajových Arabů, třebaže asyrská, nebyla srovnatelná co do hodnoty a skvělosti s odleskem, jenž zdobil města kananejšká.

Podle tohoto postupného ubývání vystěhovalci, kteří sem dospěli přes úžinu Bab-el-Mandeb, s sebou přinesli jen zlomky civilisace a černá plemena Nubie a Ethiopie nemohla býti nikdy ani vážně ani na dlouho ovlivněna, ať už na svém typu tělesném nebo na své mravní hodnotě, kdyby sousedství Egypta nebylo svého času přispělo vydatněji a kromobyčejně široce

při chudobě přínosů pochodících z civilizací země Misr a Arabie.

Nechci zde říkati, že by Habeš a krajiny okolní byly bývaly jevištěm společnosti velepokročilé. Nejen že kultura této země nebyla nikdy původní, nejen že se omezila vždycky jen na prosté napodobení zpodzdálečí toho, co se kde dělalo, ať už v pobřežních městech arabských, nebo v arijské Indii, nebo v egyptských hlavních městech Thebách, Memfidě, později v Alexandrii, ale ještě k tomu tato nápodoba nebyla nikdy ani úplná ani široce založená.

Vím, že tu pronáším slova velmi neuctivá, která jistě rozhořčí nadšence pro negerstvo, protože jak víme, když duch strany se do toho vměšuje, budou hledět lichotníci této frakce lidstva jí vydobýt věnce slávy; neváhali již představití habešskou civilizaci jako typickou, vyšlou jedině z ducha jejich mláčků a jako starší než kterákoli jiná kultura. Tudy, rozmáchnuvše se tak, že nebyli k zastavení, nechávali kanouti tuto domnělou černou civilizaci na celý Egypt, a ještě ji dovlekli až do Asie. Ve skutečnosti fyziologie, linguistika, dějiny, stavební památky křičí jednohlasně proti takovému způsobu vykládání minulosti. Ale vynálezci této krásné soustavy se jen tak nezaleknou. Málo si dělajíce z nedostatku vědomostí, statečností sršíce, budou pravděpodobně pokračovati na své cestě a budou i dále prohlašovati Axoum za hlavní město světa.

Vědecká skutečnost pro vážného posuzovatele je ta, že habešská civilizace pochází ze dvou zdrojů, jak jsem právě naznačil, egyptského totiž a arabského, a že ta prvá převládala značně nad druhou v dobách starověkých. Bude vždycky obtížno zjistit, ve které době se udála prvá stěhování Kušitů a Himyaritů z Asie. Jeden názor, a který pochází od Scaligera ze XVII. století po Kr. neklade vpád Joktanidů do této Afriky časněji než do doby Justinianovy. Job Ludolf to odmítá a dává přednost domněnce Conringiově. Neuváděje všechny jeho důvody, opru se o dva: o první, kde v duchu vidí stěhování Himyaritů v šeré dávnověkosti, a o druhý, kde charakterisuje

dávný jazyk etiopský. Nad touto charakteristikou bude dobře zjednati jasno, aby nebylo domnění, že je ve zdánlivém rozporu s tím, co jsem uvedl o převládání živlu egyptského nad civilizací arabskou.

Napřed onen prvý bod: Ludolf obrací velmi vtipně uvažování Scaligerovo ve příčině zamlklosti dějin řeckých o himyaritském stěhování do Habeše. Dokazuje, že toto mlčení nemá jiné příčiny než zapomenutí, jež zavalilo po tolika staletích událost velmi častou v dějinách starých dob, takže pozorovatelé ani nemyslili na to přiznati jí nějakou důležitost. V dobách, kdy Řekové se začínali zabývatí ethnologií národů, kteří podle nich sousedili s koncem světa, tyhle události byly už daleko zpět, než aby jejich vědomosti, vždy poněkud neúplné o cizích letopisech, mohly proniknouti až tam. Mlčení cestovatelů helenských neznamená vůbec nic a nikterak neoslazuje důvody čerpané ze starého společenství kultu, z podobnosti fyzické, a konečně z příbuznosti jazyků, vesměs to vývodů, jež velmi dobře uplatňuje Ludolf. O tomto bodu dlužno obzvlášť velmi hovořiti a on jest mým druhým bodem.

Tato podobnost mezi arabštinou a bývalým jazykem etiopským (habešským) čili ghézkým, nezakládá vztah potomstva; je to prostě důsledek povahy dvou nářečí, náležejících do jedné a téže skupiny. Náleží-li ghézký jazyk do rodu semitského, není to tím, že by byl odvodil tento charakter od arabštiny. Domorodé obyvatelstvo čistě černé v zemi samé mu poskytlo co nejširší základnu i nejbohatší látku této soustavy. Prvky její mělo, i principy, jakož i rozhodující příčiny zajisté dokonaleji nežli Himyarité, protože tito nechali zkaziti čistotu černého nářečí arijskými vzpomínkami, jež tu zbyly zároveň s bílou částí jejich původu; a k tomu snad aby tyto stopy cizího vlivu byly vmíšeny do jazyka civilisovaného Ethiopska nebylo tak úplně nezbytně třeba, aby tu na jeviště vystupoval zákrok semitský. Vzpomínáme, že tytéž semitské prvky se nacházejí i ve staré egyptštině. Tak tedy, aniž popíráme, že by Himyarité byli přinesli etiopskému jazyku znaky svého bí-

lého původu, lze přece jen poznamenati, že takové zbytky mohly pochoditi z přínosu egyptského, a ne-li, rozhodně z něj získaly na síle. Dokonce i jisté prvky nejen arijské, ale zvláště sanskritské, uložené ve staroegyptštině, odtud přešedší do jazyka ghézskeho, dávají tomuto jazyku onu potrojnost pramene, jsoucí v nářečí jeho civilisátorů. Tak tento jazyk ukazuje velmi dobře ethnické původy: podstatně více záležeje z prvků semitských, t. j. černých, nežli arabština a egyptština zvláště, měl také méně stop sanskritských než egyptština.

Pod 18. a 19. dynastií (od r. 1575 až po 1180 př. Kr.) Habešané byli podrobeni faraonům a plativali poplatek. Na stavebních památkách je vidíme, jak přinášejí královským správcům bohatství a zvláštnosti svojí země. Tito lidé, vyznačující se silně negerským typem, jsou přioděni suknicemi z průsvitného mušelínu, takového, jaký dodávaly výroby Indie, Arabie a Egypta. Tento krátký oděv, jenž nesahá ani po kolena, je držěn pasem z výtvarnický zdobené kůže, zlacené a malované. Leopardí kůže, připevněná na ramenech, je pláštěm; náhrdelníky splývají na hrud, náramky svírají zápěstí, veliké terče se houpou na uších, a na hlavě se tyčí pštroší péra. Jakkoli tato barbarská nádhera nebyla úplně ve shodě s egyptským vkusem, přece jen něco egyptského bylo na ní a nápodoba se tušila ve všech důležitých částech oděvu, jako jsou suknice a opasek. Ostatně leopardí kůži od negrů si vypůjčili i mnozí kněží mysterií.

Povaha poplatku nenaznačuje, že by byl národ býval velmi pokročilý. Jsou to přírodní plodiny, po většině vzácná zvířata, dobytek a hlavně otroci. Ethiopské čety, posílané jako pomocné vojsko, neměly důmyslnou organizaci pluků egyptských nebo semitských a bojovaly nepravdělně. Nic tedy zatím nepoukazuje na velikou pokročilost, ani ne na pokročilost v pouhém napodobování toho, co páni a vítězové prováděli již odedávna obecně.

Abychom našli rafinovanější ethnickou příčinu novot již zmíněnou, dlužno postoupiti do údobí ještě pozdějšího.

V době Psammeticha (664 př. Kr.), když tento kníže z dynastie saidské, 26. dynastie Manethů, si rozhněval národní vojsko svou zálibou pro řecko-ionské a karijsko-semitské žoldnéře, nastalo veliké stěhování do Habeše a 240.000 vojáků, opustivších ženy i děti, se vydalo na jih a nikdy víc už nepřišli. Od toho času trvala skvělá doba Habeše a teď teprve můžeme mluvit o stavebních památkách v tomto kraji; marně bychom nějaké starší hledali, jež by byly opravdu národní.

Tato skupina 240.000 hlav rodin egyptských, náležejících kastě vojenské, lidí nepochybně velmi pomíšených krví černou a majících i jistý přínos bílé krve skrze Chamity a Semity, přidružujíc se k těm schopnostem vyššího plemene co již Habeš měla, mohla vyvolati v celkovém národním hnutí proud, jenž chránil nadále Habeš před černošským ustrnutím. Ale bylo by bývalo velmi překvapující a naprosto nevysvětlitelné, kdyby původní civilisace nebo jen její kopie rukou vládců vyvedená byla vyšla z této míchanice, v níž konec konců černý živel vládnul dále. Stavební památky neukazují nic jiného, než prostřední napodobu toho, co se vídávalo v Thebách nebo Memfidě nebo jinde. Nic, ani jediný příznak, ani stopa neukazuje na osobní výtvořiny Habešanů a největší a dosti bledá zásluha, která proslavila jejich jméno je ta, dlužno to přiznati, že byla Habeš poslední z afrických zemí, kde nejpodrobnější badání mohla odkrýti stopy opravdové kultury politické a intelektuální. V dobách panství římského, když se světový obchod velmi rozšířil, Habešanům připadla úloha až po Himyaritech. Staroegyptský duch byl tehdy zaniklý. Helenisovaní kolonisté pronikli až do Nubie a semitský živel, jimi přinesený, počal býti více v oblibě než památka faraonů. Jazyk ghéz měl písmo vypůjčené od Arabů. Ale přes to přese všechno povaha země tomu chtěla, že jejich činy byly tak málo zářné, jejich vliv tak vzdálený, tak mizivý a setřený, že zůstali stále, i pro nej- učenější a nejbezpečnější zeměpisce polozáhadou.

Příchod křesťanství nepozdvihl jejich kulturu. Ve skutečnosti, setrvávající po nějaký čas při přejímání všeho z Egypta

a dojati apoštolskou horlivostí prvních misionářů, přijali dosti všeobecně křesťanství. Už dříve v sousedství kmenů arabských, s nimiž některé vpády císaře Justiniana utužily jejich prastaré svazky, přejali některé významné myšlenky židovské, jež byly v dobré přirozené shodě s jejich dávkou semitské krve.

Křesťanství, přinesené Otcí pustiny, strašlivými to poustevníky, propadlými nejpřísnějším odříkáním, dokonce i ohavnostem, náchylnými k přeukrutným mrzačením, bylo takové povahy, že zaklepalo na fantasiu těchto národů. Pravděpodobně by byli bývali zůstali neteční k něžným a vznešeným ctnostem sv. Hilara z Poitiers. Leč pokání sv. Antonína a Marie Egyptské na ně zapůsobila neomezeně a katolicismus, tak obdivuhodný ve své rozmanitosti, tak universální svojí mocí, tak dokonalý ve své svůdnosti, byl tu neméně pohotov k dobytí srdcí soudruhů gazel, nosorožců a tigra, než byl později, když ve mlouval důvody a přesvědčení Skandinavcům ústy Adama Bremského. Habešané, víc než jak na polovic odpadlí od civilizace egyptské, od té doby, co zeslábly horní provincie bývalé říše faraonů, a spíše obrázení k Yemenu, setrvali po staletí ve stavu mezi úplným barbarstvím a poněkud lepším stavem sociálním, a bylo třeba nového přínosu semitské krve, aby nadále se transformovali podle své způsobilosti. Výbuch, který tuto krev přinesl, nastal r. 600 po Kr.: byl to výbuch muslimanských Arabů.

Nikterak nezdůrazňuji těch několik výbojů za sebou následovavších, jež podnikli Habešané na arabském poloostrově. Není na tom nic zvláštního, když ze dvou národů žijících vedle sebe ten méně ušlechtilý má tu a tam nějaký ten pomíjející úspěch. Habeš nikdy netěžila postačitelně ze svých vítězství tak, aby tu vytvořila něco trvalého. Pouze doplňovací krev černá, kterou tam přinesla, přispěla nemálo k tomu, aby uspíšila zánik záslužné činnosti Himyaritů.

Vztahy arabských národů k Ethiopii v době islamismu měly ethnický smysl úplně opačný. Vedeny a z velké části i provedeny Ismaelity samými, místo aby pokazily křížením půlostro-

vany arabské, obnovily kmeny africké. Ani Řecko, ani Řím, přese všecku slávu svých jmen, neměly tu moc, aby uchvátily Habešany do lůna svých civilizací. Mohamedánští Semité toto obrácení uskutečnili a dodělali se ne sice tak hojného odpadlictví od víry, jež nikdy nebývá úplné, jako spíše četných odpadlictví od sociálního útvaru. Krev přichozích i krev původních obyvatel se vydatně pomísila. Netěžko jejich duše se poznaly a snadno si porozuměly, měly stejnou logiku i chápaly skutečnosti stejným způsobem. Indická krev už dostatečně vyprahla, než aby se tu mohla domáhati rozhodujícího vlivu. Kroj, mrav, zásady vladařské a literární vkus Arabů zavalily vzpomínky minulosti; leč dílo nebylo úplné. Skutečná a pravá civilizace muslimanská nepronikla nikdy dobře. Ve svém nejlepším výrazu měla smysl jen jako ethnická kombinace velmi rozdílná od civilizace habešanské. Habešané se omezili na oslabikování semitské porce muslimanské kultury a až po naše dny, ať křesťané nebo mohamedáni, se nezmohli na nic jiného ani na víc a byli vždy pouze a jen posledním výběžkem, hraničním útvarem civilizace řecko-semitské, tak jako v nejzazší starověkosti nebývali, ano, ihned opakují, ničím, než pouhou ozvěnou dokonalosti egyptské, podporovanou vzpomínkou asyrskou, předávanou z ruky do ruky až k nim. Pohádkové nádherly dvora Kněze Jana, když už on by měl být oním velkým Něgušem, bývaly leda v romantické představivosti cestovatelů minulosti.

Po prvé ve svých badáních shledáváme v Habeši jednu z těch zemí na velikou civilizaci připojených, které ji mají pouze nedokonalou měrou a docela ji přejímají tak slabě jako terč měsíční přejímá světlo slunce. Habeš je starému Egyptu totéž jako je Anam Číně, a Tibet Číně nebo Indii. Tyto druhy napodobujících nebo smíšených společností dávají závažné body, na něž se navazuje duch těch soustav, jež se rozcházejí se všemi skutečnostmi, jež podávají dějiny. Tu se s oblibou skreslují sotva znatelné stopy toho, co sem bylo nastěhováno

a s oblibou se tomu dodává ráz prvořadých vnuknutí; a také se přišlo i na zbraně pro obranu té moderní nauky, podle níž divoké národy jsou jen degenerovaný lid, což jest nauka asi stejná s tvrzením, že všichni lidé jsou geniové, odzbrojení okolnostmi.

Toto tvrzení všude, kde se uplatňuje, u domorodců obou Amerik, u Polynesianů stejně jako u Habešanů, je buď přehluboký blud nebo zneužití jazyka. Ani zdaleka nelze připsati osudovou ztrnulost vzdělaných národů východní Afriky pouhému tlaku vnějších účinků. Dlužno se přesvědčiti, že to jest nemohoucnost přilnutá těsně k jejich podstatě a přirozenosti; že nikdy tyto národy nebyly civilisovány dokonale a srdečně; že jejich nejčtetnější ethnické prvky byly vždy úplně neschopné zdokonalení; že slabé účinky oplodňovací, vnešené sem lepšími proudy krve, bývaly příliš skrovné, než aby kdy mohly trvati déle; že habešská skupina splnila prostou úlohu inteligentních napodobovatelů a dočasných národů, vytvořených z prvků velkomyslnějších. Nicméně i v tomto národě habešském, a zvláště v něm, protože je to na samém konci, dlužno šťastné energii bělochů vzdáti obdiv. Jistě to, co po tolika staletích z ní ještě zůstává v žilách lidu, je rozděleno a rozředěno až na nekonečně malé částky. Ostatně než tam bílá krev došla, kolik různorodých znečištění na ní ulpělo u Himy- aritů, u Egypťanů, u muslimanských Arabů? Nicméně tam, kde černá krev se domohla tohoto vznešeného spojení, zachovává jeho cenné účinky do nekonečných dob. I když se Habešan staví na nejposlednější stupeň lidí na pokraji civilisace, kráčí zároveň jako první mezi národy černými. Setřásá, co černé plémě má nejnižšího. Tahy jeho tváře se zušlechtily, jeho postava se vyvinula; vymyká se tomu zákonu prostých plemen, jež představují pouze lehkou úchytku od národního nehybného typu a dokonce v odrůdách fysiognomií nubických nacházíme — úctyhodnost v tomto případě — stopy původu mestického. Pokud se týče hodnoty intelektuální, třebaže je

jen prostřední, a až dosud neplodná, přece jen aspoň znamená skutečnou vyšší úroveň nad mnohými kmeny kraje Galia, utlačovateli to země, nejopravdivějšími to černochy a nejopravdivějšími to barbary v nejšířím slova významu.

KAPITOLA VI.

Egypťané nebyli dobyvateli; proto jejich civilisace zůstala strnulá.

Netřeba se zabývatí západními oasami, zvláště ne oasou Ammonovou. Tam panovala pouze kultura egyptská a k tomu ještě si ji tam osvojily jen snad rodiny kněžské, seskupené kolem svatyň. Ostatek národa prostě jen poslouchal nařízení. Zabývejmež se tedy jen Egyptem ve vlastním smyslu slova, kde zbývá řešiti jedinou důležitou otázku, a to skorem úplně: „Odpovídala vždycky velikost egyptské civilisace přesně zmenšené koncentraci bělošské krve ve skupinách obyvatel?“ Jinými slovy vyjádřeno, ubývalo této civilisace, vyšlé z přistěhovalectva indského a obměněné míšením Semitů a Chamitů touže měrou jako postupně nabýval vrchu živel černý, jsoucí mezi třemi životnými prvky?

Před Menesem, prvním králem první lidské dynastie, byl již Egypt civilisován a měl při nejmenším dvě znamenitá města, Theby a This. Nový vladař sjednotil pod svým panstvím mnohé malé státy, až dotud odděleně spravované. Jazyk už tehdy měl svoji vlastní podobu. Tudíž vpád Hindů a jeho svazek s Chamity sahají před tuto velmi starou dobu, jež byla korunou předešlého vývoje. Až potud není dějin. Útrapy, nebezpečí a námahy prvního pořádní věci tvoří celek, nazývaný tak jako u Asyřanů, věkem bohů, údobím heroickým.

Tato situace není snad jen v Egyptě: shledáváme ji ve všech státech, jež se začínají tvořiti.

Pokud trvají nesdačné práce spojené s příchodem, pokud kolonisace zůstává nejistou, pokud podnebí není ještě ozdra-

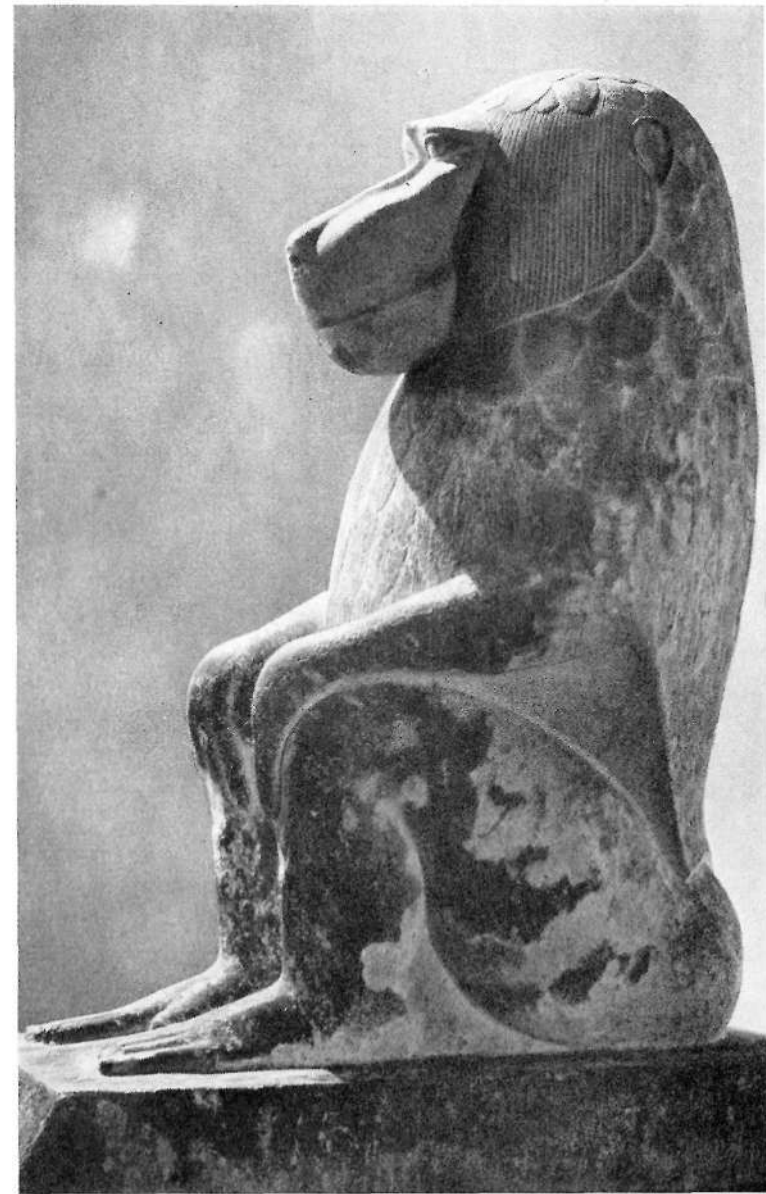
vělé, ani potrava zajištěna, ani domorodec pokrocen, pokud vítězové rozptýlení v močálech jsou příliš zaneprázdněni útoky, jimž každý jednotlivec má čeliti, události přicházejí nezvány: není jiné starosti než uchování živobytí, není-li zrovna nějaký výboj na řadě.

Toto údobí mívá konec. Jakmile práce přináší skutečně první ovoce, když člověk se těší z té poměrné bezpečnosti, ke které jej nesou všechny jeho pudy, a když pravidelná správa (orgán povšechného cítění) je konečně dosazena: v tomto okamžiku se počíná historie a národ poznává skutečně sebe sama. Toto se událo před našima očima na několikrát v obou Amerikách od objevů v 15. století.

Důsledek této úvahy jest, že časy opravdu předhistorické mají málo ceny buď tím, že náležejí plemenům necivilisovaným, nebo proto, že pro společnosti bílých jsou dobou těhotnosti, když nic není uspořádáno a když se nemůže odkázati pamětem budoucích věků soubor logických událostí.

Od prvních dynastií egyptských postupovala civilisace tak rychle, že už i písmo hieroglyfické bylo vynalezeno. Nebylo však zdokonaleno naráz. Nic neopravňuje k domněnce, že obrazcový charakter byl ihned přetvářen tak, aby se zjednodušoval a zároveň idealisoval v útvar čistě grafický.

Dobrá kritika za našich dnů správně připisuje veliký civilizační význam prostředku užívanému k zachycení a zaznamenání myšlenek a tento význam je tím větší, čím prostředek je méně složitý. Ničím se neprojevuje u národa více přemýšlivé hloubky, ani správnější dedukce, ani více mohutnosti přizpůsobovací pro život než abecedou, zjednodušenou na nejprostší tvary. Po této stránce Egypťané ani zdaleka nemohou pro sebe požadovati první z čestných míst proto, že by vynalezli písmo. Jejich objev, vždycky nejasný, vždy pracný co do luštění, je odkazuje na spodní stupně žebříku vzdělaných národů. Pod nimi už jsou jen Peruviani, kteří vážou uzlíky na barevných provázcích, a Mexikáni, malující svoje záhadné kresby. Nad ně se umisťují i sami Číňané; protože tito po-

Obr. 16.

slednější přešli nebojácně od soustavy zobrazné k výrazu, jenž podává zvuk, úkon sice jistě ještě nedokonalý, jenž však přec jen dovolil těm, kteří se s ním spokojili, spjati prvky písma v neveliký počet znaků. Ostatně jak tato snaha úspěšnější než snaha mužů thebských jest pod inteligentními sestavami abeced semitských i pod písmem klínopisným, jistě nedokonalejším než semitské, které zase musí ustoupiti palmu abecedě řecké, jistě poslednímu to cíli v tomto oboru a jemuž ani Sanskrit, tak krásný, se nerovná! A proč se mu nerovná? Protože žádné plémě tak jako západní plemena nebylo nadáno zároveň mohoucností abstrakční a živým smyslem pro užitečnost, kteréž dvě věci jsou zdrojem abecedy.

V podstatě této myšlenky samé o sobě je ještě něco pozoruhodného: Kdyby byly černé národy Egypta nebyly bývaly spravovány již od dob před Menesem bílými povzbuzovači, nebyl by býval tento první krok objevitelský uskutečněn. Ale oproti tomu zase, kdyby neschopnost černého plemene nebyla brzdila přirozenou snahu bílých po zdokonalení, tu by nebylo písmo hieroglyfické a po něm umění Egypta nebyla zatížena tou nehybností, kteráž náleží mezi nemálo zvláštní karaktery civilizace v Ponilí.

Pokud země byla podrobena jen národním dynastiím, pokud byla řízena, osvěcována myšlenkami na její půdě zrozenými a vyšlými z jejího plemene, její umění se mohla obměňovati po částech; nikdy se neměnila celkově. Žádné novotářství je nekácelo. Tato umění, byvše drsnější pod 2. a 3. dynastií, pod 18. a 19. se jen uhladila a pod 20., která předcházela Kambyssa, se úpadek nevyjadřuje jinak než zvráceností tvarů a nikoli zavedením principů dotud neznámých. Duch místní stárne, ale nemění se. Je vznosný, mířící k oduševnělosti pokud bílý prvek měl převahu, ustrnulý pokud tento znamenitý prvek se mohl udržeti na kolbišti civilisačním, upadající vždycky, když duch černý nahodile získával vrch, až konečně se nepozdvihl nikdy. Vítězství neblahého vlivu bývala příliš trvale ve prospěch černých, na nichž budova spočívala.

Za všech dob překvapovala tato ospalost. Řekové i Římané se jí podívovali stejně jako my a protože nic nezůstane bez nějakého výkladu, mělo se za to, že se to vystihlo tím, že se řeklo, že toto zlo působili kněží.

Egyptský kněz byl vladařem bez jakékoli pochyby, byl přítelem odpočinku, nepřitelem novotářství jako všichni aristokrati. Ale jak to? Společnosti chamitské, semitské a indické přece mívaly mocné velekněžské úřady dobře organisované a velmi vlivné, oblíbené a ctěné. Odkud to, že v těchto krajích civilizace bývala čilá, že postupovala a procházela mnohými fázemi; jak to, že umění pokračovalo, že písmo se tvarově měnilo a dospělo k dokonalosti? To prostě proto, že v těchto různých místech moc kněží, i když byla sebe větší, nebyla ničím proti čínorodosti těch po sobě jdoucích vrstev lidí bílé krve, nevysychajícím to prameni života a moci. Muži svatyně, proniknutí potřebou rozpínavosti, jež prohřívala jejich hrud', byli sami neposledními tvůrci a vynálezci. Kdybychom předpokládali nepřekročitelné překážky v zásadně pohyblivých a pomíjejících institucích, snižovali bychom hodnotu a mohoucnost věčných zásad sociálního bytí.

Cítí-li civilizace lidská, že je těmito vynálezy lidských ustanovení tísněna ve svém postupu, ona, která tato ustanovení vytvořila ke svému prospěchu, tu bývá dokonale vyzbrojena, aby se jich zbavila, a můžeme zcela směle tvrdit, že když určitý vládní způsob trvá, že je to proto, že je vhodný pro ty, kteří jej snášejí a nechávají jej beze změny. Egyptské společnosti, dostavší do svého lůna jen málo nových přílivů bílých nepřislušelo, aby se vzdávala toho, co napoprvé byla shledala dobrým a úplným a co i nadále se jí zdálo dobrým a vyhovujícím. Ethiopové, negrové, původci největších a nejstarších invazí, nebyli těmi lidmi, kteří by přetvářeli řád v říši. Když říši byli vyloupili, neměli než dvojí: buď jít v ústraní nebo se podrobiti pravidlům, platným před jejich příchodem. Poněvadž až po příchod Kambysa vzájemné vztahy ethnických živlů v Egyptě zůstaly beze změny jen právě pro rostoucí

přival černého plemene, není divu, že veškerý ruch se začal zvolňovati, že se pak úplně zastavil a že se umění, písmo i celková civilizace vůbec vyvíjely až do 7. století př. Kr. jednoduše, neupouštějící ani od jediného z těch ustanovení sociálních, jež zprvu sloužila za opory a jež nakonec, jak to bývá pravidlem, tvořila nejvýraznější část národní originality.

Máme důkaz, že od druhé dynastie vliv porobených černých už bylo znáti ve zřízeních a když si představíme rozhodný útlak pánů a jejich soustavné opovržení k lidu, nepochybujeme, že k tomu, aby myšlenkám poddaných bylo dáno víry, musily být pronášeny ústy vlivných zástupců lidu, ústy mužů tak postavených, aby mohli vykonávat přednostní práva plemene bílého, zároveň však až do jisté míry sdílejících pocitu plemene černého. Těmi muži nemohli být jiní než mulati. Věc, o kterou tu jde, je to, co Julius Afrikanus vyjadřuje následujícími výrazy o vládě Kaichosa, druhého to krále dynastie thinitické: „Od časů tohoto panovníka“, praví, „bylo stanoveno, že býk Apis v Memfidě a býk Mnevis v Heliopoli a kozel mendesijský jsou bohové“. Julius Afrikanus nepraví, že tu bylo uctívání zvířat *po prvé zavedeno*, ale spíše, že bylo oficiálně uznáno, jsouc již dávno obvyklé. Pokud jde o tento poslední bod, dovoluji se negrů, že vždycky, již od počátku svého plemene, si představovali náboženství na zvířecím základě. Když tedy toto dávné uctívání k tomu, aby se stalo zákonitým, mělo zapotřebí, aby bylo posvěceno dekretem, bylo to proto, že toto uctívání nemohlo dosíci sympatií panující části celé společnosti, a ježto tato panující část byla bílá, tu zajisté, když uskutečnění tak vážné revoluce proti všem ariánským poznatkům pravdy, moudrosti, krásy bylo možné, již určitě trpěl smysl mravní a intelektuální v národě velmi povážlivou degradací. To byl důsledek nových událostí, jež se přihodily s krví. Z bělošské společnosti se stala míšenecká a tonouc čím dále tím více v černotě, postupně se spřátelila s myšlenkou, že býk a kozel si zasluhují oltáře.

Mohlo by tu být pokušení vytýkati tu nějaký rozpor. Zdán-

livě tu uvádím všechny důvody a svádím všechny příčiny úpadku na hlavu prvního krále Menesa, ačkoli Egypt za jeho vlády jen začal se svými staletými vývoje. Přihlédneme-li však zblízka, zdánlivý rozpor se rozplyne. Viděli jsme již v Asyrských státech, jak pozvolna probíhá ethnické splnutí, jde-li o veliký celek a velikou plochu. Je to opravdový zápas mezi jeho živly; a kromě tohoto zápolení hlavního, jehož konečný výsledek se dá snadno vyjádřit, je tu na mnoha místech ještě mnoho šarvátek částečných, při nichž hlavní vliv, i když je mu zajištěno konečné vítězství, přece jen tu a tam chvílemi podléhá, jmenovitě čteně tam, kde tento vliv se utkal s protivníkem zcela jinak obdařeným vlohami a silou. Tak jako že jeho vítězství bude koncem všeho, tak také, pokud se bude projevovat život přinešený cizím principem, ta mohoucnost, jejíž hlavním charakterem je líný odpor, bude stále a stále podléhati. Všecko, co může učiniti, je, že narýsuje okruh, z nějž jeho protivník nebude nakonec moci vyváznouti a jenž jednou, stále a stále se svíraje, konečně tento vliv jednoho dne udusí. Tak se to stalo bílému živlu, který řídil osudy egyptského národa uprostřed velmi značných davů černých a proti jejich snahám. Jakmile tyto principy černých se začínaly do něj vstřebávat, vytýčily hranici jeho objevům a vynálezům, přes kterou s nimi nikdy nemohl dále. Třímaly uzdu jeho genia a dovolily mu pouze ty věci, jejichž základem je vytrvalost a cvik. Chtěly mu navždycky dovoliti budování zázračných pyramid, pro něž si přinesl z okolí hor Altajských a z Uralu model a nápad, chtěly mu dovoliti, aby i nadále byly používány prvotné vynálezy, na něž se přišlo v dávných dobách založení říše (protože všecko, co bylo opravdu geniální, pocházelo z této doby pravěku); tím postupně dokonalé provedení nabývalo vrchu nad důmyslem, takže po jisté době — ať ji protahujeme sebe víc — ne delší než 7 až 8 století, úpadek začal. Po Ramsovi III., kolem polovice 13. století př. Kr., bylo po vši velikosti egyptské. Žilo se pouze podle den co den mizících náznaků, jež zanechala minulost.

Není možno, aby nejhrošivějším obdivovatelům starého Egypta nebyl nápadný jeden zjev, jenž obzvláště kontrastuje se slavozáří, kterou obrazotvornost odívá tuto zemi. Tento zjev vrhá nevlídný stín na místo, jež Egypt zaujímá mezi velkolepostmi světa: to je osamocenost skoro naprostá, ve které Egypt žil vůči civilisovaným státům své doby. Mluvím, budiž mi rozuměno, o staré říši, a zvláště (stejně jako u Asyřanů), nejdů do dob mladších než 7. století př. Kr.

Ve skutečnosti veliké jméno Sesostris se vznášá nad veškerými dějinami Praegyptu a náš duch, jenž navyklý za jeho vítězným vozem si představovatí spoutané mnohé národy, pěkně se prochází s jeho praporci z nitra Nubie ke sloupům Herkulovým a od sloupů Herkulových k jižnímu cípu Arabie, od průlivu Bab-el-Mandeb k moři Kaspickému a doprovází je domů do Theb, uprostřed Thraků a bájných Pelasgů, jichž vlasti tento hrdina egyptský porobil. To je velkolepá podívaná, ale skutečnost má proti tomu námitky.

Předem, osobnost tohoto dobyvatele není sama o sobě dosti jasná. Nikdy nebylo docíleno dohody o době, kdy prý úspěšně vládl, ani o jeho pravém jméně. Žil dlouho před Minosem, praví jeden spisovatel řecký, kdežto jiný jej zatlačuje neúprosň až do úplně mlhavých mythologických dob. Tento jej jmenuje Sesostris; jiný zas Sesosis; jiný skorem by jej poznával v Ramsovi, ale neví v kolikátém. Moderní chronologové, rozpačití dědicové všech těchto rozporů se rozcházejí a dělají z této záhadné osobnosti jakéhosi Osirtasena nebo Sesortasena, nebo Ramsa II. nebo Ramsa III. Jeden z důvodů velmi solidních, jimiž se mysli, že bude podepřen oblíbený názor, rozšířený o rozsahu výbojů této záhadné osobnosti, byly vítězné sloupy (stěly), vztyčené jím na mnohých místech jeho pochodů. Nalezly se skutečně takové sloupy, příslušející panovníkům na Nilu, jednak v Nubii u Wadi Halfahu, a na poloostrově Sinajském. Ale jiný takový kámen, tím slavnější, že i Herodot se o něm zmiňuje, památník to ještě trvajíc, osazený u Bejrutu, byl s určitostí rozpoznán jako vítězné svě-

dectví jednoho dobyvatele asyrského. Ostatně, nic egyptského se nevyskytlo na sever od Palestiny.

S veškerou opatrností, kterou si ukládám v této rozpravě, doznávám, že z rozličných způsobů, kterými měly býtí prokázány výboje faraonů v Asii, žádný se mi nezdál uspokojivým. Spočívají na souvislostech velmi neurčitých; podle nich vítězové zabíhají příliš daleko a tolik zemí podmaňují, že to až budí jaksi nedůvěru.

A pak! Bijí se tu s jednou nesnází: úplně se neví, kde jsou ti domnělí poražení nešťastníci. Nevidím, vyjma několika malých státeků syrských, ani jediného okamžiku v obecných hutných a souvislých dějinách, kam by se mohli vsunouti jiní výbojci nežli rozmanité druhy Semitů a některých Arijců, a čím do starší doby se odsunuje pochybná všemohoucnost Sesostrise, tím se stává choulostivější.

Kromě výprav do Nubie a do krajů sinajských dlužno počítati rovněž s velikými pracemi kanalisačními a zúrodnovacími, jako je vysušení jezera Fayum, využití tohoto úvalu a velikolepé stavby, o nichž svědčí různé skupiny pyramid. Všecka tato pokojná díla prvních dynastií neukazují na národ, jenž by si byl liboval v dalekých výpravách, a jenž také na ně neměl času nazbyt, jehož ani sousedství k výpravám nelákalo, tím méně nutilo.

Nicméně zanechme těchto tak silných námitek. Pomlčme o nich a přijměme Sesostrida a jeho výboje za to, co se nám o nich k věření předkládá. Je a bude nepopíratelným, že tyto vpády byly docela jen občasné, nemluvě o zakládání měst (nejasně udávaném), měst přímo velmi početných a vesměs neznámých v Malé Asii, nemluvě o kolonizaci Kolchidy, obývané černým lidem, prý Ethiopy, říkali Řekové, t. j. lidem, kterým tak dobře jako Ethiop Memnon mohl prostě býtí pouze třeba i jen asyrský lid.

Všecky zprávy, jež z vladařů Memfidy dělají jakési vtělené Tamerlany, nejen že jsou v rozporu s mírumilovnou povahou a změkčilou vládností zbožňovatelů boha Ptaha, v roz-

poru s jejich zálibou v polních pracech, s jejich domácími náboženstvím, ony se jeví i nesouvislé, takže je patrné, že spočívají na nesmírně zmatených pomyslech a údajích o událostech a národech. Až do 17. století př. Kr. vliv egyptský — vždy a vše to mimo Afriku — byl jen málo účinný; býval sotva znám a byl nemnoho v popředí. Obranné práce, jež králové dali budovati na východních hranicích, jakožto zábranu proti pískům a proti nepřátelům, jsou rozhodně díla národa, který pojistiv se před vpády, sám sobě ohraničuje území. Egyptané se tedy sami separovali od orientálců. I kdyby všechny vztahy válečné nebo mírové nebyly přerušeny, ani tak by z toho nevplývala trvalá výměna myšlenek a v důsledku toho civilisace egyptská zůstala omezena na tu půdu, která vídala její zrod a neroznášela svoje divy ani na východ ani na sever ani na západ Afriky.

Jaký to rozdíl od kultury asyrské! Tato ve svém nesmírném rozletu uchvátila tolik zemí po řadě, že to přesahuje i rozpětí, kterého Řekové a později Římané byli schopni. Asyrie panovala nad střední Asií, objevila Afriku, objevila Evropu, zasévala na všech těch místech svoje ctnosti i neřesti, všude se uchytila velmi trvalým způsobem a ve srovnání s ní egyptská dokonalost, zůstavší skorem lokální, byla asi v takové situaci, jako potom byla pro ostatek světa Čína.

Důvod tohoto zjevu je velmi prostý, chceme-li jej hledati v příčinách ethnických. Z civilisace asyrské, produktu to bílých Chamitů, smíšených s černými národy, a různých větví semitských k tomu všemu přidaných, vznikly hutné hmoty, které hnětouce se a pronikající na tisíce způsob, rozrůstaly se na steh míst mezi zálivem Perským a úžinou Gibraltarskou ve složité národy, zrozené z jejich neustálé plodivosti. Oproti tomu civilisace egyptská se nemohla nikdy zmladiti ve svém živlu tvořitelském, který vždy jen se bránil a vždycky tratil půdu pod nohama. Vyšedši z větve arijsko-hindustánské, smí-
-ena s plemenem černými a trochu i se Semity a Chamity, nabyla zvláštního rázu, který již od jejích prvních dob byl do-

konale ustálen a vyvíjel se ve vlastním smyslu prve než byl zasažen vlivy cizími. Tato civilizace egyptská byla již dozralá, když semitské nánosy se přišly na ni ukládati. Tyto proudy by jí byly mohly přetvořiti, kdyby byly bývaly značnější. Zůstaly však slabými a organizace kastovnícká, byť i nedokonalá, stačila, aby je utlumila.

Kdežto v Asyrii přistěhovalci od severu pronikli a objevili se jako králové, kněží, šlechtici, přistěhovalci na půdě egyptské se setkávali se žárlivým zákonodárstvím, které hned na začátku jim zavřelo zemi z toho důvodu, že jsou nečistí a když i přes tento zákaz (platný až po dobu Psammeticha, 664 př. Kr.) někteří vetřelci se dostali až k vladařům, mimo kasty a nenávidění, přece jen se tavili velmi zvolna v této vzpurné společnosti. Myslím, že v ní konečně i měli úspěch; ale k čemu? Aby napodobili dílo hellenské krve ve Foinicii. Jako hellenská krev, tak i oni působili za součinnosti černých k tomu, aby urychlili rozklad plemene, jež, kdyby byli dříve přišli, mohli zachrániti a omladiti k životu. Kdyby, od prvních dob, kdy panoval Menes, byla se mohla směsi arijsko-chamitské a černé přidávati krev semitská, byl by se býval Egypt jistě ocitl v revoluci a v pohybu. Nebyl by zůstal ve světě osamocen a byl by se dostal do přímého a dobrého styku se státy asyrskými. — Na posouzení toho stačí rozložit obě tyto národní skupiny:

ASYROVÉ

ŽIVEL ČERNÝ ZÁKLADEM

Chamité, v dostatečném počtu tak, aby mohli oplodňovati .

Semité, v různých vrstvách, neobyčejně plodní.

Černí, vždy leptající.

Řekové, složka leptající.

EGYPTANÉ

ŽIVEL ČERNÝ ZÁKLADEM

Arijci, panující nad živlem chamitským.

Chamité, ve množství oplozujícím.

Černí, četní a rozleptávající.

Semité, ve množství leptajícím.

Z tohoto přehledu možno získati i jiný správný názor: ten, že když chamitská krev se dopotřebovávala u obou národů, zároveň a současně mizely postupně i podobnosti s tímto prvkem, který samojediný je založil a byl by býval i s to je udržovati, protože vliv semitský se projevoval v těchto dvou společnostech ve smyslu opačném. V Egyptě pronikl jen jako složka rozkladná; v Asyrii se rozšířil hojně, přeléval se od tamtud do Afriky, Evropy a stával se mezi tisíci národů putem společnosti, z níž země faraonů byla vyloučena a ponechána svému splývání Arijců s černými; hodnoty kladné se stravovaly den ode dne, aniž kdo přišel posíliti a pozdvihnouti je. Egypt býval obdivuhodný jen ve dnech své nejstarší slávy. Tehdy opravdu to byla půda zázračná. Leč jeho hodnoty a jeho síly jsou soustředěny na příliš malé místo. Rady jeho činorodého obyvatelstva se nemohou odnikud doplňovati. Úpadek začíná dosti časně a nic jej už nezadrží, kdežto civilizace asyrská bude žiti o hodně déle, dožije se mnohých přetvoření, a nemravnější a více soužena nežli její vrstevnice egyptská, bude hráti úlohu daleko důležitější.

Na tomto stanovisku se ustálíme, když, pozorovavše situaci Egypta, tu velmi poníženou, ano zoufalou situaci, uvidíme Egypt kleslý na takový stupeň nemohoucnosti, že na svém vlastním území, ve svých vlastních věcech, sám úlohy nemaje, ponechává vliv a moc v rukou dobyvatelů a cizích kolonistů, sám dospívá k těm koncům, že bude zapomenut, že jméno „Egyptan“ bude znamenati méně potomka antického plemene, jako spíše syna nových obyvatel původu semitského, řeckého nebo římského. A ještě tu bude jiná novota a zvláštnost, silnější než ta prvá: Egypt, to už nebude, jako prve býval, horní země, sousedství pyramid, země klasická, Memfis, Theby: to bude spíše Alexandrie, to opuštěné pobřeží, v době slávy dávvané na pospas táhnoucím přistěhovalcům semitským. Tak Ninive, vítězí nad svou soupeřkou, připraví ji o národní jméno i půdu i lid. Nic nebude platna zeď u Heliopole, země

Misr bude netečnou kořistí písků a Semitů, protože žádný nový arijský prvek nepřijde zachraňovat její lid od zhouby, od utonutí v žilvu černém, jenž nabyl rozhodné převahy.

KAPITOLA VII

Ethnický vztah mezi národy asyrskými a Egyptem.

Umění a poesie lyrická povstaly z míšení bílých s národy černými.

Celá praprvotná civilizace Západu jest obsažena ve dvou slavných jménech: Ninive a Memphis. Tyrus, Karthago, Axoum a města Himyaritů jsou pouhými intelektuálními koloniemi těchto dvou královských míst. Když jsem se pokoušel charakterisovati civilizace, jež znamenají tato místa, zavádil jsem o některé jejich dotyčné body. Ale nepodal jsem doposud studii obecných vztahů společných; ve chvíli, kdy jejich pokles začíná, s osudy pro každou z těchto kultur jinými, kdy úloha jedné se končí, úloha druhé civilizace vyrůstá ještě v níkách cizích, měníc jméno, podobu a dosah; v té chvíli, kdy se vidím nucen v projednávání vážné věci napodobiti metodu rytířských romantických pěvců, totiž přejíti z břehů Eufratu a Nilu na hory Medské a Perské a spustiti se doprostřed stepí vysoké Asie, jda si tam pro jiné národy které začínají převládati svět politický a svět civilizace, nemohu déle otálet a vytknu a budu definovati příčiny povšechné podobnosti mezi Egyptem a Asyrií.

Skupiny bělochů, které vytvořily civilizaci tu i tam, nepřináležely jednomu a témuž druhu, jinak by nebylo možno vysvětliti jejich hluboké rozdílnosti. Kromě ducha civilisátorského, jenž byl oběma vlastní, byly tu ještě rysy zvláštní, jimiž se vyznačovaly, a jež jaksi vtiskly pečeť vlastnickou na jejich příslušné výtvořiny. Základy obou civilizací, jsouce původu černého, stejně u jedné jako u druhé, nemohly přivoditi rozdílnosti; a i kdybychom se snažili naléztí rozdílnosti mezi

jejich černými lidstvy, nemohouce objeviti než černý lid s vlasy plihými v Asyrii, a negry s vlasy kudrnatými v Egyptě (jakkoli nic nás neopravňuje k tomuto předpokladu), nedospěli bychom k cíli, ježto nikdy nic neukázalo, že by ethnické rozdílnosti mezi větvemi plemene černého s sebou přinášely větší nebo menší dávku vlohy civilisační. Ani zdání o tom! Všude, kde studujeme účinek míšení, vidíme, že černý základ, ať vykazuje jakékoli variace, působí na vzájemné podobnosti společností tím, že jim dává jen vlohy negativní, jež bílá plemena vůbec nemívají. Dlužno tedy připustiti, při naprosté civilisační bezvýznamnosti černých, že pramen rozdílností tkví v plemeni bílém; že tedy následkem toho jsou rozdíly odrůdové mezi bílými; a když přihlédneme nyní k prvnímu případu v Asyrii a v Egyptě, a vidíme více regulující, vlídnější, mírumilovnější, hlavně i kladnější duch slabé větve, usazené v údolí Nilu, jsme náchylní dáti přednost celkově větví arijské před větví chamitskou a semitskou. Čím více knihy dějin zotvírávají svoje stránky, tím více budeme utvrzováni v tomto prvním dojmu.

Přecházejí k národům černým, ptám se, které jsou to ty znaky jejich povahy, znaky, jež černí vnesli do obou civilizací Asyrie a Egypta. Odpověď je jasná. Vycházejí ze skutečností, o nichž se lze přesvědčiti očima.

Není pochybnosti o tom, že to je ona překvapující záliba ve věcech pomyslných, ona mocná vášeň pro všechno, co by mohlo vzrušovati nejvznětivější schopnosti inteligence, příchyllost ke všemu, co je pod prahem smyslového pojmání, oddanost materialismu, který, byv vyzdoben, zušlechtěn a zveleben, stal se tím ještě úplnějším materialismem. Hle, co poji obě praprvotné civilizace Západu! Setkáváme se v jedné i ve druhé s podobnými důsledky shody. U obou ty veliké monumenty, u obou to umění, zpodobující člověka a zvířata, plýtvání malířskými a sochařskými výtvořiny v palácích a chrámech, jak se to zřejmě líbilo lidu. Vídá se tam ještě i stejná záliba nádherných oděvů, skvělých harémů s ženami eunuchům svě-

řenými, vášnivá láska k odpočinku, rostoucí odpor k práci a válčení, a pak i stejné nauky vladařské: despotismus jednou kněžský, jednou královský nebo šlechtický, vždycky bezmezný, omračující hrdost ve vznešených třídách, bezuzdná sprostota v nižších vrstvách. Umění výtvarné a poesie asi byly a také skutečně bývaly nejpatrnějším, nejskutečnějším, nejstálenějším výrazem tohoto období a těchto míst.

V poesii vládne úplné oddání duše vnějším vlivům. Uvádím jako ukázkou, nahodile nahmátnutou, takovýto nářekový foinický nápis na paměť Sutuly, dcery Kabirchise, vytesaný na jejím náhrobku v Eryx: „Hory Eryxu vzdychají. Všude plno zvuků kytar a zpěvů a stonů harf ve shromáždění v domě Mekamoš.

Má národ snad ještě nějaké jiné, jí rovné? její velebnost byla jako ohnivý proud.

její zrak zářil třpytněji nežli sněh . . . Tvoje hrud' zaha-lená byla jako padlý sněh. — Jako květina povadlá je náš duch skleslý nad tvoji ztrátou; jest naše duše zlomena úpěním zpěvů pohřebních.

Na naši hrud' kanou naše slzy.“

Hle, lapidární sloh Semitů.

Vše v této poesii je horoucí a žhoucí, vše chce uchvacovati smysly, vše je vnější, neniterné. Takovéto verše nemají za účel probuditi ducha a přenéstí jej do světa ideálního. Neplá-čeme-li, nekřičíme-li, netrháme-li šat bolestí, nespeme-li popel na hlavu svou, pak tyto verše se nesetkaly s výsledkem. Toť onen dech, který přešel potom do poesie arabské, toť onen bezmezný lyrism, jenž občas tone ve vznešeném, toť ta omamná vůně, hraničící na šílenství.

Jde-li o to, malovati slohem ohnivým, výrazem zuřivé a roztěkané energie, výrazem bezuzdné smyslnosti, tu synové Chama a Sema dovedli najít obrazy přílehlavé, dovedli je podatí silným výrazem při své skoro až sopečné rozjivenosti, předstihující tak daleko všecko, co nadšení nebo beznaděje mohly kdy pěvcům jiných národů vnuknouti.

Poesie faraonů zanechala po sobě méně stop nežli poesie asyrská, jejíž všechny běžné prvky se nacházejí buď v bibli, nebo v arabských kompilacích Kitab Alaghaniho, Hamasa a Moallakate. Ale o písních egyptských nám vypráví Plutarch a jak se zdá, že dosti pravidelná letora národa vdechla poetům slova ne-li rozumnější, tož aspoň o něco vlažnější. Ostatně poesie v Egyptě jako v Asyrii měla pouze dvě formy, buď lyrickou nebo didaktickou, chladně a slabě historickou. Uvidíme, že poesie epická jest privilegiem rodu arijského; a také mívá všechen svůj pravý oheň lesk jen u těch národů této větve, kteří byli zasaženi míšením s černými.

Vedle této literatury, tak dobře hovicí prudkým citům a tak neplodné pro přemýšlení, je tu malířství a skulptura. Bylo by chybou mluvit o nich odděleně; bylo by nemožno chápati malířství samostatně vedle skulptury velmi vyvinuté až k dokonalosti, protože malířství bylo pouhým doplňkem své sestry, pouhým přívěškem reliefní plastiky, přívěškem, jenž bez perspektivy a bez šerosvitu, pouze ploše nanášenými barvami dociloval účinku; s ním se setkáváme někde o samotě v hrobkách, ale neslouží k ničemu než k ornamentaci anebo spíše kryje plochy, na nichž by měla býti skulptura.

Bylo by vůbec omylem, chtítí oddělovati oboje tato umění nebo pozdvihovati malířství na stejnou úroveň jako skulpturu; jest ostatně také pochybné, zda by se skulptura byla kdy obešla bez barev a že by umělci asyrští a egyptští byli souhlasili s tím, aby se zrakům, vyžadujícím materialistické podání, stavěly na odiv výtvořiny se svou přirozenou barvou kamene, mramoru, porfyru, čediče. V Ninive, ve Thebách je třeba každou sochu i každý relief si představovati pozlacené a bohatě pomalované.

S jakou to bujností a horoucností se asyrská a egyptská smyslnost vrhala na svůdné projevy materiálu. Těmito předrážděnými obrazotvornostmi nemělo umění býti chápáno duchem a přemýšlením, nýbrž očima a když uhodil umělec na pravou strunu, byl za to odměněn ohromným nadšením a vli-

vem skoro neuvěřitelným. Cestovatelé, dnes Orientem procházející, pozorují s překvapením hluboký a i trochu šilivý dojem, kterým působí figurativní výtvoři na tamní lid a všichni uznávají souhlasně s biblí a s koránem duchovní užitečnost zá- kazu, jímž bylo postiženo napodobování lidských tvarů u národů tak obzvlášť náchylných k přehánění slušného obdivu a k děláním demoralisačních nástrojů z obyčejných výtvořů kreslířských.

Takovéto přepjaté vlohy jsou pro umění zároveň i příznivé i škodlivé. Jsou příznivé proto, že bez sympatií a bez vznětu davů není vytváření možné. Naproti tomu jsou škodlivé proto, že otravují a ubíjejí inspiraci, protože zavádějíce ji do příliš prudkého opojení, uchylují ji od hledání krásna, o něž vždy jest se snažiti umělci a nejen snad o obrovitost forem a kouzlo barvitosti.

Není nic slavnějšího pro civilizaci Ninive než to, že tak daleko pokročila na té cestě, která měla vésti k Fidiovi. Ale ne k tomuto výsledku tíhlo umění asyrské. Ono chtělo nádhery, obrovitost, velikolepost, vznešenost, nikoli krásu. Zastavují se před sochami Korsabadu a co zřím? Zajisté že práci dláta svobodného a schopného. Konvenční část díla je poměrně malá (srovnáme-li tato veliká díla s tím, co se vidí v palácovém templu v Karnaku a na zdech Memnonia). Nicméně postoje jsou nucené, svalstvo vystupující, jeho upřílišení soustavné. Na hrudníku, na končetinách, snaha pudící umělce podati pohyb a život přesahuje všechny meze. Ale hlava? co praví hlava? co praví obličej, to pole krásy, ideálního pojetí, myšlenkového povznesení, posvěcení ducha? Hlava, obličej jsou tu nic, jsou ledově chladné. Žádný výraz se nezračí na těchto necitelných rysech. Neříkají tak nic jako bojovníci na chrámu Minervy; těla se potýkají, ale obličej ani netrpí bolest, ani necítí radost z vítězství. To proto, že o ducha tu vůbec nešlo, jen o těla. Činy se tu měly zobrazovati, nikoli myšlenka. Studujeme-li zevrubně ornamentální podrobnosti v Korsabadu, ty nakadeřené kníry, ty cihly s emailovými cle-

gantními květy a rozkošné arabesky, vidíme, že duchu řeckému tu stačilo pouze okreslovati, a ničeho mu nebylo třeba doplňovati na tomto dokonalém vkusu ani na něžné a bezvadné svěžesti těchto invencí.

Ježto idealisování vůbec se nevyskytuje v umění asyrském, nemohlo toto umění přes všechny svoje veliké vlastnosti vystříhati se tisíce obludností, jež je stále doprovázely a jež i byly jeho hrobem. Tak Kabirové a Telchinové k počtění Řeků, svých polokrajanů, vyráběli mechanické loutky, hýbající rukama a nohama, Dedalem napodobené a brzy potom zavržené národem příliš mužným než aby si liboval v takovýchto hloupstkách. Pokud však jde o lid ženského typu, o Chamity a Semity, jsem toho přesvědčen, že nikdy se nenabažili této hračky; pro ně nebylo v napodobování materiálních jevů, co možná věrném, nijaké absurdnosti.

Ať myslíme na Baala z Malty s jeho parukou a bradou plavou, červenavou nebo zlacenou; ať si připomínáme ty beztvárné kameny, oblečené do nádherných rouch a uctívaných jako božstva v templech Syrie, a ať odtamtud přejdeme na soustavnou a odpornou ohavnost hieratických loutek z Armerie v Turině, není nic v těchto pobloudilostech, co by nebylo v dokonalém souladu se sklony plemene chamitského a jeho spojence. Obě plemena chtěla něco překvapujícího, hrozného, a když to nebylo obrovité, vrhali se do hrůzuplnosti a jejich pocity se přímo dotýkaly hnusného. To se členilo přirozeně k úctě zvířatům prokazované.

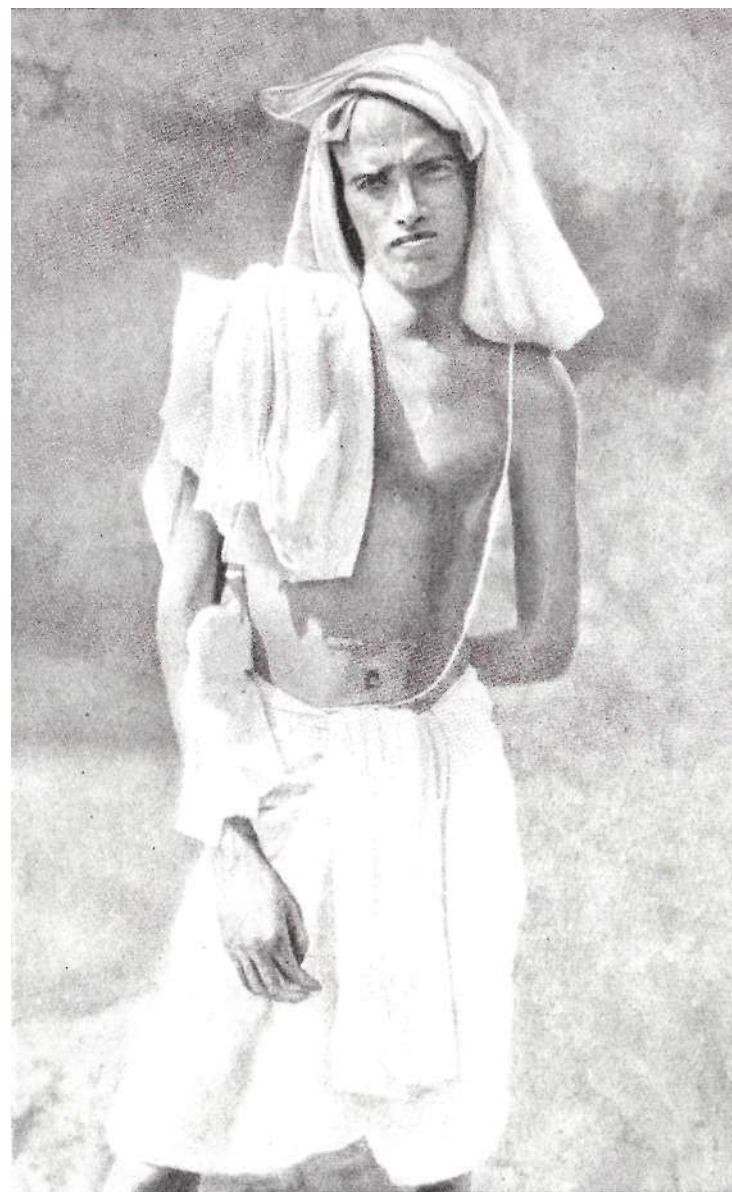
Tyto úvahy platí stejně i o Egyptě s tím jediným rozdílem, že v této methodičtější společnosti nestvůrné a sprosté se nevyvíjelo tak nehorázně divokou svobodou jako v Ninive a v Karthagu. Tyto tendence přijaly na se podobu nehybných forem té národnosti, která je uvedla — ostatně dosti ochotně — do svého pantheonu.

Jsou tedy takto civilizace na Eufratu a na Nilu charakterisovány stejně převahou obrazotvornosti nad rozumem a převahou smyslnosti nad duchaplností. Intelektuelním výrazem

tohoto duševního stavu byla jednak poesie lyrická, jednak styl umění kreslířského. Pozorujeme-li při tom, že nikdy nebyla moc umění větší než zde, protože nejen dosáhla, nýbrž i překročila meze, jež všude jinde jí zdravý rozum klade, a že v tomto svém prudkém a nebezpečném rozběhu zachvátila i pole theologické, morální, politické a sociální, budeme se ptáti, jaká byla příčina, jaký byl prapůvod tohoto hrozného zákona prvotných společností.

Myslím, že problém už je pro čtenáře rozřešen. Ale je dobře poohlédnouti se, zda snad jinde a v jiných dobách nic podobného se nevyskytlo. Ponecháme-li stranou Indii a to ještě Indii pozdější doby, z doby po její opravdové civilizaci arijské, nikdy nic podobného se nevyskytlo. Nikdy lidská fantasie nebyla tak nespoutaná a nikdy nebyla stržena s takovou žízni a chutí po hmotném k podobné zkáze mravní; tento zjev jest tedy nepopíratelně příznačný pro Asyrii a Egypt. Když jsme toto zjistili, pozorujeme, prve nežli skončíme, jinou stránku této otázky.

Připustíme-li s Řeky a nejobornějšími posuzovalci na tomto poli, že vytržení a nadšení jsou životem uměleckého genia, že tento genius, je-li dokonalý, hraničí na šílenství, pak nepůjdeme hledat příčinu tvořivosti do organizační a rozumové mohoucnosti naší povahy, nýbrž do hlubin, ze kterých smysly se budí k těm vznětům, které horoucně pudí k zásnubům ducha s neskutečným, aby se tak zplodilo něco, co je libivější nežli skutečnost. Nuže, viděli jsme, že pro obě primitivní civilizace to, co organisovalo, co disciplinovalo, co vynalézalo zákony, co vládlo těmito zákony, jedním slovem co konalo dílo rozumu, to že byl živel bílý, chamitský, arijský, semitský. Z toho se podává tento úplně přesný závěr: Pramen, z něž vytryskla umění, je úplně jiný než pudy civilisační. Tento pramen jest skryt v krvi černých. Tato všeobecná mohoucnost imaginační, která zahaluje a prostupuje prapůvodní civilizace, nemá jiné příčiny než stále přibývajícím vlivu živlu černého.

Obr. 17.

Je-li toto tvrzení dobře založeno, tu musí následovati nezbytně toto: Působivost umění na davy musí býti vždy přímo úměrna s množstvím černé krve, jež tyto davy obsahují. Bujnost fantasmie bude tím silnější, čím černý živel bude míti více místa ve směsici národů. Tato zásada se potvrzuje zkušeností: Podržme jako záhlaví seznamu Asyřany a Egyptany.

Po jejich boku umístíme civilisaci indskou po době Sakya-Muni;

pak přijdou Řekové;

o stupeň níže středověcí Italové;

níže Španělové;

ještě níže Francouzi dob moderních;

a konečně, podtrhnuvše to, připustíme jen podněty nepřímé a produkty učené nápodoby, jež pro lid nejsou.

To je pěkná koruna, řekne se, kterou sázím na netvornou lebku negra a velmi veliká čest, když se řadí kolem něho harmonický sbor mus. Ta čest není tak veliká. Neříkám, že by tam byly všechny Pieridky shromážděny, chybějí tam ty nejušlechtlejší, ty, které spoléhají na přemýšlivost, ty, které dávají přednost kráse před vášněmi. Ostatně, čeho třeba, aby se udělala lyra? Nějaké lastury a dvou kousků dřeva; myslím, že nikdo neuváděl lezoucí želvu, cypřiš, vnitřnosti prasete nebo mosazný drát do vztahu s hodnotou produkce hudební: a přece jen, bez těchto nutných součástí, jaký oduševnělý zpěv, jaká harmonická hudba? Není; a právě tak ne bez černé krve.

Jistě že prvek černý je nezbytný, aby byl vyvinut umělecký genius v nějakém plemeni, neboť jsme viděli, co mohutného ohně, co jisker a plamenů, co strhující síly, co nerozváženosti sídlí v jeho jádru a jak jeho obrazotvornost, tento odlesk smyslnosti a ta obliba hmoty jej uschopňují k pocitům a dojmům, vytvářejícím umění v přemíře úplně neznámé ostatním rodům lidským.

To je mým východiskem, a kdyby nebylo už nic k tomu doložití, vypadal by tu negr jako věhlasný lyrický pěvec, jako

hudebník, jako výborný sochař. Ale všechno ještě není řečeno a co přijde, mění značně tvářnost otázky. Ano, negr je bytost lidská, neenergičtější uchvácená uměleckým vzruchem, avšak s tou nezbytnou podmínkou, že jeho inteligence pronikne toho vzruchu smysl a pochopí dosah jeho. Ale, když mu ukážete Junonu od Polykleta, jest pochybnost, že by jevil pro ni obdiv. On neví, co to je Juno, a toto mramorové zpodobení, určené k tomu, aby podalo jisté transcendentální pojmy o krásnu, kteréž pojmy jsou mu ještě více cizí, jej nechá chladným stejně tak jako výklad nějakého problému z algebry. Právě tak, když mu přeložíte verše Odyssey, jmenovitě setkání Ulyssa s Nausikaou, tu vznešenost rozvážené inspirace: usne vám. U všech bytostí, nežli sympatie procitne, jest třeba, aby inteligence pochopila, a tu je ta potíž s negrem, jehož duch je tupý, neschopný povznést se nad nejnižší úroveň jakmile nutno přemýšlet, učit se, srovnávat, vyvozovat důsledky. Umělecká citovost této bytosti, sama pro sebe nevýslovně mocná, zůstane tedy nezbytně omezena na nejbídnější upotřebení. Rozohň se, vzplane, ale proč? Pro výjevy směšné, hrubě barevně upřílišené. Bude se teteliti úctou před ohavným špalkem, pohnutější, tisíckrát více zaujatější touto ponižující podívanou, nežli byla kdy rozechvěna skvělá a vzácná duše Perikleova před sochou Joviše Olympického. To je to, že negr může svou myšlenku pozdvihnouti až ke směšné podobě, až ke kusu ohavného dřeva, a před opravdovým krásnem tato jeho myšlenka je němá, hluchá a slepá od narození. Není tu tedy pro ni vůbec zájmu a záliby. Také mezi všemi uměními, jež černošský tvor má nejraději, zaujímá hudba prvé místo tím, že lahodí jeho uchu sledem tónů a že nepožaduje ničeho na myslící části jeho mozku.

Představuji si takového Bambaru, přítomného přednesu nějakého nápěvu, jenž se mu líbí. Jeho obličej se vzněcuje, oči září. Směje se a jeho široká ústa ukazují uprostřed temné tváře zářící hrotité bílé zuby. Rozkoš přichází, Afrikán se drží pevně židle; řekli bychom, že choule se a vina svoje údy

jedny pod druhé, hledí zmenšením svého povrchu soustřediti ve své hrudi a v hlavě bouřlivá lehtání zuřivého požitku, jež chutná. Nečlátkované zvuky se derou z jeho hrdla, jež se svírá vášní; veliké slzy se valí po jeho vyčnělých tvářích; ještě okamžik a vykřikne: hudba ustává, on se zhrouť únavou.

My při svých vytříbených zvycích jsme si vytvořili z umění něco tak důvěrně spojeného s tím, co ve vědě a v myšlení je nejvznešenějšího tak, že to je pouze výjimečně a do jisté míry i s jakýmsi nucením, když pojem a dojem hudby rozšiřujeme až i na tanec. Pro negra však jest tanec s hudbou vášní neodolatelnou, poněvadž smyslnost je v tanci skoro vším, ne-li vůbec vším. Také u Asyřanů a Egyptanů tanec zaujímal velmi významné místo ve veřejném i soukromém životě; a tam, kde jej starý Řím shledával podivnější a opojnější než jinde, tam ještě my se na něj chodíme dívat, k lidu semitskému ve Španělsku, a zvláště v Cadixu.

Tak tedy negr má v nejvyšší míře schopnost smyslnou, bez níž není umění možné; a s druhé strany nedostatek intelektuálních vloh jej činí nezpůsobilým k uměleckému vzdělání i k ocenění toho, co ušlechtilé použití lidského rozumu může vznešeného vytvořiti. Aby se uplatnily jeho vlohy a schopnosti, je třeba, aby se spojil s plemenem různě nadaným. V tomto spojení černá odrůda se projeví jako osobnost ženská, a i když různé její větve představují onu ženskost více nebo méně, bude přece jen vždycky živel mužský představován plemenem bílým. Potomek z toho vzniklý nesjednocuje celé vlastnosti obou plemen. Je tu ještě navíc ona dvojakost, která prozrazuje pozdější zúrodnění. Třebaže bude takový potomek méně prudký co do smyslnosti nežli prostá individua ženského typu, méně úplný ve své mohutnosti rozumové, jakožto principu mužském, je za to účasten kombinace obojích schopností, které mu umožňují umělecké tvoření, odepřené každé z obou větví v něm sjednocených. Samo sebou, takováto bytost, kterou si tu představuji, je bytostí pouze ideální. Jen zřídka kdy — a to vlivem zvláště sdružených okolností — se vidají by-

tosti, u nichž tyto rodové prvky se vhodně opětvují a stýkají v pěkném a vyváženém sladění. Rozhodně, můžeme-li věřiti v takové kombinace u jednotlivých lidí, nelze ani minutu věřiti v to u celých národů; a zde právě jde jen o národy. Ethnické prvky davu mají neustálé výkyvy a jest velmi nesnadno zachytiti okamžik, kdy jsou jakž takž v rovnováze; tyto okamžiky bývají tak rychlé, tak nepředvídatelné, že je lépe o nich ani nemluvit a uvažovati jen o těch, kdy jeden prvek zvítězví nad druhým, trochu déle řídí osudy národa.

Obě praprvotné civilisace, velmi prostoupené zárodky černošskými a při tom řízené, inspirované schopností přínaležející bílému plemeni, byly charakterisovány exaltací, jež pochodila od živlu černého: smyslnost tedy byla jejich hlavní a společnou pečeti.

Egypt, neohrozaný vůbec nebo jen málo, se jeví jako řidčeji činorodý než národy chamitské černé, tak šťastně obnovené krví semitskou. Nicméně země přece jen měla ve svém hyblivém arijském zárodku něco patrně vyššího; ale valící se příliv černé krve, nezničiv úplně přednosti a dobré vlastnosti oné bílé krve, tato práva a tyto schopnosti ovládl a sděliv národu onu nehybnost, jež se mu vytýkává, nepřipustil mu opustiti oblast nesmírna, ledaže by upadl přímo do grotesknosti.

Asyrská společnost dostala od vpádu bělochů, kteří ji obnovovali, více neodvislosti v jejích uměleckých inspiracích. Ona od nich také získala, dlužno to přiznati, skvělejší velkolepost; neboť i když ve vznešeném způsobu nic nepředstihuje velebnost pyramid a některých palácových chrámů horního Egypta, přece jen tyto stavební památky neskýtají takových výkonů lidské ruky, jež by mohly býti srovnávány co do znalosti tvarů a pevnosti provedení s nádhernými hlubokými reliefy korsa-badskými. Pokud jde o ornamentální část na ninivetských budovách, jako jsou mosaiky, smaltované cihly, tu již jsem pověděl vše, co i nejnepříznivější posuzovatel musí doznati: že i sami Řekové dovedli jen napodobiti tyto vynálezy výtvar-

nické a nikdy nepředstihli jejich vybraný a vytříbený vkus.

Neblahým řízením věcí černošský živel byl příliš silný a bylo mu souzeno, aby zvítězil. Krásné skulptury asyrské, jež dlužno klásti do doby starší než 7. století př. Kr., patří jen dosti krátkému období. Po datu, jež uvádím, byl úpadek velmi hluboký a kult ohavnosti, tak milý černošské neschopnosti, tento kult vždy vítězící, vždy provozovaný i po boku nejdokonalejších a úžasných děl, konečně odnesl palmu vítězství.

Z čehož vyplývá, že k zajištění opravdového vítězství pro umění by bylo nutno docílití míšení krve černých s bílými takového druhu, že by bílá krev v tom byla silnější než bývala v egyptském lidu za nejslavnějších dob v Memfidě a v Ninive, aby se tak vytvářelo plemeno nadané nekonečnou představivostí a citovostí, spojenou v jedno s velikou inteligencí. Takového míšení se později docílilo, když jižní Řekové se objevili na historickém jevišti světa.

KNIHA TŘETÍ

CIVILISACE ZÁŘÍCÍ Z CENTRÁLNÍ ASIE NA JIH A NA JIHOVÝCHOD

KAPITOLA I.

Arijci.

Brahmanci a jejich sociální soustava.

Dospěl jsem k době, kdy Babylon byl dobyt Medy. Říše asyrská se mění zároveň hned i co do hodnoty i co do podoby. Synové Chama i Sema přestávají navždy býti v řadách prvních národů. Místo aby řídili a vedli státy, budou v budoucnu korupční a rozkladnou spodinou národů. Arijský národ vystupuje na jeviště a poněvadž se dá lépe pohledem sledovati a rozumem posuzovati než větev zahalená svazky egyptskými, zve nás, abychom ji pozorovali zblízka a zevrubně, tak jak si toho zaslouhuje tato skvělá rodina lidstva, nejušlechtilejší beze sporu mezi výkvětem bělochů.

Vydávali bychom se nebezpečí, že tuto zásadní pravdu neosvětlíme dokonale, kdybychom začali s Medy, aniž jsme předběžně prostudovali celou skupinu, jejíž Medové jsou jen nepatrnou částí. Nemohu tedy jimi začínati. Navážu dříve na nejmocnější větve z jejich příbuzenstva. K tomu cíli se spustím napřed do oblastí, ležících východně od Indu, kde se nejdříve vyvinuly nejznačnější roje arijských národů.

Ale tyto první kroky, odvracející se od té části dějin, které dosud jsem se věnoval, mne povedou daleko za oblasti indické; protože civilisace brahmanská, skoro úplně západnímu světu cizí, mocně oživivší oblast východní, setkavší se tam s plemy, která Egyptané a Asyrové jen pozahledli, dostala se do styku s hordami žlutými. Studium těchto vztahů a jejich vý-

sledků je předůležité. Jeho pomocí uvidíme, zda vyšší hodnotnost bílého plemene se bude moci uplatnit vedle Mongolů a proti černým, v jaké míře to dějiny prokazují, a pak uvidíme, jak se z toho bude moci prokázatí příslušný vztah k plemenům nižším a jejich odnožím.

Je těžko prokazovati soudobost stěhování prapůvodních Chamitů a Arijců; přes to však nebude možno vyhnouti se tomuto úkolu a bude nutno hledati ji. Sestup Hindů do Pendžabu se udál před počátkem skutečných dějin. I filologové jej označují velmi starým datem. Nutno proto míti za to, že již kolem roku 4000 př. Kr. současně Chamité a Arijci opustili svá prvotná sídliště bílého rodu, puzeni stejnou nutností a sestupovali jedni k jihu, druzí k východu.

Arijci, šťastnější nežli Chamité, po dlouhá staletí udrželi zároveň se svým národním posvátným jazykem (odnoží to prvotného nářečí bílého) i tělesný typ, který je nevystavoval — tak zůstal zvláštním — směšování s národy černými. Abychom vysvětlili tento podvojný zjev, připustíme, že před jejich příchodem domorodá plemena se buď uchýlila jinam, byvše rozptýlena a zničena předními voji, anebo že obyvatelstvo ve vysokých údolích Kašmíru (prvé to zemi, do které se Hindové nahrnuli) bylo velmi řídké. Ostatně jest jisto, že prvotné obyvatelstvo těchto krajin náleživalo černému typu. Černé kmeny, jež dosud se vyskytují v Kamunu, to dosvědčují. Povstaly z potomků těch utečenců, kteří nesledovavše svoje sourodáky při velikém tahu k horám Vyndhia a k Dekanu, a vrhnuvše se do alpských roklí, jistého to útulku, uchovávají si tam svoji individualitu po dlouhá a dlouhá nespočetná léta.

Prve než vkročíme na půdu Indie, shrňme celou původní rodinu arijskou v jedno ve chvíli, kdy její nástup k jihu jest již vyloženě patrný, nicméně ještě než většina jejího národu překročila Sogdianu, třebaže její čelné pluky již začínaly zaplavovati údolí Kašmíru.

To už jsou Arijci odděleni od keltských národů, které se vydaly na severozápad, obcházejíce Kaspické moře k severu;

kdežto Slované, jen málo rozdílní od této početné spousty národů, jdou do Evropy ještě severnější cestou.

Arijci tedy dlouho před tím než přišli do Indie nemávali nic společného s národy, kteří se pak stali Evropany. Tvořili nesmírné davy, úplně odlišné od ostatních bělochů, a které by bylo třeba označiti zvláštním jménem, jak to činívám. Bohužel, věhlasní učenci tuto nutnost neuznávají. Zabráni do své filologie, dali trochu nerozvázně souhrnu jazyků tohoto plemene velmi nejasné jméno „indogermánština“, nepozastavujíce se vůbec nad výtkou, ostatně velmi vážnou, že ze všech těch národů, kteří mluví tímto nářečím, jen jeden jediný šel do Indie, kdežto druzí se Indii ani zdaleka nepřiblížili. Potřeba rozřídění v tomto případě dosti naléhavá, byla vždycky zdrojem vědeckých omylů. Jazyky bílého plemene nejsou nic víc indické nežli keltické, a já shledávám, že jsou i mnohem méně germánské než řecké. Čím dříve opustíme toto zeměpisné pojmenování, tím bude lépe.

Jméno „arijský“ má tu velikou a cennou výhodu, že bylo zvoleno samými kmeny kterým se dává, a že s nimi se neslo neodvisle od území, jež obývaly nebo snad mohly obývati. To jméno je nejkrásnější ze všech, jež kdy si plémě mohlo zvoliti: znamená *počestný*, *úctyhodný*; tedy národy arijské byly hodné úcty, byli to lidé hodní pocty, pozornosti a pravděpodobně, domyslíme-li si ten pojem, byli to muži, kteří, když jim náležitá pocta nebyla vzdána, dovedli se jí domoci. Není-li takovýto výklad přímo obsažen ve slově, uvidíme, že je obsažen ve skutcích.

Bílí národové, kteří si toto jméno dávali, znali jeho pyšný a honosný dosah. Lpěli velmi pevně na něm a teprve velmi pozdě je opustili, když každý z nich si dával zvláštní odlišné jméno podle vlastností. Indové jmenovali svatou zemi pravou zemí, indickou zemí lidí úctyhodných *Arya-varta*. Později, když byli rozděleni na kasty, jméno *Arya* zůstalo vyhrazeno pro většinu národa, pro vaisije, poslední kategorii pravých Indů, dvakráte zrozených čtenářů Véd.

Původní jméno, jež si osvojovali Arijci iranští, k nimž náležejí Medové, bylo *'Aqioł*. Jiná větev této rodiny, Peršané, rovněž začínali se jménem *'Aqraioł*, a když se ho vzdali jakožto jména celonárodního, podrželi jeho kořen v některých jménech mužských, jako Arta-xerxes, Ario-barzana, Artabaze a také je propůjčovali Skytům mongolským, kteří přijali jejich jazyk, a u nichž pak znova bývalo užíváno Ariany sarmatskými.

Ve svých pojmech kosmogonických Iránci považovali za zemi prvně stvořenou oblast, kterou nazývali *Airyānem-Vaeḡo* a kladli ji velmi daleko na severovýchod, někam k prameništím Oxu a Taxartu. Pamatovali se, že tam léto netrvalo déle nežli dva měsíce v roce, a že po ostatních deset měsíců tam zuřivě řádila zima. Tak pro ně země úctyhodného lidu zůstala starou vlastí; kdežto Indové pozdějších dob, lpící pouze na jméně a zapomněvší věc samu, přenesli označení a darovali je své nové vlasti.

Tento kmen *ar* sledoval všude rozličné větve a držel se jich neustále. U Řeků se jeví dobře zachovaný a na dobrém místě ve slově *'Aqns*, které zosobňuje co nejčestnější bytost, boha bitev, dokonalého hrdinu; v jiném slově *ἀρετή*, jež značí naprcci soubor vlastností, jež má mítí pravý muž, bravuru, pevnost, moudrost a které později vyjadřovalo tolik co ctnost. Shledáváme je ještě ve výraze *ἀρεῖομαι*, jenž se vztahuje na uctívání nadlidské mocnosti; konečně ani by snad nebylo příliš odvážno ani proti dobrým etymologickým zásadám, spatřovati generickou odezvu rodiny arijské, jež se pojí na jedno její veleslavné potomstvo, když bychom za odvozená přijali slova *arya*, *ayrianem*, od *'Aqraioł* a *'Aqreioł*. Řekové, vyprostitvše se v prastarých dobách ze společného svazku, nikdy se nezřekli ani jeho jména, ani způsobu myšlení (což je nepopíratelná skutečnost), ani národního pojmenování.

Mohlo by se jíti ještě dále v těchto šetřeních a našel by se tento kořen *ar*, *ir*, nebo *er*, zachovaný v německém slově moderního jazyka *Ehre*, jež jak se zdá, dokazuje, že jakýsi cit

hrdosti, založené na morální hodnotě, vždy zaujímal veliké místo v myšlenkách nejkrásnějšího plemene lidského.

Podle těchto tak četných důkazů snad se uzná vhodným jednoho dne tomuto shluku národů dáti jméno úhrmné a velmi zasloužené, jež si sám dával a že se zahrnou jména Jafetovci, Indo-Germáni a Kavkazané, jejichž nevhodnost ani není možno dost vytknouti. Čekaje zatím na tento návrat k původnímu jménu, tak žádoucí pro jasnost v rodokmenech lidstva, dovoluji si o něco předběhnouti a utvořím zvláštní třídu ze všech bílých národů, jež vepsavše svoje vlastnosti do kamených památníků, do zákonů, do knih, nedovolí, aby jim ony vlastnosti byly odňaty. Vycházeje z této zásady, mám za to, že lze pojmenovati toto zvláštní plemeno podle částí, z nichž záleželo ve chvíli, kdy již odděleno od svých ostatních soukmenovců, putovalo k jihu.

Čítám k němu ty zástupy, které zaplavily Indii a ty, kteří dávše se tou cestou, kterou šli Semité, dostávají se k dolním pobřezím Kaspického plesa, a odtamtud přešedše do Malé Asie a do Řecka, budou se tam jmenovati Helenové. Poznáme v nich ještě i ty četné pluky, z nichž některé, sestupující k jihozápadu, proniknou k zálivu Perskému, kdežto ostatní, zůstávající po staletí v okolí Imau, zachovají tak evropskému světu kmen sarmatský. Indové, Řekové, Iránci, Sarmati tvoří tak vespolek samojediné plémě, vyšší a odlišné od všech ostatních větví.

Co do tělesného utváření není tu pochybností: byla to postava krásnější než se kdy o ní slychalo. Ušlechtilost rysů, mohutnost a majestátnost ztepilé postavy, její svalová síla je nám dosvědčována zkazkami, které snad pocházejí z dob po rozdělení celku, ale mají přes to nepopíratelnou váhu. Všude prokazují i lla nejrůznějších místech velikou shodu hlavních rysů; místní úchyly se nikde nevyskytují, leda jako důsledky pokrevních svazků pozdějších. V Indii se křížili Arijci s plemeny černými; v Iránu s Chamity, Semity a černými; v Řecku s lidem bílým, o jehož jména teď nám nejde, a

se Semity. Ale základ typu zůstane všude stejný a je sotva popíratelno, že větev, která (byť i degenerovaná ze své původní krásy) zplodila typy jako jsou nynější Kašmírci a většina severských Brahmanů, jakož i ty, jichž zjev byl zpodoběn za prvních nástupců Cyra ve stavbách v Nakši-Rustam a v Persepoli, která zplodila konečně lidi, jejichž zjev působil na sochaře, vytvořivší Apollona pythijského, Jupitera athénského, Venuši miloskou, je sotva popíratelno, že tato větev byla nejlepším druhem lidí, jejichž vzezření mohlo kdy oblažiti zemi a hvězdy.

Pleť Arijců byla bílá a růžová: takovými se nám jeví nejstarší Řekové a Peršané; takoví také byli prvotní Indové. Mezi barvami vlasů a vousů převládala plavá barva a nezapomenutelným zůstane, jak si v ní libovali Helenové: jinak si nepředstavovali svoje nejvznešenější božstva. Všichni posuzovatelé shledávali v této zálibě doby, v níž plavé vlasy bývaly velmi vzácné v Athénách a na pobřežích Eurotu, rozpomínku na zašlé věky prvotného plemene helenského. Ještě dnes tento odstín nevyhynul úplně v Indii a hlavně ne na jejím severu, t. j. v části, kde plémě arijské nejlépe zachovalo a oživilo svou čistotu. V Kattivaru shledáváme dosti často vlasy narudlé a oči modré.

Pojem krásy se pojí stále ještě u Indů s pojmem bělosti, a nic to tak dobře nedokazuje jako popisy t. zv. dětí předurčených, velmi časté v legendách budhistických. V těchto zbožných zkazkách se jeví božský tvoreček v prvých dnech v kolébce s pleť bílou, s kůží zlatistou. Jeho hlava má míti útvar deštníku (t. j. má býti kulatá a zcela jinaká nežli kuželitá leb černochů). Jeho paže jsou dlouhé, čelo široké, obočí sjednocené, nos vynikající.

Protože tento popis povstal po 7. stol. př. Kr. a vztahuje se na plémě, jehož nejlepší větve byly dosti pomíšeny, nelze se diviti, že tu jsou nějaké ty kromobyčejné požadavky, jako na př. zlatistá barva pro kůži na těle a srostlá obočí. Pokud jde o bílou pleť, o dlouhé paže, široké čelo, kulatou hlavu, nos

vyčnělý, to vše jsou znaky, které prozrazují přítomnost bílého plemene a jež zůstavše charakteristikou vyšších kast, opravňují k domněnce, že plemeno arijské podobné celkové charakteristikou také mívalo.

Tato odrůda lidská při své svrchované tělesné kráse byla i povznesena duchem. Mohla vydávati nedoběrné množství energie a čilosti a její vladařská povaha se shoduje dokonale s potřebami tak živé přirozenosti.

Arijci, rozdělení na kmeny nebo národuky, bydlící hromadně ve velikých vesnicích, si stavěli v čelo pohlaváry, jichž moc, velmi omezená, neměla ničeho společného s absolutistickou všemohoucností, jakou provozovali mocnáři národů černých a žlutých. Nejstarší sanskritské jméno, podávající význam krále, ředitele politické obce, jest *vis-pati*; v zendském *vis paitis* se úplně zachovalo a litevské *wiespati* ještě dodnes znamená vrchnost mající pozemky. Jeho význam je úplně v *Ποιμήν λαόν*, tak častém u Homera a u Hesioda; a ježto v monarchii řecké, v době heroické, úplně obdobné monarchii Iránců před Kyrem se vyskytují jen mocnáři velmi omezení; ježto epejeje Ramayany a Mahabharaty znají také jen královstvo volené obyvatelstvem měst, brahmany a i krále sjednocené, všechno nás vede k tomu, že moc soubornou vůlí propůjčovaná tak dalekosáhlou měrou byla pouze slabá, nebo dokonce odvolatelná, vůbec v duchu germánské organizace z doby před reformou, jakou udělal Chlodvík.

Tito králové arijské, sídlící ve svých vesnicích mezi stády volů, krav a koní, jako nezbytní soudcové prudkých pútek, jež tu a tam se přiházejí v životě pastýřském, bývali obklopeni spíše lidem válečnickým než pastýřským.

Mluvil-li jsem nebo mluvím-li o národě arijském, nechci tím vyjadřovati, že různé skupiny lidu, jež obsahoval, by byly žily vždy v něžném přátelství. Naopak: je nepopíratelno, že vzájemný poměr býval vyjádřen zřejmým a vyloženým nepřátelstvím, a tito uctyhodní muži neznali nic obdivuhodnějšího než válečníka na jedoucím válečném voze, jak metá šipy s po-

mocí zbrojnoše proti sousednímu nepřátelskému kmenu. Tento zbrojnoš, vždy zpodobovaný na sochách egyptských, asyrských, perských, vyskytující se i v poesii řecké, nebo sanskritské, v Sah-namehu, ve zpěvích skandinávských a rytířských zpěvích středověkých, býval i v Indii vojenská postava veledůležitá.

Arijci tedy bojovali mezi sebou, a ježto nebyli kočovníky, ježto zůstávali co nejdéle ve vlasti kterou si vybrali, a ježto jejich čacká chrabrost se vždy brzy vypořádala s odporem domorodců, tu při jejich nejčastějších taženích, jejich nejdelších výpravách, při jejich velikých pohromách a nejskvělejších vítězstvích, nebývalo jiných účastníků na kolbišti než oni sami. Ctnost tedy byla hrdinství bojovnícké, a především jiným byla dobrota tolik co bravura, názor, který shledáváme ještě v poesii italské, kde *il buon Rinaldo* jest také *gran virtuoso*, t. j. rek u Ariosta. Nejskvělejší ceny bývaly odměnou nejstatnějším zápasníkům. Bývali nazýváni *sura*, t. j. nebeští, protože když padli v bitvě, šli rovnou do Svargy, nádherného to paláce, kde je přijímal Indra, král bohů, a tato čest byla tak veliká, tak nade vším co mohlo dáti ostatní živobytí, že ani přebohaté oběti, ani hloubka a obšírnost vědění, ani jiný prostředek lidský nemohl dopomoci nikomu k takovému místu jako mívali oni Surové. Před smrtí v boji každá jiná zásluha zmizela. Ale přednostní právo chrabrých válečníků se nezastavovalo ani před tímto nejvyšším úspěchem. Mohlo se přihoditi, nejen že by obývali jako vážení hosté etherický přibyték bohů: byli na nejlepší cestě sesaditi i samé bohy a při vši své moci Indra se pořád třásl, ohrožován, že mu některý ze smrtelníků vyvrve žezlo z ruky.

Mezi těmito představami a představami Skandinavců se najdou nápadné podobnosti. To nejsou jen vztahy, to je úplná shoda, kterou tu konstatujeme mezi názory těchto dvou bílých rodin, tak od sebe vzdálených místem a staletími. Ostatně toto hrdé pojetí vztahů mezi člověkem a bytostmi nadpřirozenými nacházíme v těchže velkolepých poměrech i u Řeků doby he-

roické. Prometheus, unášeje božský oheň, se jeví býti chytřejší a bystřejší než Jupiter sám; Herkules silou může vyrvati Cerbera Erebovi; Theseus rozechvívá hrůzou Plutona na trůně; Ajax zraňuje Venuši; a Merkur, třebaže je bohem, se neodvažuje spustiti se s nezkrotnými druhy Menelaa v boj.

Šach-nameh nám též ukazuje svoje hrdiny v zápase s mocnostmi pekelnými, které síle svých protivníků podléhají.

Cit, na kterém se zakládá u všech bílých národů toto fanfaronské třeštění, jest rozhodně svobodná myšlenka o výbornosti plemene, o jeho moci a jeho důstojnosti. Nikterak se nedivím, vidím-li negry docela hladce uznávati božství výbojců příšlých od severu, když tito výbojci si přikládají nadpřirozenou moc jim sdělitelnou a věří, že v jistých případech za určité výboje nebo úspěchy mravní se budou moci povznést na místa, se kterých bohové je pozorují a povzbuzují. To je zjev, který je možno pozorovati v denním životě, že někdo je považován za to, zač se vydává. Tím spíše tomu tak bývalo, když nahý a bezmocný, třesa se, černý člověk v Asyrii nebo v Egyptě slyšel, jak jeho mocnář tvrdí, že — není-li snad ještě bohem — co nejdříve jistě jím bude. Vida jej vládnouti, zařizovati veřejné věci, ukládati zákony, káceti lesy, vysoušeti bažiny, zakládati města, zkrátka konati to civilisační dílo, k němuž on sám se považoval za neschopného, tu takový černý člověk říkal svým: „On se mýlí; nebude teprve bohem, on už bohem je.“ A ti ho pak zbožňovali.

Mohlo by se mysliti, že k tomuto přepjatému vědomí své důstojnosti přidružoval bílý člověk jakýsi sklon k bezbožnosti. To by byl omyl, protože běloch je velmi pobožný. Theologické otázky jej převelmi zajímají. Viděli jsme již, kterak pečlivě uchovával svoje vzpomínky kosmogonické, z nichž četné droby měl hebrejský kmen jednak sám ze sebe, jednak prostřednictvím Chamitů. Ale plemeno arijské dotvrzovalo některé pravdy Genese. Ostatně, co bylo Arijci hledáno v náboženství, to byly myšlenky metafysické a předpisy mravní. Obřad sám býval velmi prostý.

Rovněž velmi prostá bývala v této pradávnej době jejich organizace Pantheonu. Několik bohů za předsednictví Indry spíše jen řídilo svět, místo aby vládlo. Arijsťí bratři udělali z nebe republiku.

Nicméně ti bohové, kteří měli čest panovati nad lidmi tak povznešenými, zajisté byli hodni uctívání. Tito bohové byli překrásní, tak jako podobně bývali potom překrásní v Persii a obzvláště v Řecku, ne však v pozdější Indii. Lidé arijsťí je chtěli mít podle svého obrazu. Ješto neznali nic vyššího nad sebe sama na zemi, tvrdili, že v nebi není nic jinak dokonalé než oni sami; leč bylo přece jenom nadlidským bytostem, které svět řídily, třeba nějakých těch určitých výsad. Arijec tyto výsady zvolil v tom, co jest ještě krásnější nežli dokonalá lidská podoba, zvolil je v tom zdroji krásy, který se zdá i zdrojem života: zvolil je ve světle a odvodil jméno nejvyšších bytostí od kmene *dou*, jenž vyjadřuje pojem ozařovati; dal jim tedy povahu zářivou. Tato myšlenka se zdála dobrou celému plemeni a takto zvolený kořen nesl s sebou majestátní jednotu v myšlenkách náboženských u bílých národů. To byl *Dévas* Indů; *Zeús*, *Θεός* Helenů; *Diewas* Litevců, *Dus* galský, *Dia* Keltu irských, *Tyr Eddy*, *Zio* staroněmecký, *Dewana* slovanská, *Diana* latinská. *Deus* jest tedy předmětem a výrazem nejpokornějšího uctívání u plemene arijského. Vyjměme z něj zatím rodinu iránskou z příčin zcela zvláštních, jež vyložíme svého času.

V době, kdy národové arijsťí se blížili již Sogdianě, odchod národů helenských odlehčil celé společnosti. Helenové tu stáli právě na počátku cesty, jež je měla vésti za jejich budoucími osudy; kdyby byli doprovázeli dále ostatní kmény, nebylo by už je napadlo vraceti se k severozápadu. Kdyby byli šli přímo na západ, byla by jim připadla později úloha, kterou měli Iranci. Nebyli by stvořili ani Sicyon, ani Argos, ani Athény, ani Spartu, ani Korinth. Proto mám za to, že odešli v tomto okamžiku.

V téže době, nebo skoro stejně, když Ariové sestupovali

Obr. 18.

k Sogdianě, Keltové a Slované tíhli k severozápadu a naši cesty ne-li volné, tedy aspoň slabě hájené, takže průchod zůstal schůdný. Dlužno tedy míti za to, že tlak, který způsobil rozhodnutí Helenů pro směr západní, nepocházel z oblastí hořejších: byl způsoben sourodáky arijskými.

Tyto národy stejně statečné se stále třely navzájem. To bývalo příčinou boření vesnic, rozvracení státní a mělo za následek, že poražení národové buď se musili sklonit podle jeho nebo utéci. Helenové, vidouce, že jsou nejslabší, rozhodli se pro to druhé, a rozloučivše se s krajinou, kterou nemohli ubránit proti svým hašteřivým bratrům, nasedali na vozy a s lukem v ruce se vydali k horám na západě. Tyto hory byly obydleny Semity, kteří z nich svého času vyhnali Chamity, nebo je aspoň zotročili; ty Chamity, jimž druhdy příslušela čest pokrotiti černé domorodce. Semité, poražení od Helenů, neodolávali těmto statečným vystěhovalcům a vrhli se do Mesopotamie; čím více Helenové postupovali, puzení národy iranskými, tím více nutili semitský lid k ústupu, aby jim dělal místo k průchodu, a tím více rostla záplava starého světa asyrského tímto smíšeným plemenem. Této podívané již jsme byli přítomni. Nechme poutníky jíti jejich cestou. Víme, ve kterých skvělých místech naše vypravování je zastihne.

Po tomto rozloučení ještě dvě velké a významné skupiny tvoří rodinu arijskou, t. j. národové indští a Zoroastrovci. Nabývajíce půdy a považující se za jeden jediný národ, tyto kmeny přišly do krajiny Pendžabu. Usídlily se tam na pastvinách, zavodněných řekou Sindh, jeho pěti přítoky a ještě sedmým tokem, těžko dnes určitelným, ale který je buď Yamuna nebo Sarasvati. Tato širá krajina a její krásy se vryly hluboce do paměti Zoroastrovců iranských ještě na dlouho potom co ji opustili, aby ji nikdy již neviděli. Pendžab podle jejich názoru byla Indie celá: víc z ní neviděli. Jejich názory v této příčině byly směrodatné pro všechny národy západu a Zenda-Vesta, řídící se později tím, co předkové vyprávěli, označovala Indii jako sedmiříčí.

Tato oblast, tak vzpomínaná, byla svědkem nového rozdělení rodiny arijské a jasnější již záře dějin dovoluje rozeznání okolností sporu, jenž toho byl příčinou; i začínám vyprávěti o nejstarší válce náboženské.

Zvláštní druh neobyčejné zbožnosti u bílého plemene tím více se zračí v jeho schopnosti rozumové, čím více je můžeme probadati. Viděli jsme bledou, ale dobře rozpoznatelnou záři této zbožnosti u míšeneckých potomků Chamitů, viděli jsme cenné droby její u rodin semitských a plněji jsme poznali antickou prostotu věrouk a jejich svrchovanou důležitost, jak jim byla připisována Ariji v jejich prvních sídlištích před odchodem Hellenů. V té době obřady a bohoslužby byly prosté. Zdá se, že v sociální organizaci všecko se řídilo stránkou praktickou a tak také to bylo posuzováno. Právě tak jako hlava obce, soudce veliké vesnice, tak také vis-pati byl jen voleným činovníkem. Také, i když ctili nezbytnost kultu náboženského, nemyslili, že by funkce jeho měly být vykonávány osobami zvláštními, a každý byl svým knězem a považoval se za způsobilého, maje ruce dosti čisté, čelo dosti vysoké, srdce dosti ušlechtilé, inteligenci dosti osvícenou, aby bez prostředníka se obracel k majestátu nesmrtelných bohů.

Ale v době, která uplynula mezi odchodem Řeků a zabráním Pendžabu, ať již tím, že rodina arijská byvši ve dlouhém styku s národy domorodými ztratila na své čistotě a pomátla svoji fyzickou a mravní bytnost přídatkem myšlenky a krve cizí, nebo že změny, jež se dostavily, byly důsledkem přirozeného postupného vývoje arijského, zkrátka jisto je, že staré názory o povaze a podstatě kněžského úřadu se neznatelně měnily a že přišla chvíle, kdy bojovníci se necítili ani býti oprávněnými ani dosti učenými ke konání kněžských funkcí: tím byli knězi ustanoveni.

Tito noví správcové svědomí se stali hned rádci královými a tlumiteli a tišiteli lidu. Jmenovali se *purohiti*. Prostota obřadů se měnila v jejich rukách; stávala se složitější a obětní umění se stalo vědou, plnou nebezpečných temnot pro nekňeze.

Proto bylo nutno obracet se na purohita. Jest pravděpodobno, že k provozování theologie a funkcí liturgických tento speciální muž záhy připojoval znalosti medicínální a chirurgické; že se i věnoval skládání svatých hymnů, a že tím se stal trojnásobně svatým v očích králů, válečníků i veškerého lidu zásluhami, jimiž se skvěla jeho osoba po stránce náboženské, mravní i vědné.

Když si takto kněz vytvořil svoje vznešené funkce, zajisté takové, že mu získaly obdiv a sympatie, svobodní lidé při tom také něco vyzískali za některá svoje ztracená práva, a stejně jako purohita, zmocniv se výlučně jedné části činnosti sociální, uměl z ní vytěžit kouzla, o nichž předešlá pokolení nemívala ani zdání, tak také otec rodiny, věnovav se výhradně péči o půdu, zdokonaloval se ve hmotných uměních života, ve znalosti správy, ve cviku a schopnosti k výboji.

Ani ta nejneklidnější ctižádost neměla pokdy uvažovat o hodnotě toho, co ztratila; a ostatně purohita nebyl mužem, který by se byl zdál strašlivým. Žil si osamocen u zámožnějších nebo štedřejších lidí, kteří se starali o jeho prosté a umírněné potřeby. Nenosil zbraní; nepatřil k plemeni nepřátelskému. Pocházeje z rodiny vis-patiho nebo z jeho kmene, byl synem, bratrem, bratrancem bojovníků. Sděloval svoji vědu žákům, kteří podle libosti mohli odejít a chopiti se znova luku a šípu. Tedy takto nepozorovaně a cestami neznámými i těm, co jej sledovali, kladl brahmanismus základy k autoritě, která později vypsela v ohromnost.

Jeden z prvních kroků, jež učinil kněz v projednávání věcí pozemských, svědčí o velice dokonalé politické a mravní znalosti těchto současníků doby, kterou Němci s poetickou odůvodněností nazývají „šerá pravěkost“ (die graue Vorzeit). Vis-pati pochopili, že by vůči občanům jimi řízeným (kteří se poněmáhle měnili v poddané), bylo dobře, kdyby nebyli tak závislí na volbách, aby byli čímsi větším než výplodem volebního chytráctví nebo zdařilé agitační násilnosti. Proto se chtělo, aby kromě lidového odhlasování tu bylo ještě vyšší svě-

cení, jež by dodalo lidovým pastýřům zvláštního práva na úctu a tu se vymyslílo, že by bylo dobře učiniti legitimitu jejich úřední vlastnosti závislou na jakémsi druhu svěcení, které by vykonával purohita. Od té doby význam králů nepochybně vzrostl, protože se stali podřílníky svatých věcí, aniž zatím nějak boha sesadili s trůnu. Ale i světská moc kněží byla tím založena, a uhodne se nyní, čím se stane tato moc v níkách mužů osvícených, mírumilovných, ohromně energických při konání dobra a vědoucích, že pro národ tělem duší oddaný obdivování bravury žádá záminka i sebe světější nemohla utlumiti podezření, že někdo je zbabělý, začali již tehdy prakticky provozovati přísné nauky nebojácné zdrženlivosti a zatvrzelého odříkání. Tento kajícnický duch měl jednou vyvrcholiti v bezuzdném mrzačení a v absurdních mukách, stejně vzrušujících srdce jako rozum. Ale purohité tam zatím nedospěli. Jakožto kněží bílého národa na takové nehoráznosti nepomýšleli.

Kněžská moc od nynějška spočívala na pevném základě. Světská moc hrda, že od ní dostává svoje posvěcení a že může na ně spolehnouti, ráda posloužila jejímu rozvoji. Brzy tato světská moc měla dospěti k trpkému poznatku, že co se žádá, může také býti odmítnuto. Všichni králové nebývali stejně dobře přijímáni od kněží obětníků, a stačilo několik střetnutí, v nichž pevnost kněží byla v souladu s lidem, stačilo, aby několik kněží zemřelo mučednickou smrtí za odpor proti vůli usurpatora, a už veřejné mínění z vděčnosti a z obdivu zklenulo spojeným purohitům most k nejvyšším podnikům.

Přijali význačný úkol jim svěřený. Při tom však nevěřím ani na nějakou sobeckou vypočítavost celé této třídy, ani na velké výsledky, přivoděné malými příčinami. Když revoluce s trvalým výsledkem se vyřizuje v lůně nějaké společnosti, tu mívají vášně vítězů jinou, pevnější odrazovou půdu nežli snad osobní zájmy, bez kterých půdy kloužou při zemi a nevnosou se nikam. Tento fakt (posvěcování králů), z něž hodlalo kněžstvo vytěžit a vytvářeti svoje budoucí osudy, nebyl vůbec

něčím směšným ani ubohým; naopak mu získával sympatie duše davu a pozorování, jež o této duši davu učinili kněží tohoto antického údobí, svědčí o jejich vzácných vlohách vládařských a zároveň o duchu pronikavém, učeném, zdravě kombinujícím a až přímo zuřivě logickým.

Hle, co postřehli tito filosofové a o čem přemýšlela jejich prozřetelnost. Pozorovali, že národové arijští jsou obklopeni pronárodů černými, jejichž nesčetná množství se prostírala všemi směry po obzoru a převyšovala mnohonásobně početně kmeny bílého plemene, usídlené na sedmi řekách a tou dobou již sestouplé až na ústí řeky Indu. Viděli i, že mezi arijci žili v poddanství a v pokoji jiné domorodé kmeny, které stále ještě tvořily dosti podstatný komplex, a které se již počínaly mísiti s některými arijskými rodinami, pravděpodobně nechudšími a nejméně vznešenými a také nejméně hrdými na svou národní čest dobytelskou. Zpozorovali netěžko, kterak mulati jsou méně pěkní, méně inteligentní, méně srdatí nežli jejich bílí příbuzní. A zvláště jim bylo přemýšleti o důsledcích, jež mohl přivoditi pro panování Arijců vliv, působený jednotlivci mestickými na černý lid poddaný nebo neodvislý. Snad i měli na očích zkušenosti o vlivu některých nahodilých míšení na důstojnost královskou.

Vedeni jsouce touhou zachovati moc bílému plemeni, vymyslíli sociální stav hierarchisovaný podle stupně inteligence. Trvali na tom, aby vrchní vedení státu bylo svěřeno nejmoudřejším a nejschopnějším. Těm, jejichž mozek byl méně probudilý, ale paže mocná, srdce bažící po vznětech bojových, duch přístupný pojmům slávy a cti, těm svěřili péči o obranu veřejného zájmu. Těm vlídným a poklidným mužům, stojícím více o tichou práci než o zápasy válečné, těm vynalezli vhodný úkol, svěřivše jim péči o zemědělskou výživu státu, o jeho obohacení obchodem a průmyslem. Pak ze všech těch velmi početných, jichž mozek byl osvícen pouze nedokonalou září, a z těch, kteří neměli ducha vzdorného proti nebezpečím, pak z lidí příliš chudých než aby mohli svobodně žíti, ze všech těch

sestavili jakousi amalgamu, kterou pokryli přikrovem jednotné poníženosti a rozhodli, že tato skromná a pokorná třída má se živiti plněním trapných a i zkrušujících úkolů, jež nutno konati v řádných společnostech.

Problém byl takto ideálně rozřešen a nikdo nemůže odmítati svůj souhlas s takovýmto sociálním tělesem, organisovaným tak, že vládne rozum a inteligence v něm slouží. Veliká potíž však byla s tím, kterak vpraviti model takového druhu do kadlubu praktického uskutečnění. Všichni teoretikové západního světa na tom ztroskotali: jedině tito purohitové měli za to, že našli prostředek, kterým to půjde.

Vycházejíce z názoru ustáleného a nevyvratitelného pro ně, že veškerá hodnotnost je na straně Arijců, veškerá slabost a neschopnost na straně černých, připustili jako logický důsledek, že poměrná niterná hodnota u všech lidí se řídí přímo úměrně podle čistoty krve, a na tom principu založili svoje kategorie.

Tyto kategorie nazvali *varna*, což znamenalo *barva*, a kterých pojmenování od těch dob se pozměnilo na jméno *kasta*.

Aby vytvořili prvou *kastu*, sjednotili rodiny purohitů věhlasných zásluhami, takové jako Gautama, Brigu, Atri, proslavené svými obřadnými zpěvy, předávanými dědicky jako cenný majetek. Předpokládali, že krev těchto znamenitých rodin je čistší nežli všech ostatních.

Této třídě, této *varně*, této co nejvýtečněji bílé *barvě* nepřidělili napřed právo panovati (to byl výsledek konečný, který se mohl vyvinouti jen dobou), ale aspoň zásadu takového práva vladařského a všecko, co k němu mohlo vésti, t. j. monopol úkonů bohoslužebných, posvěcování krále, což už měli ze dřívějšíka, správu i majetnictví zpěvů bohoslužebných, právo skládati je, vykládati je a sdělovati vědný obsah jejich; konečně oni se prohlásili sami za nedotknutelné posvátné osoby; zdráhali se konati vojenskou službu, opatřili si žádoucí pohodlí a věnovali se hloubání, studiu, duchovním zaměstnáním, což nevyklučovalo pěstování vloh a věd politických.

Hned pod sebe umístili kategorii všech těch králů, kteří tehdy již králi byli, i s rodinami. Někteřého vylučovati by bylo znamenalo popírati cenu a váhu posvěcení a vytvořiti rodící se organizaci příliš nebezpečné odporce. Po bok králů umístili nejznamenitější bojovníky, všechny muže, význačné svým vlivem nebo bohatstvím, a předpokládali více nebo méně správně, že tato třída, tato *varna*, tato *barva* nebyla už tak čistě bílá, jako jejich kněžská, že byla již poněkud přibarvena krví domorodců, nebo snad, byť i stejná co do čistoty a i věrná v arijství, zasluhovala přece jen druhé pořadí z toho důvodu, že stav duchovní a duševně pracující jde nad stav, vynikající jen tělesnou silou. To plemeno, které přijalo takovou nauku, jistě bylo plemeno veliké a ušlechtilé, skvělé. Členům vojenské kasty dali purohitové jméno *kšatriů* nebo *lidí silných*. Válečné zaměstnání a strategii jim učinili svatou povinností a i když jim světili vládu nad národy s výhradou posvěcení náboženského, tož přece jen se opřeli o veřejné cítění, prosáklé svobodnými naukami plemene, aby jim tak nedávali do ruky moc absolutní.

Prohlásili, že každá kasta nesla sebou pro příslušníky neodňatelné výsady, před nimiž i královská vůle se musila skloniti. Mocnářům bylo zakázáno práva kněží napadati a jimi cloumati. Bylo jim také zakázáno činiti úklady právům kšatriů a kast nižších. Mocnář byl obklopen jistým počtem ministrů a radů, bez jejichž součinnosti nemohl jednati a kteří náleživali jednak ke kastě purohitů, jednak ke kastě vojenské.

Zákonodárci vykonali i více. Jménem náboženských zákonů předepsali králům určitou soukromou životospřávu. Uspořádali jim ji až i co do potravy a stíhali co nejdůrazněji a pod tresty časnými i duchovními jakýkoli zásah do svých nařízení. Jejich mistrovský kousek, podle mého názoru, vůči kastě kšatriů a vůči kastě co teď přijde byl ten, že se zhostili příliš přísné klasifikace, aby nemonopolisovali absolutně věci inteligence, jen v lůně svého vlastního bratrstva. Pochopili, že poučení a vyučování nemůže býti odpíráno tomu, kdo

k němu je schopný stejně jako že by bylo bezvýsledným povoliti je duchům, k jeho pochopení neuschopněným; dovolili to také asi vědouce, že je-li vědění silou a působí-li dojmem, že tu také musí býti diváci, kteří sami si mohou učiniti pojem o jeho významu a kteří, aby byli s to oceniti jeho hodnotu, musí aspoň přiblížiti rty k poháru.

Nejen, že purohitové zabraňovali vzdělání kšatriům, oni jim je dokonce doporučovali, dovolovali jim čtení posvátných knih, měli je k tomu, aby si je dávali vysvětlovati a s potěšením je vídali, jak se věnují vědomostem laickým, jako je poesie, dějiny, astronomie. Tak vytvářeli kolem sebe vojenskou třídu inteligentní i statečnou, jež, snad jednou shledavši v jejich ideách povzbuzení k boji za pokrok kněžství, byla by tu mohla býti svedena úsměvem ke blahovůli ve jménu té instinktivní sympatie, kterou vnukává duch duchu, talent talentu. Nicméně netajme si to: ať byly jakékolivěk niterné dispozice kšatriů, přece jen všeobecný zájem jejich kasty a povaha věcí z nich udělaly pro náboženské novotáře strašlivý kámen úrazu a nebezpečí se mělo dříve nebo později s této strany vynořiti.

Jinak tomu bylo s kastou, jež následovala kastě bojovníků. Byla to kasta *vaisiů*, o níž se předpokládalo, že je méně bílá než obě sociální kategorie vyšší a jež pravděpodobně byla i méně zámožná a méně vlivná ve společnosti. Nicméně, protože její příbuznost s oběma vysokými kastami byla ještě patrná a nesporná, nová soustava považovala její příslušníky ještě za lidi vybrané, za lidi dvakrát rozené (*dvidja*), výraz určený a posvěcený k tomu, aby vyjadřoval výbornost plemene vůči lidu domorodému, a z této kasty se vytvořil lid, většina národa ve vlastním smyslu slova, nad níž byli kněží a vojáci a z tohoto důvodu jméno Arijec, zanechané i od kšatriů i od purohitů, z nichž jedni byli hrdější na svůj titul *silní*, druzí na nově zavedené čestné označení *brahmani*, zbylo na příslušníky třetí kasty jako příděl.

Zákon Manu — ostatně pozdější — ve své podobě, jak

nyň jest, ustanovil podle autorit starších než on sám, okruh působnosti pro *vaisie*. Svěřila se jim péče o dobytek. Jemnější vytříbení mravů už tehdy nedopouštělo lidem vyšších tříd se tím zabývat, jako to činili jejich předkové. *Vaisiové* se starali o obchod, půjčovali peníze na úrok, a vzdělávali zemi. Poněvadž takto byli určeni k tomu, aby se v jejich rukách nahromadilo největší bohatství, bylo jim nařizováno dávatí almužny a starati se o oběti. I také se jim dovolovalo čísti *Védy* nebo dát si je předčítati a aby se jejich poklidné povaze zajistilo pokojné užívání poddanských a prosaických sice, ale výnosných výsad, jež jim byly popřány, bylo přísně zakázáno jak kšatriům tak brahmanům, ujímati jim na jejich požitcích, plésti se do jejich prací a přijímati cokoli, ať již to je obilí nebo tovar, jinak než jejich prostřednictvím. Tedy již od nejdávnějších dob starověkosti arijská civilizace založila svoje práce na instituci měšťanského silného stavu, pevně organizovaného a chráněného co do výkonu značných práv veškerou mocí náboženských předpisů. Poznamenejme ještě, že neméně nežli kšatriové také i tato třída byla připuštěna ke studiu a že její zvyky, pokojnější, domáctější nežli zvyky válečníků, vedly ke vhodnějšímu použití tohoto dovolení.

S těmito třemi vysokými kastami indická společnost podle svého ideálu byla úplná. Mimo ně nebylo ani Arijců, ani lidí dvakrát rozených. Nicméně bylo nutno počítati s domorodci, kteří, poddáni déle či kratěji a také poněkud i pokrevně spřízněni s vítězi, žili v přítmi, na spodku žebříka sociálního. Nebylo možno jen tak odmítnouti tyto lidi, připoutané k vítězům, od nichž jedině měli svoje živobytí, aniž by se takovouto barbarskou neopatrností vrhl národ do zbytečných nebezpečí. Ostatně z toho, co se přihodilo pak, jest velmi pravděpodobno, že brahmané již cítili, jak by bylo bývalo proti jejich vlastním zájmům přerušiti styk s těmito miliony černých lidí, kteří, byť i jim nevzdávaly uvědomělé počty ušlechtilého druhu jako příslušníci ostatních kast, přece jen měli pro ně obdiv ještě slepější a sloužili jim s ještě oddanějším

fanatismem. V tom se jevil duch temného plemene. Brahman, jenž byl knězem pro kšatrie a vaisie, byl bohem pro černý dav. Jistě nikdo si nebude kaziti zbytečně u tak vřelých přátel vlídnost, zvláště když není k uchování této vlídnosti mnoho zapotřebí.

Brahmani vytvořili čtvrtou kastu ze všech těchto lidí pracujících, dělníků, rolníků a tuláků. Byla to kasta zvaná *sudras* nebo *dazas*, kasta *služebníků*, kteří dostali monopol všech úkonů služebných. Bylo přísně zakázáno je týrati, a byli podrobeni věčnému poručenství, ale s povinností vyšších kast, zacházeti s nimi vlídně a nedopustiti na ně hlad a jiné druhy béd. Čtení posvátných knih jim bylo zakázáno; nebyli považováni za čisté, a také to bylo zcela správné, neboť nebyli Arijci.

Když byli takto rozdělili svoje kategorie, vynálezci soustavy kastovní ustanovili ještě její trvalost, věčnost, prohlásivše, že každé postavení v kastě je dědičné a že nikdo nemůže býti účastníkem varny jinak, než že se narodil z otce a matky k ní náležejících. Ale to ještě nebylo dost. Právě tak jako králové nemohli vládnouti prve, než obdrželi brahmanské požehnání, nebyl nikdo připuštěn k užívání práv a výsad své kasty prve, nežli vykonal se svolením kněžským zvláštní vstupní obřady.

Lidé, nedbalí těchto povinných formalit, byli vyloučeni z indské společnosti. Nečistí, když byli zrozeni z otce a matky brahmanské, byli nazýváni *vratové*, t. j. *loupežníci*, *násilníci*, *zloději*, *vrahové* a jest velmi pravděpodobno, že tito vyvrhelové před zákonem aby se užívali, bývali často nuceni ozbrojiti se proti moci zákona. Byli základem četných kmenů, kteří byli cizí národnosti indské.

Takováto jest tedy klasifikace, na níž nástupci purohitů mínili vybudovati svůj stav sociální. Prve, než posoudíme důsledky a úspěch a zvláště než se zastavíme před subtilnostmi a neslychanými pomůckami, před nahromaděnou energií, před neodolatelnou trpělivostí brahmanskou se kterou hájili svoje dílo, jest nezbytno podívati se předem na soustavu povšechně.

Po stránce ethnografické tato soustava měla jednu velikou chybu, že totiž spočívala na fikci. Brahmani nebyli a nemohli býti nejvěrohodnější plemeno arijské tak dalece, aby bylo důvodno vylučovati rodiny kšatriů a vaisiů, jejichž čistota nebyla pochybná, ale kteří postavením, jež ve společnosti zaujímal, a svými prostředky se viděli nucenými zaujímati určitě nižší pořadí a ne jiné. Předpokládám, že vznešené rody Gautama a Atri ve svém rodokmenu jistě mívaly předky, vzestlé z otců válečnických v době, kdy svazky takové byly legální a nadto i, že tito předkové měli ve své krvi větší nebo menší příměšek krve tmavé: nu a tak jsou vlastně Gautamové i Atri jakýmisi míšenci. A patřily by jim hymny proto snad složené jejich předky méně? Neplní oni před mocnými králi úkony vážných kněží? Mocnými? Nejsou-li oni sami mocni? Patří mezi koryfeje nové strany a není třeba se domýšleti, že by se sami vyloučili ze své vrchnostenské kasty, obracejíce se ke své vlastní podstatě, jejíž neřesti ostatně ani neznali.

Nicméně, kdyby šlo o posuzování věci jedině se stanoviska čistě indského, lze odpověděti, že ihned, jak byla zavedena výlučná manželství pro každou z kast, tu byla zvláštní plemena brahmanů, kšatriů, vaisiů fixována utkvěle a odstupňování, napřed jen předpokládané, se stalo brzo skutečným co do relativní čistoty; že brahmani byli skutečně bělejší než kšatriové, ti zase bělejší než lid třetí třídy, který zase trůnil v tomto ohledu nad lidem čtvrté třídy, skorem úplně černým. I když připustíme tento druh úvah, přes to přece jen i brahmani sami nebyli dokonalými bělochy bez míšení. Vůči ostatku národů tohoto druhu, vůči takovým Keltům nebo Slovanům a ještě více vůči jiným členům rodu arijského, jako Irancům a Sarmatům, osvojili si pro sebe od té doby národnost zvláštní a stali se tak odlišnými od základního a povšechného kmene. Vyvyšujíce se co do ušlechtilosti nad ostatní současné kmény bílé, byli přes to nižší nežli původní primitivní typ a neměli již jeho bývalou energii.

Mnohé schopnosti černého plemene začaly na nich ulpívati, jaksi se na ně odbarvovati: Už na nich nevidáme tu přímou úsudku, tu čistou chladnost rozumu, dědictví to bílého plemene po otcích zděděné, a podle plánů a zámyslů samých jejich společností se poznává, že již tu fantasie zaujímala veliké místo v jejich rozpočtech a měla rozhodující vliv na myšlenkové sestavy v jejich hlavě. Na vzmachu inteligence, na šíři obzoru, na rozpětí genia jim přibylo. Získali celkově i uhlazením svých prvních pudů, jež se staly méně drsnými a měkčími. Ale tím, že byli mestici, pokládám jejich ctnosti vladařské jen jaksi za zdrobnělé; a když se jeví brahmani takto sešlí, tím spíše kšatriové a ještě větší měrou vaisiové byli to, co se nazývá degenerovanost základních schopností. Viděli jsme v Egyptě, že první účinek vměšování černé krve a to účinek nejpovšehnější, bylo seženštění povahy. Tato změkčilost arci nedělá bytosti neodvážné; ale mění a dělá vášnivější klidnou zdatnost, abychom tak řekli hutnou zdatnost, příslušnost to nejlepšího z typů lidských. — Chamité se před námi objevují teprve, když velmi ztratili na charakteru otcovského původu a nelze na nich tuto věc ukázati. Nicméně v té malátnosti, mísené s dravostí, v jaké jsme je viděli, rozpoznáváme jeden bod, ke kterému dospěly ethnicky příslušné třídy národa indského. Jsme tedy oprávněni předpokládati, že ve svých počátcích měli i Chamité období, srovnatelné s obdobím brahmanské kasty v jejich počátcích. Pokud jde o Semity, jejichž počátek lze lépe objeviti, tu srovnání je tak dokonalé, jak má býti. Tož tedy všechny zkušenosti až dosud podávají tento shodný výsledek: míšení s černým druhem pokud je lehké, rozvíjí inteligenci u plemene bílého tím, že ji usměrňuje k fantasii, dodává jí uměleckosti, a dává jí široká křídla k rozletu; současně však odzbrojuje jeho rozum, umenšuje jeho praktické schopnosti, zasazuje nevyčísitelnou ránu jeho čínorodosti a jeho síle fyzické, a ubírá skorem vždy skupině vyšlé z tohoto rodičského poměru možnost, ne-li mysliti a vynikati více než druh bílý, tož aspoň možnost zápasiti stejně vytrvale, pevně a moudře.

Z toho usuzuji, že brahmani, smísivše se neprozřetelně s některými tmavými ještě před utvořením kast, byli tak připraveni pro porážku v den, kdy jim přišlo zápasiti s plemeny, jež zůstala bělejší.

S těmito výhradami a uvažujeme-li jen národy indské, jest se nám obdivovati nesmírně jejich zákonodárcům. Ve srovnání s normálními kastami a s národy bez kast, které je obklopují, jeví se skvělými. Nebude nesnadno objeviti později, nakolik prodlením doby a nevyhnutelným zvratem typů, stále se zvětšujícím, přes veškerá úsilí brahmani degenerovali; ale nikdy ani cestovatelé, ani úředníci angličtí, ani učenci, kteří posvětili svoje bdění studiu tohoto velikého poloostrova asijského, neváhali uznati, že v lůně indské společnosti kasta brahmanská zachovává neochvějnou povýšenost nade vším, co kolem ní žije. Dnes, pokálena svazky, jichž se první otcové tak děsivali, jeví pořád ještě ve svém národě takový stupeň fyzické čistoty, jemuž se nic nepřibližuje. Jen ještě u ní se shledáváme s chutí ke studiu, s úctou ke psaným památkám, a ke svatě vědě. Dnes indskou soustavu můžeme studovati ve všech částech a abychom dospěli k úctě, která jí patří, stačí si trochu spočítati jak dlouho už trvá.

Éra Kali sahá do roku 3102 př. Kr. a při tom začíná až po velikých hrdinných válkách Kuravů a Pandavů. Nuže, v té době, i když brahmanismus nedosáhl celého svého rozvoje, přece jen tu byl ve svých hlavních rysech. Plán kast, nebyl-li skončen, byl přece jen už načrtnut a údobí purohitů dávno překonáno. Ale ta osudná číslice, 3102 rok, má v sobě něco tak nesmírného, že nechci o ní nikoho přesvědčovati a obracím se pro příslušný údaj jinam, k éře kašmírské.

Éra kašmírská začíná poněkud skromněji, 2448 př. Kr. Tvrdí se o ní také, že je mladší než období velikých válek hrdinských; podle toho tu vybývá interval 654 roků mezi jejím počátkem a mezi érou Kali.

Ať jsou nejista tato data jakkoli, chcem-li hledati nějaká mladší, nenajdeme jich, a tak, jak se postupně šineme do

mladší doby, kdy už se v dějinách začíná jasně, vidíme, že se od svého předmětu (onoho data) vzdalujeme. Tak, po mezeře skutečně dosti dlouhé, ve 14. stol. př. Kr. shledáváme brahmanismus dobře zaběhnutý a organisovaný, písma liturgická ustálená, a védský kalendář zavedený; není tu tedy možno šinouti se s datem založení éry do novější doby. Shledali jsme éru Kali poněkud upřílišenou. Umenšeme její počet roků a spokojme se s érou Kašmířskou. Dále už jíti nemůžeme, jinak bychom znemožnili úplně chronologii egyptskou. Ani nepředpokládejme, že by byl brahmanismus existoval viditelně dlouho před tímto údobím a počítejme, že od r. 2448 př. Kr. po rok Spásky 1852, uplynulo 4300 let a že organisace brahmanská žije vždy, a že je nyní ve stavu, srovnatelném k situaci Egyptanů pod Ptolomeem ve 3. století před naší érou a že je srovnatelná se situací první civilizace asyrské v různých údobích, mezi jiným v 7. století. Takto, i když se ukážeme velmi velkodušnými k civilizaci egyptské, přidávajíc jí (kterýž náskok civilizaci brahmanské nedávám) celé údobí před stěhováním a celé údobí počátků před Menesem, potvrzám nám jen od r. 2448 do 300 př. Kr., t. j. 2148 roků. Pokud jde o civilizaci asyrskou, i když položíme její počáteční bod jakkoli zpět, plyne z toho, že ani zdaleka k soutěžnému cíli se nepřiblíží a že ani není třeba po té stránce o ní mluvit.

Organisace egyptská zůstává jediným měřítkem a i tak je za svým prototypem, z něž vzala vznik pozadu o 2152 roky. Nemusím se zpovídati z toho, co je v tomto počtu libovůle: vidí se to z něj. Jenže — nebudiž přehlédnuto — to, co je libovolné, to je snižování nesmírné té doby, co trvá civilizace brahmanská; předpokládám blahovlně organisaci kast současnou s dobou kašmířskou; připouštím rovněž s jakousi nemírnou lehkovážností proti vši pravděpodobnosti současnost mezi prvními pokroky brahmanismu a zrodem civilizace v údolí Nilu a konečně tu kladu do 3. století př. Kr., kdy už skutečných Egyptanů ani nebylo, konec periody egyptského vývoje. Ale měl jsem za to, že je to nutno tak počítati k počtě

století, v němž se narodil Manetho. Tak je z toho patrné, když nenáchávám žítí společnost indskou ne o více než 2500 déle než asyrskou a ne více než 2000 přes egyptskou, že ji pomlouvám, že jí utrham na délce života mnohá století. Nicméně trvám na tom, protože číslice, jež tu mám, mi dovolují sestaviti tuto úvahu:

Tyto dané společnosti se udržují tak dlouho, jak se udržuje živel bílý, jenž u všech byl základem.

Společnost asyrská, neustále obnovovaná přílivem prostředně čistým, rozvinula neobyčejnou intenzitu života, a projevila aktivitu až do jisté míry křečovitou. Potom, když byla postižena útokem mnoha žvlů temné krve a vydána na pospas stálým pŕtkám ethnickým, světlo, jež vrhala, blikalo, měnilo stále směr, tvar a barvu až do dne, kdy plémě arijsko-medské jí přišlo dáti novou životní mízu a podstatu. Hle, toť osud společnosti velmi míšené! Napřed je to vypjatá činnost, pak je to ztrnulost a na konec smrt.

Egypt ukazuje konec střední, protože organisace této země se vyvíjela ve středním měřítku. Soustava kastovníká tam měla ethnický vliv jen omezený, protože se ho užívalo neúplně, protože sňatky různorodé byly připuštěny. Pravděpodobně jádro arijské se cílilo příliš slabé než aby mohlo rozkazovati a uvolilo se k dohodě s plemenem černým. Za toto umírnění si odneslo ono plemeno spravedlivou odplatu. Živější než organisace asyrská, zvláště pak logičtější, hmotnatější, méně křehké a méně měnlivé, mělo existenci jaksí pozatrčenou, vměšovalo se do málo událostí, mělo menší vliv na všeobecné dějiny, ale čestnější a dlouhý.

Hle, konečně třetí předmět srovnávání: je to Indie. Tu se nepřiznává žádný kompromis s plemenem cizím, zde je vyšší čistota; napřed mají úspěch brahmani, pak kšatriové. Vaisiové a i sudrové poměrně zachovávají prvotnou národnost. Každá kasta vyvažuje vůči druhé svoji hodnotu ethnickou. Stupně se upevňují a udržují. Společnost rozšiřuje svoji základnu a podobna rostlinstvu horkého pásma, vyhání bujnou vege-

taci kde může. Když evropská věda znala jen okrajek orientálního světa, tu její obdiv pro antickou civilizaci dělal z Foiničanů, z Egypťanů a z Asyřanů obry. Připisovala se jim veškerá sláva minulosti. Když se tehdy dívali na pyramidy, divili se, že mohli býti tvorové, kteří byli s to, vyvésti takové rozsáhlé stavby. Ale od té doby, co se naše kroky odvážíly dále, na břehy Gangu, a když jsme viděli, co bývala Indie v dobách antických, po nekonečná staletí, tu naše nadšení se přemísťuje, přechází přes Nil, přes Eufrat a jde si libovati na dokonalých dívech mezi Indem a dolním tokem Brahmaputry. Tam opravdu genius lidský tvořil ve všech oborech zázraky, jež omračují ducha. Tam filosofie a poesie mají svůj vrchol, tam zdatné a inteligentní občanstvo vaisiů přitahovalo a sportřebovávalo to, co starý svět měl ze zlata, stříbra a vzácných látek. Výsledek brahmanské organizace se jevil ještě více na podrobnostech díla. Z organizace brahmanské vyšla společnost skorem nesmrtelná vzhledem ke všem ostatním. Bylo jí se báti jen dvou nebezpečí: 1. nájezdu národa bělejšího než je ona sama; 2. nesnáze se zachováním zákona proti černým míšením.

První nebezpečí ohrožovalo společnost několikrát a doposud, třebaže byl cizinec dosti silný aby si podmanil společnost indskou, musil oproti tomu po každé uznat, že je bezmocný k tomu, aby ji rozložil a zničil. Jakmile příčina jeho okamžité převahy pominula, t. j. , když dopustil, aby čistota jeho krve byla porušena, hned zmizel a nechal svobodným svého velebného otce.

Druhé nebezpečí přišlo také. Ostatně bylo v zárodku již v prvotné organizaci. Nenalezl se prostředek, jak učiniti přítrž sňatkům, ba ani, jak zameziti množení sňatků, které, třebaže byly ve skrytu, přece jen tu byly a velmi se projevovaly v postupném zbastardění vysokých kast Indie. Nicméně i když soustava kastovní nedospěla k tomu, aby úplně čelila žádostivosti lidské přirozenosti, přece ji velmi přitlumila. Zlo pokračovalo jen velmi pozvolna, a ježto nadřadnost brahmanů a

Obr. 19.

kšatriů nad lidem indickým dosud trvá až na naše dny, jako nepopíratelná skutečnost, nelze před mlhavou dalekou budoucností předpovídati definitivní konec této společnosti. To je další veliký důkaz, získaný o nadřadnosti bílého typu a o tom, jak odloučení plemen jim může uchovati dlouhé trvání a životnost.

KAPITOLA II.

Vývoj brahmanismu.

V povšechném obraze vladařské soustavy purohity vynalezené, jež pak se stala brahmanismem, jsem doposud pouze naznačil soustavu samotnou, aniž bych byl ukázal, která se potýkala s potížemi prováděcími, a zvolil jsem pro vylíčení těchto pŭtek ne okamžik, kdy se počala formovati, polehoučku vyvinovati, doplňovati, nýbrž dobu jejího vrcholení. Chci-li ji vypočítati takto v největší výši její postavy, od paty do hlavy, to je proto, abych, popsav její dětství, nemusil vykládati její dospívání. Nuže, abychom viděli soustavu při práci, vraťme se na půdu historickou.

Moc purohitů byla vybudována na dvou mohutných pilířích: na inteligentní zbožnosti arijského plemene s jedné strany, a na oddanosti méně sice vznešené, ale za to fanatičtější, mesticů a domorodců s druhé strany. Tato moc spočívala na vaisiech, vždy náchylných hledati nějakou oporu proti převaze bojovníků, a na sudrech, proniknutých negerským citem hrůzy a citem pověrečného obdivu k mužům, poctěným denními rozpravami s božstvem. Bez této dvojí opory by nebyli mohli purohiti rozumně pomýšleti na útok proti duchu neodvislosti, tak milému jejich plemeni, anebo, kdyby se byli odvážili, nebyli by zvítězili. Vědouce, že mají oporu, cítili se udatnými. Také hned, jak se dalo čekati, vypukl živý odpor v jedné četné družině Arijců. Pravděpodobně v důsledku pŭtek a velikých pohrom, přivoděných touto náboženskou

novotou, se vystěhovali z Pendžabu národové Zoroastrovští, odstěpivše se od rodiny indské a odešli k západu, rozešedše se navždy s bratry, jejichž politická organizace teď jim nevyhovovala. Ptáme-li se po příčinách tohoto odštěpení, ptáme-li se proč to, co vyhovovalo jedněm, odpuzovalo druhé, jest odpověď nepochybně obtížná. Nicméně mám skoro za to, že Zoroastrovci, kteří zůstali na severu jako zadní voj Indů, zachovali zároveň s větší čistotou ethnickou také dobré důvody proti rodové hierarchii, nevěcné podle jejich soudu a tedy neužitečné a u nich nepopulární: když mezi sebou neměli ani černé sudry, ani vaisie, ani mulatské kšatrie; když byli všichni bílí, všichni silní, všichni sobě rovní, nebylo tu rozumného důvodu, aby přijímali za hlavy sociálního tělesa nějaké morálně svrchované kmeny. Je jisto, že nová soustava v nich vyvolala nevraživost, kterou neskrývali.

Roztržka nastala a oba národy, jdouce každý za svým životím, neměly jiných vzájemných vztahů než s lukem v ruce. Nicméně, i když si oplácely nevraživost nevraživostí a urážku urážkou, vždy se upamatovávali svého společného původu a nezapíraly svoji příbuznost.

Poznamenám zde mimochodem, že podle pravděpodobnosti nedlouho od této roztržky začal se utvářeti dialekt prakrit, a že vlastní jazyk arijský (existoval-li vůbec jinak než jako soubor nářečí) zmizel úplně. Sanskrit panoval ještě dlouho jako dialekt mluvený a byl v oblibě, při čemž však se tvořily podružné jazyky a zatlačovaly svatý jazyk a umlčovaly jej.

Byli by bývali šťastni brahmani, kdyby odchod Zoroastrovců je byl zbavil všech odpůrců! Ale zápasili dosud jen s jedním nepřítelem a zatím mnoho odpůrců se pokoušelo rozbítí jejich dílo. Vyzkoušeli takto jen jeden druh protivníka: jiní, hroznější, se už ohlašovali.

Arijci vždy tíhli k jihu a k východu a toto hnutí, jež trvalo až do 18. století našeho letopočtu a které snad ještě utajené pokračuje (tak živý je brahmanismus), se udržovalo nebo snad i bylo způsobováno částečně tlakem jiných národů od severu,

kteří přicházeli ze staré vlasti. Mahabharata vypráví o tomto pozdním stěhování velikou historií. Tito noví příchozí pod vedením synů Panduových, jak se zdá, sledovali cestu svých předchůdců a přišli do Indie asi Sogdianou, kdež založili město, jmenující se podle jejich patriarchy Panda. O plemeni, k němuž náleželi, nemůže býti pochybnosti. Jméno jež je označuje, znamená *bílý člověk*. Brahmani tyto nepřátely uznávají ochotně za ratolest stejné rodiny lidské jako byl zdroj národa indského. Přiznávají i příbuzenství těchto vetřelců s královským plemenem Kuravů. Jejich ženy byly vzrostlé, plavovlasé a požívaly svobody, jejíž pokračováním byla svoboda žen Teutonských, které se Římané posmívali jako podivnosti.

Tito Pandavové jedli všechny druhy masa, to jest živili se volským a kravským masem, což byla největší ohavnost v očích arijských Indů. V tomto ohledu Zoroastrovci reformování zachovávali nauku starou, a to je silným a novým případem z minulosti, kdy zvláštní způsob civilisace a společně sdílené zvláštnosti ve věcech náboženských nadlouho sloučily dvě větve i mimo praprvotné ideje plemene. Pandavové, nemající úcty k posvátným zvířatům, neuznávali ani kast. Jejich kněží nebyli brahmani, ba ani purohiti bývalých dob. Z těchto různých důvodů zdáli se v očích Indů nečistými a styk s nimi velmi zadával civilisaci brahmanské.

Poněvadž byli velmi nevlídně přijati (a oni snad ani jiného přivítání nečekali), rozpoutala se válka, jejímž jevištěm byl sever, jih a východ poloostrova až k Videhě a Visale, a již se zúčastnily všechny národy, jak arijské, Lak domorodé. Válka ta byla tím delší, že útočníci měli přirozené spojence v četných arijských národech himalajských, které nevražily na brahmanský režim. Našli spojence i v četných národech mestických, majících ještě více zájmu na tom, aby brahmani byli zapuzeni nebo možno-li poraženi: protože tito vetřelci sami byli výbojci a loupežníky, získávali si loupežníky za spojence.

Sympatie se tu kloní zřejmě na stranu Kuravů (brahmanů), kteří hájili civilisaci. Nicméně po dlouhé době a mnohé strážni,

když dlouho byli potírali svoje odpůrce, Kuravové přece jen podlehli. Pendžab a širé kraje okolní zůstaly v rukách výbojců bělejších a tím energičtějších než národy brahmanské, a civilizace indská, nucena k ústupu, se stáhla více k jihovýchodu. Ale brahmanská civilizace byla houževnatá pokud jde o plemennou setrvalost. Stačilo jí jen aby posečkala a odplata na potomcích Pandavů pak byla skvělá. Tito potomci, žijíce svobodně, mísili se rychle s domorodci. Jejich ethnická hodnota postupně klesá. Brahmani nabyli vrchů. Zamotali oni degenerované Panduovy syny do okruhu své činnosti, vnutili jim svoje myšlenky a svoje dogmata, a přiměvše je k tomu, aby se organisovali po jejich způsobu, konečně korunovali svoje vítězství tím, že jim poskytli kněžskou kastu, která však nebyla mezi nejlepšími. Také se pozoruje v Kašmírsku, že lidé nejvyšší třídy jsou hnědější než ostatek obyvatelstva. To proto, že jejich předkové přišli od jihu.

Vzájemné vztahy kast na severu nebyly tím, čím byly na jilm. Brahmani se tam nejevili jako rozumově vyšší nad ostatkem národa a tak tu tento lid neposlušoval zvlášť hladce svoje kněze, a hluboké opovržení pravých Indů k nim, urážlivé přídomy, jež jim dávali a více než všecko ostatní jejich nižší morálka, byly tresty, jež na potomky Pandava přišly za to, že vnesli svého času zmatky do díla brahmanského. Můžeme zde tedy dobře pozorovati na tomto zjevu, že tu vítězství brahmanů nad potomky Pandava přivedila ne tak čistota plemene jako spíše jednodušnost ethnických prvků. U brahmanů všechny pudy byly roztrženy a působily, neškodíce si vzájemně, ve zvláštních sférách; u potomků Pandava nekonečné míšení krve působilo mezi nimi nekonečné zmatky. Viděli jsme již něco obdobného v posledním údobí dějin tyrských.

Od tohoto času četné národy arijské byly skoro vymýceny z národnostního společenství indského a stlačeny na nižší stupeň co do hodnoty a cti. Do skupiny těchto národů dlužno zařaditi bílé kmeny, žijící mezi Sarasvati a Hindukušem, a ně-

kolík pobřežních národů na Indu, to jest ony, které podle názoru starověkých Řeků a Římanů byly vlastním obyvatelstvem Indie. A pod těmito zástupy lidu opovrhovaného byly ještě davy lidu nečistého, a pak teprve přicházeli domorodci.

Tak pro brahmany, nesmírně logické, lidstvo se dělilo politicky na tři skupiny: národ Indů ve vlastním smyslu slova se svými třemi posvátnými kastami a s kastou doplňovací, která by se mohla jmenovati kastou snášenlivosti, obětí to, kterou přesvědčení přineslo nutnosti; pak národy arijské, nazývané *vraťa*, zcela patrně pomísené s krví domorodou, které pozdě přijaly svatá pravidla, nikdy je však řádně nedodržovaly, anebo dokonce zatvrzele je odmítaly. V tom případě pojmenování *vraťa* (zloděj, lupič) nestačovalo vrozené nenávisti Inda a takoví lidé bývali jmenováni *dasju*, což je jakýsi superlativ předešlého.

Konečně na třetím místě a pod oněmi tak opovrhovanými *dasju* přicházely národy domorodé. Nikdy by si nikdo nepředstavil něco tak pustého; a k tomu jejich počet byl ohromný. Abychom si udělali pojem o jejich mravní hodnotě, musíme vidět, co jsou dnešní jejich nejčistší potomci v Dekanu, nebo v horách Vyndhia, nebo ve středních polesích poloostrova, kde se toulají v celých tlupách. Podívejme se na ně, žijící po tolika staletích jako druhdy jejich otcové živali v dobách, kdy Rama přišel porobiti ostrovany na Ceyloně, tehdy jejich sourodáky! Nebudu je zde všechny jmenovati, to není naše věc, uvedu jen některá jména.

Kad-Erili-Garu mluví tamulsky. Běhají úplně nazí, spí v jeskyních a křovinách, žijí z kořínků, z ovoce a jedí zvířata, na která padnou.

Nejsou-liž to synové Anakovi, Chorejci Písma?

Katodiové tábořící pod stromy jedí syrové plazy a odváží-li se toho, spějí na hnojištích indských vesnic.

Kauhirové se ani neumí ubránit před útoky divokých zvířat. Buď utekou nebo jsou sežráni, nebráníce se.

Kandové, velmi oddaní lidským obětím, rdousí indské děti

ukradené nebo odkoupené od nejbídnějších pariů, jim podobných ubožáků. Je toho jistě dost!

Brahmani dávali všem národům této truchlé kategorie povšechné jméno *Mlekka*, *divoši*, nebo *Barbaras*. Toto poslední jméno se vyskytuje ve všech jazycích bělošského plemene. Svědčí dostatečně o povýšenosti, jakou si nad ostatkem lidstva tento kmen lidstva osobuje.

V uvážení nesmírného počtu domorodců politikové Indie pochopili, že sjednocením nejsou zneškodněni a že je třeba odložit vnitřní odpor a upoutati je nějakou návnadou na arijskou civilizaci. Ale jakým prostředkem? Co by tu ještě zbývalo, co by je mohlo lákati? Všecky blaženosti světa už byly rozděleny. Brahmani přece jen si však usmyslili, že jim nějak nabídnou, a to i ty, které si první Ariji vybojovali silou paže, myslím totiž božský charakter, ale s tou jedinou výhradou, že taková velebná perspektiva se mohla otevřít pouze po smrti. Ale co dim po smrti!, po dlouhé řadě životů. Jakmile se připustilo dogma o převtělování duší, nic není pravděpodobnějšího a přijatelnějšího; a Mlekka, ježto viděl, jak již všechny třídy indské společnosti jednají podle této věrouky, měl tu dobrý důvod k tomu, aby se dal přesvědčiti.

Opravdu kající, sebetřýznící, ctnostný brahman velmi se těšil, že zaujme místo po smrti mezi bytostmi vyššími než je člověk. Kšatria se rodil ve druhém pokolení brahmanem, vaisia se po druhé narodil jako kšatria, sudra pak vaisiou. Proč by se domorodec nemohl státi jednou sudrou a tak dále? Ostatně, vždyť i se stávalo, že tato poslední hodnota mu bývala udělována ještě za živa. Když se národ poddával v masách a když bylo třeba jej přivtělovati ke státu Indů, bylo nutno jej poněkud organisovati i proti dogmatu, a to nejmenší, co se mohlo učiniti pro takový národ, bylo připuštění do nejposlednější pravidelné kasty.

Takové politické prostředky jako jsou soustavné sliby, uskutečnitelné zmrtvýchvstáním, nemohou býti jen improvisovány. Mají cenu jen když důvěra v ty, kteří jich používají, jest ne-

zviklána u těch, co jim mají věřiti. V takovém případě se stávají takové sliby neodolatelnými a příklad s Indy to dokazuje.

Byl tu tedy vůči domorodým dvojí výboj. Jeden, méně úspěšný, byl bojován kšatrii. Tito bojovníci, tvořící pravidelné vojsko, čtyřnásobné říkají básně, t. j. složené z pečoty, jízdy, z ozbrojených vozů a ze slonů a pravidelně opírající se o pomocný sbor domorodý, se dávali na pochod proti nepříteli. Po vítězství zákon náboženský i civilní zakazovaly vojákům, aby přivtělovali nečisté národy k Arijcům. Kšatriové se spokojili tím, že odňali moc náčelníku, jenž půtku vyvolal a místo něj dosadili nějakého jeho příbuzného; pak se vraceli s kořistí a s nejistými sliby o podrobení a o spojenectví. Brahmani to dělali docela jinak a jejich způsob jest vlastně skutečným zabráním země a výbojem vážným.

V malých skupinkách chodili do pustin za svaté území Aryavarty a Brahmavarty. Když byli v těchto hustých lesích, v těchto nevzdělaných bahniskách, kde tropická příroda plodí a rodí v hojnosti stromové, ovoce, květy, ptactvo s pestrým peřím a krásnými hlasy, kde pobíhají gazely ve stádech, kde však jsou domovem i zlí tygři a strašliví hadi, zbudovali si tam osamělé poustevny, kdež domorodci je vídali jak trvají neustále na modlitbách, jak rozjímají a se učí. Divoch by je byl mohl snadno usmrtiti. Když tak polonazí sedávali na prahu své poustevny, nejčastěji sami nebo s několika učedníky, tak bezbrannými jako oni sami, tu by je byli mohli pobít bez zápasu a snadno. Tak také padly tisíce životů za oběť. Ale za jednoho zardoušeného poustevníka jich přišlo deset, mezi sebou se tahající o svatyni nyní posvěcenou, a tyto ctihodné kolonie, rozvětvuející se čím dále tím více, dobývaly neodolatelně půdu. Neméně se tito zakladatelé zmocňovali i ducha i fantasmie svých divých vrahů. Ti překvapeni a jati jakýmsi pověrečným děsem, chtěli nakonec věděti, kdo to byli tito záhadní muži, tak lhostejní ke smrti a k útrapám, a jakou zvláštní úlohu to asi vykonávají. A hle, jak tito anachoreti je poučili! „Jsme nejvznešenější z lidí a nic zde na zemi se s námi

nemůže rovnati. Tuto nejvyšší hodnotu nemáme bez zásluh. Naše dřívější životy bývaly také tak bídné jako jsou nyní vaše. Ale konáním ctností stupeň za stupněm jsme dospěli na vrchol, kde se před námi i králové plazí. Puzení stále jedinou žádostí, toužíce po velikosti bez hranic a mezí, pracujeme k tomu, abychom se stali bohy. Naše pokání, naše odříkání, naše přítomnost zde nemá jiného účele. Zabijte nás, tím jen jsme spíše u cíle. Vyslechněte nás, poslouchajte nás, věřte, buďte pokorní, služte a stanete se tím, čím jsme my.“

Divoch poslouchal, věřil a sloužil. Aryavarta získala tím novou zemi. Anachoreté se v ní stali kmenem větve brahmanické. Kolonie kšatriů přišla, aby spravovala a ochraňovala nové území. Velmi často, skoro vždy nutná snášlivost připustila, aby králové domorodých zaujali místo v kastě vojenské. Rovněž i vaiciové se utvořili, a myslím bez velikých strachů o čistotu krve. Vždycky od oblasti k oblasti v celé Indii se nesl nářek na to, že se nedbá čistoty krve a že míšení zasahuje dokonce i brahmany. Je nepopíratelné, že tato výtka je důvodná a lze ji doložit makavými případy. Tak v dobách epických Lomápáda, domorodý král na víru obrácených Angasů pojímá za manželku Kantu, dceru arijského krále z Ayodhye. Tak, ještě v 18. století za doby kolonisace indské v zemích žlutých národů na západ od Kali, v Nepálu a Butanu bylo vídat brahmany, jak se snoubí s dcerami domorodými a zakládají míšenecký rodokmen jako kastu vojenskou.

Takto asketové brahmanští postupující jménem svého principu, věleňující tento princip jako nezbytnou součást organizace sociální, při tom však s tímto principem uhýbajíce před příliš velikými potížemi, docela rozumně a prospěšně pro přítomnost, neblaze však pro budoucnost, vytvářeli korporaci velečetnou proto, že její členové žili velmi střídmě a vzdalovali se života válečnického. Jejich soustava se ujala velmi dokonale ve společnosti, kterou udrželi při životě. Všecko to šlo dobře: nicméně ještě větší a hroznější potíže než byly takto překonány se objevovaly.

Kšatriové viděli, že i když jim byla vyhrazena nejskvělejší úloha v této organizaci, přece jen ta moc, kterou jim kněžstvo ponechalo, nesla více květů než plodů. Skoro odstaveni jako nepatrní souputníci, pojali, a to dosti snadno, najednou myšlenku, vůli, plán odchylný od toho, který stanovili bez nich brahmani a cítíce se králi, jak se jim i říkávalo, zdáli se sami sobě tak sešněrovaní, že jejich význam před národem ustupoval do pozadí. Zdálo se jim to býti nemálo hrozným příznakem pro budoucnost vidět stále, jak se brahmani ve státě staví mezi panovníka a občana jako prostředníci, jako prostředníci mezi panovníkem a mezi lidem, a dokonce i mezi bojovníky, když zároveň oni, tito brahmani, energickou trpělivostí, neoblomným odpoutáním od světských radostí se stávali poustevníky, rozmnožiteli Aryavarty těmi na víru obrácenými, jež jejich srdnatí misionáři podnikali v národech domorodých. Dříve či později nezbytně došlo k tomu, že princové již nepohlíželi tak klidným okem na takovýto obraz a jak se zdá, brahmani ani nedbali dostatečně, co jim ukládala jejich vlastní soustava stran tížnosti a nedůvěry těchto mužů, kterých se měli co nejvíce báti.

Ne že by byli neučinili nějaké ústupky. Stejně jako obměčili přísnost své soustavy tak dalece, že připustili domorodce až do kasty kšatriů, stejně tak podali doklad ještě větší snášlivosti připuštěním některých kšatriů, vyznačujících se svatostí, vědomostmi a mimořádným pokáním, až do stavu brahmanů. Episoda Vismavitry v Ramajaně nemá jiného významu než tento. Mohlo by býti uvedeno i vysvěcení jiného bojovníka z plemene Kuravů. Ale takovýto ústupky bývaly přece jen vzácné a dlužno uvést, že zase brahmani na vyváženou toho si vymínili bráti si ženy z kasty kšatriů a stávají se králi. Jsouce zeti mocnářů, dovolovali, aby ještě i na jejich ratolesti se vztahoval zákon o menší hodnotnosti a aby byly vyloučeny z kněžské hodnotnosti. Ale po otci jejich matky výsady kasty vojenské jim přináležely, a stejně i hodnota královská.

Takto v organizaci staré Indie sjednocení dvou kast bylo

aspoň trpěno a v tisíci případech brahmani byli v přímé konkurenci se kšatrii pro materiální výhody mocnářské hodnosti. Jak to zařídit? Použití zásady úplně přísné, nebylo by to příliš ve tvář světa? Bylo třeba ústupků. Ale zase kdyby se vyhovovalo příliš, byly by soustavy v nebezpečí. Aby se vyhuli dvojímu úskalí, šli na to s logikou a subtilností brahmanské politiky.

Bylo stanoveno, že zpravidla syn kšatrii a brahmanky nemůže být ani králem ani knězem. Jsa účasten zároveň obou hodností, bude bardem a štolbou krále. Jakožto degenerovaný brahman mohl být dějepiscem, znalcem profanní poesie, mohl ji i sám skládati, přednáseti králi i shromážděným kšatriům. Nicméně neměl charakter kněžský, neznal hymny obřadní a přímé studium svatých věd mu bylo zakázáno. Jakožto nedokonalý kšatrii měl právo nositi zbraň, jezdit na koni, řídit válečný vůz, bojovati, ale neměl nikdy naděje, že bude veleti osobně bojovníkům. Jedna velká věc mu byla ponechána: sebezapírání a sebeobětování. Vykonávati práce pro svého mocnáře a zapomínati sebe sama při opěvání nejstatečnějších kousků, to byl úděl; nazývali je *suta*. Žádná hrdinská postava indických eposů nemá více něhy, půvabu, vlídnosti a melancholie. Je to jako oddanost ženy nezkrotnému srdci hrdiny.

Když byl tento princip připuštěn, používalo se ho stále a mimo čtyři zákonité kasty začalo přibývatí příživnických skupin do nesmírna. Bylo to potom tak, že kombinace samým křížením vytvořily neřešitelnou spleť takovým způsobem, že možno dnes v Indii pokládati původní kasty za udušené pod ohromným rozvětvením, jimž daly kdysi zrod a pod rouby, jež vznikly z těchto rozvětvení.

Tento zdánlivý pořádek, třebaže byl důmyslný, stával se konec konců nepořádkem a jakkoli dohody, jichž byl výsledkem, byly neodlučitelny od soustavy, bylo přece jen nesporno, že má-li být zachráněna soustava před smrtí udušením pod neblahými zbudělými koncesemi, není už možno váhati a že tu nějakým mocným zákrokem musí být vypálena otevřená rána

v boku sociálního stavu. A proto brahmanismus vynalezl kategorii *čandalů*, která strašlivým způsobem doplnila hierarchii kast nečistých.

Urážlivé nadávky a přísnosti nebývaly uspořeny odpadlickým Arijcům a nepoddajným domorodcům. Ale může se říci, že vypovězení a i sama smrt byla maličkovitostí vedle nečistého a bídného živobytí, k němuž měli být odsouzeni nešťastníci, vzešší z nedovolených míšení. Jen už přiblížení k takové smutné bytosti bylo hanbou, od níž se kšatrii mohl očistiti zabitím vinníka. Zbraňoval se jim přístup do vsí a měst. Kdo je viděl, mohl na ně poštvati psy. Studna, u které je bylo vidět pít, byla prokleta. Když se někde usídlili, měl každý právo zbořiti jejich útulek. Nikdy na zemi nebylo tak nenáviděných oblud, proti nimž by sociální teorie byla vymyslela tak strašlivé kletby. Těmito ničemnými hrozbami nebylo mířeno ani tak na samé nešťastné čandaly, nýbrž na jejich budoucí příbuzné, kteří tím měli být odstrašeni. Dlužno však uznati, že byly řídké případy, kdy některá trestaná kasta ucítila tíhu krvavé ruky na sobě. Theorie tu zápasila marně s mírností indských mravů. Čandalové byli opovrhovaní, ale žili přece. Měli vesnice, které měl právo kdokoli zapáliti a nikdo je nezapálil. Ani nikdo se nevyhýbal valně jejich styku a byli dokonce trpěni i ve městech. Bylo jim dovoleno ovládnouti i jisté druhy průmyslu. V moderní Indii úkony označené a vyhlášené za nečisté, na př. řeznictví, vynášejí veliké příjmy těm, kdo se jim věnují. Mnozí zbohatli obchodem obilným. Jiní jsou důležitými osobami jako tlumočníci. Stoupáme-li po žebříku sociálním, najdeme tam čandaly bohaté, šťastné, a docela jako by nebylo kastovníké myšlenky, vážené i ctěné. Některá dynastie je známa jako nečistá a přes to má za rady brahmany, kteří se před ní koří. Tento stav věcí byl arci přivoděn až po vpádech cizinců. Praktická shovívavost však a vlídnost mravů, jež čelila theoretické zuřivosti, tu bývaly vždycky.

Doložím jen, že čandalové za všech dob, měli-li něco arijského v sobě (jako o tom pochybovati nelze), neměli nic ji-

ného na starosti, než se toho zbytku zbaviti. Hojně využívali té bezedné nečestnosti, do které byli zavrženi a ženili se a vdávaly se a křížili s domorodci. Také povšechně jsou nejčernější ze všech Indů a jejich zkaženosti mravní a zbabělá zvrhlost nemají mezí.

Vynález této strašlivé kasty měl jistě veliké výsledky a nepochybují, že byla sdostatek silna, aby udržela v indské společnosti základní klasifikaci a aby zamezila vzrůst nových kast, aspoň v luně provincií již k Aryavartě připojených. V provinciích, jež byly připojeny k ní později, nebudou zde zdroje jejich kategorií zevrubně vyšetřovány.

Tam jako všude, tehdy jako vždy, činili brahmani co mohli. Stačilo jim, když pro počátek budili zdání a když svoje organizace založili. Nebudu opakovati, co jsem uvedl o Butanu a Népálu. Co se tam přihodilo, přiházelo se i jinde. Nicméně nelze spouštěti se zřetele, ať byl stupeň znehodnocení krve arijské ten či onen, tu nebo tam, tato čistota zůstávala vždy lepší v cévách brahmanů jako prvých, pak lepší u kšatriů než u všech ostatních kast v místě a z toho pochází ta nepopíratelná povýšenost, která dnes po tolikerých převratech nechybí hlavě brahmanské společnosti. Klesala-li někdy ethnická hodnota celku, byl to jen dočasný nepořádek. Amalgamování plemen probíhalo rychleji v luně každé kasty, protože bylo omezeno na menší počet prvků a civilisace stoupala nebo klesala, ale neměnila se, protože zmatek pudů dosti rychle ustupoval v každé kategorii opravdové jednotnosti, třebaže slabé co do hodnoty. Jinými slovy: kolik kast, tolik plemen mestických, ale uzavřených a snadno do rovnováhy vyvažitelných.

Kategorie čandalů odpovídala neúprosné potřebě celého zřízení, jež se jevilo nepříznivým hlavně rodinám vojenským. Kolik bylo zákonů, tolik bylo omezení, jež zabráňovala kšatriům vykonávání jejich práv bojovníckých a královských, jež znehodnocovala jejich osobní neodvislost, je brzdila v bouřlivých projevech vášní, bráníc jim vcházeti ve styk s ženami a dcerami jejich poddaných. Po dlouhých váháních chtěli se

třásti jho a sáhnuvše ke zbrani, vyhlásili válku kněžím, poustevníkům, asketům a filosofům, pro jejichž dílo už jim došla trpělivost. Nyní tedy brahmani viděli, jak se schyluje k válce občanské, k válce tím nebezpečnější, že válčily dvě strany, z nichž jedna měla zbraně, druhá nikoli. To vše po tom, když byli zvítězili nad kacířskými Zoroastrovci a jinými rozkolníky, když byli pokrotili dravou neinteligenci domorodců, když byli zmohli potíže všeho druhu a zřídili koryta pro každou kustu, aby tekla v pevných zákonitých hrázích, a když byli zabránili zasahování do práv cizí kasty.

Dějiny Malabaru nám zachovaly časový údaj ne-li zápasu samého, tož aspoň jedné epizody, jež byla jednou z hlavních. Letopisy této země vyprávějí, že se zdvihla veliká potyčka mezi kšatrii a mudrci na severu Indu, kde všichni bojovníci byli vyhubeni a kdy vítězové, jež vedl od Parasu Rama, slavný to brahman (jenž nebudiž zaměňován s Ramayanou), se usadili na jižním břehu a tam založili stát republikánský. Vročení této události, které tvoří počátek éry malabarské, je rok 1176 př. Kr.

V tomto vypravování jest cosi chlubného. Pravidelně nebývá zvykem vítězů opouštěti bojiště a zvláště když nepřítel je zničen. Je tedy pravděpodobný opak toho, co tvrdí kronika, totiž, že tu byli poraženi brahmani a že byli nuceni odejít ze země a že navzdor kastě královské, jíž podlehli, přijali vládní formu, jež neuznává jednotu s panovníkem v čele.

Tato porážka byla ostatně pouhou epizodou válečnou a bylo jistě více potyček, kde brahmani nedosáhli úspěchu. Všecko nasvědčuje tomu, že jejich protivníci (stejně asi Ariji jako oni), nebyli bez schopností a že jistě mávali meči tak jak toho bylo potřebí, jakož i že uznali za nutné osiřiti i zbraně méně hmotné. Kšatriové totiž se usadili velmi obratně přímo do nitra bojovníckých prostředků nepřítel, to jest do tvrze theologické buď proto, aby oslabili vliv brahmanů na vaisie, sudry a domorodce, nebo aby uklidnili svoje vlastní svědomí a aby

zbavili svůj podnik nádechu bezbožnosti, což by je bylo učinilo nenáviděným v duši národa tak hluboce náboženského.

Viděli jsme, že za pobytu v Sogdianě a i později zoroastrovské a indské kmeny hlásaly kult dosti prostý. I když na něm lpělo více chyb než v docela prvotných dobách bílého plemene, přece jen byl méně složitý než nauky purohitů, jimiž začínala práce brahmanů. Tak jak indské společnosti přibývalo věku a jak následkem toho černá krev západních a jižních domorodců a krev žlutých na východě a na severu se vkrádala do jejího nitra, tak potřeby náboženské, jimž bylo vyhovovati, se měnily a stávaly se náročnějšími. Ninive a Egypt nám již pověděly, jaké nezbytné ústupky bylo nutno učiniti, aby byl upokojen černý živel. To býval počátek smrti arijských národů. Tyto národy bývaly vždy abstraktní a morální, a třebaže antropomorfismus (lidská bohů podoba) byl základem ideí, ještě přece jen se neprojevoval. Říkalo se, že bohové jsou krásní, krásní na způsob hrdinů arijských. Nikdy však se nepomyslílo vytvořiti jich podoby, dokud toho nežádaly živly barevné.

Když se dostal ke slovu živel černý a žlutý, bylo nutno změnit soustavu, bylo třeba, aby bohové sami vystoupili z ideálního světa, v němž s oblibou Ariové si představovali svoje velebné bytosti, vznášející se ve výšinách. Ať byla hlavní rozdíl mezi typem černým a žlutým jakákoli, ať již ten či onen začal mluvit první anebo musil stále býti slyšen tím druhým, jisto je, že co bylo domorodým se usjednotilo, ne snad jen proto, aby mohli býti ohmatáni bohové tak vychvalování, nýbrž spíše proto, aby se objevili více strašliví, rozjivení, pitvorní a od člověka odlišní, nežli aby se zdáli krásní, vlídní, hodní a stavící se nad člověka hlavně svou větší dokonalostí tvarů. Takováto nauka by byla bývala příliš metafysická pro dav. Zajisté můžeme i míti za to, že pro primitivní nezkušenost a nezručnost umělců takoví pěkní bohové byli tíže zpodobitelní. Byly tedy žádány modly ohavné, vzhledu hrůzostrašného. Hle, to je ta stránka zkaženosti.

Aby se našel výklad pro tyto odporné bizarnosti pohanských

podob indických, asyrských a egyptských model a pro ohavné oplzlosti, v nichž si fantasie orientálců vždycky libovávala, se říkávalo, že chyba pocházela z nesrozumitelné meta fysiky, která nechtěla stavěti před oči tak ohavnosti jako spíše symboly, jež by dodaly pastvy a podnětu pro transcendentální rozjímání. Tento výklad se mi zdá spíše zdánlivý nežli skutečný. Vznesení duchové, když chtějí proniknouti do subtilních tajů, nemusí přece komoliti a znectívati *ipso facto* pocity fysické. Což by tu nebylo nějakého prostředku nehnusného? Což musí přírodní mohutnosti, nebo rozličné božské síly, různé božské vlastnosti býti vyjadřovány jen podobami, jež pobuňují nitro? Když hellenismus chtěl znázorniti potrojnou Hekatu, dal on jí tři hlavy, šest paží, šest noh, pokrřivil on jí obličej do strašlivých vrásek? Posadil ji na hnusného Cerbera? Rozložil on jí na hrudi náhrdelník z lebek a dal jí do ruky mučící nástroj se stopami posledního použití? Když pak křesťanská víra znázorňovala Trojjedinost, vrhla se ona do strašlivosti? Uchýlilo se křesťanství, když chtělo ukázati sv. Petra otevírajícího říši nebeskou a svět pozemský, ke karikatuře? Nikoli. I hellenská, i křesťanská myšlenka se obešla úplně dokonale bez ohavnosti ve svých zobrazeních, jež při tom vyjadřovala věci neméně metafysické, nežli složitá dogmata indická, asyrská, egyptská. Nesmíme tedy sváděti na abstraktní povahu myšlenky ohavnost těchto podob: to leží v uspořádání ducha, očí, představitvosti, k nimž se mají obraceti ona figurální zpodobení. Nuže černoch a žlutý člověk mohli pochopiti jen ohavné: tedy pro ně ohavné bylo vynalezeno a bylo jim vždycky nezbytně potřebné.

U Indů stejně jako bylo nutno zpodobovati theologické personifikace, bylo nutno i je množiti, aby tak zdvojenými byl smysl lépe podán, jaksi aby byl snáze pochopitelný. Nečetní bohové prvotných dob, Indra a jeho druhové, nepostačovali již k vyjádření myšlenkových řad, jež civilizace čím dále tím v širší plodila hojnosti. Abychom uvedli nějaký příklad: Když pojem bohatství se stal běžným davům a když ony pochopily

a docenily jeho příčiny a účinky, bylo svěřeno toto mocné čidlo sociální pod ochranu nebeské bytosti a tak byla vynalezena *Kuvera*, bohyně tak zpodobená, aby vyhovovala dobře vkusu černých.

Nicméně v této mnohonásobnosti bohů byla zatím jen obhroublost. Tou měrou jak brahmanský duch se tříbil, vyvínoval úsilí a snažil se zachytit antickou pravdu, která druhdy arijskému plemeni unikla a současně když tvořil nižší bohy, vyhovující spojeným domorodcům, anebo kdy zprvu trpěl nebo přijímal vžitě kulty autochtonní, hleděl sám se povznésti. Hledal ve výšinách a vynalézaje moci a bytosti nebeské vyšší nad Indru, nad Agni, objevil Brahma, dal mu charakter nejvznešenější, jaký kdy lidská filosofie mohla usmysliti a do světa nadéterických výtvorů, v němž jeho instinkt krásných věcí umístil tak velikou bytost, nechal proniknouti jen velmi málo myšlenek, jež by ho byly nehodny.

Brahma zůstal dlouho pro dav bohem neznámým. S jeho zpodobováním bylo začato teprve velmi pozdě. Zanedbáván kastami nižšími, jež se ani o něj valně nezajímaly, ani jej nechápaly, byl po výtce bohem asketů; jeho se asketové dovolávali, jemu věnovali nejvíce svého studia a nikdy nepomyslili na to, že by mohl býti sesazen s trůnu. Až by byli prošli řadou vyšších životů pozemských, a až by se poté byli stali bohy sami, doufali jednou se utuliti v jeho lůno a odpočinouti chvíli po těžkém a vysilujícím trmácení životním, živobytí těžkém i v nebeské rozkoši. To bylo nejvyšší v co věřili a doufali.

Vznášel-li se nejvyšší bůh brahmanů příliš vysoko nad úzkou chápavostí nižších tříd, a snad i vaisiů samých, byl přece jen dosažitelný povznesenému duchu kšatriů, kteří, jsouce účastni védské vědy, měli snad zbožnost méně aktivní nežli jejich rozjímaví protivníci, ale měli sdostatek vtipu, aby netrkali do pojmu, jehož hodnotu dobře doceňovali. Odbočili tedy kšatriové stranou a pomocí vojenských theologů nebo pomocí některého zběhšího brahmana přetvořili podstatu jednoho kšatriovského podřadného boha, až do té doby málo

Obr. 20.

známého, zvaného Višnu a vzdělavše mu metafysický trůn, pozdvihli jej stejně vysoko jako byl nebeský správce jejich protivníků. Oltář válečníků, byv umístěn na stejnou úroveň a tváří tvář Brahmovi, byl stejně ctný jako jeho, a válečníci se nemusili podrobovati vrchnosti doktrinářské.

Takovýto výmysl, jistě dlouho rozvažovaný a dobře promyšlený, protože pro svůj vývoj vyžaduje dlouhé a prudké půtky, ohrožoval moc brahmanskou a s ní indskou společností úplným zničením. S jedné strany by tu byl Višnu se svými kšatriji svobodnými a ozbrojenými; s druhé strany by tu byl Brahma s novým bohem nastejno, se svými poklidnými kněžími a s nemohoucími třídami vaisiů a sudrů. Domorodcům by bylo bývalo ponecháno na vůli voliti mezi oběma soustavami, z nichž prvá by jim byla s náboženstvím stejně úplným jako ta druhá přinesla ještě úplné osvobození z kastovní tyranie a k tomu i pro nejposlednějšího muže výhled na to, že ještě za tohoto života, bez jakéhokoli čekání na druhé zrození může dosíci všeho. Druhý režim neměl už, co by pověděl; obhajovati se před davu je situace vždycky nepříznivá; tento druhý systém nemohl svého soupeře viniti z bezbožnosti, protože on uznával stejně celý Pantheon jako on, jen kromě toho jednoho nejvyššího boha jiného; tento druhý systém nemohl ani zaujati postoj obránce práv slabých, jako to činíval dosud, řekli bychom dnes postoj liberála, protože liberalismus byl po boku těch, kteří slibovali všechno těm nejponíženějším a dokonce jim chtěli poskytnout i nejvyšší pořadí, až by se k tomu naskytla příležitost. Nuže tedy, kdyby byli brahmani ztratili věrnost svých černých, jaké vojáky by byli mohli postavit proti ostří mečů královských, oni, kteří sami svou osobu nemohli uplatnit?

Jak se tato nesnáze řešila, nelze dnes už vybadati. To jsou tak staré věci, že se spíše dohadují než postřehují uprostřed zrušených trosek dějin. Nicméně jest patrné, že v obou součtech chyb, kterých obě politické zápasící strany se dopouštěly, přísluší menší číslu brahmanům. Také rozumně se

nezabývali drobnostmi a aby zachránili podstatu, netrvali zatvrzele na malichernostech. Po dlouhých rozpravách vojáci a kněží se dohodli, a soudí-li se podle událostí, byl výsledek dohody asi tento:

Brahma bude sdílet nejvyšší pořadí spolu s Višnu. Po dlouhých letech jiné revoluce (o nichž tu nebudu mluvit, protože nemají přímo etnickou povahu), mu přidružily Šivu a ještě později jakási nauka filosofická, sloučivši tyto tři jedince ve trojici, vybavenou povahou tvořivskou, udržovatelskou a bořitelskou převedla touto oklikou brahmanskou teologii na prvotný pojem jediného boha, zahrnujícího všehomír.

Brahmani se vzdali navždy nejvyššího místa a kšatriové je podrželi jako nezadatelné a nezrušitelné právo rodové.

Tímto ustanovením vláda kast byla udržena ve své přísnosti a jakýkoli prohřešek svedl plod hříchu bez okolků na nečistotu nízkých kast.

Indská společnost, scelená na brahmansky zvolené základně, překonala takto šťastně jednu ze svých nejnebezpečnějších krisí. Nabyta takto mnoho na síle, byla jednolitá a mohla jen jít dále svou cestou: ona také to činila a měla úspěchy. Kolonisovala směrem jižním největší část úrodných území, zatlačila zbojníky do pouští a do bažin, na ledové vrcholky Himalaje, do zákoutí hor Vyndhia. Zabrala Dekan, zmocnila se Ceylonu a zavedla tam svou kulturu se svými koloniemi. Podle všeho se šinula až i ke vzdáleným ostrovům Jávě a Bali; zařídila se na dolních březích Gangu a odvažovala se pronikat i podél nezdravého toku Brahmaputry mezi národy žluté, jež odedávna znala z některých míst na severu, na východě a z ostrovů jižních.

Mezitím co se uskutečňovaly tyto velké práce, tím obtížnější, že území byla rozsáhlejší, vzdálenosti větší, přirozené potíže četnější a těžší než v Egyptě, rozvíjel se i námořský obchod na všechny strany, do Číny, a dopravoval mezi jiným, podle velmi pravděpodobného počtu asi r. 1400 př. K. skvělé plodiny, produkty těžby důlní a dílenské výrobky a přivážel

vše, co Říše Nebes a jiné civilisované státy měly nejlepšího. Indští obchodníci navštěvovali i Babylon. Na pobřeží Yemenu pobývali takřka stále. Také skvělé státy na jejich poloostrově oplývaly samými poklady, nádherou a radostmi, výsledek to vyvinuté civilizace podle opravdu přísných pravidel, jež však vlídná národní povaha po otcovsku mírnila. Aspoň to je tak dojem, kterého nabýváme při četbě velikých epejí historických a náboženských legend, jak nám je předal budhismus.

Civilizace však se neomezovala na tyto skvělé vnější výsledky. Jsou dcerou vědy theologické, čerpala z tohoto pramene myšlenky o velikých věcech a lze o ní říci to, co alchymisté středověcí myslili o velikém díle, jehož nejmenší zásluhou bylo děláním zlata. Se všemi svými zázraky, se všemi svými pracemi, se všemi ruby svých snah, tak dobře snášenými, se všemi vítězstvími tak dobře využitými, indská civilizace považovala vše to, co kladného a viditelného vytvořila, za nejmenší částku sebe sama a v jejich očích její pravá slavná vítězství začínala teprve záhrobím.

To byla velmi významná okolnost brahmanské instituce. Zakládajíc kategorie na rozvržení lidstva, dodávala si síly tím, že každé využila ke zdokonalení člověka a že ho poslala skrze hrůznou soutěsku — jejíž branou je agonie — buď do osudu vyššího, žil-li dobře, nebo ne-li, do stavu, jehož hlubiny mu poskytovaly čas k pokání. A jaká to je moc tohoto duchovního pojetí u věřících, když ještě dnes Ind nejnižších kast, povznášen, skoro pyšný nadějí, že se zrodí znovu, opovrhne svým evropským pánem jenž jej platí, opovrhne muslimanem jenž jej bije, s takovou hořkostí, jak jen kšatria to může činiti.

Smrt a soud posmrtný, to jsou tedy ty dva body života indského; se zřením ke lhostejnosti, se kterou nese Ind svou pozemskou existenci, lze tvrdit, že žije jen proto, aby umřel. Jsou tu podobnosti patrné s oním posmrtným duchem hrobů egyptských, stále neseným k životu budoucímu, tušenému a předem již upravovanému. Srovnání jest snadné, nebo spíše

oba řady myšlenkové se tu křížují pod pravým úhlem a vycházejí ze stejného vrcholu. To opovrhování se živobytím, ta pevná a rozvážená víra v přísliby náboženské dodávají dějinám národním logiky, pevnosti, neodvislosti, povznesenosti, jíž nic se nevyrovná. Nejjasnější bod lidských civilizací je tam, kde ještě život lidský není tak draho ceněn, aby se před něj neumísťovaly jiné péče a zájmy, důležitější pro každého jednotlivce. Od čeho je odvislá takováto dobrá dispozice? Vždy a všude ji uvidíme ve vztahu s větším či menším množstvím arijské krve v žilách národa.

Theologie a metafysická badání byly tedy otočné čepy pro indskou společnost. Odtamtud — nikdy se odtud nevzdalující — pocházely vědy politické a sociální. Brahmanismus nerozlišoval ve dvě zvláštní části svědomí občana a svědomí vyznavče. Pro něj nikdy by nebyla přijatelná čínská a evropská teorie o odluce církve od státu. Bez náboženství není brahmanská společnost myslitelná. Ani jediný úkon soukromého života se bez něj neobešel. Náboženství bylo všecko, pronikalo všecko a velmi mocně oživovalo všecko, protože čandalu samého snižujíc, pozdvihovalo jej zároveň a dávalo i tomuto ubožáku pohnutku k jisté hrdosti a k opovrhování ještě nižšími.

Pod egidou vědy a víry také poesie sutasů našla svoje skvělé napodobitele v posvátných poustevnách. Poustevníci, sestupující s neslýchaných výšin svých rozjímání, ochraňovali profánní básníky, povzbuzovali je a dokonce je i předstihovali. Valmiki, autor Ramayany, byl ctěným asketou. Oba rapsodové, kterým světil, aby se naučili a opakovali jeho verše, byli dva kšatriové Kuso a Lávo, synové samotného Rámy. Královské dvory přijímaly vše duševní zábavy a jedna část brahmanů se věnovala jen obstarávání duševních zábav pro krále. Básně, elegie, deklamovánky všeho druhu bývaly umístěny hned vedle výronů střízlivých věd. Na jevištích nejlepší talenty zpodobovaly dramaty a komediemi mrav současné doby a nejgrandiosnější činy dob minulých. Jisté

veliké jméno Kalidasy zasluhuje, aby zářilo naroveň se skvělými památkami, jimiž se chlubí největší literatury. Vedle tohoto skvělého autora i jiní tvořili znamenitá díla. Lásky k intelektuelním potěšením s jedné strany a lásky k zisku z toho s druhé strany konečně vytvořily v tomto antickém světě povolání literátů tak, jak se u nás vidá od třiceti let, ne sice úplně stejné, co do druhu produkce, ale bez nejmenšího rozdílu, co se ducha tkne. Nicméně, řekl bych skoro, že tyto druhy jakési neodvislosti, svádějící některé duchy, přece jen přispěly k přivedení velké poslední vzpoury, jedné z nejnebezpečnějších, jež kdy potkala brahmanismus. Promluvím o zrodu nauk budhistických a o politickém upotřebení jich.

KAPITOLA III.

Budhismus; jeho porážka.

Indie dnešní.

Dospěli jsme do údobí, které podle počtu cinghalského by se shodovalo asi se 7. stoletím př. Kr. a podle jiných počtů budhistických, upravených pro sever Indie, by sahalo až po r. 543 př. Kr. Od nějaké doby jisté, velmi nebezpečné myšlenky, se vloudily do tohoto oboru indské vědy, která nese jméno filosofie sankyjské. Dva brahmani Patandžali a Kapila učili, že skutky, nařizované Védami, samy o sobě jsou nepotřebné ke zdokonalení tvorů a že úplně libovolný individuální asketismus stačí k tomu, aby se dospělo k vyšším formám života. Podle této nauky by byl býval každý oprávněn bez jakýchkoli nepřívznivých důsledků pro záhrobní život opovrhovati vším, co brahmanismus doporučoval a konati to, co zakazoval.

Takováto nauka mohla zvrátiti celou společnost. Nicméně, protože se nepojímala jinak nežli vědecky a hlásala se jenom ve školách, zůstala pouze diskusní látkou učenců a nebyla přejata do politiky. Ale buď že myšlenky, které ji zrodily, byly

něco víc než pouhý nahodilý objev hloubavého ducha, nebo že praktičtí lidé se o nich dověděli, zkrátka stalo se, že jakýsi mladý princ nejvyššího původu, náležející jedné větvi plemene Slunce, Sakya, syn Sudodhany, krále Kapilavasty, začal sdělovati lidu to, co tato nauka obsahovala liberálního. Začal on hlásati jako Kapila, že knihy Véd jsou bezcenné; dokládal k tomu, že ani liturgickým čítáním, ani sebeodříkáním, ani naukami, ani dodržováním třídních předpisů není možno osvoboditi se z okovů nynějšího života: k tomu že dopomáhá jen zachovávání zákonů morálky, v čemž je ten dokonalejší, kdo méně sebou samým se zabývá a více se zabývá bližním. Za nejvyšší ctnosti, jež mají nesrovnatelně veliký účinek, prohlásil svobodomyšlnost, zdrženlivost, vědění, energii, trpělivost a milosrdenství. Jinak, pokud jde o ostatní, přijímal z theologie a kosmogonie všecko, co brahmanismus věděl, kromě posledního bodu, jež obzvlášť zdůrazňoval, totiž, že může slíbati daleko více než běžný zákon brahmanský. Tvrdil, že může dovésti lidi nejen do lůna Brahmova, z něž po jisté době, jak dosavadní theologie učila, po vypotřebování zásluh bylo nutno odejít a začít znovu pořadí pozemských životů, nýbrž že jej může dovésti až do bytnosti Budhovy samé, kde se najde *nirvana*, to jest úplné a věčné nic. Tak tedy brahmanismus byl složitým pantheismem a budhismus jej komplikoval ještě víc, nechávaje ho pokračovati v cestě až do hlubin negativna.

Jak nyní Sakya propagoval svoje myšlenky a jak je rozšiřoval? Předem se vzdal trůnu; vzal na se šat z hrubého žlutého plátka a z hadrů, jež sám sesbíral po hřbitovech, na smetištích a sešil vlastní rukou; vzal hůl a misku a nadále jedl jen to, co mu dala almužna. Zastavoval se na veřejných náměstích a návších a hlásal svoji mravouku. Byli-li tam jací brahmani, uspořádal s nimi vědeckou půtku o subtilnostech nauk a přítomní poslouchávali po celé hodiny polemiku, jež rozohňovala přesvědčení protivníků. Brzy měl žáky. Mnoho jich shromáždil z kasty vojenské, ještě snad více mezi vaisii,

tehdy velmi mocnými a váženými, protože byli bohatí. I několik brahmanů se k němu přidalo. Jmenovitě v nižším lidu měl mnoho nových přívrženců. Od okamžiku, kdy zamítl předpisy Véd, rozdělování na kasty vůbec pro něj neexistovalo a prohlásil, že nezná jiné vrchnosti nežli ctnost samu.

Jeden z prvních a nejoddanějších žáků, Ananda, jeho bratranec, kšatria z vysokého rodu, vraceje se kteréhosi dne z dlouhé pochůzky po venkově, zmožen únavou a horkem, se přiblížil k jedné studni, kde viděl dívku, která váží vodu. Vyjádřil svou prosbu napít se. Ta se omlouvá, podotýkajíc, že by jej poskvnila, kdyby mu tu službu prokázala, protože je ze kmene matanghi, z kasty čandalů. „Neptám se tě, sestro,“ odpovídá Ananda „ani po tvé kastě, ani po tvém rodu, nýbrž ptám se jen, můžeš-li mi dát vody.“

Vzal džbán a pil a aby dodal zřejmého důrazu svému smýšlení, nějaký čas potom pojal čandalku za manželku. Jaký vliv vykonávali tito novotáři na mysl obecného nízkého lidu, lze si snadno představit. Kázání Sakyova obrátila na víru nekonečné množství lidí a po jeho smrti horliví žáci, jdouce v každém ohledu v jeho šlépějích, rozšířili jeho úspěch i za hranice Indie, kde králové s celým dvorem a celým domem přestupovali k budhismu.

Nicméně brahmanská organizace byla tak mocná, že reformace se neodvážila v praxi projevovati se tak nepřátelskou, ani tak odvážnou, jako v theorii. Popíraly se sice v zásadě a mnohdy i činem náboženské nutnosti kast, ale v politice se nemohl najít prostředek, jak z toho vyjít. Anandovi přátelé sice mohli míti radost, že pojal za ženu nečisté děvče, ale jeho děti přece jen budou nečisté. Jakožto budhisté, mohli se státi dokonalými budhisty a mohli býti váženi ve své sektě; avšak jako občané měli jen ta práva a to postavení, jak jim rodově příslušelo. A tak, přes všechen veliký otřes dogmatický, ohrožená společnost nebyla porušena.

Tato záležitost se protáhla způsobem, který sám o sobě svědčí o neobyčejné síle brahmanské organizace. Dvě stě let

po smrti Sakyi a v království budhistického krále Pyadissiho, úřední výměry vždycky dávaly za pravdu brahmanům proti jejich soupeřům a opravdová válka, válka náboženské nesnášenlivosti a pronásledování, propukla teprve v 5. století po Kr. Tak buddhismus mohl žít asi nejméně 800 let po boku starého pořadatele půdy a dokonce s ním, aniž mnoho sesílil a aniž jej znepokojoval tak, aby sáhl ke zbrani.

Ale to bylo jen proto, že tu byla dobrá vůle. Obracení nižších tříd stále přibývalo. Na volání nauky, jež tvrdíc, že nehledí na nic než na mravní hodnotu lidí, jim říkala: „Už tím samým že mne přijímáte, vás pozdvihují z vašeho ponížení světského,“ byl každý, kdo nemohl obdržeti přirozenou cestou společenské postavení, v pokušení přeběhnouti. Pak mezi brahmany bylo mnoho lidí bez vzdělání, bez rozvahy; mezi kšatrii mnoho lidí, kteří se nedovedli bít; mezi vaisii mnoho mrhačů, litujících svůj majetek a příliš líných nebo k ničemuž, než aby si jej znova vydělali. Všecky tyto náhody vynesly novou sektu a rozšířily ji mezi vysokými třídami a bylo celkem tak snadné jako lichotivé, stkví se neveřejnými ctnostmi, jež nikdo neviděl, vykládati mnoho o morálce a hned býti považováno za svatého a býti sprostěn všeho ostatního.

Kláštery se množily. Mniši a jeptišky plnili tyto útulky, nazývané *vihara* a umělecké předměty, jež stará civilisace vytvořila a zbudovala, přispívaly ke zvelebení nové sekty. Jeskyně v Magatanii, v Bogu na cestě k Udeinu, jeskyně Elefanty jsou chrámy budhistické. Jsou mimořádné, jak co do rozměrů, tak co do nádhery podrobností. Celý brahmanský pantheon, rozmnožený novou mythologií, jež se naroubovala na jeho větve, rozmnožený o všechny budhy, všechny boddhistvasy a ostatní výmysly fantasmie, tím plodnější, čím se nořila více do černých tříd; všecko, co lidská myšlenka, opojená rafinovaností a úplně zbloudilá přílišným přemýšlením, kdy mohla vymyslet výstředního co do tvaru, se utrůnilo v těchto nádherných stáncích. Byl již nejvyšší čas, aby se chopili díla

brahmani, chtěli-li zachrániti svoji společnost. Zápas začal a když srovnáme dobu boje s dobou shovívavosti, vidíme, že byla jedna i druhá stejná. Válka začíná v 5. století a končí ve 14. století.

Pokud lze souditi, musil býti buddhismus podle zásluhy poražen, protože bázlivě ustupoval před důsledky svých zásad. Citlivý hned od počátku, na výtku (asi velmi zaslouženou), že sám si vyvrací svoje požadavky stran mravní dokonalosti, kdyžťe rekrutuje svoje přívržence ze všech lidí zbloudilých a prohřešilých, už se odhodlal připustiti fysické a mravní důvody pro vyloučení. Tím nebyl již náboženstvím universálním a zavíral přístup nejčtetnějším lidem, snad i nejvznešenějším. Kromě toho, poněvadž nemohl napoprvé zničiti kasty, a že prakticky byl nucen je uznati, i když je theoreticky úplně popíral, byl nucen sám ve svém nitru s nimi počítati. Králové kšatrijští, hrdí že jsou stejně kšatrii jako budhisty, a brahmani na víru obrácení, kteří obojí neměli novou věrou co získati, leda budhovu důstojnost a úplné zničení (nirvanu), jistě dřív nebo později, buď oni nebo jejich potomci, při mnoha různých příležitostech cítili tisíc mocných pokušení k rozchodu s davem, jenž se na ně vytahoval, a znovu se ujati svých bývalých čestných míst.

Buddhismus tratil půdu pod nohama na sto různých způsobů; v 11. století zmizel úplně s povrchu Indie. Utekl se do kolonií jako Java, Ceylon, jež asi brahmanská kultura vytvořila, kdež však pro ethnickou nehodnotnost kněží a bojovníků mohla pětka pokračovati nerozhodně dále a ba i skoncovati ve prospěch rozkolníků. Kult nespokojenecký našel ještě útulek na severovýchodě Indie, kdež však jej vidíme, jako v Nepalu, kterak jsa degenerován a bez síly, ustupuje brahmanismu. Skutečně se mu dobře podařilo jen tam, kde se nesetkal s kastami, v Číně, v Annamu, na Tibetě, ve střední Asii. Vyvinul se, kde to šlo pohodlně a na rozdíl od některých povrchních posuzovatelů dlužno připustiti, že nějaké zpytování činnosti mu není příznivé a velmi jasným způsobem ukazuje,

jak málo se zdařilo vykonati pro lidstvo a pro jeho společnosti politické a náboženské té nauce, která se holedbala tím, že je založena jedině na mravnosti a na rozumu.

Brzo ukazuje zkušenost, jak toto nadnášení jest marnivé a duté, jak budhismus, kusá nauka, chce opravovat chybu a chce si dodatečně zjednávat základy. Je příliš pozdě, zplodí jen protismyslnosti. Postupuje obráceně, než jak ve všech opravdových filosofických se vidá, místo, aby morálka vyplývala z onthologie zde onthologie vyplývá z morálky. Odtud ještě více nesmyslů možno-li, nežli v brahmanismu, jenž už jich tolik obsahoval. Odtud ta theologie bez ducha, úplně umělkovaná, odtud ty hlouposti modlicího mlýnku, který, olepen rukopisy modliteb a uvedený do chodu vodní silou, je k tomu, aby vysílal k nebi smysl, skrytý pod písmenami a tím aby oblažoval nejvyšší intelligence. K jakému to zubožení upadá brzy racionalistická teorie, která se spustí všech škol a vydává se do světa, aby vedla národy! Budhismus to ukazuje dokonale a lze říci, že nesmírná množství, jejichž svědomí on řídí, náležejí k nejchátralejším třídám v Číně a v zemích okolních. Takový byl budhismu konec, takový je nynější jeho osud.

Brahmanismus jen těžil z nemohoucnosti svého nepřítele. Měl také úspěch svých schopností a podle okolností sledoval i tentokrát tu politiku, které s úspěchem užíval za doby revolty kšatriů. Uměl odpouštět a poskytovat nezbytné ústupky. Nechtěl znásilňovat nebo deptat svědomí. Vymyslel, jak prostřednictvím přizpůsobivého syncretismu vytvořit budhu Sakya-muni a vtělení Višny. Tímto způsobem tedy dovoľoval těm, kteří se chtěli k němu vrátit, aby ctili svůj obraz božstva a ušetřil je toho, co je pro na víru obrácené duše to nejtěžší, totiž opovržení k tomu, co dříve bylo zbožňováno. Potom, pozvolna jeho pantheon přejal mnoho božstev budhistických s tou jedinou výhradou, že tato božstva zaujímal jen nižší pořadí. Konečně zařizoval to takovým způsobem, že budhismus v Indii je jako by nebyl býval. Monumenty, vyšlé z ruky

této sekty v obecném mínění jsou pokládány za výtvořiny jeho šťastného protivníka. Veřejné mínění je vítězovi neupírá, když jeho odpůrce je mrtev; jeho pozůstalost zbyla brahmanům a návrat duší je takřka úplný. Co říci ještě o moci, o trpělivosti a o schopnosti té školy, jež po bojování téměř dvou tisíc let, ne-li víc, sklídila podobné vítězství? Co mne se týče, nevidím v dějinách nic tak kromobyčejného, jako brahmanismus, a neznám nic, co by tak zahrnovalo cti autoritu lidského ducha.

Čemu se tu máme teď více obdivovati? Je to snad ta houževnatost, se kterou se brahmanismus zachoval v tom předlouhém úseku časovém, úplně sám svůj i ve svých dogmatech i v tom, co jeho politická soustava měla nejobživnějšího, aniž se kdy smírně porovnával v těchto dvou oborech? Neodvažují se rozhodovati o tom. Brahmanismus ukázal za těchto předlouhých pětik podvojnou onu schopnost, totiž umění udržeti minulost přizpůsobováním požadavkům dneška. Zkrátka byl oživován pravým duchem vladařským a odměnou mu bylo blaho a zdraví společnosti, která byla jeho dílem.

Svým slavným vítězstvím byl povinován své jednoduše, kterou budhismus neměl. Výtečné vlastnosti arijské krve byly také v jeho prospěch daleko více než řadám jeho odpůrce, jež vykazovaly daleko menší hodnoty ethnické, záležejíce hlavně z nižších kast, méně bedlivě lpících na zákonitém odlišování, jehož náboženský význam byl u nich popírán. Brahmanismus představoval v Indii pravou a správnou nadvládu bílého principu, byť i značně už ovlivněnou, kdežto budhisté se pokoušeli o revoltu řad spodních. Tato revolta nemohla míti úspěchu, pokud arijský typ přes všechny svoje skvrny zachovával pořád ještě (vlivem svého osamocování) většinu svých zvláštních ctností. Z toho nevyplývá, že by dlouholetý odpor budhistů nebyl měl úspěch: jistě úspěchy měl. Nepochybují, že by návrat četných kmenů kněžské kasty a kšatriů jen prostředně ethnickým předpisům věrných, po ta staletí nebyl značně vyvinul nepřijemné zárodky již existující. Nicméně přiro-

zenost arijská byla dosti silná a je silná ještě dnes, aby udržela svou organizaci uprostřed nejstrašlivějších zkoušek, jež se kdy přes národy přehrnuly.

Od roku 1001 našeho letopočtu přestává býti Indie tou zavřenou zemí pro národy západní, jako bývala. Největší z jejích dobyvatelů, Alexandr, sám sotva z dálky tušil jakési divy u nečistých národů vraťa na západě, jež porobil, nikdy však tento syn Filipův na posvátné území vůbec nevstoupil. Musulmanský kníže míšeného plemene, daleko bělejšího než postupně pomíšené skupiny brahmanů a kšatriů tou dobou byly, Mahmud Gnaznevid v čele vojsk, jež oživoval musulmanský fanatismus, protáhl poloostrov, pále a vraždě, zbořil chrámy, pronásledoval kněze, pobíjel bojovníky, vrhal se na knihy a začal ve velikém měřítku pronásledování, jež ani dnes úplně neskončilo. Je-li nespasné každé civilisaci udržeti se proti vnitřním útokům, jež lidské vášně stále vyvolávají, jak daleko těžší bývá postavení, když je nejen napadena, nýbrž rozchvacována cizinci, kteří ji nikterak nešetří a o nic více neusilují než o její zhubu. Je v dějinách nějaký příklad šťastného a dlouhého odporu proti takovému spiknutí? Známe jen jeden, a to je Indie. Od časů drsného sultana Ghizniho, lze tvrditi, brahmanská společnost nepoznala okamžiku klidu a i při všech těch neustálých útocích si zachovala sílu k vypuzení buddhismu. Po mahomedanských Peršanech přišli Turci, Mongolové, Afghanci, Tataři, Arabové, Habešané, pak znovu Peršané Nadira-šacha, Portugalci, Angličané, Francouzi. Na severu, na západě, na jihu se otevřely cesty neustálých vpádů, nesouvislé mraky přikrývaly provincie. Mocí šavle přinuceny celé národy, aby se odklonily od svého národního náboženství. Kašmírci přešli k moslemánskému; Syndhiové také, a ještě jiné skupiny na Malabaru a na pobřeží Coromandel. Všude Mahomedovi apoštolové plýtvali a ne bez úspěchu, obávanými kázáními. Brahmanismus ani na okamžik se nevzdal boje a ví se naopak, že na východě, v severních horách, jmenovitě od dobytí Nepálu od Gorků v 15. století, ještě dále se stará o nové stoupen-

ce a že má v tom úspěch. Přílivem poloarijské krve do Pendžabu, povstalo nové náboženství rovnosti (Nanek). Brahmanismus si tuto ztrátu vynahradil tím, že čím dále tím více rozleptává musulmanskou víru, s níž sdílí obydlí.

Podkopáván od sta let vlivem evropským, odolává až po dnes s nezvratitelnou důvěrou a nemyslím, že by se našel někdo, kdo prožil léta v Indii, by chtěl věřiti, že tato země mohla býti nějak přetvořena a civilisována po našem evropském způsobu. Mnoho pozorovatelů, kteří mají s Indií zkušenosti a co nejlépe ji poznali, tvrdí, že nic takového se nedá čekat.

Nicméně brahmanismus jest v úplném úpadku; jeho velcí lidé zmizeli; absurdní nebo krvežíznivé pověry, hloupůstky theologické, pochodící od černé části jeho kultu, nabyly vrchu děsivým způsobem nad tím, co antická filosofie podávala vznešeného a tak ušlechtilé zaníceného. Negerský a žlutý typ vybrázdily svoji dráhu v jejích nejznamenitějších národech a na mnohých místech je nespasné rozlišiti brahmany od různých jednotlivců, náležejících nízkým kastám. Ale v nižším případě nebude moci zvrácená přirozenost tohoto degenerovaného plemene zvítěziti nad vyšší silou bílých národů, příšlých ze západu Evropy.

Kdyby však došlo k tomu, že by různými vlivy, nesouvisejícími s domácí politikou indskou, anglické panství v těchto širých končinách zašlo, a že by se měly národy, samy sobě odevzdány, znovu ustaviti, pak po kratší nebo delší době přece jen by měl převahu brahmanismus, jediný to sociální řád v této zemi, mající ještě jakousi solidnost a řídící se jistými neotřesitelnými naukami.

V prvé chvíli, poněvadž hmotná síla je sídlem spíše u Rohillů na západě než u Sykhů na severu, připadla by na tyto kmeny čest dosaditi panovníky. Nicméně civilisace musulmanská je příliš sešlá, příliš splynulá s nejzblábnějšími typy lidu, než aby byla schopna nějakého delšího úspěchu. Některé národy tohoto vyznání si snad nezasluhují tohoto tvrdého úsud-

ku; ale záleží tu na většině. Brahmanismus je trpělivý ve svých zápasech. Ranami, jež by snesl nezahynuv, by se otupily vylámané břity nepřátelských šavlí a z prachu nejprve pozdvižen u Maratů a Radžapatů, brzy by se domohl panování v největší části zemí, v nichž od staletí ho pozbyl. Ostatně není nepružný pro přetváření a když už přivolil definitivním dojednáním přijati do pořadí prvých dvou kast bojovné, nově na víru obrácené příslušníky arianisovaných plemen severských, a neklidnou a příčinlivou třídu mesticů anglo-indských, nevedl-li by on do rovnováhy ve svém lůně i dlouhý příliv typů nižších, a nemohl by se obroditi tak na jakousi střední mocnost? Něco takového by mohlo nastati. Nicméně, to přiznávám, ethnický nepořádek by z toho byl ještě větší a majestátní jednota praprvotné civilizace by se neobnovila.

To jsem tu uvedl trochu přísné použití principů a zkušeností. Opustíme-li tyto předpoklady, necháme-li budoucnost stranou a omezíme-li se na souhrn, který se stanoviska plemen lze vytěžit z dějin Indie, hle, skutečnosti úplně nepopíratelné, jež z toho vyplývají:

Rodinu arijskou dlužno považovati za nejušlechtilejší, nejinteligentnější, nejenergičtější z bílého pokolení lidského. V Egyptě, kde jsme se s ní shledali napřed, v zemi indské, kde právě jsme se jí zabývali, jsme na ní shledali vysoké schopnosti filosofické, veliký smysl pro mravnost, vlídnost v jejích zřízeních, energii pro jejich udržování; celkem význačnou povýšenost nad domorodci, ať už je to v údolí Nilu nebo na březích Gangu, Indu, Brahmaputry.

Nicméně v Egyptě nám bylo možno pozorovati toto pleme- no teprve tehdy, když bylo — a to už od pradávna — valně zmoženo a ochromeno velkými příměsy krve černé, a když postupem doby toto přiměšování zvětšujíc se, nakonec vypo- třebovalo tu energii, která Egyptu dala život. V Indii tomu tak nebylo. Proud arijský, hrnoucí se údolím Kašmířským na poloostrov před Gangem, byl jeden z nejpozoruhodnějších proudů. I když odchodem Zoroastrovců byl oslaben, zůstal vždy

ještě mocný, a vládní způsob kastovníký i přes všechn jeho pozvolný rozklad, přes všechna opětovná bloudění, byl tou rozhodující příčinou, která zachovala oběma vysokým kastám indské společnosti ctnosti a výhody autority. Pak, když přínosy protizákonné cizí krve clo cev brahmanů a kšatriů vlivem revolucí nastaly, přece jen nebyly všechny škodlivé tou měrou, přece jen všechny nezpůsobily ty špatné důsledky. To, co pochodí z arijských nebo poloarijských kmenů severních, to vzpružilo sílu starého živlu bílého a zjistili jsme, že vpád Pandavanů způsobil veliký průlom v Aryavartě. Nicméně vliv tohoto vpádu nebyl enervující, nýbrž desorganisující. A pak, po celé hranici na vrcholcích tohoto horského hřebene neustále se objevovaly bílé národy a sestupující až k Indu, v různých údobích rovněž přinášely nějakou tu vzpomínku na hodnotu bílého druhu.

Pokud jde o škodlivá míšení, tu indská společnost netrpěla tak zpřibuzněním se žlutými, s nimiž se pomísila, jako spíše trpěla od černých a třebaže z míšení se žlutými nevezšlo potomstvo tak statné jako z ní samé, přece jen měla z toho rody, které nejsou úplně bezcenné a jež mísíce jistě čínské myšlenky s kulturou indskou, od níž přijaly základní principy, skýtají v případě potřeby jistou pomoc brahmanské civilizaci. Tak tomu je s Mahraty a s Birmany.

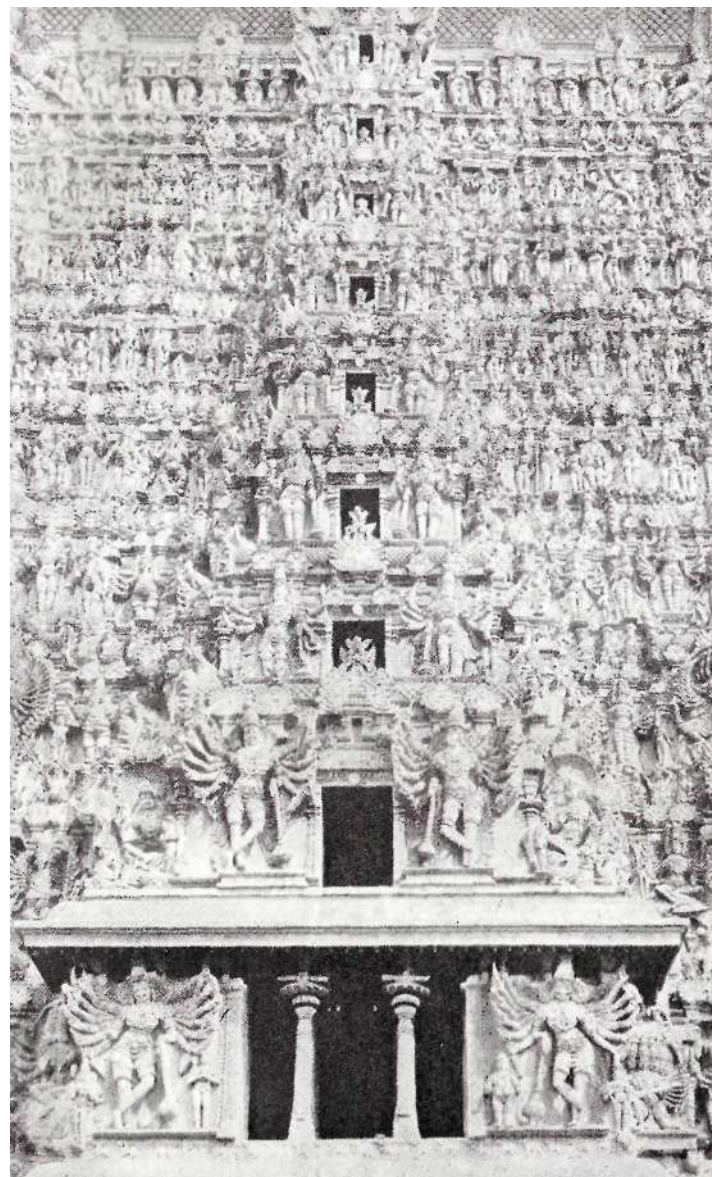
V celku síla Indie proti vpádům cizím, ta síla, která ustupujíc, přece jen trvá dál, zůstává omezena na severozápad, sever a západ, to jest, zůstává v národech původu arijského více nebo méně čistých, v Sindech, Rohillech, v Radžaputech, v Gorkách, v Nepalsku; pak přijdou Mahrati, a na konec Birmani, o nichž jsem se zmínil. V tomto záložním poli svrchovanost přísluší nepopíratelně potomstvu nejarijskému na severu a severozápadě. A jakou to zvláštní ethnickou setrvalostí, a jakou uvědomělostí se vyznamenává tato rodina, spojená s Arijci. Zvláštní známku toho bych shledával v té okolnosti, že její podivné a kromobyčejné náboženství se rozšířilo u některých nuzných národů, bydlících v severských

útesech. Tam kmeny, zůstavše věrny dávné historii, jsou obklíčeny se všech stran žluťochy, kteří ovládající nížinná údolí, je zatlačili na sněžné výšiny a do alpských roklin, a tyto národy, naši to poslední a nešťastní příbuzní, zbožňují především starého hrdinu, nazývaného Bim-Sem. Tento bůh, syn Panduův, jest zosobněním bílého plemene v posledním velkém stěhování na tomto konci světa.

Zbývá ještě jih Indie, ta část, co se prostírá ke Kalkutě, podél Gangu, širé provincie střední a Dekan. V těchto oblastech kmeny divokých černochů jsou četné, lesy nesmírné a neproniknutelné a dialekty, vzniklémi ze sanskritu, se tu skoro vůbec nemluví. To, čím mluví zde národy, je změř jazyků (tamulština, malabarština) zušlechtěná tím, co bylo přejato z posvátného nářečí. Nekonečná strakatina pletí děsí napřed Evropana, jenž ve vnějším zjevu lidí nemůže objeviti vůbec žádnou stopu nějaké jednoty, ani u těch nejvyšších kast. Toto jsou právě ty krajiny, kde míšení s domorodci je nejpokročilejší. Tyto národy nelze také v žádném směru chváliti. Jako by byly mrtvy ty jejich davy, bez energie, bez statečnosti, ještě bídňěji pověřivé než jinde, a jistě se jim nekřivdí, tvrdí-li se, že nejsou ani na okamžik schopni tito lidé nějakého vznětu a nějaké touhy po samostatnosti. Bývali vždycky jen poddanými a nevolníky a brahmanismu nikdy ničím nepřispěli, protože dávka černé krve v nitru těchto spoust lidí přesahuje daleko to, co se vidí na severu, odkudž arijské kmeny ani po moři ani po souši sem nevysílaly silnější a postačitelné kolonie.

Nicméně tyto jižní kraje Indie mají přece jen dnes nový ethnický prvek velké ceny, o němž jsem se již zmínil. Jsou to mestici, zrození z otců evropských a matek domorodých a křížení znovu s Evropany a domorodci. Tato třída, den ze dne se množící, vykazuje tak zvláštní vlastnosti, tak živou inteligenci, že to vzbudilo již i pozornost učenců a politiků a již se z toho předvídá budoucí revoluce Indie.

A opravdu to zasluhuje pozornosti. Jejich matky zde ne-

Obr. 21.

jsou nikterak pěkné: jen ty nejnižší třídy tu dodávají osoby pro potěšení dobytých. Jestli z podobných žen některé patří méně opovržené třídě, pak jsou to musulmanky a tato okolnost nezaručuje nikterak lepší krev. Nicméně, poněvadž původ těchto Indů není úplně černošský a poněvadž zdejší plemeno kdysi bylo již pozdviženo přínosem žilvy bílého, byť i slabého, bylo to přece jen prospěšno pro zdejší lid a vždy dlužno činiti veliký rozdíl mezi zrozcem z bengalské ženy nízké kasty a zrozcem z ženy jolofské nebo bambarské.

Se strany otcovské může býti velmi značný rozdíl ohledně prvku bělošského, jenž přechází do dítěte. Podle toho, je-li ten muž Angličan, Ir, Francouz, Španěl nebo Ital, jsou tu značné rozdílnosti. Ježto nejčastěji krev anglická převládá, a ježto anglická krev, jako krev germánských národů v Evropě, zachovala nejvíce přibuznosti s podstatou arijsví, mestici takto povstali jsou obyčejně pěkní nebo inteligentní. Jsem za jedno s názorem, příkládajícím veliký význam vývoji této nové populace pro budoucnost Indie a třebaže se mi nechce pomysli, že by kdy byl takový mestic schopn popadnouti za límec svého pána a vrhnouti se na zářícího genia Evropy, přece jen neshledávám nemožným, že by po nynějších vladařích tyto mestice Indie přece jen jednou viděla u vlády. Ve skutečnosti tato složitá spousta lidu je vystavena téměř nebezpečím, kterým podlehly skoro všechny národy musulmanské, totiž nepřetržitému míšení a křížení, jež z toho vyplývá. Jediný brahmanismus vládne tajemstvím, jak čeliti rostoucímu řádění této metly.

Když jsem byl takto roztřídil skupiny Indů a označil ohniska, odkudž jednou při příležitosti vyletí živá jiskra, třebaže osláblá, znovu se vracím k mimořádně dlouhému životu civilisace, která plnila své úkoly již před heroickou dobou Řecka a která, nehledě na pozměny, vyvolané kolísáním ethnickým, zachovala až po dnešní dny stejné zásady, putovala vždy stejnou cestou, protože plemeno ji řídící zůstalo postačitelně hutné. Tato podivuhodná kolosální postava genia, síly a krásy,

skýtala od dob Herodota západnímu světu obraz jednoho z těch kněžstev, která, třebaže zahalena tlustým rouchem a zazávojována, přes to přece jen úplně přesvědčila všechny diváky o své kráse. Toto kněžstvo samo nebylo nikdy nikým viděno, byly viditelné jen veliké záhyby roucha; ba ani nepřekročil nikdo pásmo, obývané národy, k nimž se toto kněžstvo nehlásilo. Později výboje muslimanské, napolo v Evropě známé, a jejich objevy, jejichž výsledky docházely znetvořené, doplnily postupně obdiv pro tyto tajuplné země, ač i tak znalost jich zůstala velmi nedokonalá.

Ale asi od dvaceti let, co filologie, filosofie, statistika započaly s inventurou indské povahy a společnosti, aniž byla valná naděje, že kdy bude zpracována — tak tato látka jest bohatá a hojná — přihodilo se něco opačného, než jsme na to zvyklí: totiž, čím méně nějaká věc je známa, tím více se jí obdivujeme; zde tomu je naopak a čím více ji poznáváme, tím více se obdivujeme. Zvyklí na krátkodobé trvání našich civilizací, opakovali jsme neoblomně a zatvrzele slova žalmisty o pomíjivosti věcí pozemských a když nesmírná opona, která zastírala činy asiatské minulosti byla ponazdvižena, a když Čína a Indie se jasně našim zrakům objevily se svými neochvějnými zřízeními, nevěděli jsme co si počítí s tímto objevem, tak pokořujícím pro naši moudrost a naši sílu.

Jaká to hanba pro soustavy, které se chlubívaly, že jsou bez soupeřů a ještě stále se tak holedbají! Jaké to ponaučení pro myšlenku řeckou, pro římskou a pro naši, podívati se na takovou zemi, osm set let hubenou loupežemi a ubíjením, bédami, ochuzováním, zemi, jež čítá více jak 140 milionů obyvatel a pravděpodobně před svými neštěstími jich mívala ještě více; podívati se na zemi, která vždycky lnula neomezeně s oddaným přesvědčením k myšlenkám náboženským, sociálním a politickým, od nichž má život a jež jí v jejím ponížení a pokoření zachovávají nesmazatelný charakter národnostní! Jaká to ponaučení, pravím, pro státy západu, odsouzené nestálostí svých náboženských věr měniti neustále směr a formu,

jsouce v tom podobny pohyblivým dunám váteho písku u severního moře.

Nicméně bylo by nesprávně haněti příliš jedny a chváliti druhé. Dlouhý život Indie jest pouhým dobrodiním přirozeného zákona, kterého jen zřídka bývá možno využití. S panujícím plemenem vždy stejným tato země mívala vždy zásady, věčně sobě navzájem podobné, kdežto všude jinde skupiny bezuzdně a nevybíravě se mísíce a trouce, rychle se střídající po sobě, nebyly s to udržeti při životě svoje instituce, protože samy mizely před nástupci, hlásajícími nové nápady.

Ale řekl jsem to: Indie nebyla jediná země, kde se skutečně zjev, jemuž se obdivují: dlužno uvéstí ještě Čínu. Vyšetřujme, zda tytéž příčiny tam vyvolaly stejné účiny. Tato studie se naváže na tu, která končí tím spíše, že mezi Nebeskou Říší a zemí Indů se rozprostírají širé oblasti, jako je Tibet, kde smíšená zřízení nesou povahu obou společností, z nichž vyšly. Ale než se přesvědčíme, zda tato podvojnost je opravdu výsledkem dvojího principu ethnického, je nezbytně nutno znáti zdroj sociální kultury v Číně a ujasniti si, které pořadí přísluší této končině mezi civilisovanými národy světa.

KAPITOLA IV.

Plemeno žluté.

Tou měrou, jak indské kmény postoupily k východu, a když přešly kolem hor vyndhijských a přestoupily Ganges i Brahmaputra, snažíce se vniknouti do země Birmanů, přicházely do styku s odrůdami lidí, jež jsme zatím na západě nepoznali. Tyto odrůdy, neméně četné co do fysických a mravních odstínů než různé druhy negerské, jsou nám novým důvodem k tomu, abychom připustili obdobně, že bílé plemeno mělo tak jako ostatní dvě cosi zvláštního pro sebe, a že nejen tu byly nerovnosti mezi bílým plemenem a černým a mezi bílým a žlu-

tým, nýbrž i že v jeho vlastním lůně tž zákon působil a že podobná rozdílnost vyznačovala kmeny a rozřaďovala je na různá patra společenská.

Jakmile vyjdeme z Bengálska jdouce na sever, naskýtá se nám nová rodina, velmi pestrá co do tvarů, co do výrazu tváře a co do barvy pleti, velmi zvláštní co do vlastností ducha, a ježto patrná příbuznost pojí k tomuto přednímu voji velečetné národy jeho pečeti značené, nutno nám přijati pro takovýto celek jedno jediné jméno přes rozdílnosti, podle nichž je členěno.

Jsou tu před námi národové žlutí, třetí to základní člen lidstva na světě.

Celá řše Číny, celá Sibiř, celá Evropa s výjimkou snad nejjižnějších výběžků, to jsou širá území, jichž majetníkem bývala žlutá skupina jakmile bílí vystěhovalci vykročili do krajin, ležících směrem západním, severním a východním od ledních plání střední Asie.

Toto plemeno jest povšechně malé postavy, někteří dokonce nepřesahují drobnou postavu trpaslíků. Struktura údů, síla svalová ani zdaleka nedostihují toho, co se vidí u bělochů. Tělesné tvary jsou složité, zavalité, nevzhledné, bez půvabu, někdy s čímsi groteskním a dokonce ohyzdným. Ve výrazu tváře příroda šetřila kresbou a rysy: nos, ústa, malá očka jsou hozena do ploché široké tváře a zdá se jako by bylo to vše jen načrtnuto s jakousi nedbalostí a jakýmsi úsměškem, jako by to bylo jen v nedokonalém zárodku. Patrně Stvořitel tu nechtěl dělat nic než náčrt. Vlasy u většiny těchto národů jsou řídké. Nicméně u některých (a jako by jakousi reakcí) je vidíme nesmírně hojné a u jiných z nich dokonce sestupují až na hřbet; u všech jsou černé, hrubé, rovné a neohebné jako žíně. Hle, toť fyzický zjev plemene žlutého.

Pokud jde o duševní vlastnosti, jsou neméně zvláštní, a tvoří tak výrazný protiklad ke schopnostem plemene černého, že můžeme žlutému plemenu směle dáti název plemene mužského, vřadili-li jsme plémě černé mezi plemena ženská. Na-

prostý nedostatek představivé schopnosti, jedině sklon k ukájení přirozených potřeb, mnoho houževnatosti a následek toho nejvšednější nebo směšné myšlenky, jakési náběhy k osobní volnosti, jež se u většiny kmenů projevují sklonem k životu kočovnému, u lidí civilisovanějších zálibou v životě domácím; skoro žádná čínorodost, velmi málo zvědavosti, ani žádné vášnivé žádostivosti po zdobách těla, tak příznačné pro negry: hle, toť hlavní rysy, jež mají všechny větve mongolského rodu, všechny vůbec, ve stupních rozdílných. Odtud ta jejich hrdost, založená na hlubokém přesvědčení, odtud ta jejich charakteristická prostřednost, která ničím se nedá pohnouti, leda hmotným prospěchem a jež zná odedávna jak se ho domoci. Všecko, co se děje mimo tento jejich okruh, se jim zdá nesignifické, hloupé a mají pro to jen útrpný úsměv. Žlutí národové se cítí sami sebou daleko spokojenější nežli národy černošské, jejichž hrubá fantazie, stále plápolající, sní o všem jiném než o dnešku a o skutečnostech.

Dlužno však přiznati, že tento povšechný sklon ke věcem prostým a skutečným a ta upřenost duševního pohledu, důsledek to imaginární nečinnosti, dávají žlutým národům pro obhroublé sdružování více vloh než jak se vyskytují u negrů. Nejtupější duchové, nemající po celá staletí nic než jedinou myšlenku, z níž se nedají ničím vytrhnouti, totiž jak se uživit, jak se šatit a kde bydlet, konečně přece jen tím docílí něčeho dokonalejšího nežli ti neméně hloupí lidé, kteří jsou k tomu ještě neustále trmáceni přemýšlením, jež se jim vtírá z jejich fantazie. Také proto žlutí národové dospěli v některých řemeslech ke značné schopnosti a tak s podivem vidíme, že již v prastaré dávnověkosti po sobě zanechali v některých krajínách nepopíratelné známky dosti velikých prací hornických. To jest, abychom tak řekli, stará národní dovednost žlutého plemene. Trpaslíci jsou kováři, zlatníci, a z toho, že mívají takové vědomosti a že je dovedli zachovati až na naše dny, dlužno usuzovati, že za všech dob Finové bývali schopni účastniti se aspoň pasivně jistých druhů civilisací.

Odkud přišli ti národové? Z veliké pevniny americké. To je odpověď jak fyziologie, tak lingvistiky; to také nutno usuzovati z toho zjištění, že od nejstarších dob, ještě před tím co jmenujeme šerým pravěkem, veliké spousty žlutých národů se nakupily na dálném severu v Sibiři a odtamtud rozšiřovaly svoje tábory a vysílaly svoje hordy až k samému světu západnímu, zanechávající o svých prvých předcích nemnoho příznivé zkazky.

Tvrdili, že pocházeli z opic a velmi jim to lichotilo. A tudy není nic překvapujícího, když indská epopěj, mající líčiti domorodé pomocníky hrdinného manžela Sity v ceylonském tažení, nám prostě sděluje, že ti pomocní bojovníci byly voje opic. Snad Rama, chtěje bojovati proti černým národům jižního Dekanu, pozval si skutečně na pomoc některé žluté kmeny, tábořící na jižních svazích Himalaje, jež epos uvádí jako opice.

Ať je tomu jakkoli, tyto národy byly velmi četné a několik jasných dedukcí o věcech již známých to dosvědčí.

Není třeba dokazovati, že národy bílého plemene bývaly vždy národy usedlými a nikdy svoje domovy neopouštěly, leda z donucení; to je dokázáno. Nuže, nejstarším známým sídlištěm bílých byla střední Asie a vytáhli-li tam odtud, jistě byli vypuzeni. Chápu i připouštím, že některé jednotlivé osamocené větve možno považovati za oběti vlastních sourodáků a příbuzných, kteří je porazili a znásilnili. Připustím to pro kmeny hellenské a pro Zoroastriany; ale nepřipustil bych to pro kmeny bílé. Nevypudí se přece samo ze svého domova plemeno celé, a jmenovitě by proti tomu názoru bylo to, že je vidíme stěhovati se hromadně, skoro najednou, před r. 5000 př. Kr. V této době nebo v dobách velmi jí blízkých odcházejí ze svých domovů rovněž Chamité, Semité, Ariji, Keltové a Slované. Bílé plemeno prchá ze všech koutů, odchází odevšad; a jistě je těžko viděti v takovém spuštní, kdy konečně nechává své rodné pláně v rukách žlutých, co jiného nežli výsledek

velmi silného tlaku, jež tito divoši na prvotní svazek bělochů vyvozovali.

S druhé strany fysická a mravní inferiorita dobyvatelských davů je tak jasná a zjištěná, že pro jejich vpád a pro jejich konečné vítězství, jež svědčí o jejich síle, nemožno najíti jiného odůvodnění, nežli veliký počet jedinců, shluklých v těchto tlupách. Je od té doby nepochybné, že Sibiř byla přeplněna pronárody finskými a to také dokáží vývody, jež tentokrát už náležejí dějinám. Poznámávám prozatím, jda dále za jasným paprskem, jež vrhá srovnávání poměrné moci těchto plemen na události těchto temných dob, že když se připustí vítězství žlutých národů nad bílými a rozptýlení bílých, nutno souhlasiti s jednou z těchto dvou alternativ:

Buď se území bílých národů prostíralo velmi k severu a málo k východu, dosahující k severu středního Uralu a směrem východním nepřesahující Kuen-lin, což by mělo za následek jistý vývoj směrem ke stepům severozápadním.

Nebo spíše tyto národy, shromážděné na hřebenech pohoří Muztah, na přilehlých náhorních rovinách a ve třech Tibetech se tu vyskytovaly jen v malém počtu, odpovídajícím neveliké osídlené ploše a jejím skrovným (skoro žádným) prostředkům obživy.

Napřed vyložím, kterak jest mi načrtnouti příslušný územní obrys sídel žlutého plemene; pak vyložím, z jakých důvodů dlužno odmítnouti druhou alternativu a přidržeti se bezpečně prvé alternativy.

Řekl jsem, že původně drželo žluté plemeno Čínu, a že mimo to černý typ s vysedlými líčnicemi kostmi a vlnatými vlasy, druh to pelagijský, sahal až ke Kuen-linu s jedné strany a s druhé strany až k Formose, k Japanu a i za něj. Ještě i dnes takovýto lid obývá v těchto zapadlých zemích.

Viděti negra usazeného v nitru Asie nám bylo již velikým důkazem pro jakési původní spojení Chamitů a Semitů s tímto nižším druhem bytostí; řekl jsem původní spojení, protože

toto spojení bylo uskutečněno patrně před sestupem vetřelců do Mesopotamie na Eufratu a Tigridu.

Nyní, přenesše se z rovin Babylonie do plání Číny, najdeme tu jakési odstupňované smíšení černého a žlutého druhu v mesticích, kteří bydlí v Yun -nanu a jež Marko Polo nazývá Zerdendam. Jdouce dále, setkáme se ještě s onou druhou rodinou neméně poznačenou karaktery spojení, která pokrývá čínskou provincii Fo-kien a konečně padneme mezi nesčetné odstíny těch skupin, jež sídlí v jižních provinciích Nebeské Říše, v Indii za Gangem, v archipelagu Indického moře, od Madagaskaru až k Polynesii a od Polynesie až k západním břehům Ameriky, dosahující až k ostrovům Waihu („velikonočním“).

Takto černé plémě zabralo celý jih starého světa a i silně zaplnilo sever, kdežto plemeno žluté, stýkajíc se s ním na východě Asie, velmi úrodně se s ním snoubilo a ratolesti těchto manželství zaujímají celou tu spoustu ostrovů, směřujících v řadě k Australii. Uváží-li se, že střediskem a ohniskem tmavé větve je Afrika a tam odtud že vyšel hlavní záplavní proud, kromě toho, že žluté plémě mezitím co jeho mestic zabírali ostrovy, se rozšiřovalo na sever a na východ Asie a po celé Evropě, dospěje se k závěru, že rodina bílá, aby nezmezla a neztratila se mezi odrůdami nižšími, musila se mohutností svého ducha a svou srdatostí opřít ještě o náležitý počet, byť i ne takový jako měli protivníci.

Ani se nemůžeme pokusit o výčet chamitských a semitských spoust, které sestupovaly arménskými přechody do jižních a západních oblastí. Ale pozorujme aspoň nesmírný počet míšení, jež s plemenem černým z toho povstala, na jihu až přes pláň Etiopie a na severu po celém pobřeží Afriky, přes Atlas, směrem k Senegal; podívejme se ve Španělsku, v jižní Itálii, na ostrovech Řecka na ty křížence z nich vzešlé a uvidíme, že se bílý druh lidí neomezoval jenom na několik kmenů. Musíme tomu přisvědčiti tím spíše, že ke množstvím, jež jsem právě uvedl, dlužno přidati ještě arijské národy všech

jižních větví, a Kelty, Slovany, Sarmaty a jiné národy bez slávy sice, ale ne bez vlivu, které mezi žlutými zůstaly.

Plemeno bílé bylo tedy také velmi plodné, a poněvadž oba druhy, černý a finský, mu nedovolovaly překročiti Muztah a Altaj na východě, Urál na západě, stísněno v takových hranicích, bílé plémě se šířilo na sever až ke střednímu toku Amuru, k Bajkalu a k Obu.

Důsledky tohoto zeměpisného rozčlenění jsou veliké a hned jich použijeme.

Vytknul jsem praktické schopnosti žlutého plemene. Nicméně i když mu přiznávám vyšší vlohy pro nižší úkony vzdělané společnosti než přináležejí černým, přece jsem mu odepřel čestnější místo na žebříku civilisace, a to proto, že jeho inteligence, byť i na jiný způsob omezená, jest přece jen omezena neméně než negerská a proto, že jeho touha po užitečném jest příliš nenáročná.

Z přisnosti tohoto úsudku dlužno však něco sleviti, nejde-li ani o typ žlutý ani o typ tmavý, ale o mestice z těchto dvou rodin, když totiž jde o Malajce. Když vezmeme skutečně Mongola, pak obyvatele Tonga-Tabu a negra pelagijského nebo hottentotského, tu obyvatel Tonga-Tabu, třebaže nevzdělaný, bude se jeviti určitě jako typ vyšší.

Zdá se, že nedostatky a vady těchto dvou plemen se vyvíjely vzájemně a umírnily ve společném produktu a že když představitost ducha pozdvihovala a při tom mírnila zdravý smysl pro skutečnost imaginací, že tím vznikla větší schopnost srovnávací, chápací a usuzovací. Také po stránce tělesné se typ prospěšně zlepšil. Vlasy Malajce jsou tvrdé a rezné skutečně; náchylné ke kudrnacení, přece jen se nekudrnatí; nos je lépe utvářen než u Kalmyků. U některých ostrovanů na Tahiti na př. se podobá skorem rovnému nosu plemene bílého. Oko už nebývá vždy otevřeno do vnějšího koutka. To, že lícní kosti pořád ještě vystupují, pochází z toho, že je to společný znak obou rodičovských plemen. Ostatně Malajci bývají mezi sebou velerozdílní. Podle toho, zda krev žlutá či

černá převládá v utváření kmene, podle toho vypadají tělesné i duševní vlastnosti. Pozdější svazky velmi rozmnožily tuto mimořádnou měnlivost typu. Celkem dva znaky jasně rozlišené zůstávají všem těmto rodinám jako dar do vínku z jejich podvojného původu: inteligentnější nežli negr a než žluťoch, zachovávají od jednoho nezkrotnou divokost a od druhého necitelnou ledovost.

Dokončil jsem, co bylo uvést o národech, jež se vyskytují na jevišti dějin ve východní Asii; bude nyní vhodno přejíti k výzkumu jejich civilisace. Její nejvyšší stupeň nacházíme v Číně. Tam jest zároveň východisko jejich kultury i její neoriginálnější výraz. Tam se tedy obraťme.

KAPITOLA V.

Číňané.

Jsem v rozporu hned předem s jakousi myšlenkou obecně rozšířenou. Civilisace čínská je považována za nejstarší civilizaci světa a já vidím, že přichází teprve po svítání brahmanismu a po založení prvních států chamitských, semitských a státu egyptského. Hle, moje důvody: Je samo sebou, že už se nehovoří o chronologických a historických údajích Tao-see. Pro tyto odborníky doba 300.000 let docela nic neznamená. Poněvadž tyto poněkud dlouhé úseky času jsou prostředím, v němž působí panovníci s dračí hlavou a s tělem pokrouceným na způsob obludného hada, bude lepší badání o těchto věcech odstoupiti filosofii, která na tom snad něco napaběrkuje, ale my to pečlivě vytřídíme stranou ze studia věcí skutečných.

Nejrozumnějším datem, na němž staví učenci Nebeské Říše při posuzování svých starověkých dějů, je panování Tsin-či-hoang-ti, jenž, aby zatrhнул feudální spiknutí a zachránil věc jednotářskou, jíž byl zastáncem, a aby udusil staré myšlenky, dal spáliti většinu knih a jen dovolil, aby byly zachráněny

letopisy rodu Tsin, z něž sám pocházel. To se událo r. 207 př. Kr.

Od té doby všechny události jsou dobře podrobné po způsobu čínském. Mně při tom chybí v těch těžkých soupisech přece jen trochu evropské kritičnosti, jako jednomu misionáři je pročítajícímu. Ale ať tomu je jakkoli, je to jakž takž sečleněno. Chceme-li však sestoupiti hlouběji, nejde to. Pokud zůstáváme poblíže panovníka Tsin-či-hoang-ti, záře ubývá pomalu. Tak možno dospěti krok za krokem až do doby císaře Yaô. Ten kníže panoval 101 let a jeho nastoupení má vročení 2357 př. Kr. Za touto dobou údaje časové, jež až po ni jsou dohadem, se stávají úplně nejistými. Učenci tvrdili, že toto nemilé přerušení kroniky, jejíž materiál listinný šel podle nich prý až po stvoření světa, je jen důsledek toho pověstného pálení knih, oplakávaného z otce na syna, jež se stalo oblíbeným nadouváním skutečnosti, jež čínská rhetorika mívá vždy na krajíčku. Ale podle mého názoru tato nehoda nepostačuje na vysvětlenou nepořádku prvních letopisů. Všechny národy světa mívaly svoje spálené knihy, všechny ztratily soustavný řetěz svých královských rodokmenů pokud v nich byly zaznamenány, a přece při tom všechny tyto národy zachovaly tak dalece dostatek trosek ze své historie, aby pod oživujícím dechem kritiky se minulost vzkřísila, povstala, a odhalujíc se pozvolna, nám ukázala fysiognomii jistě starou a rozdílnou od dob, o nichž máme zprávy. U Číňanů nic takového. Jakmile určité doby končí, soumraku tu není, uplynul kamsi, a hned se přijde ne k dobám mythologickým jako všude jinde, ale ke chronologiím, s nimiž se nelze spřáteliti, k absurdnostem nejmělejšího druhu, u nichž to, že nic životného neobsahují je ještě tou nejmenší chybou.

A pak, vedle této naduté nicotnosti dějin psaných nejsou naprosto žádné významné památky stavební. To tak patří ke charakteristice čínské civilisace. Vzdělanci jsou velcí milovníci starožitností a starožitnosti tu nejsou; nejstarší nejdou za 8. století po Kr. Neposkytují tudíž v této typicky ustálené zemi

výtvarné památky, sochy, vázy, nástroje a nářadí nic, co by se mohlo porovnávat do starožitnosti s tím, čím se může náš Západ, tak utmáčený, trápený, pohnutý, pustošený a přetvářený pochlubiti v hrdé hojnosti. Čína materiálně nezachovala nic, co by nám podávalo — i jen zdaleka — zprávy o těch dávných dobách, z nichž někteří učenci už s radostí viděli, jak se vynořuje historie, vysmívající se možžiským zkazkám.

Nechme tedy stranou tyto nemožné shody a styčné body různých soustav, sledované učenci aby se zjistily doby starší než Tsin-či-hoang-ti a sebeřme jen události, opřené o souhlasné údaje u druhých národů anebo nesoucí znaky postačitelne jistoty.

Číňané nám tvrdí, že první člověk byl Pan-ku. Práví *první člověk*; ale on je uprostřed tolika věcí, že zcela jistě tu v těch místech, kam jej stavějí, nebyl sám. Byl obklopen bytostmi nižšími, a tu se vynořuje otázka, nejde-li tu právě o ty syny opic, ty žluté muže, jejichž podivná ješitnost si libovala právě v tak sprostém původu.

Pochybnost se mění brzy v jistotu. Domorodí historikové tvrdí, že při příchodu Číňanů Miaové už drželi tuto krajinu a že tito národové byli nepřístupní jakémukoli sdružování. Žili v děrách a jeskyních, pili krev zvířat, jež chytali v běhu, anebo když nebylo masa, jídali syrové traviny a plané ovoce. Pokud jde o jejich vládní formu, nezapírala ani ona barbarství: Miaové se mlátili větvemi a nejsilnější zůstal pánem tak dlouho, až se zase vyskytl silnější nad něj. Mrtvým se nevzdávala žádná pocta. Prostě je zaobalili do větví a travin, převázali uprostřed tento svazek a skryli jej za roštím.

To je právě v historické skutečnosti prvotný člověk Rousseauovy filosofie a jejich stoupců; člověk, jenž má jen sobě rovné a může založiti jen pomíjející autoritu, jejíž legitimací je klacek, druh to práva často stíhaný nepřítzní poněkud hrdých a svobodných duchů.

Pan-ku mezi těmi syny opic byl tedy považován — a odvažují se to tvrditi plným právem — za prvního člověka. Podle

této čínské legendy nejsme při jeho zrození. Nepodává nám jej jako tvora, nýbrž jako tvůrce, protože výslovně prohlašuje, že začal rovnati vztahy lidstva. Odkud se vzal? Neboť na rozdíl od Adama podle Genese, na rozdíl od domorodého Foiničana a Athéňana nepovstal z hlíny země. O tom legenda mlčí; ale nepraví-li nám kde se narodil, praví nám kde zemřel a kde je pochován: je to v jižní provincii Honan.

Tato okolnost není jen tak zanedbatelna a dlužno ji srovnati bez odkladů s poučením, jež velmi jasně rozebírá Manava-Sastra. Tato posvátná kniha Indů, sestavená v době po redakci velkých eposů, ale podle dokladů nepopíratelně prastarých, prohlašuje úplně kladně, že Maha-Tsin, veliká země Číny, byla dobyta kmeny odpadlých kšatriů, kteří překročivše Ganges a bloudivše nějaký čas po Bengálsku, přešli přes východní hory a rozšířili se na jihu Nebeské Říše, kdež zcivilisovali národy.

Toto poučení nabývá ještě větší váhy pocházejíc od brahmanů, nežli kdyby bylo z nějakého jiného pramene. Není tu nejmenšího důvodu předpokládati, že by sláva zcivilisování území jež nebylo jejich, a to zcivilisování jednou větví jejich vlastního národa byla lehtala jejich marnivost nebo měla vliv na jejich hodnověrnost. Neboť jak někdo vystoupil z jejich organizace, stával se jim odporným, byl vinen vším možným a byl potírán; a stejně jako byli zapomněli tolika svazků příbuzenských s národy bílými, byli by zapomněli i toto, kdyby se oddělení nebylo událo v době, kdy při pokročilé civilizaci indské nebylo již prostředku, jak přehlédnouti a ututlati událost tak významou jako je odchod a separatistická kolonisace velkého počtu kmenů náležejících druhé kastě státu. Tak tedy nic neoslazuje, všecko jen zesiluje a podepírá naproti tomu svědectví zákonů Manua a z toho vyplývá, že Čína v době po prvních dobách hrdinských byla civilisována národem přistěhovalým, plemene indského, kšatrii, arijci, národem bílým, a že podle toho Pan-Ku, ten první člověk, jež jsme překvapení viděli an dává zákony podle oné čínské legendy, že tento

Pan-Ku byl jeden z náčelníků nebo náčelník, nebo to bylo zosobnění bílého národa, přicházejícího uskutečnit v Číně v Honanu tytéž divy, které jedna větev, rovněž indská, předtím připravila v horním údolí Nilu.

Od té doby se vysvětlují velmi snadno staré vztahy Indie s Čínou a není již potřeba pro jejich výklad přitahovati za vlasy dobrodružný předpoklad o velmi nesnadné plavbě. Údolí Brahmaputry a údolí Irawaddu, jež obepínají planiny, skýtající přechody do země Birmanů, umožňovala vratům Honanu cesty již známé, poněvadž po nich musili jít opouštějíc Aryavartu.

Tak tedy v Číně stejně jako v Egyptě, na druhém konci asijského světa jako ve všech oblastech, jimiž jsme již prošli, hle bílou větev pověřenou Prozřetelností, aby vynalézala a budovala civilisaci. Bylo by zbytečno dopočítávati se, kolik asi bylo těch odštěpených Arijců, kteří byli již při svém příchodu do Honanu pravděpodobně míšení a porušení co do prvotní čistoty. Ať bylo jejich množství jakékoli, malé nebo veliké, vždycky byl jejich civilisační úkol možný. Prostřednictvím svých svazků manželských měli vždy příležitost působiti na žlutý lid. A pak, oni nebyli samojedinými odnoži vznešeného plemene, kteří přišli do těchto končin a jistě se spojili s dávnými příbuznými, způsobilými přispěti jim v jejich díle.

Nyní ve výšinných údolích, jež vroubí Tibet se strany Butanu, shledáváme stejně jako na zasněžených hřbetech krajin, více na západ ležících, slabé, prořídle kmeny, většinou velmi podivně pomíchané, které však prozrazují původ arijský. Tak, jak jsou ztraceny mezi troskami černých a žlutých všech původů, mohou býti přirovnány ke kusům křemene, které, valeny vodou, obsahují zlato a pocházejí z velmi daleka. Snad ethnické bouře, katastrofy plemen je přivedly tam, kde jejich druh by se nikdy byl neobjevil. Nebudu ničeho dále vyvozovati z této ssutě příliš nestejně a změněné, a omezím se na pouhé zjištění, že tu jsou.

Ale značně více k severu, v době dosti pozdní, kolem r. 177 př. Kr., shledáváme četné národy bílé, s plavými nebo zrzavými vlasy, s očima modrými, sídlící na západní hranici Číny. Spisovatelé Nebeské Říše, od nichž máme o nich povědomosti, jmenují 5 těchto národů. Poznamenejme napřed zeměpisnou polohu, kterou měly v době, kdy nám o nich byla podána zpráva.

Dva tyto slavnější národy jsou Yue-či a U-sun. Tyto dva národy obývaly na sever od Hoang-ho, na pokraji pouště Gobi.

Pak přišel východně od U-sunů národ Khu-te.

Výše nad U-sun na západ od Bajkalu byli Ting-lingové.

Kian-kuanové neboli Ha-kas následovali po těchto poslednějších a šli až přes Jenisej.

Konečně více na jihu, v nynější krajině Kašgar za Tianchanem, se prostíraly národy Chu-le a Kin-ča, po nichž pak šly Jan-Tsai, Sarmato-Alanové, jejichž území sahávalo až po moře Kaspické.

Tímto způsobem, v době nám dosti blízké, (poněvadž to je ve 2. století př. Kr.) a po tolikerých stěhováních bílého plemene, která vlastně by byla měla celé plemeno vyčerpati, zbyly ještě ve střední Asii četné větve, postačitelné k tomu, aby obemkly Tibet a sever Číny takovým způsobem, že Nebeská říše měla uprostřed jižních provincií arijsko-indské národy, přistěhovalé v době, kdy teprve počínají její dějiny a kromě toho jest těžko nepřipustiti, že staří bílí národové na severu a na západě, prchající před velkým vpádem svých žlutých nepřátel, byli sami vrženi často na Čínu a nuceni spojit se s jejím obyvatelstvem původním. Bylo by to bývalo na východě Asie jen opakováním toho, co se událo na jihozápadě s Chamity, Semity, s hellenskými Arijci a Zoroastrovci. V každém případě je nepochybné, že tato bílá obyvatelstva východních hranic se jevívala v pradávě době daleko ucelenější, než mohla býti na počátku naší éry. To už stačí, aby

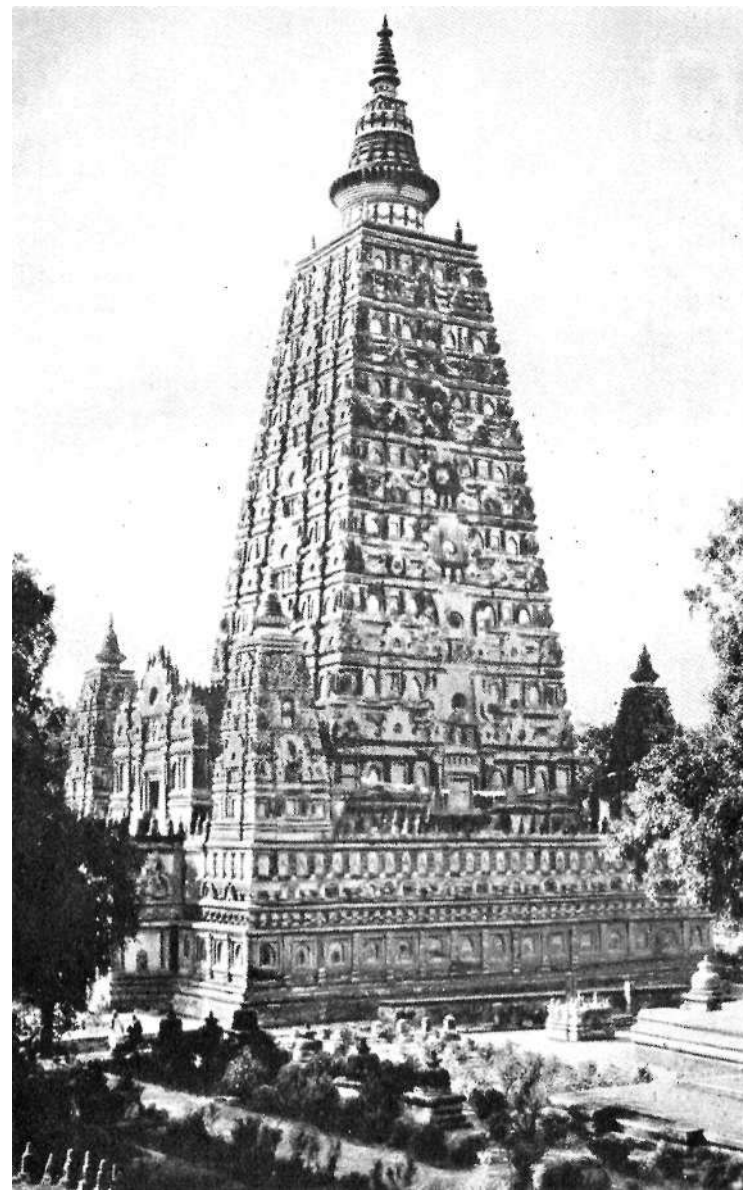
byla ukázána pravděpodobnost, ano přímo nutnost častých vpádů a proto častých míšení.

Nicméně nepochybuji, že vliv jižních kšatriů byl s počátku směřodátný. Dějiny jej postačitelně jasně uvádějí. Na jihu tedy zapustila civilizace svoje první kořeny a odtud se šířila na všechny strany.

Jistě se nedá čekat, že by se mezi odštěpenými kšatrii našli propagátoři nauky brahmanské. Skutečně, první, co měli škrtnouti ze svého zákoníka, byla povýšenost jedné kasty nad ostatními, a aby to bylo logické, měla býti zamítnuta i sama organizace kast vůbec. Ostatně stejně jako Egypťané i oni asi opustili většinu arijských národů v době, kdy snad brahmanismus sám ještě nevyvinul úplně svoje zásady. Neshledáváme se tedy v Číně s ničím, co by se poutalo přímo na sociální soustavu Indů; nicméně scházejí-li kladné průkazy, neschybují doklady záporné. Vyskytují se mnohé, které umožňují dost zajímavá srovnání.

Když pro náboženské neshody zoroastrovské národy se oddělily od svých příbuzných, chovaly k nim nenávisť, jež se projevovala tím, že posvátné jméno brahmanského boha dávaly zlým duchům a podobnými kousky. Kšatriové činští, už pomíchaní s krví žlutou, jak se zdá, pohlíželi na věci způsobem spíše mužským nežli ženským, spíše politicky než nábožensky, a v té příčině dělali oposici stejně prudkou, jako Zoroastrovci. Projevovali totiž svoji zuřivost proti brahmanské hierarchii tím, že popírali i nejpřirozenější věci a obraceli je vzhůru nohama.

Nechtěli připustiti rozdílnost tříd ani čistotu nebo nečistotu rodovou. Místo nauky svých odpůrců dosadili naprostou rovnost. Nicméně, jak tak byli pronásledováni, proti sobě samým a podle svého řádu bílého, podle nezdolné myšlenky o nerovnosti, srostlé s plemenem, měli přepodivný nápad ušlechťovati otce jejich dětmi, místo aby zůstali věrni starému zvyku, zvelebovati děti slávou jich otců. Nelze v této soustavě, zahrnující několik předešlých pokolení dle záslužnosti viděti sou-

Obr. 22.

stavu, přejatou od žlutých. Nikde se u nich nevyskytuje, leda tam, kde civilisace čínská ji přinesla odjinud. Kromě toho tato pitvornost odporuje každé rozumné myšlence a i když se postavíme na stanovisko úplně čínské, i to je ještě absurdní. Šlechtictví jest výsadou ctnou pro toho, kdo je má. Má-li záviseti jedině od zásluhy, není mu třeba zřizovati ve státě zvláštní pořadí a ponechávati je trvale s osobností, jíž přísluší. Nehledejme v čínské myšlence co se tam zdá býti, nýbrž spíše oposici proti naukám brahmanským, jichž se vystěhovalí kšatriové štítili a jež chtěli potírati. Tento názor je ještě tím nepopiratelnější, že vedle tohoto fiktivního šlechtictví nemohli Číňané zabrániti tvoření aristokracie jiné, která je velmi skutečná a jež se zakládá jako všude jinde na výsadách posloupnosti. Tato aristokracie se skládá ze synů, vnuků a pokrevných mužských příbuzných královských domů, jako Konfuciova, Meng-tseu a i jiných vážených osobností. Ve skutečnosti tato velmi četná třída má jen výsady čestné; nicméně má už jen tím, že jest uznávána, cosi neporušitelného a dokazuje, že soustava jí po boku povstávající je jen umělý vynález, úplně převrácený a odporující přirozeným předpokladům ducha lidského a vyplývající jen ze speciální příčiny.

Tato nenávisť k brahmanským zařízením se mi zdá zajímavou a důležitou. Hledíme-li na ni se stanoviska zoroastrovského odštěpení a jiných vzbouřeneckých událostí, jež se strhly na samé půdě indské, všecko to jen dokazuje odpor, se kterým se setkala indská organisace a nesmířlivou odmítavost, kterou to vyvolalo. Tím jest jen vítězství brahmanů větší.

Vracím se k Číně. Může-li se označiti za protibrahmanskou instituci a tím jako nenávisťnou vzpomínku na mateřskou vlast utvoření šlechty retroaktivní, nelze přičítati též původ patriarchální správní formě, pro kterou se rozhodla vláda Říše Středu. Ve věci tak závažné, jako je volba politické formy, ježto nejde o nějaké vyhovění osobním teoriím, ani přejatým pojmům, nýbrž jde o vyhovění tomu, co plemena,

spojená vespolek ve stát požadují velitelsky, jistě je potřeba aby to, co se navrhuje v poslední a rozhodující řadě, bylo schvalováno, posuzováno, zamítáno nebo připouštěno z důvodu veřejného; je-li v tom chyba nebo omyl, netrývá dlouho. V Číně, kde vládní forma nikdy za dlouhá staletí nebyla ohrožena nebo napadena ve své podstatě, nýbrž se pouze přizpůsobovala, jistě může být považována za shodnou s duchem národa a s jeho vůlí.

Zákonodárce tu vzal za typ autority právo otce rodiny. Stanovil za neochvějnou zásadu, že tento princip je silou sociálního tělesa a že jako otec může všechno činiti s dětmi jím na svět přivedenými, živenými a vychovanými, právě tak panovník má autoritu nad svými poddanými, jež jako děti obraňuje a opatruje, co se týče jejich zájmů a jejich života. Tento názor, správně řečeno, sám v sobě, hledí-li se na něj jistým způsobem, není čínský. Náleží jistě plemeni arijskému a právě protože v tomto plemeni každý jedinec měl svou důležitost, kterou, jak se zdá, nemíval nikdy v nejpaušálních davech černých a žlutých národů, autorita dokonalého muže, otce nad členy rodiny, to jest nad osobami, skupenými kolem jeho krbu, měla být vládním typem.

Právě v důsledcích, odvozených z tohoto prvního principu, se měnívá neprodleně idea, když arijská krev se mísí s jinou než bílou. Ano, řekl si arijec indský, sarmatský, řecký nebo perský i medský, ano i keltský, ano, autorita otcovská je typem vlády politické; ale ty dvě věci se srovnávají vlastně jen zdánlivě. Hlava státu přece není otec: nemá ani vzněty ani zájmy otce. Kdežto otec, není-li zvrhlým otcem, nechťivá záhubu a zlo svému potomstvu, může se oproti tomu přihodit bez jakéhokoli zavinění, že vladař řídí vývoj celku způsobem velmi škodlivým potřebám každého z jednotlivců a tím hodnota člověka arijského a jeho důstojnost jsou ohroženy; pak už neexistují; Arijec už není Arijcem: není už člověkem.

Hle, úvahy, kterými bojovník bílého plemene začal výklad o patriarchální teorii a v důsledku toho jsme viděli první krále

států indských jen jako volené činovníky, jako otce poddaných jen u velmi omezené míře a s autoritou kontrolovanou. Později rajah se zmohl. Tato proměna v povaze jeho moci se uskutečnila teprve tehdy, když vládl méně již Arijcům, jako spíše míšencům černým a tím méně volnosti měl, čím více chtěl vztahovati svou moc na bílé poddané. Politické cítění arijského plemene se nevzpírá úplně představě patriarchální: jen ji vykládá opatrnickým způsobem.

Ostatně nejen u Indů pozorujeme organisaci veřejné moci. I ve státech přední Asie a v civilisaci na Nilu se jeví použití patriarchální formy. Přetvoření základní myšlenky, k níž tam došlo, jsou nejen odlišná od toho, co se vidí v Číně, nýbrž i od toho, k čemu došlo v Indii. Mnohem méně liberálně nežli v této poslední zemi byl pojem oteckého vládnutí vyložen národy nepřístupnými rozumnému a vznešenému cítění plemene převládajícího. Patriarchální teorie tu nemohla být výrazem pokojného despotismu jako v Číně, protože tu šlo o pokrocení davů, které nebyly ochotny pochopiti užitečné a které se skláněly jen pod hrubou silou. Vládní moc tedy byla v Asyrii strašlivá, neúprosná, mečem ozbrojená a zakládala si hlavně na poslušnosti. Nepřipouštěla rozkladů a nenechala se omezovati. Egypt se nezdál tak drsným. Arijská krev tam udržovala jakýsi stín svých tužeb a kasty méně dokonalé zde nežli v Indii se ohradily, zvláště kasty kněžské, jakýmsi pásmem nedotknutelnosti, jistou úctou, jež, byť i nebyly té hodnoty jako kněžským Aryavarty prokazované, zachovaly přece jen jakýsi odlesk ušlechtilých náležitostí bílého druhu. S černým lidem zacházeli faraonové tak, jako se zacházelo s jemu příbuznou chátrou na Tigridu a Eufratu a na pobřeží Středomořském.

Patriarchální forma, když vládne negrům, má co činiti pouze s podrobeným lidem, necitelným k důkazu jinému než násilí a stala se těžce a naprosto despotickou bez útrpnosti, bez milosrdenství, bez omezení a ústupku.

V Číně druhá část formule byla značně rozdílná. Jistě arijská rodina, tuto vládní formuli přednášející, nemohla dopustí-

ti, aby se jí vymkla z ruky práva a povinnosti civilisátora, přicházejícího jako dobyvatel, a nemohla tu prohlásiti svoje vlastní nazírání přímo. To se mohlo udělati jen pozvolna; ale ani názor černých nebyl přijat, protože domorodé národy měly jinakou povahu než černí a zcela jiné sklony zvláštní.

Míšení malajské, to jest produkt krve černé, míšené se žlutou, byl živel, který přistěhovalí kšatriové měli pokrocovati, podmaňovati, civilisovati, mísíce se s ním. Možno míti za to, že v těchto dobách splynutí obou nižších plemen nebylo ani zdaleka tak úplné, jako se vidí dnes a že na mnoha místech jižní Číny, kde indští civilisátoři pracovali, celé kmeny nebo zbytky kmenů nebo i jednotlivci každého z obou druhů zůstávali skoro čistými živly a drželi v šachu typ opačný. Nicméně z celé té nedokonalé směsi vyplynuly city a potřeby v celku podobné těm, které se později mohly objeviti jako výsledek hotového splynutí a bílí se tu viděli v zápolení s požadavky a potřebami zcela jiného druhu, nežli byly požadavky, před kterými jejich sourodí vítězové přední Asie byli nuceni se skloniti.

Plemeno malajské již jsem vytkl: nejsouc přístupno velikému vzletu fantasmie, je přece jen s to pochopiti výhody spřádání a pravidelné organisace. Je žádostivé blahobytu, tak jako celé plemeno žluté a to blahobytu výhradně hmotářského. Je trpělivé, apatické, dobře se podrobuje zákonu, přizpůsobující se tak, aby z něj byl vytěžen prospěch, jenž je v souladu se zákonem a snese i jistý útlak bez mrzutosti.

U lidí této letory nebylo důvodů k tak násilnému a neomalenému despotismu, k jakému vedla zarputilost černých a postupné zpustnutí Chamitů, příliš brzo spřízněných s poddanými a zhlouplých od nich. Naproti tomu v Číně, když míšením se duch arijský otupoval, tu tou měrou, kterou se dělením ředil, tou měrou se rozptyloval v davech a povznášel vrozené vlastnosti národů. Pravděpodobně jim arci nesdělval svoji ohebnost, svoji velkomyslnou energii, svoji lásku ke svobodě. Ale jistě posiloval jejich pudovou lásku k pořádku,

pravidlům, a jejich odklon od upřílišené fantasmie. Když asyrský panovník se utápěl v nesmírných ukrutnostech, když, podoběn jsa onomu Zohakovi ninivetskému, o jehož ukrutnostech perské zkazky vyprávějí, že krví a masem svých poddaných živil hady na jeho těle pučící, tu jistě tím lid trpěl; ale jak se mozky vzrušovaly před takovými podívanými! Jak v podstatě Semita pochopoval vášnivé upřílišňování v jednání všemohoucnosti královské a jak i ta nejzpuštější krvežiznivost ještě v jeho očích zveličovala jeho obrovitou podobu. Panovník vlídný a klidný by skoro u něj býval směšnou figurou.

Číňané tu věc tak nechápali. Jakožto duchové velmi prosaičtí pociťovali hrůzu před upřílišňováním, veřejný cit se tím pobuřoval a panovník, který by se byl něčím takovým provinil, tratil ihned všecku úctu, vážnost i autoritu.

Tím tedy, že civilisátoři byli Arijci se stalo, že vládní princip byl patriarchální a že jeho provádění bylo vyjádřeno mocí neomezenou, protože Arijci tu jednali jako vítězové a páni uprostřed národů intelektuálně nižších; ale v praxi se panovnický absolutismus neprojevoval ani rysem nadlidské pýchy, ani skutky odporného despotismu, a celkem se pohyboval v mezích dosti úzkých, protože malajská letora nepožadovala velkých projevů nadutosti a i proto, že arijský duch, míše se v ní, nacházel tam základ, pohotový stále a stále lépe pochopovati, že blaho státu tkví v dodržování zákonů, jak na vysokých místech společnosti, tak ve spodině.

A tak byla vláda Říše Středu doorganisována. Král jest otcem poddaných, může po právu vyžadovati jejich úplné poddanství, stává se pro ně plnomocníkem božím a jinak se mu nikdo neblíží než po kolenech. Co chce, to theoreticky i může; ale v praxi, když chce nějakou nehoráznost, má s tím mnoho starostí a potíží. Národ se jeví pohněvaným, od mandarinů se slyší výtky, ministři, plazíce se před trůnem císařským, vzlykají a vzdychají docela hlasitě nad pomatením společného otce, a ten společný otec uprostřed toho všeobec-

ného *toll* si může po pansku pouštět svoji fantazii kam libo, ale jen s tou podmínkou, že se rozejde se vším tím, co jej od malička učili považovati za nejsvětější a nedotknutelné. Vidí, jak je úplně sám a ví, že když bude pokračovati na cestě, po níž se dal, že to skončí vzpourou.

Čínské letopisy jsou výmluvné po této stránce. To, co se vypráví v prvních dynastiích o přehmatech císařů, bylo by se zdálo jistě prominutelným dějepiscům asyrským, tyrským nebo kananejským. Uvedu příklad:

Císař Yeu-wang, z dynastie Čeu, jenž nastoupil na trůn r. 781 př., Kr., vládl po tři roky, aniž bylo bývalo důvodu něco mu vytýkati. Ve třetím roce se zamiloval do dívky zvané Pao-se a vášnivě se oddal tomuto citu. Pao-se mu povila synka, jež pojmenoval Pe-fu a ježž chtěl učiniti dědičným princem místo staršího Y-kieu. Aby toho dosáhl, poslal do vyhnanství císařovnu i jejího syna, čímž vyvrcholila nespokojenost, vyvolaná jeho chováním, jež nebylo ve shodě s obřady. Na všech stranách vypukla oposice.

Mocní říše se obořovali uctivými výtkami na císaře. Se všech stran se žádalo odstranění Pao-se, byla obviňována, že stát přivádí na mizinu svými výdaji, že odvádí panovníka od jeho povinností. Velmi silné satiry se rojily se všech stran a lid je opakoval. Příbuzní císařovny se utekli s ní k Tatarům a byla obava, že tito strašní sousedé přepadnou říši, kteráž obava nemálo přispěla k všeobecnému rozhořčení. Císař šíleně miloval Pao-se a nechtěl ustoupiti.

Nicméně, protože se obával i on, a ne bezdůvodně, spojení nespokojenců s hordami na hranicích, svolal své pluky, postavil je do vhodných posic a nařídil, aby v případě poplachu byly zapáleny ohně a aby se tlouklo na bubny, na kteréž znamení všichni generálové měli přiběhnouti se všemi svými, aby čeleno bylo nepříteli.

Pao-se byla vážné povahy. Císař se neustále namáhal, aby lla jejích rtech vykouznil úsměv. Byla to veliká výjimka, když toho tu a tam docílil a nic mu nebylo nad to příjemnějšího.

Jednoho dne se náhle strhlo veliké zděšení; strážcové poplašných znamení myslíce, že tatarští jezdci překročili hranice a že se blíží, zapálili připravená polena a hned se začalo bubnovati. Na ten povyk knížata a generálové, shromáždivše své čety, přiběhli; bylo vidět jen samé ozbrojence spěchající a ptající se, kde je nepřítel, kterého nikdo neviděl, protože tu žádný nebyl a protože poplach byl planý.

Zdá se, že vyjevone obličej pohlavárů a jejich bojovné pohyby se zdály býti vážné Pao-se nesmírně směšné a dala se do smíchu. Ale vážným obrněncům to tak nebylo k smíchu. Odešli převelmi uražení a konec historie byl ten, že když se Tataři objevili doopravdy, nikdo nepřiběhl na dané znamení, císař byl zajat a usmrčen, Pao-se unesena, její syn zbaven hodnosti a všecko se dalo do pořádku za Y-kieu, který, přijav korunu, dal si jméno Ping-wang.

To stačí, aby se vidělo, jak ve skutečnosti absolutistická autorita císařů bývala omezena veřejným míněním a mravy; proto v Číně tyranii bývalo vidět jen jako příhodu vždycky nenáviděnou a potíranou a která se často neopakovala, protože tomu neodpovídá přirozenost plemene ovládaného. Císař jest jistě vladařem Říše Středu, nebo podle fikce, pánem celého světa a vše, co se vzpěčuje jeho poslouchati, je už tím barbarské a necivilisované. — Čínské obřadnictví se může umluvit samými pokornými zdvořilostmi, když se obrací k Synu Nebes; oproti tomu nedovoluje zvyk, aby císař sám se vyjadřoval tak honosným způsobem. Jeho řeč se požaduje co nejprostší: panovník se tak staví svými malými zásluhami a svou nevelikou ctností jakoby pod úroveň funkcí, jež jeho slavný a věhlasný otec svěřil jeho nedostatečnosti. Dodržuje veškeru vlídnou a vřelou fraseologii domácí mluvy a nikdy neopomine hlásati svou horoucí lásku ke blahu a dobru svých milých dítek: to jsou jeho poddaní.

Autorita tedy ve skutečnosti jest velmi omezená. Nemusím podotýkat, že v tomto císařství, jehož vládní zásady nikdy se co do podstaty neměnily, všecko, co bývalo kdysi považováno

za dobré, už proto jest nyní lepší. Tradice jest všemohoucí a už i to se vykládá jako tyranství, že se takový císař třeba nejmenším detailem odchýlí od zvyku, zachovávaného jeho předky. Zkrátka Syn Nebes může všechno, ale s podmínkou, že smí chtít jen to, co už je známo a schváleno.

Bylo přirozeno, že civilizace čínská, opírajíc se zprvu o národy malajské a později o shluky plemen žlutých, pomíšených s některými Ariji, neodolatelně cílila směrem ke hmotné užitečnosti. Veřejná správa vlastní a policie v Číně byla velmi důležitá otázka moci, kdežto ve velkých civilizacích západního světa antického to byly věci podružné, sotva načrtnuté. Také v Číně před veřejnou správou a policií ustupovaly do pozadí i obě veliké otázky, jež všude jinde byly nejpřednější: válka a vztahy diplomatické.

Jako věčnou, nezměnitelnou zásadu tam připustili, že pro udržení státu v dobré normální situaci jest potřeba, aby tam bylo hojnost potravin, aby se každý mohl obléci, se žít a měl kde bydlet; aby zemědělství mělo stálé pobídky a povzbuzení, neméně pak i průmysl; a jako neomylný prostředek k dosažení těchto cílů byla považována stálá a hluboká pokojnost, a bylo dbáno velmi zevrubně opatrnosti proti tomu, co by bylo mohlo zneklidnit lid nebo porušit pořádek.

Jestli kdy černé plemeno vykonalo nějaký vliv v Říši, je nesporné, že vždy trval nedlouho. Spíše národy žluté, získávajíce den ode dne více půdy a chápající užitečnost tohoto zavedeného pořádku, všestranně a živě si chválily hmotné štěstí, ve kterém měly být zadušeny. Filosofické teorie a náboženské názory, tyto pravidelné paličské pochodně ve státech, byly vždycky bezmocné před národní nehybností, která, nasycena rýží a s bavlněným šatem na těle, nestála o to, aby se potýkala s policistovou holí o nějakou tu, i třeba největší, slávu abstraktní.

Vláda čínská dovolila hlásati všechno, tvrditi všechno, učiti i nejobludnějším absurdnostem s výhradou, že nic v oněch novotách nemělo za cíl něco sociálního. Jakmile by byla bývala

tato mez překročena, tu státní správa jednala nemilosrdně a potlačovala novoty s neslýchanou přísností, podporována v tom neustále obecným míněním.

V Indii brahmanismus také ustanovil správu vyšší než byly ty, které kdy měly státy semitské a egyptské. Nicméně tato správa nebyla z nejprvnějších ve státě, kde tvůrčí starosti inteligence zabíraly většinu pozornosti. Není tedy divu, že indský genius ve své volnosti a hrdosti, při své zálibě ve velikých věcech a při svých nadlidských teoriích shlížel, když se to celkem vezme, na hmotné zájmy jen jako na podružné. Byl ostatně v tom posilován myšlenkami, pocházejícími ze spojení s černými. V Číně tedy bylo dosaženo vrcholu, pokud jde o hmotnou organizaci a my, majíce zřetel k tomu, že rozličná plemena potřebují rozličné postupy, můžeme připustiti, že v tomto směru Nebeská Říše docílila podstatně lepších a hlavně nepřetržitějších, trvalejších výsledků, než státy moderní Evropy, pokud se na tomto poli politickém snaží. Rozhodně císařství římské s tím není porovnatelno.

Nicméně, dlužno to přiznati, je to podívaná bez krásy a bez důstojnosti. Tento nesčetný dav je sice pokojný a poddaný, ale za to je ošizen o všechny pocity a požitky, jež nesouvisí přímo se hmotnou užitečností. Jeho náboženství jest snůškou praktik a zásad, jež hodně připomínají to, co ženevští moralisté a jejich vychovatelské knížky s oblibou doporučují jako *nec plus ultra* dobra: šetrnost, zdrženlivost, opatrnost, umění vždycky vydělávat a nikdy o nic nepřijít. Čínská zdvořilost je jen použitím těchto zásad. Jest takto spíše vynálezem formalistním, aby každého udržela na svém místě, než inspirací srdce. Je to jen společenský úkol, vyplývající z hrubého sobectví, jenž se vyjadřuje poníženou poddaností před nadřazenými, směšným obřadným šermováním při jednání se sobě rovnými a arogancí k nižším. Obřady, které každý má činiti při nejobyčejnějších úkonech životních jsou upraveny předpisy tak závaznými a přísnými, jako zákony, vztahující se na záležitosti závažnější.

Literatura jest velikou věcí pro Číňana. Ne, že by byla jako všude jinde prostředkem pro zdokonalení, naopak, ona jest velikým činidlem stagnačním. Vláda se jeví velikým přítelem světél kulturních; nicméně dlužno věděti, jak tomu ta vláda a veřejné mínění rozumějí. Mezi těmi 300 miliony lidí, příslušejícími k Říši Středu, které vlastně tvoří samostatný svět, je velmi málo lidí, i v těch nejnižších třídách, kteří by neuměli postačitelně pro běžné potřeby života čísti a psáti a správa státní se stará o to, aby toto vyučování bylo co nejvšeobecnější. Péče ta jde ještě dále. Chce se, aby každý poddaný znal zákony; a dělá se vše možné, aby se tak stalo. Texty jsou po ruce pro každého a ještě nad to veřejná předčítání se konají při každém novém měsíci. Tímto způsobem čínský národ je jistě pokrokovější než my v Evropě. Srovnání se starověkem asijským, řeckým nebo římským se nedá ani mysliti.

Takto, vyučován ve všem potřebném, obecný lid chápe, že prvou věcí, nutnou k tomu, aby se dostal k veřejným úřadům, jest osvědčiti se při zkouškách. Toť další povzbuzení k učení. Tož se tedy učí kde kdo. A co? To, co je užitečno a co se vždy učivalo a dělávalo, o čem nemůže být pochybnosti. Nutno se učiti, ale to, co předešlá pokolení věděvala před námi a tak, jak to věděvala: každá snaha po vytvoření něčeho nového by měla za následek, že by studující u zkoušky propadl, a kdyby byl zatvrzelý, měl by z toho proces pro zradu, kde by nikdo mu nic neprominul. Také není nikoho, kdo by se odvážil něčeho takového a na poli čínské výchovy a vědy lak neustále a tak vzorně pěstované není naděje, že by kdy neznámá nová myšlenka pozdvihla hlavu. S rozhořčením by byla ihned vytržena.

V literatuře jsou u veliké cti rýmovačky, říkanky a všecky slovní dětinské důmyslné hříčky, které se tomu podobají. Nasládlé elegie, popisy přírody spíše podrobné než malebné, třebaže ne úplně bez půvabu, toť to nejlepší. Skutečně dobrý je román. Tyto národy bez fantasmie mají mnoho jemnosti a po-

střehu a díla tohoto druhu u nich připomínají anglická díla, líčící život velkého světa a jsou snad i dokonalejší. Tam se zastavuje rozlet čínské musy. Drama se zná málo a jest dosti mělké. Óda na způsob Pindara nikdy netáhla duchem tohoto usedlého národa. Když čínský poeta si plácá na boky aby povzbudil svou vervu, vletí hned do mraků, zavede do děje mnoho draků všech barev, zadýchá se a napadnou mu jen směšnosti. Filosofie a zvláště filosofie mravní, převelmi oblíbená, záleží jen z obvyklých ponaučení, jejichž dodržování by bylo jistě velmi záslužné, jež však pro dětinsky nejasný a suchý způsob didaktický, jímž se podávají a odvozují, nikterak nejsou vědným oborem hodným obdivu. Více chvály oproti tomu si zasluhují velká díla vědecká.

Ve skutečnosti těmto slovním kompilacím chybí kritičnost. Duch žlutého plemene není ani dost hluboký ani dost moudrý, aby postihl ty věci, jež jsou vyhrazeny duchu plemene bílého. Nicméně ještě mnoho se dá naučiti a sebrati v dokumentech historických. To, co se vztahuje na přírodní vědy, bývá někdy velmi cenné, zvláště zevrubností pozorování a trpělivostí umělců v podání známých rostlin a zvířat. Ale netěšme se na celkové theorie. Jakmile fantasmie, chtějící něco takového stvořiti, projde duchem literátů, propadne se ihned až pod pitomost. Nikdy je neuvidíme, jako Indy nebo národy semitské, vynalézat bajky, které i při své roztěkanosti jsou aspoň grandiosní nebo svůdně líbivé. Nikoli: jejich koncepce zůstane jen těžká a pedantická. — O jejich astronomii není, co by se řeklo. Může poskytnouti některá světla v obtížných pracech chronologických, ale i tak zůstává vnitřně jen prostřední. — Celkem milují vědu jen v těch jejích částech, kde se dá přímo použiti.

Po umělecké stránce je ještě méně co chváliti. Právě jsem se zmiňoval o přesnosti malířů květin a rostlin. V Evropě známe delikátnost jejich štětce. I v portretu docilují úctyhodných výsledků co do zachycení charakteru fysiognomie. Skulptura se omezuje na znázorňování věcí obyčejných a

obludných. Vázy mají tvary obecně známé. — Pokud se týče architektury, mají v oblibě osmipatrové pagody, jež nepocházejí úplně od nich, neboť mají cosi indského v sobě; ale architektonické podrobnosti jejich jim náležejí, a jestli oko, jež je ještě nikdy nevidalo, jest na chvíli sváděno novotou, brzy se nabaží této výstřední jednotvárnosti. V jejich stavbách není nic solidního, ani nevydrží staletí. Číňané jsou velcí opatrníci a dobří vypočítavci než aby vkládali do stavby víc kapitálu, než je třeba. Jejich nejznamenitější práce vyplývají ze zásady užitečnosti: tak nesčetné stoky, jimiž jest říše prostoupena, hráze, násypy zamezující zátopy, zvláště na Hoang-ho. Tu je Číňan na své pravé půdě. Opakujme tedy naposledy: národy Nebeské Říše jsou čistě užitkářské; jsou tak užitkářské, že mohly připustiti bez nebezpečnosti dvě instituce, jež se zdají tak málo slučitelné s jakoukoli pravidelnou vládou: lidová shromáždění, spontánně svolávaná pro posuzování chování úředníků a neodvislost tisku. — Nutno tu souhlasiti: jakou to solidnost, jakou to sílu má sociální organisace, která si může dovoliti takové úchytky od své zásady a která neviděla nikdy vzejítí nejmenší nevhodnost ze své shovívavosti.

Státní správa čínská dospěla v oboru hmotných zájmů k výsledkům, k jakým žádný národ, ať starověký nebo moderní nedospěl; lidové vyučování všude rozšiřované, blahobyť poddaných, úplná svoboda v dovoleném okruhu, velmi dokonalý vývoj průmyslový a zemědělský, plodiny (potraviny, bavlna, keramické výrobky) za velmi levné ceny, s nimiž by těžko evropská výroba soutěžila. To jsou nepopíratelné výsledky čínské soustavy, s nimiž se může pochlubit.

Je nepochybně něco v Číně, co je zdánlivě v neshodě s teoriemi socialistickými: mandarinát, třebaže je svým původem demokratický, protože vychází ze soutěže a z veřejných zkoušek, jest obklopen mnohými výsadami a leskem, vadícím ideám rovnotářským. Podobně hlava státu, která v zásadě nemusí pocházeti z panovnického domu (protože ve starších dobách — pravidlo to dosud platné — nejeden panovník býval

nastolován jen pro zásluhy), mocnář, volený ze synů předchůdce a bez ohledu na rodové pořadí, jest velmi vážen a stavěn příliš vysoko nad lid. Nicméně, když jednou začneme přemýšleti, uvidíme, že v zemích, kde hmotný blahobyť jest vším a kde pro jeho zachování je nutno udržeti dav v mezích jisté organisace, tam zákon, neměnitelný tak jako Bůh (protože kdyby neměnný nebyl, byl by veřejný blahobyť vystaven stálým otřesům), musí jednoho dne končiti tím, že bude účasten počt prokazovaných nejvyšší Inteligenci.

Letopisy Nebeské Říše jsou jednotvárné. Bílé plemeno, prvý to tvůrce čínské civilisace, nikdy se neobnovilo tak dostatečnou měrou, aby odchýlilo od přirozených pudů tak nesmírné národy. Doplnky, které v různých dobách přibýly, náleživaly pravidelně k témuž žlutému živlu. Nepřinesly skorem nic nového, jen roztahovaly princip bílý tím, že jej rozředovaly v davech jiné přirozenosti a stále a stále sílících. A nalézajíce tu civilisaci shodnou s jejich pudem, přijaly ji rády a vždy se ztrácely v oceánu sociálním, kdež jejich přítomnost způsobila jen některé lehké poruchy, které ani se nedají vybaviti a zjistiti. Zkusím to, probíraje věci, poněkud od počátku.

Když Ariji začali civilisovati černé a žluté míšence, jinak řečeno malajské, kteréž našli ve svém majetku v provinciích jižních, přinesli jim, jak již jsem uvedl, zřízení patriarchální, útvar to, jenž snese různá přizpůsobování, ať už rozšířením nebo zúžením (restrikcí). Viděli jsme, že tato forma, použita u černých, degeneruje rychle v tvrdý a přepjatý despotismus a že u Malajců a zvláště u národů čistěji žlutých, je-li despotismus úplný, jest při nejmenším umírněný ve svých činech a nucen odřici si zbytečné výstřelky proto, že poddaní nemajíce sdostatek fantasmie spíše se rozhněvají než vyděsí, místo aby tyto výstřelky pochopili a snesli. Tak se vysvětluje zvláštní utváření království v Číně.

Ale jeden vztah prvního politického zřízení této země se zvláštními organisacemi všech bílých větví, vztah podivný, jež ještě jsem nezdůraznil, je zavedení fragmentární (roz-

drobené) autority a její rozptýlení ve velikém množství mocnářství, spojených jakýmsi poutem společné nejvyšší moci. Tento způsob drobení sil jsme viděli v Asyrii, kde Chamité, pak Semité založili osamocené státy pod suverenitou Ninive a Babylona, uznanou nebo popíranou podle doby, rozdrobení tak veliké, že po pádu nástupců Šalomounových se utvořilo 32 rozličných státek na troskách výbojů Davidových na straně Eufratu. V Egyptě před Menesem byla země rovněž rozdělena mezi několik knížat a právě tak to bylo i na Indu, kde se charakter arijský vždy lépe uchoval. K úplnému územnímu sjednocení pod žádným knížetem brahmanským nikdy nedošlo.

V Číně tomu bylo jinak, a to je novým dokladem odporu arijského proti jednotnosti, jejíž činnost podle římského úsloví se shrnuje v těchto dvou slovech: *reges et greges*.

Arijci, hrdí dobyvatelé, z nichž se nedělají lehko poddaní, nechtěli nikdy, když došli panství nad plemeny nižšími, ponechávat v rukách jediného svého muže velení. V Číně tedy jako ve všech ostatních kolonizacích bílého rodu svrchovanost územní byla rozkouskována a pod odvolatelnou nadvládou císaře jakási feudalita, žárlivá na svoje práva se ustanovila a udržovala od vpádu kšatriů až po vládu Tsin-ši-hoang-ti, r. 246 př. Kr., jinak řečeno tak dlouho, pokud mělo bílé plemeno sdostatek virtuality pro zachování svých hlavních vloh. Ale jakmile jeho splnutí s malajským a žlutým rodem bylo dosti vyložené, takže nezbyly ani skupiny polobílé a když spousta čínského národa se povznesla nade všechno tím, že skupiny až dosud panující byly zmenšeny tak, aby byly sníženy a s ní smíchány, tu feudální soustava, to hierarchisované panství, ten veliký počet malých královstvíček a osobních neodvislostí neměl žádného životního zdůvodnění a pak na všechny hlavy se snesla císařská hodnota bez rozdílu.

Tou chvílí se Čína utvářila ve své nynější podobě. Při tom revoluce Tsin-ši-hoang-ti jen prostě odstranila poslední zřejmou stopu bílého plemene a jednota země nic nedoplnila ke svým vladařským formám, které zůstaly patriarchální jako

bývaly. Zbyla tu jen jedna novota, arci velká o sobě, to ta, že poslední stopa neodvislosti, osobní důstojnosti, pojatá po způsobu arijském, zmizela navždy před definitivními útoky žlutého plemene.

Jiná věc ještě. Viděli jsme plemeno malajské, přijímající v Yun-nanu prvé poučování od Arijců, s nimiž se mísilo; potom výbojem a různými doplňováními žlutá rodina rychle vzrůstala a konečně neméně neutralisovala v nejčetnějších provinciích císařských negroidní míšence, takže nepřetvořila, nýbrž rozpoltila dobré vlastnosti bílého plemene. Z toho posla na jistou dobu jakási nerovnováha, jež se projevila některými barbarskými zvyky, jež se tu tehdy vynořily.

Tak na př. na severu zvěčnění princové bývali pohřbíváni se svými ženami a vojáky, zvyklost to jistě pocházející od Finů. Také se považovalo za zvláštní milost císaře, když poslal mandarinovi upadlému do nemilosti šavli, aby si sám vzal život. Ale tyto stopy krutosti se neudržely. Zmizely před tváří institucí pozůstalých po plemeni bílém a toho, co po jeho duchu tu ještě zbylo. Tou měrou, jak se nové žluté kmeny usazovaly v národě čínském, přijímaly jeho mravy a myšlenky. Pak, jak tyto myšlenky se sdílely čím dále tím většímu davu, tratiley pozvolna na síle, otupěly, schopnost pro růst a vývoj z nich vyprchala a stagnace neodolatelně se šířila.

Ve 13. století po Kr. otřásla strašlivá katastrofa asijským světem. Mongolský kníže Temudžin pod svými standartami spojil nesmírný počet kmenů vysoké Asie a mezi jinými výboji začal i dobývat Čínu, což dokončil Kublaj chan. Když Mongolové se stali pány, hrnuli se do země se všech stran; ptáme se, proč tak rychle schvalovali myšlenky mandarinů, místo aby zaváděli zřízení vlastního svého ražení; proč se dali vésti poraženými, proč se přizpůsobovali jak mohli myšlenkám země a proč jen si tak zakládali na své čínské civilizaci a proč spíše obcházejíce místo prostupující toto císařství, nakonec se dali vypuditi s ostudou?

Odpovídám toto: Kmeny mongolské, tatarské a jiné, které

tvořily vojska čingis-chana, náležely takřka úplně žlutému plemeni. Poněvadž však v poměrně staré dávnověkosti obě hlavní větve této vojenské koalice čingis-čanovy, to jest mongolská větev a tatarská větev byly proniknuty prvky bílými, takovými, jako přišly z Hakasu, vyplynul z toho dlouhý civilisační stav vůči těm větvím národa, jež zůstaly čistě žluté a také jako důsledek této civilisační povýšenosti se dostavila i schopnost za zvláštních okolností spojití tyto větve kolem standarty a vésti je za společným cílem. Bez přimísení bílých prvků, rozptýlených ve žlutých masách, jest naprosto nemožno ujasniti si vytvoření velikých výbojných vojsk, která kdy v různých dobách vytrhla ze střední Asie s Huny, Mongoly Džingischanovými, Tatary Timurovými, všecko to veliká množství jen spolčených, nikoli stejnorodých tlup.

Jestli v těchto shlucích rozhodující kmeny měly sdostatek své iniciativy vlivem nahodilého spoje s prvky bílými, až dosud příliš roztráštěnými než aby mohly působit, a jež jakýmsi způsobem galvanisovaly svoje okolí, přece jen bohatství těchto prvků nebylo postačitelé tak, aby davům, jež s sebou vlekly, sdělily sdostatek civilisační vloh, ani aby udržely ve výběru těchto davů to hnutí, které je vyneslo až k výbojům. Představme si jen tyto žluté vítěze oživené, řeknu skorem opojené nahodilým příměskem bílým, rozšířeným v jejich nitru a působícím již jistou povýšenost nad jejich sourodáky dokonaleji žlutými. Nicméně tito dobyvatelé nebyli sdostatek vznešení, aby založili vlastní civilisaci. Neudělají to tak jako Germáni, kteří ze začátku sice si osvojovali civilisaci římskou, ale velmi brzy ji přetvořili na kulturu jinou, zcela původní. Nemajíť oni hodnoty a schopnosti dospěti tak daleko. Mají pouze čich dosti jemný, aby pochopili cenu sociálního pořádku a jsouce tak schopni prvního kroku, obracejí se uctivě k organizaci, jež vládne národy žlutými jako oni sami jsou.

Nicméně, je-li tu jaká příbuznost mezi polobarbarskými národy střední Asie a Číňany, není tu totožnosti. U Číňanů míšení s bílými a hlavně s Malajci se projevuje daleko silněji a

Obr. 23.

v důsledku toho vloha civilisační jest hodně působivější. Mezi Tatary jest záliba, účast pro civilisaci čínskou, arci méně pro to, co si uchovala arijského jako spíše pro to, co je v ní souvztažnějšího ethnickému duchu mongolskému. Jsou tedy Tataři vždy barbary v očích poražených a čím více se namáhají aby si zapamatovali lekce Číňany udělované, tím více se směšňují. Cítíce se Tataři tak osamoceni uprostřed set milionů výsměšných poddaných, neodvažují se oddělit se od nich, soustřeďují se na styčných bodech, neodvažují se však odložit zbraně, a poněvadž i manie napodobovací, jež je posedla, je svedla do čínské změkčilosti, přišel den, kdy nevykořenivším se do půdy, třebaže pocházeli z čínských žen, stačí štouchanec, aby byli vystrčeni ze země. To je historie s Mongoly.

Aby se docenila pravdivost toho, co tu uvádím pokud jde o zálibu žlutých vládců střední Asie v čínské civilisaci, stačí pozorovati tyto kočovníky při jiných výbojích než je Nebeská Říše. V celku se jejich divoštví upřílišňovalo. Tak Hunové, Hiung-niu zvaní v Číně, ani zdaleka nebyli těmi pitomými jezdci, jak o nich snily postrachy Západu. Jistě i když byli na nízkém stupni sociálním, přece jen měli politické zřízení dosti způsobilé, vojenskou správu rozumnou, veliká stanová města, bohatstvím oplývající obchodníky a dokonce i náboženské památky. Tože by se mohlo říci i o jiných národech finských, jako jsou Kirgizové, plemeno ještě pozoruhodnější než všechna ostatní, protože oni byli ještě více pomíšeni se živlem bílým. Nicméně tito národové, kteří dovedli oceniti výhody mírumilovné vlády a zvyků usedlých národů, byli stále přece jen nevlídní ke každé civilisaci, když byli ve styku s větveří, náležejícími k jiné odrůdě lidské nežli žluté. V Indii nikdy žádný Tatar neprojevil nějaké náklonnosti pro organisaci brahmanskou. S lehkostí, která svědčí o jakési troše smyslu pro dogmata u těchto užitkářských duchů, Tamerlanovy hordy se snažily celkově přijati islamism. A bylo kdy vidět Tatary, že by se kdy přizpůsobovali mravům lidu semitského, jenž jim sděloval svou víru? Nikdy a nikde. Tito výbojci nikdy

nezměnili ani mravy ani víru, ni řeč. Zůstali osamoceni, málo se starali, aby do svého jazyka převedli mistrovská díla literatury spíše skvělé než solidní a jež se jim asi zdála nesmyslná. Pobývali jako vládci, a to jako lhostejní vládci, na půdě svých otroků. Jak tento výsměch je odlišný od sympatické šetrnosti, kterou tytéž kmeny žluté projevovaly, když se blížili ke hranicím čínské civilizace.

Uvedl jsem ethnické důvody, které podle mého vadí Mandžům, jako vadily Mongolům, v definitivním zakládání státu v Číně. Kdyby byla shoda mezi oběma plemy dokonalá, tu Mandžové, kteří nic nepřinesli k souhrnu myšlenek v zemi trvajících, přejali by nynější poznatky, nebáli by se rozptýlit mezi Číňany a smísili by se s rozličnými třídami společnosti a byl by z toho jen jediný národ. Ale protože jsou to páni, kteří nedávají nic a kteří přejímají jen jistou měrou; protože to jsou náčelníci, kteří ale jsou pod úrovní národa spravovaného, působí tato situace nedůslednosti až pohoršlivé.

Mohla by být nadhozena otázka, co by nastalo, kdyby vpád bílých měl vystřídati nynější vládu. Předpokládejme tedy, že tu takový pokus byl a že se zdařil.

V prvním pokolení pohlavár i jeho vojáci v obavě, že by mohli být vypuzeni, budou ještě mít celou energii plemennou, nutnou pro obranu a budou moci překonat nebezpečné chvíle. Budou se snažiti, aby vnutili do vlády a do správy svoje nové poznatky. Jakožto Evropané budou rozhořčeni nad nadutou chabostí celé soustavy, nad dutou pedantičností místní vědy, nad zbabělostí, kterou vytvořila špatná soustava vojenská. Budou dělati všechno obráceně než dělají Mandžové, kteří budou omráčeni obdivem nad tolika pěknými věcmi.

Ve druhém pokolení budou daleko silnější pokud jde o početnost. Jednotný sbor míšenců, zrozených z domorodých žen, jim vytvoří šťastného prostředníka pro lid. Tito míšenci, jednak vychovaní v myšlenkách jejich otců, jednak ovládnutí citem svých krajanů po matkách, zmírní to, co intelektuelní import měl na sobě příliš evropského a lépe se přizpůsobí po-

znatkům místním. Brzy, z pokolení na pokolení, cizí živel se rozptýlí, přetvořuje se ve spoustách obyvatel a staré zřízení čínské, prudce otřesené, se už nevzchopí; protože arijská krev kšatriů jest již dávno vypotřebována a když její dílo bylo přerušeno, nemůže už býti s ním znovu začato.

S druhé strany vážné poruchy přivoděné v krvi čínské by nevedly, jak jsem právě řekl, k civilizaci evropské. Aby přetvořily 300 milionů duší, by nestačily všechny naše národy se vši svou krví a míšenci nikdy nejsou to, co bývali jejich otcové. Dlužno tedy usuzovati takto:

1. V Číně výboje vycházející z plemene žlutého, jež vždy by jen zkrušily vítěze před organisací přemožených, nikdy nic nezměnily a nezmění na staletém stavu země.

2. Výboj bílých za jistých okolností by měl arci moc přetvořiti nebo i zvrátiti navždy nynější stav čínské civilizace, ale jen prostřednictvím míšenců.

A i tato these, jež theoreticky může být položena, by se setkala v praxi s vážnými potížemi, vyplývajícími z ohromného množství národností přidružených, okolnost, která by ztížila i nejčtetnější emigraci jakýkoli záběr v jejich řadách.

Takto tedy čínský národ, jak se zdá, podrží svoje zřízení po doby nevypočitatelné. Snadno bude přemožen, lehce bude ovládnán; ale jakými prostředky by mohl být přetvořen, není zatím známo.

Tuto neproměnnost vladařskou, tuto neslýchanou houževnatost správních forem má z toho, že vždy stejné plemeno panovalo na jeho půdě od těch dob, kdy byl uveden na sociální dráhu Ariji a protože nikdy žádný cizí vojenský zážitek nebyl dosti silný, aby jej z dráhy vyšinul.

Jakožto průkaz o všemohoucnosti ethnického principu v osudech národů příklad Číny jest stejně překvapující jako příklad Indie. Tato země příznivými okolnostmi docílila bez veliké námahy a bez jakéhokoli přepínání politických institucí, spíše tlumením toho, co absolutismus měl v zárodku příliš tvrdého, takového výsledku, k němuž se brahmanismus s celou svou

energií a všemi svými úsilími pouze z daleka mohl přiblížit. Brahmani aby udrželi svoje pravidla, byli nuceni podepíratí umělými prostředky zachování svého plemene. Vynález kast byl co do udržení vždycky pracný, mnohdy ilusorní, a měl tu nevýhodu, že vyvrhnul mimo indskou rodinu mnoho lidí, kteří později byli ve službách cizích vpádů a množili mimosociální nepořádek. Nicméně brahmanismus dosáhl skoro svého cíle a dlužno dodatí, že tento cíl nedokonale dosažený jest daleko vyšší nežli ten, před kterým se plazí lid čínský. Čína měla jen proto více klidu a pokoje ve svém nekonečném životě, že ve svých konfliktech s plemeny, jež ji od 4000 let napadala, mívala co činiti s lidem cizím jen nečetným, příliš slabým k proražení velice tlusté kůry jejich ospalých vrstev lidových. Zůstala proto jednodušší než rodina indská a tím i klidnější, stálejší, ale i nehybnější.

V celku Čína a Indie jsou dva sloupy, dva žijící důkazy té základní pravdy, že plemena se mění sama sebou jen v podrobnostech; že nejsou schopna se přetvářeti a že se neodchylují nikdy od zvláštní cesty otevřené pro každé z nich, i kdyby měla cesta trvati tak dlouho jako svět.

KAPITOLA VI.

Původy plemene bílého.

Podobně jako jsme viděli vedle civilizace asyrské a egyptské tvořiti se společnosti podružné hodnoty z toho, co si vypůjčily u plemene civilisujícího, podobně i Indie a Čína jsou obklopeny plejadou států, z nichž jedny jsou vytvořeny podle normy indské a druhé se snaží přiblížití se jak jen možno ideálu čínskému, kdežto ostatní se kymácejí mezi oběma těmi soustavami.

Do první kategorie dlužno umístiti Ceylon a velmi dávno i Jávu, větší počet ostrovů Archipelagu, jako Bali, Sumatra a ostatní.

Do druhé kategorie dlužno dáti Japan, Koreu, Laos na konec.

Třetí kategorie obsahuje s nesčetnými modifikacemi podle toho, jak která z obou civilizací jest pojata, Nepal, Butan, oba Tibety, království Ladak, státy Indie za Gangem a část archipelagu indického tím způsobem, že od ostrova k ostrovu, od skupiny ke skupině lid malajský roznášel až do Polynésie vynálezy čínské nebo indské, kteréž se tlumí více nebo méně podle toho, jak které z obou krví iniciačních ubývá.

Viděli jsme Ninive jak indukovalo Tyrus a Tyrem Karthago, jak inspirovalo Himyarity, i děti Israele, a jak tratilo z účinku na tyto země tím více, čím totožnost plemen mezi nimi a Ninivem byla porušenější. Podobně jsme viděli vysílati Egypt civilizaci do vnitřní Afriky. Vedlejší společnosti v Asii skýtají při podobných zjevech totéž přísné dodržování stejných zákonů.

Na Ceylon, Javu a Bali velmi staré brahmanské emigrace přinesly kulturní typ Indům vlastní a s ním i soustavu kastovníckou. Tyto kolonisace čím dále tím více omezenější, tak jak se oddalovaly od Dekanu se také odstupňovaly co do hodnoty. Ty nejbudnější, kde bylo indské krve po tenku, byly také nejnedokonalejší.

Dlouho již před příchodem Arijců vpády žlutých národů přišly ovlivnit krev černých domorodců a míšenci malajští na mnoha místech začínali zabíratí místa kmenům čistě temným. To byla rozhodující příčina, proč společnosti odvozené, vytvořené později pod vlivem míšenců bílých, se nepodobaly, přes veškeré úsilí tvůrců těm společnostem, jimž čistě černé plemeno bylo základem. Přirozenost malajská, chladnější, rozumnější, apatičtější, se špatně přizpůsobuje dělení na kasty a hned jak se objevil buddhismus, měl úspěch a rychle zdomácněl mezi těmi davy napolo žlutými. Jak by také neměl úspěch u těch, jejichž podstata byla ještě méně zatížena prvky temnými. Ceylon a Java zůstaly dlouho pevnostmi víry Buddhovy. Ježto arijský princip indský trval na těchto dvou ostro-

vech, kult Sakye tam zůstal dosti ušlechtilý. Vybudoval krásné památky na Javě, jako v Boro-Budoru, Madžapanitu, Brambananu a neuchýliv se, nedegenerovav úplně co do vloh intelektuálních, jež jsou slávou Indie, dal zrod pozoruhodné literatury, v níž byly pomíšeny myšlenky brahmanské s myšlenkami nové soustavy náboženské. Později Ceylon a Java byly kolonizovány Araby. Islamismus tam učinil veliké pokroky a krev malajská, takto pozměněná a pozdvížená přistěhovalci brahmanskými, budhistickými a semitskými, nikdy už nesestoupila na nízký stupeň ostatních národů jejího plemene.

V Japonsku zevnějšek je čínský a četné instituce byly přinešeny několikerou kolonizací v různých údobích původně z Nebeské Říše. Je tam i mnoho ethnických prvků velmi rozdílných, které jsou si ve zřejmém rozporu. Tak je stát dosud feudální a dědičná mentalita šlechty je válečnická. Dvojí vláda, církevní a civilní, se setkává s potížemi. Japan se jeví tedy jako ve vleku civilizace čínské v důsledku četných přistěhovalců žlutých a zároveň jí odporuje vlivem ethnických principů, které nenáleží krvi finské. Ve skutečnosti je velká dávka černého míšenectví v lidu japonském a snad i některé prvky bílé ve vyšších třídách společenských. Tož, poněvadž první děje této oblasti nejdou před r. 660 př. Kr., byl by Japan dnes v té situaci jako byla Čína pod vládou prvních kšatriů, odštěpených až po císaře Tsin-chi-hoang-ti. Co by potvrdzovalo myšlenku, že kolonie bílého plemene civilisovaly původně obyvatelstvo malajské, jež tvoří základ této země, je to, že tam nacházíme právě v počátcích historických dob stejné zkazky mythologické jako v Asyrii, Egyptě i v Číně, jakkoli ještě význačnějšího způsobu. Nejstarší vrchnosti, starší než skutečná dějinná doba jsou bohové, pak polobohové. Vykládám si vývoj poetické fantazie, jak se nám jeví z povahy této tradice (vývoj, který by byl nepochopitelný u národa čistě žlutého) jen tím, že tu vládly jisté prvky temné plati. Tento názor není jen předpokladem. Kaempfer konstatuje přítomnost černých na jednom z ostrovů na sever od Japanu, několik málo

století před jeho cestou a na jihu v témž ohledu se dovolává svědectví letopisů. Tak by se vysvětlily fyzické a morální zvláštnosti, jež vytvářejí japonskou originalitu.

A vůbec se tu neklamejme: tento kout světa, tak málo známý, daleko tajuplnější než jeho prototyp čínský, tají řešení ethnografických otázek velmi závažných. Až bude dovoleno jej studovati, najde se na této půdě mnohá pomůcka pro vysvětlení toho, co americké původy představují nejtěžšího.

Korea, stejně jako Japan, je kopií Číny, ale méně zajímavou. Laos je ještě níže, jak jsem už uvedl, a ještě spodněji se staví obyvatelstvo mnohoostroví Lieu-kieu.

Země, kde se o sympatie obyvatelstva dělí princip indský a čínský jsou rovněž nevlídné k největší vymoženosti jimi uctívaných civilizací, totiž jsou nevlídné ke stálosti. Není nic pohyblivějšího, měnlivějšího, nežli myšlenky, nauky, mravy těchto území. Tato hyblivost nemá co vyčítati naší neklidnosti. V zemích za Gangem je lid malajský a jejich národnosti se míchají v nejnepostižitelnějších a nesčetných odstínech, podle toho, zda převládá živel černý nebo žlutý. Když nějaký vpád od východu dá převahu žlutým, ustupuje duch brahmanský, což je situace v posledních stoletích ve mnohých provinciích, kde obdivuhodné zříceniny a honosné nápisy písmenami devangari psané hlásají ještě starobylé panství plemene sanskritského, nebo aspoň budhistů jím vyhnaných.

Někdy také živel bílý nabývá vrchu. Tak jeho mise mají opravdové úspěchy v Assamu, ve státech Anamitů, u Birmanů. V Nepalu moderní invaze také daly pomoc brahmanismu, ale jakému brahmanismu! Tak nedokonalému, jak jen je žluté plémě mohlo ze sebe vydati. Arijské vpády různých údobí zanechaly v zapadlých horstvech četné kmeny, míchané bezprostředně se žlutými. Tu jest hledati zdroj civilizace tibetské a příčinu jejího lesku. Vliv čínský přišel časně potírati na této půdě ducha rodu indského a maje ve svůj prospěch většinu prvků ethnických, získal přirozeně mnoho terénu a ještě získává.

Na severu, ke středu hřebene Himalaje, v tom bludišti hor, kde oba Tibety zduovaly stánky lamajskému buddhismu, začínají imitace nauk Sakya, kteréž měníce se, dosahují až ke břehům Ledového moře, skoro až k úžině Behringově.

Indské kultury ubývá okolo Lhassy.

Výše, k severu brzy se vytrácí zúplna, když se otevírají stepi, projížděné velkými nomádskými národy středoasijskými. Napodobenina myšlenek čínských panuje pouze ve chladných oblastech s reformovaným buddhismem, v němž skoro vůbec už indské myšlenky se nevyskytují.

Nemohu ani dostkrát opakovati: představovali jsme si daleko barbarštější než jsou a hlavně nežli byly ty úžasné spousty lidí, které působily tak mocně pod Attilou, Džingischanem, v době Timurlenka na osudy západního světa. Ale, žádaje více spravedlnosti pro tyto žluté jezdce velkých vpádů, přiznávám, že jejich kultura nebyla originální a že cizí stavitelé všech těch templů a paláců, jejichž zříceniny pokrývají stepi mongolské, zůstávajíce osamoceni mezi válečníky, kteří od nich dílo žádali a je platili, pocházivali pravidelně z Číny. Učiniv tuto výjimku, mohu říci, že žádný národ nepěstoval více zálibu v tiskařství a v jeho produktech nežli Kirgizové. Vládcové neschvalní a nemnoho mocní, mezi nimi Ablaj, poselí pouští různými monastýry buddhistickými, dnes zbořenými. Mnohé z nich ještě v 18. století skýtaly pohled na svoje velké sály, zpuštěné před léty, napolovic beze zdí, beze střech a bez oken, a přes to ještě naplněné tisíci svazků. Knihy popadané po zemi, když se byla zlomila prkna, na nichž kdysi bývaly seřaděny, skýtaly zátky pro ručnice a pro zalepování oken všem okolním kočovným kmenům a kozákům.

Odkud to mohla pocházeti tato houževnatost, tato dobrá vůle po civilisaci u těchto davů válečnických v 16. století, kteří vedli veletvrký život, kostrbatý a plný odříkání, na takové neúrodné zemi? Řekl jsem to svrchu: ze starodávného míšení těchto plemen s některými zapadlými a již ztracenými větvemi bílých.

Nyní je tu příležitost dotknouti se problému, jenž hned nabude rozměrů obdivuhodných a skoro odvážností zarazí ducha.

Uvedl jsem v předešlé kapitole jména šesti bílých národů u Číňanů známých jako sídlivších v době poměrně mladší na jejich hranicích severozápadních a východních. Slovy *poměrně mladších* udávám 2. století př. Kr.

Tyto všechny národy měly pozdější osudy, jež jsou nám známy.

Dva z nich, Yue-či a U-sun, bydlíce na levém břehu Hoangho při okraji pouště Gobi, byly napadeny Huny, Hiung-niu, národem to plemene tureckého, příšlým od severovýchodu. Přinuceny ustoupiti jejich přesile a osamoceny ve svých útulcích odešly, aby se usadily, a to Yue-či poněkud k jihozápadu a U-sun dosti daleko v tomže směru na severním svahu Tianchanu.

Hrozící postup nepřátelských spoust je nenechal dlouho těšiti se z klidu v nové zatímně vlasti. Po dvanácti letech Yue-či byli napadeni znovu. Překročili Thian-chan, táhli podél nové země svých sousedů U-sunů a zaměřivše k jihu, přišli do Sogdiany. Tam byl bílý národ, bílý jako oni, nazývaný Číňany Su a jež řečtí dějepisci jmenují Géty nebo Indo-skyty. To jsou ti Khétové Mahbharaty, nynější Ghatové v Pendžabu, Ucavaran-Ketové v západním Kašmíru. Tito Gétové, napadeni národem Yue-či, mu popustili místo a ustoupili k mestické degenerované monarchii Baktro-Madedonijské. Povalivše ji, založili uprostřed jejích trosek císařství, které se stalo dosti důležitým.

V této době národ U-sun šťastně odolával útokům hord hunských. Rozprostřel se na březích řeky Yli a tam založil významný stát. Jako u prvotných Arijeů jejich mravy byly pastýřské a válečnické; jejich náčelníci mívali titul, jež čínská transkripce vyslovuje *kuen-mi* nebo *huen-mo* a v němž se snadno najde germánský kořen slova *kunig*. Bydliště národa U-sun byla trvalá.

Blahobyť tohoto statečného národa se zdvihl rychle. Roku

107 př. Kr., to jest 170 let po jejich stěhování, to co tito národové měli, bylo dosti solidní, takže čínská politika se o ně chtěla opřít proti Hunům. Byla uzavřena dohoda mezi císařem a kuen-mi těch U-sun a i princezna z království Středu přišla sdílet moc bílého panovníka a zdobiti se titulem kuen-ti (Königin, queen).

Avšak láska k osobní samostatnosti a drobný duch, typický pro plemeno arijské, rozhodl velmi záhy o osudech této monarchie, která vysazena neustálým útokům, byla by potřebovala býti vnitřně jednotná, aby mohla útokům odolávat. Pod vnutkem čínské princezny se národ rozdělil na dvě větve, jimž vládli náčelníci různí a v důsledku tohoto neblahého rozdělení severní větve byla brzy napadena žlutými barbary, zvanými Sian-pí, kteří hrnouce se u velikém množství, zapudili obyvatele. Napřed uprchlíci se uchýlili k západu a k severu. Když pobýli ve svém útočišti 400 let, byli poznovu vypuzeni a rozptýleni. Jedna část hledala útulek za Jaxartem na území Transoxiany; ostatek zamířil k Irtyši a uchýlil se do stepí kirgizských, kdež r. 619 naší éry byv podroben Turky, spřátelil se s vítězi a zmizel.

Druhá větev národa U-sun byla pohlcena přistěhováním vítězem a smísila se s ním jako voda jezera s řekou, která jím protéká.

Vedle národů U-sun a Yue-či, když bydlívaly na Hoang-ho, žily ještě jiné národy. Ting-lingové zaujímali zemi na západ od jezera Bajkalského; Ku-te drželi pláň na západ od U-sun; Khu-le se prostírali směrem ke krajině jižnější, kde je dnes asi Kašgar; Kian-kuanové neboli Ha-kasové stoupali po Jenisji, kde později splynuli s Kirgizy. Konečně Yan-cai, Alan-Sarmatové se dotýkali severního konce plesa Kaspického.

Nepřehlédli jsme, že tu jde o rok 177 nebo 200 př. Kr. Také jsme pozorovali, že všechny tuto jmenované národy bílé, když se mohly udržeti, založily i společnosti: jako Su neboli Ketové, U-sun a Yan-cai nebo Alanové. — Přistupují k jiné úvaze, která vyplývá z předešlé.

Poněvadž černé plemeno zabíralo v dobách praprvotných a před sestupem bílých národů jižní část světa, majíc hranici při nejmenším jižní část Kaspického moře s jedné strany, s druhé strany hory Kuen-lun, sáhalo k 36° severní šířky a po ostrovy japonské na 4° nebo skoro; protože plemeno žluté v téže době, před objevením bílých národů na jihu, postoupilo aspoň ke Kuen-lunu a v severní Číně až ke břehům Ledového moře, kdežto v zemích evropských šlo až po Itálii a Španělsko, což předpokládá předchozí zabrání severu; protože konečně bílé plémě, objevujíc se na hřebenech Imau a na hranicích Turanu zaplavovalo země, jež mu byly úplně nové, jest zajisté jasno, úplně nepopíratelno a vyloženo ze všech těchto důvodů, že první domovy tohoto bílého plemene dlužno hledati na plošinách střední Asie, což je pravda již připuštěná, ale co víc, že je lze ohraničiti způsobem přesným. Na jihu tato území mají svoji hranici od jezera Aralského až k hornímu toku Hoang-ho, až ke Ku-ku-noru. Na západě hranice běží od moře Kaspického k horám Uralským. Na východě zahýbá náhle mimo Kuen-lun k Altaji. Ohraňování na severu se zdá obtížnější; ale přes to hned se dáme do hledání a najdeme je.

Je nesporno, že bílé plemeno bylo velmi četné. Jinde jsem podal už hlavní důkazy o tom. Kromě toho bylo usedlé a třebaže už poslal mimo svoje území několik značných přistěhovaleckých davů, přece jen více národů ještě zůstalo na severozápadě Číny, dlouho ještě po tom, když se zdařilo žlutému plemeni zlomiti odpor hlavního kmene, rozrazili a rozptýlili jej a postoupiti až na nynější místo v jižní Asii. Nuže, posice, kterou zaujímají ve 2. století před naší erou národy Yue-či a U-sun na levém břehu Hoang-ho směrem k horní Gobi, to jest na přímé cestě žlutých vpádů ke středu Číny, jistě jest překvapující a mohla by se tato posice zdáti jaksi vynucenou, jako násilný výsledek jistých úderů, jež by byly vypudily obě tyto bílé větve z jejich nějakého území staršího a lépe umístěného, kdyby vzájemná poloha oněch ostatních šesti národů,

jež jsem jmenoval, neukazovala na to, že všechny tyto členy veliké rozptýlené rodiny skutečně bydlily ve svém a doma, a vytyčovaly tak hranici bývalého majetku svého plemene v dobách, kdy ještě bývalo sjednocené. Byla tedy původně bílá plemena rozložena až za jezero Ku-ku-nor směrem k západu, kdežto na severu tyto národy se dotýkaly ještě v době dosti pozdní jezera Bajkalského a horního toku Jeniseje. Nyní, když všechny hranice jsou správně vytčeny, dlužno hledati, zda půda, kterou ohraničují, neobsahuje hmotné trosky, nějakou stopu, vztahující se na naše prarodiče. Víím, že tu žádám starožitnosti, skoro mez možnosti přesahující. Ale přes to úloha není chimérická, pomyslíme-li na zajímavé objevy, zahalené do tolika záhad, které dokonce vzbudily pozornost císaře Petra Velikého, jenž projevil názory a tušení skoro geniální.

Kozáci, dobývající Sibiř na konci 16. století, našli celé tratě mohyl z hlíny nebo z kamene, které uprostřed stepí úplně pustých vedly po březích řek. Také na středním Urálu se vyskytovaly. Většina jich byla střední velikosti. Některé velkolepě zřízené z kvádrů serpentinu a jaspisu měly dobrý tvar jehlanový a měřily až 150 m po obvodě základny.

V blízkosti těchto pohřebišť bylo viděti kromě toho rozlehlé zbytky kruhových valů, hmotnatých svahů a, což je pro Rusy ještě dnes velmi užitečno, nesčetná kutiště na všech místech bohatých na zlato, stříbro a měď.

Kozáci a carští správce sotva by byli věnovali pozornost těmto pohřebišťům, snad ještě nanejvýše vstupům do kutacích štol, kdyby je nebyla zaujala pozoruhodná okolnost. Kirgizové tyto hroby otevírali ze zvyku, někteří si to skoro učinili povoláním a ne bezdůvodně. Vytěžili z nich veliké množství ozdob a nástrojů ze zlata, stříbra a mědi. Jak se zdá, železo se v nich nikdy neobjevovalo. Ve hrobech, zřizovaných pro příslušníky obecného lidu bývaly nálezy skrovnější ceny; proto také Kirgizové nechali neporušené mnohé z těchto objektů až na naše dny. Ale ty nejkrásnější, na kterých bylo patrno,

že u mrtvého budou bohatství, byly nemilosrdně zpřeházeny ze ziskuchtivosti, poněvadž v jejich útrobach bylo hojně zlata vybráno.

Kozáci se brzy těchto vylupování zúčastnili; ale když se to dověděl Petr Veliký, zakázal taviti nebo ničiti vykopané předměty a nařídil, aby se mu posílaly do Petrohradu. Takto bylo postupně vytvořeno v Petrohradě Čudské museum, cenné svými vzácnými materiály a ještě více významné po stránce historické. Tyto památky se jmenovaly čudy nebo d'aury, nezasloužená to čest, která se tím činila Finům, protože praví jejich tvůrci nebyli známi.

Objevy se neměly omeziti jen na tento kraj. Brzy se vidělo, že to nebylo všechno. Tak, jak se postupovalo k východu, nacházely se tisíce hrobů, byly tu pevnosti i kutiště. V Altaji se našly i zbytky měst a pozvolna se nabývalo přesvědčení, že tyto tajuplné stopy přítomnosti lidské zaujímaly ohromné pásmo, protože se rozprostíraly od středního Urálu až k hornímu toku Amuru, zabírajíce tak celou šířku Asie a pokrývajíce svými nepochybnými znaky vyspělé civilizace ony děsivé pláň Sibíře, dnes pusté, neplodné a truchlé. Směrem k jihu neznáme hranici těchto památníků. U Semipalatinska, na Irtyši, v gubernii Tomské pole se krabatí hromadami kamení a země. Na Tabagataji a Chaindě trosky četných měst se jeví dosud jako ohromné zříceniny.

To jsou skutečnosti. Vyvolávají tuto otázku: kterým to četným a civilisovaným národům náležívá tato opevnění, tato města, tyto hroby, tyto nástroje stříbrné a zlaté?

Abychom dospěli k odpovědi, dlužno tu jíti cestou vylučovací. Nebudeme připisovati všechny tyto divy velkým říším vysoké Asie. Ony také zanechaly známky svého bytí. Ty známe, ale nejsou to ty. Mají úplně jiný zjev, jinaké uspořádání. Ty není možno zaměnití nějak s těmito. Ani je není možno mylně míti za zbytky po národech pomíjející velikosti jako jsou Kirgizové. Budhistické kláštery v Ablaj-kitka mají svůj

karakter, jenž nikdy nemůže být popleten s charakterem těchto prací čudských.

Vyřadili-li jsme moderní doby z počtu, hledejme ve starých časech, na který národ bychom tu mohli připadnouti. Nezdá se mi vůbec možným, že by v 6. století př. Kr. celý střed Asie býval v držení jediného velkého vzdělaného národa, rozkládajícího se od Jeniseje až k Amuru, o němž by ani Číňané ani Řekové, ani Indové nebo Peršané neměli povědomost, ba ani potuchy, všichni přesvědčeni (vyjma Číňany, kteří mají vůbec privilej na nic netušení), že dlužno tyto oblasti si mysliti jako zalidněné tvory polomystickými.

Není-li možno přiřknouti taková díla dobám Herodotovým, tedy tím spíše není možno je přenášeti do dob po něm, do doby Alexandra na příklad; když tento vladař proniknul až k Sogdianě nelze předpokládati, že by ničeho se byl nedověděl o divoch, které jsou na severu. Nezbytně tedy bude nutno ponořiti se odhodlaně do toho, co starověk má nejtemnějšího, nejčernějšího a bez váhání spatřovati v krajinách sibiřských praprvotná sídliště plemene bílého, tehdy ještě, kdy rozliční národové tohoto plemene, spojení a civilisovaní, zaujímali sídliště jeden podle druhého tehdy, kdy ještě neměli důvodu opouštěti svou vlast a rozptylovati se vyhledáváním vlasti nové.

Všecko, co se vykopalo v hrobech a zříceninách čudských nebo d'aurských, potvrzuje tuto domněnku. Při kostrách bývají skoro vždycky koňské lebky. Vídá se vedle nich sedlo, uzda, třmeny, mince s raženou růžicí, zrcátka měděná, nález to tak častý mezi pozůstatky čínskými a etruskými a tak častý také pod jurty tunguzskými, kdež tyto nástroje se potřebovaly pro úkony kouzelné. Nalézají se hojně i v nejhudších hrobech d'aurských. Věc zvláštnější ještě: V 18. století Pallas shledal na jednom památníku obeliskové podoby a na náhrobních kamenech nápisy. Rovněž i na jedné váze sejmuté z takového náhrobku byly nápisy, z nichž W. G. Grimm bez váhání usuzoval ne snad na úplnou totožnost s runami ger-

manskými, ale na nepopiratelnou podobnost jedněch i druhých. Přicházím k rysu překvapujícímu: mezi nejčastější ozdoby jako jsou rohy beraní, jelení, jelena wapiti, z kovu zlata, mědi, náleží i sfinx jako předmět nejobvyklejší, neopakovanější. Bývá na držadlech zrcadel a v profilu i vyrytá na kamenech.

Velmi sluší těmto hádankovitým obyvatelům Sibiře, že se budoucím věkům představují tímto symbolem nerozřešitelná, neproniknutelná. Ale samým plýtváním tato sfinga sama se prozrazuje. Ježto ji nacházíme u Peršanů vytesanou na zdech Persepole, ježto se s ní setkáváme v Egyptě mlčelivě ležící před tváří pouště, na hřbetech Kyteironu u Řeků, kdežto Herodot, ten pečlivý pozorovatel ji vidí u Arimaspů (bydlících zde na severu), tu dochází k tomu, že lze tomuto mlčelivému tvorovi položit ruku na rameno, a říci mu ne-li kdo jest, tož alespoň jméno jeho pána. Náleží obecně bílému plemeni. Jest částí jeho rodového majetku a třebaže není dosud vybadáno co vlastně znamená, jsme oprávněni prohlásiti, že tam, kde sfingu spatřujeme, tam že také byli Ariji.

Tyto stepi severní Asie, nyní tak siré, tak pusté, liduprázdné ale ne tak neplodné jak se myslívá, jsou tou zemí, o které mluví Iranci, jsou Airyamvaego, kolébka jejich předků. Vyprávěli, že byla postižena zimou bohem Ahrimanem a že neměla ani dva měsíce léto. Je tu Uttara-Kuru tradice brahman-ské, oblast, ležící podle nich na nejkrajnějším severu, kde panovala největší svoboda pro muže a pro ženy; ovšem svoboda řízená moudrostí, protože tam sídlili Říši, svatí to dřevních dnů. To je Hiermonia Řeků, vlast Hyperborejců, lidí dálného severu, makrobiů, jejichž život byl dlouhý, ctnost hluboká, vědomosti bez konce, živobytí šťastné. Konečně to byla země východní, o níž germánští Svěvové mluví vždycky s nekonečnou úctou, protože, říkají, bývala obývána jejich slavnými prapředky, nejslavnějšími lidmi, Semnosy.

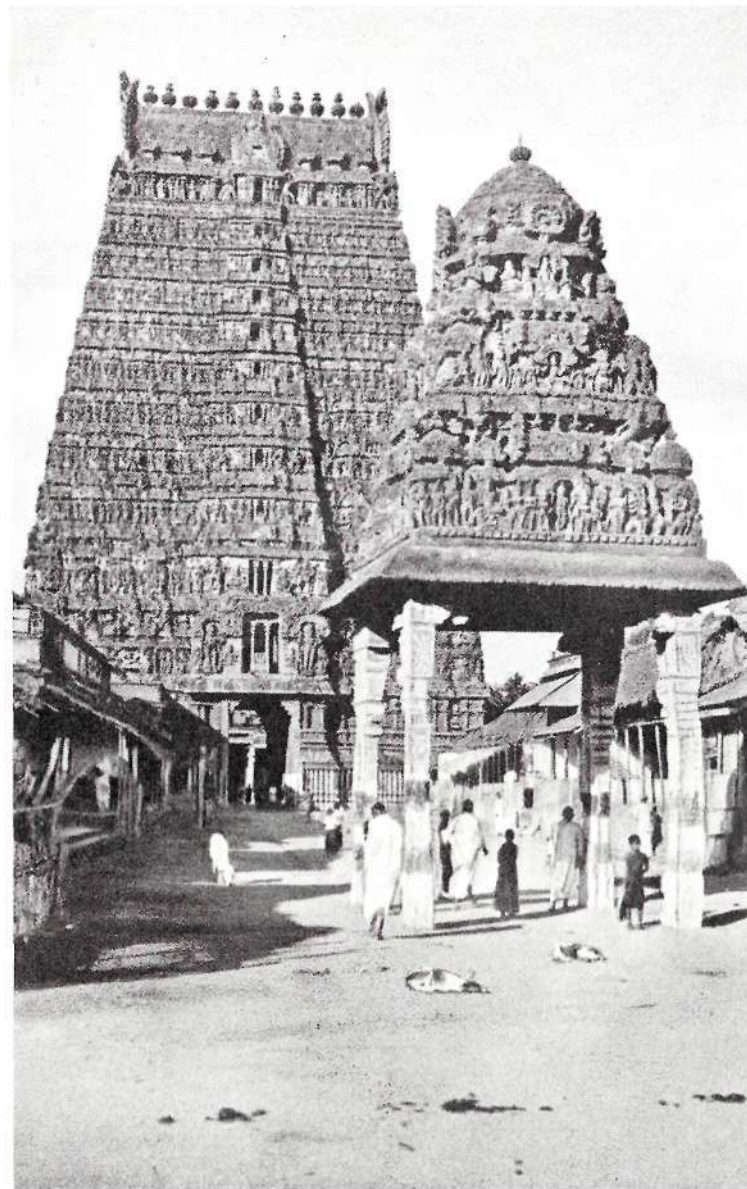
Takto hle tu čtveřici arijských národů, které od doby rozchodu nikdy spolu se nestýkaly a které shodně kladou do severského pozadí na východě Evropy svoje první sídliště.

Byl-li by tento důkaz odmítnut, pak nevím, s jakým solidním základem by mohla počítat historie.

Sibiřská země chová tedy ve svých samotách úctyhodné památky z doby daleko starší než je doba Semiramidy, daleko majestátnější, než doba Nemrodova. Ne, že bych se obdivoval hliněným předmětům nebo tesanému kameni nebo odlitkům z kovů. Uvažuji, že v tak dávné pravěkosti civilisace, o níž se zmiňují, se dotýká skoro dob geologických, že se dotýká doby ještě rušené vzpourami země ještě ne dosti podrobené, doby, která viděla vysoušení velikého moře, jehož dnem byla nynější poušť Gobi. Asi kolem 60. století před Kristem Chamité a Indové se objevují na prahu jižního světa. Abychom dosáhli té meze, kterou i náboženství i věda stanoví, chybí nám pouze nějaký tisíc let a za této doby se vyvinulo sociální zdokonalení s mohutností, jejíž důkazy jsou četné a zjevné, takže pro nějaké primitivní barbarství tu nevybývá vůbec žádná doba.

To, co jsem již vícekrát opakoval o vrozené socialibilitě a důstojnosti plemene bílé pleti, to tu znova uvádím a tím, že neúprosně odklízím a zaháním do neznáma divokého člověka, prvního člověka materialistických filosofů, toho člověka, jehož strašáka stále citovaného se užívá k popírání toho, co sociální instituce mají nejuctyhodnějšího a nejnutnějšího, tím, že zaháním definitivně toho bídného patvora, který není z našich tvorů, a jenž se nazývá synem opic, (zapomnětliv svého lepšího původu, třebaže znetvořen), do kraalů hotentotských, a až do tunguzských chatrčí a ba ještě za ně do jeskyň Pelagijců, tím vším jen vlastně přijímám to, co objevy vědy přinašejí na potvrzení starobyklých slov Genese.

Písmo svaté nepřipouští divokého člověka na úsvitě světa. Jeho první člověk jedná a mluví nikoli ze slepých vrtochů, nikoli podle hrubých vášní, nýbrž úplně podle pravidla předem stanoveného, nazývaného bohoslovci *zákonem přirozeným* a které má jediný možný zdroj a to je zjevení a tak osazuje morálku na základovou půdu solidnější, únosnější a stálejší

Obr. 24.

nežli směšné zákony o honitbě a rybolovu, navrhované doktory socialismu. Otevírám Genesi a ve druhé kapitole, když oba naši předkové jsou nazí, jsou ve stavu nevinnosti: „a nestyděli se“ praví svatá kniha. Ihned jak přestává rajský stav, nevidím předky bílého plemene vydávati se do pouště na bludnou pouť. Uznávají ihned nutnost práce a také pracují. Ihned jsou civilisovaní, protože zemědělský způsob života a pastýřství jim byly zjeveny. Myšlenka biblická je tu tak pevná, že zakladatel prvního města byl Kain, syn prvního člověka, a toto město má jméno Enoch, jméno vnuka Adamova.

Je tu zbytečno rozebírat otázku, má-li se vypravování Písma vykládati doslovně nebo nějak jinak: to není mojí věcí. Jen konstatuji, že v náboženské tradici, jež jest zároveň nejúplnějším vyprávěním prvých dob lidstva, už se civilisace rodí, abych tak řekl, zároveň s plemenem a tato zásada jest potvrzována všemi zjevy a objevy, které lze kolem ní seskupiti.

Ještě něco o plemeni žlutém. Vidíme je od prvopočátečných dob zadrženo mohutnou hrází, kterou si proti němu staví civilisace bílá, donucena, prve nežli mohla zdolati překážky, rozdělit se na dvě větve a zaplaviti Evropu a Asii východní, proudíc kolem Ledového moře, kolem moře Japonského a břehů Číny. Leč není tu možno předpokládati, vidíme-li, jaké hrozné spousty se tísnily ve 2. století před Kristem na severu nynějšího Mongolska, že tyto spousty se zrodily a se dále utvářely jen v bídných územích Tunguzů, Osťáků, Jakuců, a na poloostrově Kamčatce.

Všecko podle toho ukazuje, že původní sídlo tohoto plemene je na americké pevnině. Z toho dovozují toto:

Bílí národové, po kosmických katastrofách, zprvu izolovaní od svých sourodovců obou ostatních druhů a neznajíce ani žlutých hord, ani černých kmenů, neměli důvodu předpokládati, že by byli nějakí jiní lidé na zemi než oni sami. Takovéto usuzování nebylo nikterak otřeseno prvním pohledem na Ču-chonce (Fina) nebo na negra, naopak, ono se jen ještě utvrdilo. Běloši si nedovedli představit, kterak by mohli spatřovati

sobě rovné tvory v těchto stvůrách, které sprostou nevraživostí, ohyzdnou ošklivostí a surovou neinteligentností a ještě i titulem synů opic, jež si přivlastňovaly, samy sebe zatlačovaly do pořadí zvířat. Později, když se dostavily spory a půtky, tu vznešené plemeno vypálilo oběma skupinám nižším známku jmenovanou *barbarství*, která zůstala navždycky jako svědectví spravedlivého opovržení.

Ale vedle této pravdy je tu ještě jiná, to ta, že plemeno žluté, útočné a vítězné, bojujíc uprostřed národů bílých, vzrostlo na podobu řeky, která se hrne ložisky zlatonosnými: do jejího bahna se vtroušují zrnka zlata a tím se sama obohacuje. Hle, tu je důvod, proč žluté plemeno se objevuje tak často v dějinách napolo civilisované a civilisovatelné, důležité aspoň jako nástroj pustošící, kdežto plemeno černé, osamocenější a odloučenější od každého styku se vznešeným rodem, zůstává pohrouženo v hluboké otupělosti.

KNIHA ČTVRTÁ

SEMITSKÁ CIVILISACE JIHOZÁPADU

KAPITOLA I.

Dějiny jsou pouze u bílých národů.

Proč skoro všechny civilizace se vyvinuly na západní polokouli.

Opustíme nyní, až do chvíle, kdy půjdeme se španělskými dobyvateli na pevninu americkou, tyto osamělé národy, které méně ohroženy ethnickým míšením nežli jiné národy, mohly zachovati po dlouhé řady století organizaci, proti které nic nepůsobilo. Tuto vzácnou podívanou nám poskytovala Indie a Čína ve své odloučenosti od ostatního světa. A právě tak, jak uvidíme už jen národy, kterak navěšují svoje zájmy, svoje myšlenky, svoje nauky a osudy na dění národů jinak vytvářených, právě tak už nevidíme dlouho trvati sociální instituce. Nikde už ani na okamžik nebudeme míti ilusi, jež v Nebeské Říši a v zemi brahmanů mohla uvažujícího pozorovatele pohnouti, aby se sám sebe ptal, zda myšlenka lidská není nesmrtelná. Místo tohoto velebného trvání, místo oné solidnosti takřka nezhybnutelné, velkolepé to výsady, kterou poměrná jednoduitost plemen zaručuje oběma společnostem, jež právě jsem jmenoval, nebudeme pozorovati v rušné aréně, do níž se vrhá většina bílých národů, počínaje 7. stoletím př. Kr., nic nežli nestálost, neustálenost myšlenky civilisační. Hned pokud jde o měření délky časové, tu bývalo nutno pořadí událostí čínských a indských měřiti na desítky století. Odvyknuvše si tuto metodu, brzy zjistíme, že civilizace pěti až šesti set let jest poměrně velmi úctyhodná. Nejskvělejší výtvoř politické nebudou mít větší délku života než dvě stě nebo tři sta let a překročena-li tato mez, musejí se buď přetvořit nebo zhynout. Oslnění na okamžik pomíjející slávou Řecka, republikánského

Říma, vstupující do moderních dob budeme velmi potěšeni pomyslením, že když naše lešeňové sociální konstrukce trvají krátce, mají aspoň tolik životnosti a délky života jako všechno, co Asie a Evropa viděly roditi, čemu se lidé obdivovali, čeho se báli a po čem, když to bylo mrtvo, nohama dupali od té doby 7. století př. Kr., doby to takřka úplného obnovování a přetváření pro bílý vliv v pozemském dění v zemích západních.

Západ býval vždycky střediskem světa. Podobnou domýšlivost chovávaly a živily všechny oblasti, i ty malé. Pro Indy Aryavarta jest uprostřed krajín podlunárních; kolem této posvátné země se prostírají Dwipas, souvisící se svatým středem na ten způsob jako souvisí květná korunka lotosu s kalíškem této božské rostliny. Podle Číňanů Vesmír září kolem Nebeské Říše. Podobný nápad těšil Řeky; jejich templ v Delphách byl prý pupkem Dobré Bohyně. Egypťané byli podobně pošetilí. Není správné, aby podle zeměpisné své polohy si některý národ nebo soubor národů domýšlel, že mu přísluší ústřední úkol na zeměkouli. Správné stanovisko mimo všechny zájmy vlastenecké je pouze stanovisko mravnosti, jež praví, že těžiště sociálního světa vždy kývalo v západních zemích, nikdy je neopustivši a mívalo podle dob krajní polohy Babylon a Londýn na východě a západě a Stockholm a Egypt na severu a na jihu; mimo tyto hranice je jen osamocení utlačování jakékoli osobitosti, nemohoucnost vyvolati celkové sympatie a pak už jen barbarství všech forem.

Západní svět, tak jak jsem vyznačil jeho obrys, jest jako šachovnice, na níž se přišly potýkati velké zájmy. To jest jezero, jež vždycky přetévalo na ostatek světa, někdy jej pustošíc, většinou zúrodnujíc. Je to jakési pole rozmanitě oseté různými rostlinami, léčivými i jedovatými, výživnými i otravnými, jež všechny našly své pěstitele. Největší počet konfliktů, nejrozmanitější a nejdalekosáhlejší události, co do důsledků, se tu soustřeďují, kdežto v Číně a v Indii sice došlo ke mnoha významným otřesům, o nichž se ani všeobecnost nic nedověděla, ani věda, upozorněná jistými stopami, toho mnoho o nich

neobjeví, leda s velkou námahou. Oproti tomu u civilisovaných národů západu není jediné bitvy trochu významnější, ani jedné revoluce poněkud krvavější, ani změna dynastie, byť i nevýznamné, udávši se v posledních 13 stoletích, jež by se nebyla dostala až k nám, mnohdy s podrobnostmi, jež udiví čtenáře asi na ten způsob jako bývá udiven starožitník, když na prastarých památkách najde něžné plastické jemnosti.

Odkud tato rozdílnost? To je z toho, že ve východních dílech světa neustálé zápasy ethnických vznětů se vyřizovaly vždy mezi živlem arijským na jedné straně a živlem černým nebo žlutým na druhé straně. Není ani třeba poznamenávat, že tam, kde černá plemena bojovala jen mezi sebou samými nebo kde žlutá plemena se obracela sama proti sobě nebo tam, kde si jsou ve vlasech dnes míšenci tmaví a nažloutlí, není možno psáti dějiny. Poněvadž v těchto případech bývají výsledky sporů vybojovaných v podstatě stejně neplodné jako ethnické vzněty, jež pro ně byly směřodátné; nic se neobjevilo, nic po nich nezbylo. Tak tomu je v Americe, tak tomu je ve většině Afriky a na velmi značné části Asie. Dějiny tryskají jen tam, kde se stýkají plemena bílá.

V Indii ušlechtilé lidstvo má třecí plochy jen se dvěma odpůrci nižšími. Jsouc na počátku ve své arijské bytnosti soudržné, mohlo se věnovati výhradně jen obraně proti vpádu, proti zatopení živly cizími. Tato vytrvalecká práce se provádí energicky, s vědomím nebezpečí a s prostředky, jež by se mohly nazývati zoufalými a jež by skutečně byly romantické, kdyby odedávna nebyly měly výsledky praktické. Tento tak skutečný, tak opravdový zápas není při tom takové povahy, aby zakládal dějiny v pravém slova smyslu. Ježto bílé společnické pokolení, jak jsem právě uvedl, jest soudržné, a ježto má jediný cíl, jedinou civilisační myšlenku, jedinou formu, stačí mu vědomí, že zvítězilo a že žije. Malá rozmanitost v původu podnětů plodí i málo touhy po zachování stop událostí a stejně tak jako kdosi poznamenal, že šťastní národové nemívají letopisů, lze k tomu ještě doložit, že jich nemají

proto, že si nemají vyprávěti nic, co by se všeobecně nevědělo. Poněvadž vývoj tak jednotné civilisace jako byla v Indii poskytoval národnímu přemýšlení jen málo novotářských překvapujících námětů, nečekaných obrátů myšlenkových, novot vědeckých a impulsů mravních, a nemá ani nic vážného co by vyprávěl, pochází z toho, že letopisy indské braly na se vždycky formu theologickou, zdobily se barvami poesie a že vždy se v nich jeví takový úplný nedostatek chronologie a takové mezery co do záznamu věcí vůbec.

Sbírati záznamy o událostech je v Číně prastarým zvykem. Vysvětlujeme si to tím, že Čína bývala odedávna ve styku s národy početně tak slabými, že ji nemohly přemoci, ale přece jen dosti silnými, aby ji znepokojovaly a občas jí trochu pohuly a jež, utvořeny cele nebo zčásti z živlů bílých, nepřicházely pouze se šavlemi v ruce, když útočily, nýbrž i s myšlenkami. Čína, třebaže velmi vzdálena styku s Evropou, mívala přece jen mnoho účasti na různých stěhováních a čím více budou čteny soupisy jejich spisovatelů, tím více se tam najde poučení o našem vlastním původu, zpráv, jež dějiny Aryavarty nám nepodávají s takovou zevrubností. Před delší dobou pracemi učenců celkem velmi dobře byly poopraveny četné mylné pojmy o Hunech a Alanech. Byly jimi i shromážděny cenné podrobnosti o Slovanech a snad se takovýmto způsobem poněkud i doplní nějakými objevy nepatrný počet zpráv, jež máme o Sarmatech. Ostatně, a to budiž podtrženo, mnohem více starých skutečností, jež uchovala literatura Nebeské Říše, se vztahuje na severozápadní oblasti Číny nežli na jih tohoto státu. Příčinu toho jest hledati ostatně ve třenicích národů Nebeské Říše bíle pomíšených se kmeny bílými nebo polobílými na hranicích; takovým způsobem, sledující jasné pořadí, počínající zatvrzelým mlčením plemen černých a žlutých, nacházíme zprvu Indii s jejími civilisátory, mající jen poskrovnu dějin, poněvadž má málo vztahů s ostatními větvemi téhož plemene. Pak tu máme Egypt, jenž jich má jen o málo více ze stejných důvodů. Pak přichází Čína, jež jich

skýtá více, poněvadž třenice s arijskou cizinou byly obnoveny a pak se přichází na západní území světa, na přední Asii, do krajin evropských, kde se vyvíjejí letopisy se stálým charakterem a s neúnavnou čilostí. To proto, že tam se nesetkáváme jen s jednou nebo dvěma nebo třemi větvemi ušlechtilého druhu, bránícími se co nejlépe proti spleti nižších větví lidského stromu. Podívaná je zcela jiná a na rušném jevišti od sedmého století před naším letopočtem četné skupiny bílých míšenců s různými svými způsoby, potýkající se jedna s druhou nejen pěstí, nýbrž i myšlenkami, obměňují neustále vzájemně příslušné civilisace uprostřed bojiště, kdež se černé a žluté národy objevují jen jaksi přestrojené staletými míšením a působí jen utajeným přiměšováním, jehož hlavním pomocníkem je čas. Jedním slovem, když od této chvíle se vyvíjejí děje v krajích západních, bude v čele všech stran míšenina bílá a nepůjde již než o Arijsce a Semity (protože Chamité už splynuli se Semity). Půjde tedy již jen o Kelty, Slovary, vše to již národy slušné a ušlechtilé, mající zvláštní myšlenky, z nichž si každý již vytvořil civilisační soustavu více či méně vytříbenou, a každý už tu nějakou soustavu má; všichni se vzájemně překvapují a udivují naukami, jež vytvářejí o všech věcech a jimiž hledí vítěziti nad naukami soupeřů. Toto nesmírné a neustálé intelektuální soupeřství se zdávalo vždycky těm, kteří je prováděli, hodné pozornosti, úvahy, hodné zaznamenání každou hodinou, kdežto jiní národové, méně trápení, nepovažovali za užitečné zachovati významnou vzpomínku na doby stále stejného sociálního bytí, přes všechna vítězství, vybojovaná nad plemy skoro němými. Tak západ Asie a Evropy jest velikým pracovním polem, kde se předkládaly a vyřizovaly největší otázky a spory lidstva. Tam také kromě toho se soustřeďovalo pro účely civilisačního boje všechno, co mělo hodnotnou lákavost pro takovýto účel.

I když se tu všechno nevytvořilo, přece jen tu bylo všechno požadováno a vždy se úspěchu docílilo pokud bílá podstata vládla, protože — nebudiž zapomenuto — bílé plemeno není

nikde čisté a všude spočívá na základě různorodém, který ve většině případů je doplňkově vyrovnává způsobem ne všude sice patrným, ale vždy rozhodujícím. V dobách, kdy činnost bílých bývala nejsvobodnější, ve střediscích západních, v tom oceáně, do něž se přelévají všechna civilizační proudění, bylo vídati intelektuální výboje jiných větví bílých, účinkující v působištích velmi vzdálených okruhů a obohacující společný duševní majetek rodiny. Tak se v krásných dobách Řecka zmocnily Athény toho nejlepšího co znával Egypt a všeho, co nejsubtilnějšího mívala Indie.

Podobně i v Římě ovládali umění jak uchopiti objevy z nejdálších míst zeměkoule. Ve středověku, kdy občanská společnost se zdá mnohým posuzovatelům nižší než společnost za doby Césarů a Augustů, se zdvojuje horlivost a dociluje se velikých úspěchů při soustředování vědomostí. Proniklo se daleko dovnitř stánek východní moudrosti a nasbíralo se tam mnoho správných poznatků; a současně neohrožení cestovatelé, puzeni dobrodružným duchem svého plemene, konali daleké cesty, vedle nichž popsání pobřežních plaveb Scylaxe a Annona, Pythease a Néarka si skoro ani nezasluhují býti zmiňována. A byl při tom snad francouzský král, byl papež dvanáctého století, původci a podpůrci takovýchto podniknutí, byli oni srovnatelní s kolosy autorit, které druhy ovládaly římský svět? To proto, že ve středověku bílý živel byl ušlechtilší, čistší, činorodější a proto jej římské paláce neznaly.

Ale jsme v 7. století před érou křesťanskou, v tomto důležitém údobí, v němž na velikém kolbišti západního světa skutečné dějiny počínají aby už nikdy neutuchly, v údobí, v němž dlouhé bytí států už nebude možné, kdy nárazy národů a civilizační se budou následovati v krátkých intervalech, kdy plodnost a jalovost sociální se budou sesazovati a nahrazovati v téže zemi podle menší nebo větší tloušťky žívlů bílých, jež povlakem budou překrývati černý a žlutý základ. Zde bude vhodno vrátiti se k tomu, co jsem v první knize uvedl o důležitosti,

jež se přikládá některými vědci zeměpisné situaci v těchto příčinách.

Nebudu tu znovu vypočítávati důvody proti této nauce. Nebudu opakovati, že kdyby umístění Alexandrie, Konstantinopole byla osudem určena za budoucí velká střediska lidstva, by byla zůstala takovými na věky věkoucí, což je vyvráceno událostmi. Já také ani neuvedu, že kdyby se takto usuzovalo, ani Paříž, ani Londýn, ani Vídeň, ani Berlín, ani Madrid by neměly nároku na nějakou slávu hlavních měst, jimiž všechna se stala, a že bychom na jejich místě viděli již od narození prvních prakupců Cadix nebo snad lépe Gibraltar, Alexandrii daleko spíše než Tyr nebo Sidon, pak Cařihrad (jenž by věčně vylučoval Oděsu, Venezii [Benátky], zcela beznadějně ovšem Trieste), jak si vylichvařily přirozenou nadvládu obchodní, na nikoho nepřenesitelnou, neodňatelnou, nezkratnou, smím-li toho slova použití, a viděli bychom dějiny věčně kroužiti kolem těchto předurčených bodů. Skutečně to jsou místa Západu nejlépe položená pro okružní službu. Ale, a to je věc velmi šťastná, svět má jiné, daleko větší zájmy nežli zájmy obchodnické. Jeho záležitosti se neřídí jen podle hospodářské sekty. Daleko vyšší činidla nežli „dal“ a „má dáti“ dávají směr jeho jednáním a Prozřetelnost takto již od svítání věků stanovila pravidla sociální gravitace tak, že není místo nejvhodnější pro nakupování a prodávání, pro přepravu a pro výrobu potravin, pro pěstování a těžení surovin nejdůležitějším místem na zeměkouli. Nejdůležitějším místem je to, na kterém obývá v určité době nejčistší, nejinteligentnější a nejsilnější skupina bílých lidí. A kdyby i nějakým seskupením nepřekonatelných událostí sídlila tato skupina někde v zákoutí polárních ledů nebo pod žárem slunečním na rovníku, tedy tam by tíhnul intelektuální svět. Tam, a jen tam by se sbíhaly všechny snahy, všechna úsilí, a není přirozených překážek, které by tam mohly zameziti dopravu potravin a výrobků 7. nejdálších míst přes hory a doly, přes řeky a moře.

Neustálé změny, jež nastávají v sociální důležitosti velikých

mest jsou důkazem této nezvratné pravdy, do níž naduté deklamovánkyně národohospodářských theoretiků se nemohou zahrýzti. Není nic ohavnějšího, nežli důvěra, ve které si hovělec jaká pavěda, jež z nějakých povšechných empirických zjištění, užívaných zdravým rozumem Arijců od pradávna, dodavši jim trochu dogmatické soudržnosti, vytvořila nejnebezpečnější praktické nehoráznosti; kteráž zmocnivši se obecnstva příliš chytlavého na dojem *sesquipedalia verba*, se vyzdvihuje do smutné úlohy opravdového kacířství, dodávajíc si vzezření panovnice, ochutnávající, opravující podle svého názoru náboženství, zákony a mravy. Zakládajíc celý lidský život a podobně život národů na slovech, jež ve školách se stala kabalistickými průpověďmi „vyráběti a spotřebovati“, nazývá čestným to, co je pouze přirozené a správné: práci vykonanou; slovo *čest* pak tratí úplně na vznešenosti svého prvotného významu. Ze soukromého hospodářství činí nejvyšší ctnost a přehánějíc výhody opatrnosti pro jednotlivce a dobrodiní míru pro stát působí, že oddanost, veřejná věrnost, srdatost a neohroženost se stávají podle těchto zásad skoro neřestmi. Není to věda, protože nejbídnější popírání pravých potřeb člověka, a to těch nejsvětějších jest její úzkou základnou. To je vředlečnost nějakého mlynáře nebo přadláka, povýšená na modlu pro říše národů. Ale abych se omezil na odmítnutí nejmenších bludů, pravím ještě jedenkrát, že přes všechny obchodní dohody, které by snad mohly doporučovati ten nebo onen bod topograficky určený, šinuly se antické civilizace vždy a vždy k západu prostě proto, že kmeny bílé sledovaly tutéž cestu a teprve když přišly na náš kontinent, setkaly se s míšenci žlutými, kteří je odchýlili na užitkářské myšlenky, jež plemeno arijské přijalo s velikou zdržlivostí a jež plemeno semitské zneuznalo. Dlužno se také připravit na to, že užitíme jak národy arijské jsou čím dále tím více realističtějšími, čím dále tím méně uměleckými, jak budeme s pozorováními pokračovati k západu. Tomu je tak, ale nikoli z důvodů podnebních vlivů. To je jedině proto, že budou čím dále tím více pomíšeny

do žluta a vyproštěny ze vlivu tmavých plemen. Sestavme zde, abychom se snáz přesvědčili, seznam odstupňovaných výsledků, jež tu uvádím. Je třeba, aby čtenář tomu věnoval pozornost. Iranci, bude to zjištěno ihned, byli realističtější, mužštější nežli Semité, kteří zas byli realističtější nežli Chamité; a z toho vyplývá tato řada:

Černí,
Chamité,
Semité,
Iranci.

Pak užitíme plynouti monarchii Dariovu vespod živlu semitského a předávati palmu krve Řekům, kteří, třebaže míšení, byli přece v době Alexandra více prosti směsi tmavých plemen.

Brzy pak Řekové, utonulí v živlu asijském, budou ethnicky nižší nežli Římané, kteří panství světa posunou o hodný kus směrem k západu a kteří by ve svém slabě žlutém soukrvenství, daleko bělejší a konečně semitisovaném čím dále tím více byli přes to udrželi nadvládu, kdyby nebyli znovu přišli uchazeči bělejší. Hle, proč germánští Arijci rozhodným způsobem usměrnili civilisaci na severozápadě.

Právě tak jako jsem tuto připomenul princip z první knihy, že zeměpisné umístění národů není původem jejich slávy a že přispívá (mohl jsem to doložit) jen malou měrou k oživení jejich politického, intelektuálního a obchodního bytí, právě tak pro suverénní země otázky klimatu jsou tak podřadné, jako by vůbec nebyly a tak jako jsme viděli v Číně starobyrou supremacii, danou v první době v Yunnanu přecházeti potom na Pe-če-li; jako v Indii krajiny na severu jsou dnes nejživější, kdežto druhdy po dlouhá staletí vynikával nejvíce jih, právě tak není na západě starého světa podnebního pásma, které by nebylo mělo své dny slávy a moci. Babylon, kde nikdy nepršívá, a Anglie, kde prší pořád, Petrohrad, kde je třeskatá zima až k smrti, hle, ty krajní meze! A slavné

vládnutí se vyskytuje a vyskytovalo ve všech těchto různých místech.

Mohl bych po těchto problémech ještě přijít s otázkou úrodnosti; není nic zbytečnějšího. Holandsko nám odpoví, že duch lidský přijde na kloub všemu, že vybuduje veliká města ve vodě, vytvoří si vlast na pilotách, přitáhne zlato a pocty celého světa do neúrodných bahnisek. Venezia (Benátky) dokazují ještě více: praví, že vůbec bez jakéhokoli území, dokonce i bez bažin, i bez mokrého písковиště, se může založit stát, který co do nádhery zápolí s největšími státy a přežívá o mnoho roků státy léty požehnané.

Jest tedy tím stanoveno, že otázka plemene je veledůležitá pro docenění vitálního principu ve velikých útvarech veřejných, že historie se vytvořila, rozvinula a udržela jen tam, kde se stýkalo více bílých větví; že nabývá tím pozitivnějšího charakteru, čím se zabývá více ději národů bílých, což lze vyjádřit i slovy, že tyto bílé národy jediné jsou národy historickými a že jediné na jejich vzpomínkách a památkách lidstvu záleží. Z toho i následuje, že dějiny v různých údobích se zabývají významněji s tím národem, který více dominuje, čili jinak řečeno, čím jeho bílý původ je čistší.

Nežli začnu studii o pozměnách vyskytnuvších se v 7. století př. Kr. v západních společnostech měl jsem za to, že bude dobře konstatovati upotřebení jistých zásad dříve položených za základ a z území, po němž kráčím, nechati vyklíčiti nová pozorování. Nyní se pustím do rozboru toho, co ethnická skladba Zoroastrovců poskytuje nejpozoruhodnějšího.

KAPITOLA II.

Zoroastrovci.

Baktrové, Medové a Peršané byli částí té skupiny národů, které současně s Indy a Řeky se odčlenily od ostatní bílé rodiny vysoké Asie. Sestoupily s nimi nedaleko severních hranic

Sogdiany. Tam hellenské kmeny opustily vystěhovalecký houf a uhnuly k západu, sledující hory a spodní okraj moře Kaspického. Indové a Zoroastrovci žili i nadále pospolu a jmenovali se stejným jménem *Aryas* nebo *Airyas* po dosti dlouhou dobu, až náboženské spory, jež, jak se zdá, hodně zahořkly, rozvedly obojí lid tak, že došlo k vytvoření obou národů rozličných.

Zoroastrovské národy zaujímaly veliká území, jejichž severovýchodní hranice je těžko stanoviti. Pravděpodobně se prostíraly až k roklím Muztahu a na vnitřní plošiny, z nichž potom odešedše, přinesly Evropě slavná jména Sarmatů, Alanů a Asů. Směrem jižním se hranice znají lépe. Zaplavily od Sogdiany Baktrii a zemi Mardů až ke hranicím Arachosie, pak až k Tigridu. Ale tyto širé oblasti zahrnují i nesmírné plochy úplně neplodné a neobyvatelné pro velká množství lidí. Tyto oblasti jsou přerušovány písečnými pouštěmi, prostoupeny naprosto neúrodnými horstvy. Nemohlo se tam tedy udržeti arijské obyvatelstvo ve větším počtu. Síla plemene byla tedy takto navždy vržena daleko od střediska činnosti, které potom připadlo později monarchii medské a perské. Tato síla měla býti Prozřetelností zachována, aby značně později vytvořila civilisaci evropskou.

Jakkoli oddělení od Indů, zoroastrovští národové při východní hranici si nepřipadali sami před sebou ani v očích Řeků, že by byli valně od Indů rozdílní. Nicméně obyvatelé Aryavarty, třebaže je považovali za svoje soukmenovce, zdráhali se s velikou hrůzou považovati je za krajany. Těmto pohraničním kmenům bylo tím snáze se považovati jen za polozoroastrovce, ježto povaha náboženské reformy, původ to celého národa, zakládajíc se na svobodě, ani zdaleka nevytvořila takové sociální pouto jako v Indii. Spíše bychom věřili, protože vzpoura byla namířena proti dosti tyranské nauce, že podle přirozeného výsledku celé reakce vzpurný duch, chtěje zažehnati přísný řád brahmanský, uhnul poněkud doleva a vytvořil jisté uvolnění. Skutečně se nám jeví národy zoro-

astrovské dosti nevraživými vzájemně a potírají se vespolek. Každý z těchto národů vedl si svůj rušný život mezi bohatými stády, spravován činovníky volenými nebo dědičnými, kterým vždy bylo počítati s veřejným míněním. Tedy všechny tyto kmeny si zakládaly na neodvislosti. Takto organisování, postupovali směrem na jihozápad, kde konečně je čekalo setkání s Asyřany.

Dříve než se s nimi setkaly, první jejich tlupy našly v okolí Gedrosie lid černý, nebo při nejmenším chamitský, a smísili se těsně s ním.

Odtud přišlo, že jižní národy zoroastrovské, ty, které byly účastny slávy perské, byly hned záhy zatíženy jistou dávkou tmavé krve. Největší část jich, prosycená příliš bohatě, ještě dlouho před pádem Babylonu sešla skoro na stav semitský. To dosvědčuje ta okolnost, že Baktrové, Medové a Peršané byli jediní Zoroastrovci, kteří jakousi úlohu hráli. Ostatní se spokojili s tím, že tyto ušlechtilé rodiny prostě podporovali.

Mohlo by se zdáti zvláštním, že tito Arijci, prosycení takto krví černých přímo nebo prostřednictvím spojů s Chamity a degenerovanými Semity, mohli zmoci takovou úlohu, kterou jim dějiny připisují. Kdybychom měli za to, že je správně předpokládati u všech kmenů stejné poměry míšení krve, bylo by těžko ethnicky vysvětliti nadvládu těch nejušlechtlejších z nich nad lidem asyrským.

Ale abychom šli najisto, stačí vzájemně porovnat zoroastrovské jazyky.

Zendština, o tom není pochyby, jak jí mluvili Baktrové, obyvatelé veleměsta Balk, v Orientě zvaného *matka měst*, nej-mocnější to národ z původních Zoroastrovců, neměla skoro vůbec příměsků semitských a dialekt v Persidě (nyní Farsistan), třebaže nebyl tak čistý, byl přece jen nad jazyk medský, který zase byl méně semitisován než jazyk pehlvi takovým způsobem, že krev budoucích dobyvatel přední Asie zachovávala v nejušlechtlejších svých větvích na jihu charakter dosti arijský, postačitelny k vysvětlení jejich nadřadnosti.

Medové a zvláště Peršané byli nástupci bývalého vlivu Baktrů, kteří, řídívše první kroky rodiny zoroastrovské na cestách magismu, ztratili svou převahu způsobem dnes neznámým. Jejich dědicové si zaslouhovali té cti, jež jim připadla. Vidíme, že zůstali Arijci, sice nepochybně méně arijské než Zoroastrovci severovýchodu, a i méně nežli Řekové, nicméně aspoň na tolik jako Indové ve stejném období a mnohem více nežli jejich již takřka vypotřebovaní soudruzi na Nilu. Veliká a nenapravitelná nevýhoda, kterou si Medové a Peršané s sebou přinesli na politickou scénu světa, byla jejich malá početnost a pokročilá degenerace druhých kmenů (jižních), jejich to přirozených spojenců. Nicméně, po jistou dobu mohli rozkazovati. Měli ještě velmi čestný charakter ušlechtilého druhu, náboženství bližší pravému zdroji než Semité, podle jejichž názoru sem byli povoláni, aby dělali násilné skutky.

Již jednou, v dávných dobách, jeden medský kmen vládl nad Asyrií. Jeho početná slabost jej přinutila, aby se poddal chamitsko-semitskému vpádu, jenž přišel od severozápadních hor. Od té doby poměrně úctyhodné náboženské nauky se pojí ke jménu Zoroastra, jméno to také i prvního krále této arijské dynastie: nemá arci ničeho společného s náboženským reformátorem; ale je-li tu takové jméno r. 2234 př. Kr., může být důkazem, že Medové a Peršani 7. století zachovávali stejnou víru monotheistickou jako jejich nejstarší předkové.

Tato dogmata vytvořili a vyvinuli Baktrové a kmeny arijské na severním a východním pohraničí. Viděli zrod proroka v oněch prastarých dobách, kdy pod panstvím králů kaian-ských zoroastrovští národové, čítaje v ně i ty, ze kterých měli jednoho dne vzejít Sarmaté, se právě oddělili od Indů.

V této době jejich národní náboženství, jakkoli svojí reformou se odcizivší kultu purohitů, prvotnímu to dědictví celého bílého plemene v severských končinách světa, bylo nesrovnatelně důstojnější, mravnější, vznešenější než náboženství Semitů. Lze na to souditi z toho, že v 7. století přes všechny kazy bylo lepší než polytheismus, jenž však byl méně strohý

a pro nějž odedávna se rozhodli Řekové. Pod náboženským vedením zachovaly mravy svoji sílu a nepoklesly. Medové žili podle organizace arijských plemen jako kmeny rozptýlené ve velkých vesnicích. Volili si svoje pohlaváry jako druhdy volívali jejich otcové svoje vis-pati. Byli bojovní a neklidní, ale měli smysl pro pořádek a osvědčili to tím, že nakonec se vzdali svého hlasovacího práva ve prospěch dědičné monarchie. Není tu ničeho, co by se nedalo také najít u starých Indů, u arijských Egypťanů, u Macedonců, Thessalců, Epirotů a u národů germánských. Všude vůle národa tvoří vládní formu, skoro všude dává přednost monarchii a ponechává vládu v rukách jedné rodiny. Tito Medové, pastýři a válečníci zůstali svobodnými lidmi v celé platnosti toho slova i v té době, kdy pro nepatrný svůj počet se musili podrobiti pod svrchovanost chaldejskou; třebaže jejich duch přílišně po neodvislosti toužící, pudící je do drobení a tříštění sil, jistě prodloužil jejich dobu poddanskou, dlužno se při tom velmi podívat tomu, že toto poddanství nezhoršilo jejich povahu a že po dlouhých tápáních národ, sjednotiv všechny svoje síly v podobě monarchie se zmohl po 1600 letech tak, aby se znovu ujal myšlenky na dobytí Asyrie a že také to dokázal.

Od té doby, co byl tento národ medský vypuzen z Ninive, nikterak nesešel. Setrval na svém náboženském kultu, což je úctyhodná vzácnost, zajisté pro svoji jednolitou celistvost. Tato jednolitost mu zachovala ten smysl pro neodvislost pod vladaři — ostatně málo zvládajícími svoje poddané: medský národ zůstal arijským. Když jednou byl národ utišením rozbrojů vytržen ze své bojovačné anarchie, bojovníci tak pozbyli zaměstnání, i bylo třeba nějak využítkovati válečnou jejich energii; a tak se připadlo na výboje proti sousedům. Počínajíce podrobením příbuzných národů v sousedství sídlících, mezi nimiž byli Peršané, posílili se jejich spojenectvím. Potom, když přivedli pod svoje prapory a slili v jeden celek všechny jižní národy svého náboženství, v jichž čelo se postavili, Medové napadli ninivetskou říši.

Obr. 25.

Mnozí spisovatelé spatřovali v těchto válkách střední Asie, v těchto rychlých výbojích, v těch státech tak rychle budovaných a tak rychle rozvrácených jen pouze rány rozpražené ruky bez jakéhokoli vzájemného vztahu, jen řadu událostí bez hlubokých pohnutek a tedy také bez valného dosahu. Nevěrmě takovému úsudku.

Poslední stěhování semitská z arménských pohoří ustala a už neohrožovala národy asyrské. Pobřežní kraje Kaspického moře a sousedství Kavkazu už neměly koho by vysílaly v cizí kraje. Dávno už tomu, co putující pluky Řeků dorazily k cíli své cesty, a Semité, zůstavší v těchto krajích, nebyli nikým vypuzováni. Asyrie tedy neobnovovala svou krev od staletí a hojnost černého živlu, pořád při asimilační práci, způsobila úpadek vyšších plemen.

V Egyptě se stalo cosi podobného. Ale protože kastovnícká soustava, byť i nedokonalá, sloužila ještě této společnosti svými konstitutivními zásadami, vládcové Memfidy, cítíce se neodolnými proti jakémukoli nárazu, řídili svou politiku tak, aby mezi nimi a říší ninivetskou, které se báli ze všeho nejvíce, byla jakási opona drobných království syrských. Skryti za takový zásek, vlekli se dále svou vyjetou kolejí, sestupující po svahu civilisačním tak, jak černé míšení se na ně hrnulo.

Niniveté, kteří je děsili ze všeho nejvíce, nebyli jediní, kteří je vzrušovali. Poznávajíce, že jsou neschopni zápasiti s nepostižitelnou mocí řeckých pirátů *Θαλασσοκρατῶν*, Arijců, kteří se nazývali *králi moře* (jako později se tak nazývali Arijci skandinávští), Egypťané se opatrné rozhodli uzavřítí ústí Nilu. Ramsovi nástupci doufali za takovéto těžké oběti a sebeomezování uchovati dlouho svoji třaslavou existenci.

Vedle obou těchto velkých říší západního světa takto oslabených se již ukazovali Řekové asi v tom stavu, v jakém byli Medové před založením jednotné monarchie. Projevovali tutěž rušnost, tutěž lásku k neodvislosti, stejné sklony bojovné s touže ctižádostí jednou rozkazovati jiným národům a poněvadž jim vadila jejich roztříštěnost, nic nepodnikali většího

nežli kolonisování již založené při ústích řek na Černomoří, v Itálii a na pobřeží asijském, kdež jejich města povzbuzena asyrskou politikou konkurovati úspěšně s městy foinickými, odvisela v podstatě v této příčině od svrchované moci Ninive a Babylona.

A v této hodině, kdy žádná z velkých starých mocností nebyla s to napadnouti svoje sousedy, vystoupili Medové jako kandidáti na vladařství všehomíra. Příležitost byla volena převelmi dobře: ale nechybělo mnoho a herec, jenž se zcela nečekaně vrhnul na scénu, by byl skorem docela popletl rozdělení úloh.

Kimrové, Cimmerové, Cimbrové nebo Keltové, nebo jak se jmenují, lid bílý trochu pomíšený se žlutými, nač se ani tak nehledělo, vyrazili najednou v dolní Asii, přicházejíce od Tauridy; zpusťivše Pontus a všecky okolní krajiny, oblehli Sardy a dobyli je.

Tito zuřiví výbojci šířili na své dráze všude děs a hrůzu. Jak se zdá, chtěli ospravedlniti názor, že už pouhý pohled na jejich meče poučoval o jejich moci. Na neštěstí pro ně opakovali v podstatě jen příhodu, kterou už jsme viděli svého času. Vítězíce, byli poraženi: pronásledující, byli uprchlíky. Zabírali jen proto, aby získali útočiště. Napadeni byvše ve stepích, které později byly asijským Sarmatskem, rojem mongolských a skytských národů, a přinuceni ustoupiti, uprchli až do míst, kde Semité se třásli u jejich nohou, kdež však přece jen jejich protivníci je doběhli. Takto Asie, sotva přeživši prvá pustošení keltská, padla do rukou žlutých hord. Ty, potýkající se s prchajícími, padly na města a poklady zemí napadených, velmi vítanou to kořist.

Keltové byli méně četní nežli jejich nepřátelé. Byli poraženi a rozptýleni. Skytové tedy, nemajíce s kým bojovati, pokračovali na vrub úmyslů medských. Cyaxares právě dobýval Ninive, což byla poslední překážka k podrobení celé asyrské Asie. Pohněván tímto nemilým zákrokem, zanechal obléhání Ninive a šel na Skyty. Ale štěstí mu nepřálo, musil nechati

barbary (jistě je asi tak nazýval), aby svobodně pustošili dál. Ti pronikli až ke hranici Egypta, kdež mnohými žádostmi a ještě více přemnohými dary se dali pohnouti, že nevtrhli. Spokojeni s výkupným, šli jinam dobývat vítězství. Toto mongolské bacchanale bylo strašlivé, i když trvalo krátce. Za dvacet osm let tu byl konec. Třebaže Medové byli poraženi na první potkání, byli skutečně velmi zdatnější nežli Skytové a nesnesli na dlouho porážku. Pokusili se ještě jednou, a tentokrát s plným úspěchem. Žlutí jezdcí, zahnaní četami Cyaxaresovými, uprchli kamsi do zemí na sever od Černého moře. Šli tam pokračovati v anarchických zápasech s národy více nebo méně pomíšenými, s Finy, kdežto Zoroastrovci, zbavivše se jich, nasadili výboj tam, kde jej přerušili. Když byl keltský vpád odražen, bylo Ninive obleženo znovu a Cyaxares, inteligentní vítěz, vstoupil do jeho zdí.

Od této doby bylo pojištěno panování jižního plemene arijsko-zoroastrovského, kterému docela vhodně mohu dáti napříště jméno iranského. Teď už nebylo otázky jiné, nežli která z obou větví nabude vrchu. Medský lid nebyl právě nejčistší. Proto nemohl udržeti nadvládu; ale byl velmi civilisovaný svým stykem s chaldejskou kulturou a tím se mohl dostati na význačné místo. On první dal přednost pravidelné vládě před jalovými agitacemi, a jeho mravy, jeho zvyky byly vytříbenější než jiných větví příbuzných. Nicméně všecky tyto výhody, vyplývající z jisté příbuznosti s Asyřany, jakž také nářečí té doby ukazuje, byly vykoupeny za cenu snoubení plemen, jež zhoršující medskou krev, zhoršila také medskou statečnost vůči jinému kmenu iranskému, a to kmenu perskému, takovým způsobem, že podle zákona ethnické superiority nadvláda nad Asií byla vzata z rukou společníků Cyaxarových a přešla na větev více arijskou. Cyrus, princ, náležející po otci národu perskému, po matce královskému domu dejoceskému, vystřídal přímou linii a dal svým krajanům nadvládu nad kmenem založivším říši a nade všemi kmeny soukrevnými. Ale nebylo to vystřídání úplné: oba kmény byly již příliš sje-

noceny; vytvořil se jen jakýsi odstín mezi vládci, netrvajícím dlouho, protože Peršané pochopili, že je nutno, aby podřídili svoji trochu nevzdělanou sílu medské škole zkušenější. A tak se přiházelo velmi brzy, že králové z domu Cyrova bez rozpaků obsazovali první místa nejschopnějšími muži medskými. Bylo tu tedy skutečné dělení mezi oběma svrchovanými kmeny a ostatními semitisovanými národy iranskými. Semité a ostatní skupiny chamitisované nebo černé, tvořící nesmírnou většinu lidu podrobeného, byli jen společným podnožím zoroastrovskému panství.

Jistě to byl divný pocit a prazvláštní podívaná pro zbabělé, zvrhlé, degenerované a při tom uměnilovné národy asyrské, když se dostali pod drsné velení plemene bojovného, vážného a oddaného prostému kultu, mravného a při tom daleko idealističtějšího než jejich zásady náboženské.

Příchodem Iranců bohoslužebné hrůzy a theologické ničemnosti ustaly. Duch magů jim nemohl přivyknouti. Později král Darius, stav se pánem Foinicie, poslal karthaginským vzkaz, kterým se jim zakazovalo obětovat lidu bohům. Bylo to dvojnásob ohavné Peršanům, jednak protože to uráželo útrpnost s bližním, jednak taková oběť znečišťovala posvátný oheň. Tentokrát snad po první od zavedení polytheismu předpis, vydaný panovníkem, jednal o lidskosti. To byl jeden z hlavních charakterů nového asijského režimu. Bylo pečováno o to, aby každému se dostalo spravedlnosti a aby veřejné ohavnosti přestaly. Od této doby ubývá grandiosnosti a všechno tíhne k jakési pozitivnosti. Správně řečeno, politika se dělá zdravým rozumem a po straně a trochu i nad hlučícími vášněmi. Až dosud tu vášně mnoho mluvily.

Zároveň co ubývá bouřlivosti u vládnoucích kruhů a co hmotná organizace postupuje, umělecký duch klesá velmi nápadně. Monumenty perské doby jsou jen pouhými chabými napodobeninami starého slohu asyrského. Není již vynalézatosti, známé světu z hlubokých reliéfů Persepole. To už nejsou výtvořky sochařů, to jsou jen vzorky práce neohrabaných ná-

deníků; a protože veliký král ve své velebnosti už si nedopřával uměleckých požitků jako jeho předchůdcové, dlužno mítí za to, že prostřední výtvořky na zdech jeho paláce, hlásající jeho slávu, lichotily postačitelně jeho hrdosti a vyhovovaly jeho vkusu.

Perská monarchie byla blahobytná a nic více; ve mnohých případech se uchýlovala o pomoc k egyptské dekadenci, aby tak docílila doma jakýchsi prací druhého sice řádu, ale přece jen převyšujících její národní schopnosti.

Zkusme najítí klíč k této záhadě. Již jsme viděli, že arijský národ, vedený ke skutečným děním a nikoli k nespořádané fantazii, není sám o sobě umělecky založen. Rozvážný, rozumný, rozumující a chápavý nejvyšší měrou, schopný vynaléztí i nejpodivnější věci, to vše mu dlužno přiznati jako doménu. Ale když toto plémě není vůbec pomíšeno s tmavou krví, není u něj o umění ani potuchy: to už jsem jinde dostatečně vložil. Ukázal jsem jádro této rodiny, složené z budoucích společností Hindů, Řeků, Iranců, Sarmatů, rodiny to výtvarnické velmi neschopné a třebaže jsou veliké zříceniny na březích Jeniseje a na hřbetech Akaje, nikde se tam nenajde nějaká známka jemného uměleckého citu. Byl-li tedy nějaký veliký vývoj co do hmotného podání myšlenky o krásnu v Egyptě nebo v Asyrii, když i v Indii vpučelo poměrně pozdní umění, tu se to nedá jinak vysvětliti nežli účinkem míšení s černými, bezuzdným a hojným v Asyrii, umírněným v Egyptě, omezenějším na indské půdě a tak se také vysvětlí troje různé výtvořky těchto zemí. Výtvořky prvního druhu dosahují rychle vrchole, pak umění degeneruje neméně rychle, upadajíc do obludnosti, do nichž převaha temné krve je uvrhla. Výtvořky druhých, ježto živel arijský, pramen života a zdroj místní civilizace byl co do počtu slabý, rovněž brzy propadl černému vlivu. Nicméně bránil se dělením na kasty a umělecký cit, jež první náběh vyvolal, zůstal ztrnulý a stálý, bez postupu; proto měl daleko více času k dekadenci a degradaci než v Asyrii. V Indii (výtvořky třetích), ježto ohrada zcela jinak pevná byla

postavena vpádům černé krve, umělecký charakter se vyvíjel jen velmi pozvolna a chudě v lůně brahmanismu. Aby opravdu zesílil, bylo čekati na příchod Sakya-muni: jakmile budhisté otevřeli nečistým kmenům vstup do bílých rodin, povolávající je k podílíctví na nirvaně, vášnivá obliba umění se vyvinula v Salsetě neméně než v Ninive, umění dosáhlo brzy zenitu jako tam a stejně jako tam se propadlo ze stejných příčin skoro úplně náhle a utonulo v bláznovstvích, přivoděných upříližením převahy černé krve na břehy Gangu tak jako všude jinde.

Když Iranci přejali vládu nad Asií, měli před sebou národy, u nichž umění bylo degradováno a zaplaveno černým vlivem. Oni sami neměli příslušné nadání, aby mohli uměleckého ducha pozdvihnouti z úpadku.

Namítne se, že právě tím, že byli Arijci, nesli zkažené krvi semitské příspěvek bílý, určený k regeneraci a že takto měli přivésti většinu asyrských národů k rovnováze v ethnických principech. — Ale asyrské národy byly převeliké a lid kmenů iranských, vládnoucích, byl nečetný. Ta úrodná krev, ostatně už také trochu porušená, jež kolovala v jejich žilách, jistě by se byla ztratila v těch asijských spoustách, aniž by je pozdvihla a následkem této nepopíratelné skutečnosti jejich vlastní moc, jejich převaha politická měly potrvati jen krátký čas, po který jim bylo možno udržeti neporušené, osamocené bytí národní.

Uvedl jsem již nevelikou početnost těchto národů a dovolávám se v tom Herodota. Když načrtává tento dějepisec obraz Xerxova vojska, překračujícího Helespont, rozvíjí před námi velikolepý výčet národů, povoláných tímto velikým králem do zbraně ze všech dílů jeho rozsáhlých států. Kolik to Herodot čítá vojáků mezi Medy vlastními? Kolik zoroastriánů? Nežítím jich víc než 24.000 a co to bylo, taková hrstka, proti 170.000 mužům? Se stanoviska číselného nic, se stanoviska vojenského všechno. Protože, kdyby těmto 24.000 Irancům nebyli bývali překáželi v pohybu jejich nehnutí pomoc-

níci, byla by Musa slavila u Plataj jiného vítěze. Ale ať je tomu jakkoli, když vládnoucí národ nemohl sehnati vojáky ve větším množství, byl nepatrný a nestačil na obrození tlustých vrstev národů asijských. Měl tedy perspektivu jen jedinou do budoucnosti: zkaziti se sám a býti pohlčen v útrokách přemoženého lidu.

Nebyly odkryty nějaké stopy po silných opatřeních, určených k tomu, aby byly vytvořeny pevné ohrady mezi Iranci a jejich poddanými. Takové ohrady mohlo zříditi náboženství, kdyby magové nebyli bývali posedlí tím duchem, vlastním všem dogmatickým náboženstvím, totiž obracením na víru; pro tento duch byli o několik století později nenáviděni musulmany. Chtěli na víru obracet i svoje asyrské poddané. Podafilo se jim vyrvati je z velké části jejich náboženským ohavnostem starých kultů. A to byl skoro politování hodný úspěch: nebyl dobrý ani pro ty, co na víru byli obráćeni, ani pro ty, co obraceli. Ti obráćeni hned pokazili krev svými svazky a to náboženství, co jim bylo dáno, rozvrátili, přizpůsobující se svému nevyhláditelnému duchu pověreckému.

Takto byl poznamenán v dějinách konec iranských národů blízko u dne jejich vítězství. Nicméně pokud jejich podstata nebyla ještě příliš pomísená, byla jejich povýšenost nad civilizovaným světem nesporná a jistá: neměli spoluuchazečů. Celá jižní Asie se poddala pod jejich vládu. Drobná království za Eufратem, tento val pečlivě udržovaný faraony, brzy byl pohlčen v satrapiích. Svobodná města na foinickém pobřeží se připojila k perské monarchii i se státy lydskými. Přišel den, kdy nezůstal než samotný Egypt, starý to soupeř, který dědicům chaldejských vládařů stál za polní tažení. Jen před tímto zestárlým kolosem i nejsilnější semitští dobyvatelé ustupovali.

Peršané neustoupili. Všecko přálo jejich panování. Úpadek Egypta byl dokonalý. Nilská země už neměla lidských prostředků, kterými by odporovala. Platila sice ještě námezdné vojáky, aby ochraňovali její vetčnost; povšechná degenero-

vanost plemene semitského ji přinutila, aby nahradila takřka úplně karijské a filistinské svoje vojáky arijskými vojáky řeckými. To bylo všecko, oč se mohl Egypt pokusiti. Neměl již s dostatek pružnosti ani nervů, aby sám se uchopil zbraní, ani aby se vzpamatoval z porážky.

Peršané jej podrobili a potupili od srdce a jak jen mohli jeho kultus, jeho zákonodárství a mravy.

Pozorujeme-li živý obraz, jež o této době nám namaloval Herodot, jsme překvapeni, vidouce, že tu dva národy pohlížely na zbytek světa, ať už poražený nebo k poražení předurčený, se stejným opovržením a tyto dva národy, t. j. Peršané a Řekové i na sebe pohlížely vzájemně jako na barbary, na polo zapomínající, napolo opomíjející svůj společný původ. Zdá se mi, že stanovisko, jež zaujímali pro přísné posuzování ostatních národů, bylo skoro stejné. Řekové a Peršané vytýkali těmto národům, že nemají smyslu pro svobodu, že jsou slabí před neštěstím, že jsou v blahobytu změkčilí a v boji zbabělí; a žádný z nich nevzpomenul Asyrů a Egyptanů a jejich slavné minulosti, jež skončila v tak trapné slabosti. To proto, že obě nevraživé skupiny byly asi na stejné úrovni civilizace. Třebaže už odděleny příměsy cizí krve, jež pozměnily jejich bytnosti a tedy i jejich vloh, o čemž svědčí jejich jazyky, přece jen společný arijský princip, který u nich ve smíšenině převládal, stačil k tomu, aby měly stejný názor o otázkách sociálního života. Proto stránky starce z Halicarnasu znázorňují tak živě ty společné názory a pojmy jejich a city, jež o nich svědčí. Byli to jakoby dva bratři, kteří měli nestejně osudy, rozliční co do společenského postavení, ale přece jen bratří povahou a sklony. Národ arijsko-iranský zaujímal místo staršího v Západním světě: vládl světem. Řecký národ byl druhorozeným, mladším a jemu bylo souzeno jednoho dne třímáti žezlo a měl se připravovati k tomuto velikému úkolu jakousi isonomií vůči větvi panující, isonomií, která nebyla docela neodvislostí. Ty ostatní národnosti, jež byly na dohled na obzoru obou větví arijských, ty tu byly

pro první větev, aby nad nimi vládla, pro druhou, aby z nich těžila. Je dobře neztráceti se zřetele tuto souběžnost, jinak by sotva bylo možno pochopiti ono vystřídání moci, jež později přišlo.

Samozřejmě pochopuji, že se lidé smávají spolu s těmi silnými a pozitivními duchy, když jde o zlehčování umělecky založených povah, které spíše nyjí ve zjevech a zdánlivostech nežli ve skutečném hmatatelném životě. Ale i když Řekové měli všechny důvody pro opovrhování semitským světem, jenž se stal jejich pastvou, není přece jen dobře zapomínati, že tento svět měl ve svém majetku celý poklad civilizací, zkušenosti se Západem a úctyhodné vzpomínky dlouhých staletí práce, výbojů a slávy. Připouštím, že druhové Cyrovi a Peisistratovi spoluobčané měli ve svém nitru záruky budoucí obnovy sociálního bytí; ale to nebylo důvodem k tomu, aby se zatracovaly ty výsledky, které černí Chamité a různé větve semitské a různé vrstvy Egyptanů nashromáždily. Žeň obou skupin, žeň toho, co z nich pocházelo, teprve čekala přede dveřmi: ale osení ještě bylo skoro zelené, klasy nezralé; kdežto snopy žní semitských národů už plnily stodoly a rozdávaly zásoby i samotným budoucím reformátorům. A co víc: myšlenky Asyrie a Egypta se rozšířily všude, kam krev jejich vynálezců pronikla, v Etiopii, v Arabii, v okolí Středozemního moře stejně jako na západě Asie, jako v jižním Řecku, s hojností a hřívivostí, jež plnily beznadějí všechny civilizace, jež se teprve měly zroditi, a všechny výtvoary pozdějších společností vždy byly nuceny se vypořádati s poznatky a názory, jež z Asyrie a z Egypta prýšřely. Takto, přes všecken posměch k semitským národům a ke zženštilému míru na březích Nilu, Arijci iranští a Arijci řečtí měli brzy vplouti do rozumového proudění těchto národů, uvadlých ethnickým nepořádkem a přesycením prvky negroidními. Účast na vlivu, jež takto zbývá pro Irance tak hrdé a pro Řeky tak čilé, konec konců po spočítání všeho se omezuje na to, že do stojatého, nesmírného jezera

asijských davů byly hozeny některé dynamické prvky pohybu, života a čilosti.

Arijci iranští a po nich Arijci řečtí poskytli asyrskému a egyptskému světu to, co Arijci germánští později dali společnosti římské.

Když jednou byla celá západní Asie sjednocena v perské ruce, nebylo důvodů k tomu, aby původní dělení mezi civilizací západoasijskou a egyptskou dále trvalo. Slabé pokusy o znovudobytí národní nezávislosti v údolí Nilu jsou pouhými křehkými dokonávajícími odporu. Obě původní Západní společnosti tíhly nyní ke splynutí, protože plemena, jež v nich byla účastna se už ani zřejmě od sebe nerozlišovala. Kdyby byli bývali Peršané velmi četní, kdyby po způsobu bývalých dobyvatelů bývaly jejich kmeny mohly zápasit s velikými a početnými davy semitskými, nebylo by bývalo možno, aby tyto společnosti tak splyvaly. Když se takto vytvářela zcela nová organizace na zneuznávaných troskách těchto dřevních národů, byli bychom mohli zříci, jak se některé z těchto trosek izolují po okrajích říše, sdružují se zbytky plemen a se zařizují pro sebe tak, aby mezi výmysly a vynálezy nových pánů a mezi zrušeným stavem věcí pro většinu poddaných mohla být tažena patrná a rozhraničovací čára.

Sotva se byli Iranci, jichž byla jenom hrstka, zmocnili vlády, už nesmírný duch asyrský je obklopil se všech stran, je zaujal, stisknul a nakazil je svou závratí. Pak si můžeme učiniti představu o přibuzenství, které mohla požadovati spolu s osobou panovníka nadutá a zpupná povaha chamitisovaných Semitů za Kyrova syna Kambysa. Ale na štěstí takovéto spojení ještě nebylo obecným pravidlem. Svědectví Herodotovo nám dokazuje, že arijský duch se držel dobře proti útokům domácího nepřítel. Nic to neukazuje lépe než pověstná konference sedmi náčelníků po smrti nepravého Smerdise.

Šlo o to, dátí uvolněným národům nějakou vhodnou formu vládní. Takového problému by nebylo vůbec bývalo pro mentalitu asyrskou, jež by hned a bez váhání byla prohlásila věc-

nou oprávněnost despotismu, zcela čistého a prostého; ale o problému bylo uvažováno zrale a byl rozřešen, ne bez nesnází, vládnoucími bojovníky, kteří ten problém položili. Troje mínění tu byla. Otanes hlasoval pro demokracii; Megabyzes mluvil ve prospěch oligarchie; Darius, promluviv o monarchické organizaci, o kteréž tvrdil, že je to nevyhnutelná forma konečná všech možných forem vladařských, docílil pro svou věc většiny hlasů. Nicméně měl co činiti s příslušníky tak do nezávislosti zakousnutými, že dříve nežli předali králi moc, si vyhradili, že Otanes a celý jeho dům na všechny budoucí časy zůstanou vyňati z královského vlivu a moci, a zůstanou svobodni ve všem, co je mimo zákon. Ježto v době Herodota takto energické city už nebyly mezi Peršany, rozhodně již ochablými ve své prvotné arijské zdatnosti, proto tento Ionský dějepisec upozorňuje moudré čtenářstvo, že to, co jim bude vyprávěti, se jim bude zdáti zvláštním: nicméně přece jen to má za správné.

Po zhynu této veliké hrdosti bylo ještě několik let skvělých; pak semitskému nepořádku se zdařilo strhnouti Irance do hniječích lůna otrockých národů. Od časů vlády Xerxova syna bylo patrné, že Peršané ztratili sílu, nutnou pro panování nad světem a mezi dobytím Ninive Medy a tímto údobím skleslosti neuplynulo ani půldruhého století.

Dějiny Řecka se začínají vměšovati důvěrněji do dějin asyrského světa. Sparťané a Athéňané se vyskytují v koloniálních věcech Ionska. Zanechám tedy skupinu iranskou a budu se zabývati novým národem arijským, který se hlásí jako její důstojný a zároveň jediný odpůrce.

Konec dílu prvního.

PŘEHLEDNÁ MAPA SÍDLIŠŤ NÁRODŮ STARÉHO SVĚTA

K OBRAZCŮM DÍLU I.

- Obr. 1. J. A. hrabě de *Gobineau* (1816—1882).
Podle obrazu od Mahauta leptal A. Mathey před titulem
- Obr. 2. *Tiziano Vecellio*: Peníz daně. Malován kolem r. 1516 podává lionardovským způsobem v kontrastech obrysů i valeurů obličejů a rukou jasně rozdíl mezi ušlechtilou bytostí vznešeného původu a sprostým jedincem míšeneckým. Stát. galerie Dresden . . . proti str. 16
- Obr. 3. *Ch. Meryon* (1821—1868): Lidojed, Papuán z Východoasijských ostrovů (Meryon, který býval námořním důstojníkem, nežli se věnoval úplně grafice, se stýkal s těmito lidmi). proti str. 32
- Obr. 4. *Ch. Meryon*: Torna Keké, náčelník novozélandského kmene jevící v obličejí plno energie a více duševního života než mnohý usedlý odchovanec evropských škol, jak správně Gobineau na jednom místě uvádí proti str. 48
- Obr. 5. *Mesopotamie*: Bůžek elamitský z počátku 2. tisíciletí př. Kr., 0,175 m vys., bronz, nalezen v Suzách. (Podobné sošky bývaly kryty zlatou folií.) Představuje dokonale semitský typ. proti str. 64
- Obr. 6. *Mesopotamie*. Bohyně plodnosti podle semitských představ, 0,17 m vys., bronz, sumerské údobí z doby akkadské. proti str. 64
- Obr. 7. *Egypt, dynastie XI. nebo zač. XII.* Mladá dívka s krabicí, na níž nese volskou kýtu; v pravé ruce drží nádobu obětní. Dřevo 1,04 m vys. proti str. 80
- Obr. 8. *Asyrie, VIII. stol. př. Kr.* Alabastrový sádrovec, prvá postava 2,68 m vys. nese květ

- lotusu a kozle obětní, druhý muž 2,56 m
vys. zdvihá ruku na znamení modlitby . . . proti str. 96
- Obr. 9. *Egyptské umění, doba pofaraonská*: Bůh Horus, pískovec, 0,48 m vys., s hlavou démona, v oděvu římského legionáře, znázorněn jak zabíjí oštěpem krokodila, jenž je symbolem Setha, boha zla. Toto thema v době koptické se mýlívalo s bájí o Sisinovi a později se sv. Jiřím. . . . proti str. 112
- Obr. 10. *Asyrie, 8. stol. př. Kr.*, sádrovcovitý alabastr v jediném bloku, 4,2 m vys. z paláce Sargona (722—705) v Korsabadu, znázorňuje na stranách palácové brány božství. Jedna ze skulptur, jež plnily autora obdivem. Uši má socha býčí a 5 noh, na hlavě tiaru. . . . proti str. 128
- Obr. 11. *Egypt, XII. dynastie*, dřevo, 1,75 m vys. Kancléř *Nakhti*, z Assiout. Jedna z největších a nejkrásnějších soch, jež se nám dochovaly z doby říše Thébské. *Nakhti* s oholenou lebkou má tvář Arijece, ano Evropana. . . . proti str. 144
- Obr. 12. *Egypt, konec 18. dynastie*, údobí Amarna, hlava královská, dřevo, 0,20 m vys. Bývala hlavicí harfy. Nezvyklý střih vlasů, výraz africky ohavný. . . . proti str. 160
- Obr. 13. *Egyptský umělec: (Doba státních převratů a rozvratů.) Správce domu Chertihotep*. Z jeho úplně evropské tváře dýše realisticky vyjádřená starostlivost proti str. 176
- Obr. 14. *Egyptský umělec: Nofretet*. Slavný model hlavy dobře udržené, i co do polychromování, z doby Amarnské. Náleží k nejpůsobivějším potřebným bustám egyptským z doby předřecké. Na tomto obličejí není ani stínu semitismu nebo černošského příděchu. Originál : Kaiser Friedrichs Museum, Berlin proti str. 192
- Obr. 15. *Egyptský umělec: Tuthmosis III.* Veliký organisátor a hrdina kráčí před námi s tváříd vlídnou a povznešenou, z níž by nikdo neuhodl, že byl velikým válečníkem, jenž vypudil Hyksy ze země. Zde máme před sebou výraz čistě semitský. . . . proti str. 208
- Obr. 16. *Egypt, Střední říše*, 0,51 m, cynocephalus (psohlavec). Jedna z nejlepších zvířecích skulptur, jež máme z první doby thébské. Přičesané licousy typické pro starou a střední dobu egyptskou. . . . proti str. 240
- Obr. 17. *Mladý Brahman z Oirisy*. . . . proti str. 256
- Obr. 18. *Sadhu*. . . . proti str. 272
- Obr. 19. *Mladý mnich s modlitčímí mlýnky*. Darjiling proti str. 288
- Obr. 20. *Indický chrám* s charakteristickým vršením hmot do ohromných rozměrů. . . . proti str. 304
- Obr. 21. *Indie, Madura*, část templu Višnu, se sochami, majícími 6 párů rukou, nesmírná práce sochařská. . . . proti str. 320
- Obr. 22. *Indický chrám*. . . . proti str. 336
- Obr. 23. *Trimurti* v jeskynním templu v Elefantě u Bombaye. . . . proti str. 352
- Obr. 24. *Indický chrám boha Višnu* s nekonečným množstvím soch. . . . proti str. 368
- Obr. 25. *Pokora, se kterou přijímá příslušník žlutého plemene nařízení svého vladaře*. Dřevoryt. Z anonymní knihy, tištěné r. 1771 v Yedu. . . . proti str. 384
- Přehledná mapa sídlišť národů starého světa (podle Wolfa-Kieperta, Putzgera atd.) . . . za str. 396

O B S A H

dílu prvního.

	Str.
<i>Z předmluvy ke druhému vydání</i>	5
<i>Životopis</i>	9
<i>Slovo k překladu</i>	17

K N I H A P R V Á

PŘEDBĚŽNÉ ÚVAHY, DEFINICE, ZJIŠTĚNÍ A VÝČET PŘIROZENÝCH ZÁKONŮ, PODLE NICHŽ SE ŘÍDÍ SOCIÁLNÍ SVĚT

Kapitola I. Předpoklady zániku civilizací a společností, vyplývají ze všeobecné a povšechné příčiny.	19
Kapitola II. Fanatismus, přepych, špatné mravy a bezbožnost nepůsobí nezbytně pád společností.	24
Kapitola III. Jsou-li státy spravovány dobře či špatně, nemá to vlivu na dlouhé či krátké trvání života národů.	34
Kapitola IV. Co jest rozuměti slovem degenerace; o míšení zásad etnických a jak se společnosti vytvářejí a jak se rozpadají	37
Kapitola V. Etnické nerovnosti nejsou výsledkem institucí	48
Kapitola VI. Svým pokrokem nebo svým ustrnutím na jistém stupni jsou národové nezávislí od míst, kde bydlí.	60
Kapitola VII. Křesťanství ani nedělá ani nepřetváří schopnosti civilizační.	65
Kapitola VIII. Definice slova <i>civilisace</i> ; sociální vývoj pochází z dvojího pramene.	71
Kapitola IX. Pokračování v definování slova <i>civilisace</i> ; různé charaktery lidských společností; naše <i>civilisace</i> není vyšší nežli <i>civilisace</i> , které tu bývaly před námi.	79
Kapitola X. Jistí anatomikové mají za to, že lidstvo je několi-kerého původu.	91
Kapitola XI. Etnické rozdíly jsou trvalé.	101
Kapitola XII. Jak se pleмена oddělila fyziologicky a jaké odrůdy vytvořila svými míšeními. Jsou si nerovna co do síly a krásy	116
Kapitola XIII. Plemena lidská jsou intelektuálně si nerovna. Lidstvo není zdokonalitelné do nekonečna.	126
Kapitola XIV. Další průkazy o intelektuální nerovnosti plemen. Různorodé <i>civilisace</i> se vzájemně odpuzují. Mestická plemena mívají rovněž mestické <i>civilisace</i>	134

	Str.
Kapitola XV, Jazyky mluvené, nestejně mezi sebou, jsou v dokonalém vztahu k hodnotě dotyčného plemene.	146
Kapitola XVI. Přehledné zopakování; poměrné charaktery tří velkých plemen; sociální účinky míšení; povýšenost bílého typu a v tomto vrcholné místo typu rodu arijského.	159

KNIHA DRUHÁ

ANTICKÁ CIVILISACE, ZÁŘÍCÍ Z CENTRÁLNÍ ASIE K JIHOZÁPADU

Kapitola I. Chamité.	169
Kapitola II. Semité.	179
Kapitola III. Kananejci přímořští.	193
Kapitola IV. Asyrové; Hebreové; Choreové.	206
Kapitola V. Egypťané; Etiopové.	217
Kapitola VI. Egypťané nebyli dobyvateli; proto jejich civilizace zůstala ztrnulá.	239
Kapitola VII. Etnický vztah mezi národy asyrskými a Egyptem, Umění a poesie lyrická povstaly z míšení bílých s národy černými.	250

KNIHA TŘETÍ

CIVILISACE ZÁŘÍCÍ Z CENTRÁLNÍ ASIE NA JIH A JIHOVÝCHOD

Kapitola I. Ariji. Brahmanci a jejich sociální soustava.	263
Kapitola II. Vývoj brahmanismu.	289
Kapitola III. Budhismus; jeho porážka. Indie dnešní.	309
Kapitola IV. Plemeno žluté.	323
Kapitola V. Číňané.	330
Kapitola VI. Původy plemene bílého.	356

KNIHA ČTVRTÁ

SEMITSKÁ CIVILISACE JIHOZÁPADU

Kapitola I. Dějiny jsou pouze u bílých národů. Proč skoro všechny civilizace se vyvinuly na západní polokouli.	371
Kapitola II. Zoroastrovci.	380
<i>K vyobrazením v díle I.</i>	397

Hrabě de Gobineau O NEROVNOSTI LIDSKÝCH PLEMEN. Podle IV. vydání knihy: *Essai sur l'inégalité des races humaines* par le comte de Gobineau. Librairie de Paris Firmin Didot et Cie., Imprimeurs - Éditeurs. Zkrácený překlad pořídil a obrázkovou část upravil F. X. Lánský. 1942 vydalo nakladatelství Orbis, Praha. Písmem Ronaldson vytiskla knihtiskárna Orbis, Praha.

Digitalizace: Bratrství.net (2010)